

בלמים
סודי ביותר

ועדת החקירה - מלחמת יום הכפורים

דין וחשבון חלקי נוסף:
הנמקות והשלמות לדו"ח החלקי
מיום ט' בניסן תשל"ד (1.4.1974)

כרך ראשון

ירושלים
תשל"ד - 1974

עמ' 1 - 5

חלק ראשון: הקדמה

חלק שני: סקירה כרונולוגית

אירועים, הערכות והחלטות בענין המידע
על כרונות האויב והכוננות של צה"ל
מאביב 1973

עמ' 6 - 12

פרק א: עד סוף ספטמבר 1973

- (1) תקופות פתיחות
- (2) תכנית "כחול-לבן"
- (3) החצמות צבאות האויב
- (4) טילי "סקאר"
- (5) אירועים פוליטיים
- (6) צבא סוריה במערך חרום
- (7) הכוננות בצבא מצרים
- (8) מידע נוסף ומגעים עם שרות זר

עמ' 13 - 29

פרק ב: מ-1 באוקטובר עד 5 באוקטובר ועד בכלל

- (1) פקודת "אשור"
- (2) דיונים על רמת הגולן
- (3) החיפזות אצל ראש הממשלה ביום 3 באוקטובר
- (4) דיונים ביום 5 באוקטובר
- (5) החיפזות שרים ביום 5 באוקטובר

עמ' 30 - 47

פרק ג: כיום הכפורים

- (1) גיוס המילואים ביום הכפורים
- (2) פגישה ראש הממשלה עם שגריר ארה"ב וישיבת הממשלה

עמ' 47 - 55

נספח א: מהלכים של המוסד בתחילת אוקטובר

עמ' 55 - 59

נספח ב: צעדים מדיניים בחו"ל בימים 5-6 באוק'

עמ' 60 - 100

פרק א: "הקונצפציה" של אמ"ן

- (1) ביאור הקונצפציה
- (2) תולדות הקונצפציה והנימוקים לאימוצה על-ידי ראש אמ"ן
- (3) הצורך בקונצפציה לאור הדילמות של אמ"ן
- (4) השפעת הקונצפציה על הערכות אמ"ן
- (5) הבקורת על הקונצפציה כגורם מכריע בהערכותיו של אמ"ן
- (6) הנימוקים להפרכת הקונצפציה הנדונה
- (7) הקונצפציה והביטוח המשני של אמ"ן

פרק ב: הידיעות שהיו בידי אמ"ן עד ליום 4 באוקטובר ועד בכלל

עמ' 101 - 113

- (1) התפצמות צבאות האויב
- (2) תגבור נוסף של המערך הסורי והמצרי
- (3) נתונים השוואתיים של מערכי האויב
- (4) ידיעות מתריעות ממקורות טובים
- (5) התכנית הסורית לכיבוש רמת הגולן
- (6) התכנית המצרית לצליחת התעלה
- (7) ביקורת על אמ"ן בענין שתי התכניות
- (8) ידיעות נוספות ממקורות טובים

פרק ג: הנבאה - הסוואה, הטעייה והסתרה - על ידי המצרים

עמ' 114 - 123

- (1) הסוואה והטעייה
- (2) הסתרה
- (3) עוד לענין ה"תרגיל"
- (4) תרגילים קודמים
- (5) סימנים שלא תאמו את גירסת ה"תרגיל"
- (6) סוג ה"תרגיל"

פרק ד: הידוע בלמים 5 ו-6 באוקטובר והערכתו
על-ידי אמ"ן

עמ' 124 - 141

- (1) יציאה של משפחה הרוסים
- (2) פניה לשרוחים זרים
- (3) ידיעה נוספת ביום 5 באוקטובר
- (4) יציאה אניות רוסיות מנמלי מצרים
- (5) שבירת צום הרמדאן
- (6) ידיעה מתריעה נוספת
- (7) יום 6 באוקטובר כיום קריטי
- (8) מהות החקפה של האויב בעיני אמ"ן
- (9) תצלומי אויר. שינוי בעמדת אמ"ן
- (10) דוות כסימן מוסכם
- (11) שעה היש"ש של האויב
- (12) סיכום בענין המידע והערכתו
- (13) על רשויות האיסוף

עמ' 142 - 143

פרק ה: אי נקיטת אמצעים על ידי אמ"ן

עמ' 144 - 147

פרק ו: קשיים ודילמות של אמ"ן וביקורת על
טענות אלה

עמ' 148

פרק ז: חשאיות מהידברות

עמ' 149 - 155

פרק ח: הבטחת אמ"ן לתח הודעה

עמ' 156 - 175

פרק ט: הרקע לכשילון אמ"ן

- (1) כשהון עצמי מופרז
- (2) סתגלנות בחוץ אמ"ן - "הקונסנסוס"
- (3) גורמי מודיעין שמתוץ לאמ"ן/מחקר
- (4) מודיעין קרבי

(5) מעמד המונופולין של אמ"ן כלפי רשויות שמתוצה לו:

- (א) ביחס למוסד
- (ב) מחלקת החקר של משרד החוץ
- (ג) אמ"ן ואלופי הפיקודים
- (ד) הערכותיו של סגן הרמטכ"ל
- (ה) אמ"ן והדרג המדיני
- (ו) הערכותיו של שר הבטחון
- (ז) הערכותיה של ראש הממשלה

עמ' 176 - 178

פרק י': "דע את האויב"

עמ' 178 - 184

חלק רביעי: בטחון שדה ובטחון קשר

- (1) כללי
- (2) בטחון שדה
- (3) בטחון קשר
- (4) סיכום

חלק חמישי: פעולות צה"ל בימים שלפני פרוץ המלחמה

עמ' 185 - 219

פרק א: התפתחות סדר הכוחות של צה"ל בתזיתות עד לפריסה בפועל בשעת פתיחת המלחמה

- (1) סדר הכוחות של צה"ל ופריסתו בתזיתות בעיתות רגילה
- (2) סדר הכוחות על פי תכניות התגנה של צה"ל
- (3) חיגבור רמת הגולן עד 4 באוקטובר
- (4) הכוננות כצה"ל עד 4 באוקטובר
- (5) פקודת "אשור-2" ב-5 באוקטובר
- (6) התפרטות הכוחות ב-6 באוקטובר
- (7) תיל האויר

עמ' 220 - 224

נספח: "אור יקרות"

עמ' 225 - 237

פרק ב: "הצבא הסדיר יבלוט" -
הקונצפציה והמציאות

פרק ג: המרות מצב כוונות ג' - 5 באוקטובר,
שעה 1045

עמ' 238 - 260

חלק ששי: הנמקות במישור האישי

עמ' 261 - 297

פרק א: הדמטכ"ל

עמ' 298 - 371

פרק ב: אלוף פיקוד הדרום

נספח: ישיבת מטה פיקוד הדרום פיוס 5 באוקטובר
שעה 1530.

עמ' 372 - 386

פרק ג: סא"ל דוד גדליה

עמ' 386 - 394

חלק שביעי: ועדת החוץ והבטחון של הכנסת

עמ' 394 - 397

חלק שמיני: סוגיות מטאטיות

חנות דעת נוספת בענין מודיעין שדה, ניצולו והערבתו

ערב מלחמת יום הכפורים, מאת חבר הועדה, רב-אלוף (מיל)

עמ' 398 - 423

חיים לסקוב

דו"ח חלקי נוסף: הנסקרות והגלמות לדו"ח החלקי
מיום ס' בניסן תשל"ד (1.4.74)

חלק ראשון: הקדמה

1. לפי כתב המינוח של הוועדה הוטל עליה לחקור בארבעה נושאים
עיקריים והם:

(א) המידע, בזמנים שקדמו למלחמת יום הכיפורים, על מהלכי
האויב ומורכבותו לפתוח במלחמה, והערכת המידע;

(ב) הכוננות של צה"ל בימים שקדמו למלחמה;

(ג) היערכותו של צה"ל בדרך כלל;

(ד) פעולת צה"ל עד לבלימת האויב.

בסעיף 3 של הדו"ח החלקי שלנו מיום ס' בניסן תשל"ד (1.4.74)

הסברנו את השיקולים שהמריצו אותנו להקדים ולפרסם מיד את המסקנות
וההמלצות שאליהן הגיעה הוועדה בנושאי המידע והערכתו והכוננות של צה"ל.
אמרנו שם שאותו דו"ח אמנו מכיל כל מה שיש לוועדה להביד בנושאים אלה,
ושהנמקה המלאה תבוא בדו"ח חלקי נוסף. דו"ח נוסף זה אנו מבישים בזה,
חוא משלים את הדו"ח החלקי הראשון ומכיל את ההנמקה המלאה של האמור בו,
כמידה שראינו צורך להוסיף על הנימוקים שבדו"ח הראשון.

2. דו"ח זה מתחלק לכמה חלקים. אנו פותחים אותו בהרצאת סיפור
המעשה באופן כרונולוגי, במה שנוגע לנושאי המידע והערכתו והכוננות.
לאחר מכן אנו עוברים אל דיון מפורט בנושאי המידע והערכתו מזה והכוננות
מזה. בנדון זה יש להבדיל בין צורת הדיון שנקטנו ביחס לכל אחד משני
נושאים עיקריים אלה: הביקורת שאנו מותחים על רשויות אמ"ן בענין המידע

והערכתו כתייחסת במשולב למישור המוסדי והאישי כאחד. הטעם לדבר הוא שאחריותם האישית של בעלי התפקידים, אשר הוזכרו בדו"ח החלקי הראשון לחובתם בנושא זה, נובעת במישרין מן הפגמים שנתגלו בהערכת המידע על-ידי הגופים שבדאשם הם עמדו (אמ"ן, מחלקת המתקר של אמ"ן וענף מצרים בחוף מחלקת המתקר), ושלפעולתם הנכונה הם היו אחראים אישית. לעומת זאת, עשינו הבחנה יסודית במה שנוגע לנושאי הכוננות, בין דברי ההנמקה שלנו לגבי הגופים אשר פעלו בנושאים אלה - המסכ"ל, פיקוד הדרום ופיקוד הצפון, מחלקת המודיעין בפיקודים ועוד, ובין הנמקה הביקורת שמתחננו במישור האישי על בעלי תפקידים מסוימים. כאן הטעם לדבר הוא שבנקיטת צעדי הכוננות השתתפו בעלי תפקידים רבים שהינם נושאי אחריות בדרגי הפיקוד והמטה, ולא ראינו לא צורך ולא אפשרות שהוועדה, במסגרת הקידתה, תיכנס לבידור השאלות הסבוכות, מי ומי מבין בעלי תפקידים רבים אלה נושא, לפי הגדרות התפקידים בהוראות הפיקוד העליון, באחריות אישית, יחידה או משותפת, למישהו או למחדל, לאי-אכיפה או להתעלמות, מאלה שאנו מתארים.

בדרך כלל יש לומר כי ועדת הקירה שעליה הוסל לחקור אירועים מסוגים דרבי-חיקף, כמו ועדה זו, תייבת למעשה למלא משימה כפולה: מצד אחד מאפיק לסך שמבדר את העובדות ותציג אותן בצורה מוסמכת, וזאת גם לשם לימוד חלקיית המתחייבים מהן לגבי העתיד לבוא; מצד שני יכולה היא לתגיש לטקנות, ובעת הצורך גם להמליץ המלצות, בנוגע לאחריותם האישית הישירה של יתלמים נושאי תפקידים לאשר קרת.

לפיכך, ראינו צורך להפריד את הדיון בנושא הכוננות על פי שתי משימותינו אלה, לדיון במישור המוסדי מזה ובמישור האישי מזה, וכחכנו בדו"ח הנובחי פרקים מיוחדים (החלק הששי של דו"ח זה) שבהם ריכזנו את דברי ההנמקה המפורטים שלנו על אחריותם של נושאי התפקידים שעליהם ראינו להטיל אחריות אישית ישירה. יודגש איפוא שאחריות אישית זו אנו מבטטים אך ורק על העובדות המובאות בפרקים אלה ושאותן קבענו

תוך שמירה על הוראות הסעיף 15 של החוק, כפי שפרשנוהו בסעיף 6 של הרו"ח החלקי הראשון. מצדנו לא באנו להסיל אחריות אישית על נושאי תפקידים אלה או על מישהו זולתם. בגלל האירועים שתוארו בפרקים האחרים של דו"ח זה.

גם ביתס לאחריותו האישית של קמ"ן פיקוד דרום החלטנו ללכת בנישת ההפרדה וחקרשנו פרק מיוחד להנמקת אחריותו האישית, וזאת בעיקר בגלל טענה בדבר חשד שעמוד אחד מעמודי אחד המסמכים, שעליהם הסתמכנו לגביו, הרחלף - טענה שהיתה ממילא טעונה חקירה נפרדת.

3. אנו מסיימים דו"ח זה בפרקים על דיוני ועדת חוץ ובסתוץ של הכנסת בעניינים נשוא פקירחנו ועל כמה סוגיות משפטיות. (הועדה עומדת לפרסם בנפרד חלק מן הפרק הדין בסוגיות המשפטיות, אשר לגביו אינה דרושה לדעתה סודיות מסעמי בסחון).

* * *

*

4. בהקדמה לדו"ח החלקי כתבנו, בסעיף 8, כי

"הדיון בגורמי הסעויות והמשגים שמן ההכרה היה לערכו למען בליוור האמת והפקת הלקחים המתחייבים לגבי העתיד, אל לו לגרום פראוית הישגו המכריע של צה"ל, שהתבכר על פיתפת-מפעל של האויב כשתי חזיתות, וחוך חרוף נפש של חייליו השליב מלחמה שצרה ויכול לאויב."

ובסיום הדו"ח החלקי אמרנו:

"צה"ל עמד במלחמה יום הכיפורים בפני אתגר מן הקשים ביותר בו יכול למצוא את עצמו צבא כל שהוא - וידו על חעליוגה. למרות המצב ההתחלתי החמור בו החל צה"ל את המלחמה, ולמרות המשגים שנעשו בשלב זה - שבחלקם פורסו לעיל ובחלקם עוד יפורסו בהנמקות לדו"ח זה - הרי לא רק שהצליח לביים במהירות ללא תקדים מערך מילואים על כל מרכיביו המסוככים, שכמוהו טרם גויס, אלא אף בלם, תוך התגייסות, פלישה מאסיבית של צבאות אויב שתכננו ותרגלו מערכת מאיימת זו במשך שנים, ונהנו בשלב הפתיחה מכל יתרונות ההפתעה. הצלתו זו של צה"ל הושגה תוך קרבנות רבים ויקרים תודות לגבורתם העילאית של חיילים על כל דרגותיהם, לכוח האילתור הבלתי-נדלה של פקדיו, וליציבות וחוסן מכנהו הארנוני הבסיסי. עובדות אלה מחזקות את הועדה בדעתה, כי

לא זו בלבד שבכוחו של צה"ל לעמוד בבקורת ובהטקת המסקנות
המבאיינות המשמעות ממנה, - אלא שבכך יגביר ויאדיר את
עוצמתו".

אנו רואים עתה צורך לתזור על דברים אלה ביחד הדגשה. בדו"ח נוסף
זה עלינו לנמק בפרוטרוט את מצאינו בדו"ח החלקי. שימח הדגש על הבקורת
עלולה לעוות את התמונה בכללה, כאילו לא היה מחוק בגופו של צה"ל
ובפעולותיו ערכ המלחמה. בזה יעשה עוול שאין למעלה ממנו לרוב מנינו ורוב
בנינו של צה"ל - קצינים לכל דרגותיהם ותיליטים, שעשו את שליחותם בכשרון
ובמסירות נפש, ברוח הערכים שעליהם תונך צה"ל כצבא העם. משום כך דוקא,
וכדי לשמור כראוי על ערכים אלה, נראה לנו כי מן ההכרח הוא שלא לעבור
לסדר היום על משגים וחולשות, אלא לחשפט כמו שהיו ערב מלחמה יום הכפורים,
על מנה שיופקו מהם הלקחים הדרושים לקראת מבחני העמיד, זאת אנו ממשיכים
לעשות בדו"ח זה ובדעתנו להוסיף וללכת בדרך זו בדו"ח הסופי, שעוד יהיה
עלינו להגיש בקרוב, ולהתחקות אחרי שרשיהן של תופעות שליליות אשר נתגלו,
בשטח המשמעת, ועוד, אין אנו חוששים כלל שכדרך זו אנו עלולים לרפות
אח ידיהם של אנשי צבא הקבע וצבא המילואים הנושאים בעיקר העול הכבד של
הבטחת שלומה של המדינה. אדרבא, ליכונן הלקחים ומיצוי תכליתי של
המסקנות יהיה בו כדי לתחזיר אמון במקום שנפגע; והרי צבא צממי קם
ונופל על אמון ללא הסוס בין חייל לחייל, בין חייל למפקדו, בין חייל
לחייל וזרוע לזרוע. אנו בטוחים שאנשי הצבא, הם דוקא, יכרכו על
המגמה לנקות את צה"ל מן הסיגים שדבקו בו פה ושם, כדי שחוסנו יובטח
ויגבר.

*

*

5, בזכור, פורסט הדו"ח החלקי הראשון כלו ברבייה. אולם כבר אמרנו
בו, בראש עמ' 4, כי "הדו"ח הנוסף, ובו תאזר מלא של העובדות והנסקה
מלאה של מסקנות הועדה, יכיל נתונים סודיים רבים שימנעו, ככל הנראה,

את פרסומי הכלא ברבי"ם". עתה בדקנו שאלה זו מתדש באופן יסודי מאד.
ברור לנו שהיה רצוי ביותר להביא את תוכנו של הדו"ח הנוסף הזה במלואו
לידיעת הצבור, הן מטעמים כלליים של זכות הצבור לדעת, והן בגלל אי-הבנות
וסילופים בפרסומים שונים שהופיעו לפני הדו"ח התלקי ואחריו, ושטוב היה
לעקדם באמצעות התאור המפורט של העובדות שבדו"ח נוסף זה. אולם על כרחנו
הגענו לכלל דעה שלמרות כל אלה מתייבים טעמי בטחון מכריעים שלא לפרסם
ברבים את הדו"ח הנוסף הזה, מפני שהוא מכיל רבו ככלו חומר סודי ביותר.
המעט שאפשר היה לכאורה לפרסמו, מפני שלגביו שיקולי הבטחון פחות
מכריעים - והוא לא בתלקים המרכזיים של הדו"ח - היה עלול להציג תמונה
מקוטעת ומעוותת. על כן התלטנו שאיסור הפרסום ברבים יחול על דו"ח
נוסף זה כלו, פרט לדברי ההקדמה הזאת. עם זאת אנו ממליצים בפני
הממשלה שפרקי הדו"ח הנוסף הזה יובאו כלשונם לידיעת הדרגים הנאותים
בתוך צה"ל, על מנת שיופקו מהם לקחים הכרחיים לקראת העתיד.

חלק שני: סקירה כרונולוגית של אירועים, הערכות והחלטות בענין המידע על כוונות האויב והכוונות של צה"ל, מאביב 1973

פרק א': עד סוף ספטמבר 1973

תקופת פתיחות

6. מאז גמר מלחמת ההתשה בקיץ 1970 ועד לפרוץ מלחמת יום הכיפורים עלתה מדי פעם המתיחות בקו הפסקת האש בין ישראל ומצרים, עקב תיגבור המערך והעלאת כוונותו של הצבא המצרי או של הצבא הסורי. מצב כזה נוצר לקראת סוף שנת 1971 שעליה הכריז הנשיא סאדאת בעל "שנת ההכרעה", ושוב עשו המצרים הכנות בתודשים נובמבר-דצמבר 1972, שהיו יכולות, מפאת גודל הכוחות ופריסתם, להביא לידי פתיחת מעשי איבה בינואר 1973. תקופה שלישית כזאת היתה באפריל 1973, בשלוש הפעמים הללו היתה הערכת אמ"ן שאין זה אלא תרגיל רב-ממדים שהמצרים עורכים לשם בריקת כוונותם של כוחותיהם, לא הובאו לפנינו ראיות על כך אם אמנם היתה כוונת המצרים בכל אחת משלוש התקופות הללו רק לערוך תרגיל או אם כבר אז הסתחרו כוונות התקפיות מאחורי תרגיל פכוים ומשום ^{אל} זמנע השליט המצרי מלתקוף (ראה סעיף 52 ד').

תכנית "כחול-לבן"

הערכותיהם של הרמטכ"ל ושל שר הכסותון באביב 1973 היו יוחר זהירות מהערכותיו של ראש אמ"ן (ראה להלן, סעיפים 127, 198), ברור ~~האמצעים~~ הזמירות הללו הכין מטכ"ל/אג"ם תכנית "כוונות צה"ל כחול-לבן". הרקע לחכנת התכנית תואר כך (במוצג 212, עמ' 1):

"כוונות 'כחול-לבן' גובעת מהאפשרויות של התחוללות מלחמה בקיץ 1973, ביוזמת מצרית או סורית."

במסגרת תכנית זו תוקדמה הקמת יחידות חדשות (קריון, תרמ"ש),
הוגברה ההצטיידות בטנקים ובארטילריה מחנייעת, ציוד קשר ועוד. בתכנית
זו הושקעו כ-60 מיליון לירות, מהן 52 מיליון על פי שינוי עדיפויות
בתקציב הבטחון, ו-8 מיליון לירות תוספת תקציב (עדות ר/א אלעזר בעמ'
3999 ואילך, והשורה עדות אלוף סל בעמ' 3087/8). הפעולות הללו הגדילו
את סדר הכוחות ומבנה בחינות גם את כושר הלחימה של צה"ל, כאשר פרצה
מלחמת יום הכיפורים.

על פי תכנית "כחול-לבן" נעשו חכנונים אופרטיביים לפריסה לשם
מיגונה לפי ארבעה מצבים: (1) מערך בטחון שוטף; (2) "חול-ים" - "סלע"
חלקי סדיר, המבוסס על המערך הסדיר ותיגבור חלקי על-ידי מילואים;
(4) "סלע" - היערכות מלאה. ביסוד כל המצבים הללו, פרט לראשון (בטחון
שוטף), הונח מתן התרעה למשך מספר שעות שונות, מ-24 עד 150 שעות
(מוצג 308 מיום 4.5.73).

... התקצמות צבאות האויב

7. בשנה וחצי שקדמו למלחמת יום הכיפורים חלה התקצמות רבה בנושק
סובייטי ואחר בצבא מצרים, ובמידות בשנת 1973 בצבא סוריה, הגיעו למצרים
ולסוריה למעלה מ-500 טנקים חדשים מסוג ט-62. לסוריה הגיעו 15 סוללות של
טילי נ"מ מסוג ס"א-6, ולמצרים - כ-10 סוללות. למצרים ולסוריה, לכל
אחת, הגיעה טייסת של מטוסי סוחוי 20 (מסוג מסוכלל המתקרב בחכונותיו
לפנטום שבידי ישראל - דברי אלוף זעירא בכנס שבירייה כ-21.9.73 - מוצג
66, סוף עמ' 2). בין הגיע לסוריה מספר ניכר של טילי ק"ק מסוג פרוג 7
לסוריה של כ-65 ק"מ (מוצג 18, סעיף 40). חיל השריון במצרים גדל עד
לראשית אוקטובר 1973 לכ-2200 טנקים ובסוריה לכ-1700 (כולל ציוד גישור),
פוחחים ומרגמות כבדות לכ-2000 קנים במצרים ולכ-1300 בסוריה (מוצג 2).

משמעות מיוחדת היתה להתעצמות הסוריה בטילי נ"מ. במלחמת ששת הימים לא היו לסוריה שוט טילי נ"מ, ואולם עד לראשית אוקטובר 1973 גדל מערך הטילים ל-36 טללות, מהם 15 טללות טילי ס"א-6, כאמור. מערך זה איפשר לסוריה להפוך את כל רמת הגולן ל"אזור מוכה טילים", דבר שהכביד ביותר על פעולות חיל אוויר שלנו בשמי רמת הגולן (עדות אלוף של בעמ' 2303). המצרים הקימו עוד מאז גמר מלחמת ההחשה מערך צפוף של טילי ס"א מכל הסוגים לאורך התעלה. מערך זה הגיע עד לראשית אוקטובר לכ-150 טללות ותוזה מכשול חמור בפני פעולות חיל האוויר שלנו לרוחב רצועה של כ-20 קילומטר בסיני שהיתה מכוסה על ידי מערך זה (ראה דברי ראש אמ"ן בישיבת המטכ"ל ביום 3.9.73, עמ' 5; מוצג 2, עמ' 13; מוצג 96, מסמכים 60-65; עדות אל"מ הרלב, ראש מחמ"ן/אוויר בעמ' 1293). מערך הטילים גם הכביד עלינו בכיצוע גיחות צילום אוויר באזור התעלה (עדות הרלב, בעמ' 1299).

מצרים עשתה עיסקה נשק נוספת עם ברית-המועצות בתחילת שנת 1973, על ציוד גישור וצליחה, טילי נ"מ נוספים (טילי ס"א-6 ואחרים) וציוד אלקטרוני (מוצג 96, מסמך 30), כן קנתה ציוד אלקטרוני באנגליה ובצרפת ורכב אמפיבי בגרמניה (מוצג 96, מסמכים 11, 12, 15, 28).

טילי סקאר

8. בדרם בעל משמעות מיוחדת בהערכת מאזן הכוחות היה הופעת טילי סקאר (טילי ק"ק לטווח עד 300 ק"מ) במצרים. טילים אלה נושאים ראש נפץ קונבנציונאלי של כ-800 קילוגרם. הם מיועדים לפגיעה במרכזי אוכלוסיה ובמטרות גדולות אחרות. ידיעה ברורה על אספקת הטיבה אחת של סקאר (10 מסגרים) על-ידי ברית-המועצות למצרים החל במאי 1973 הגיעה לאמ"ן כמה חדשים לפני פרוץ המלחמה (מוצג 96, מסמך 54, ומוצג 96, מסמך 58). הערכת אמ"ן היתה שהכשרת כוח אוטו ואימונים של יחידה טילי "סקאר" הימשך לפחות 10-12 חודשים, כך שהתאריך המוקדם ביותר להפעלתם על-ידי מצרים יהיה

ברכע הראשון של שנת 1974, אך "עם זאת יוכלו, מבחינה טכנית, להיות מסוגלים לשגר (במגבלות) שילים גם לפני מועד זה" (סקירת מודיעין 101/73 מיום 14.9.73, בעמ' 1; עדות זעירא בעמ' 606 ואילך). ידיעה אחת ממקור טוב שנחקלה באמ"ן באמצע יולי 1973 אמרה ששילי הקרקע-קרקע הסובייטים יהיו מוצבים עד ראשית אוקטובר 1973 (מוצג 98, מסמך 43).

בענין מסירת מטוסי קרב הפצצה מסוג מיראז' על-ידי לוב למצרים נדון להלן (בסעיף 152) לחוד, מפאת חשיבותה המיוחדת של פרשה זו בהערכות אמ"ן ו"הקונצפציה" שלו.

אירועים פוליטיים

9. מצרים השתדלה להשיג בלחץ פוליטי את פיננסי כל השטחים שישראל כבשה במלחמת ששת הימים. היא קיוותה להתקדמות לקראת מטרה זו משיחות הפיסגה בין ניקסון וברז'נייב בוואשינגטון בין 18 ל-26 בינוני 1973, חקוזה זו נכזבה, כי האמריקנים לא קיבלו את התביעה הסובייטית-ערבית לנסיגה כוללת, וההודעה המשותפת שפארסמה בתום השיחות דיברה רק על המשך מאמציהן של שתי המעצמות לקדם הסדר מהיר **ככל האפשר** במזרח התיכון (סיכום משרד החוץ, מוצג 51, עמ' 5). כתגובות ממצרים הואשמה ארצות-הברית בהכשלת כל נסיון להוציא את המצב מקפאונר, וכן השתמעה נימה של אכזבה וביקורת מוסרית על עמדה של בריח-המועצות (שם, בעמ' 7). אכזבה נוספת נגרמה למצרים על-ידי הדיונים כמועצת הבטחון, אשר הסתיימו ביום 26 ביולי 1973 בהטלת וטו אמריקני על הצעת ההחלטה של המדינות ה"בלתי-מזדהות", שנודעה לסלף את משמעותה הנכונה של החלטה מועצת הבטחון מס' 242. בנאוט סאדאת באלכסנדריה באותו יום, כשעה לאחר ההצבעה, הוא חקף בחריפות את ארצות-הברית וגט הביע אכזבה והתמרמרות על בריח-המועצות (סקירה, מוצג 46, עמ' 1, ונספת בסוף המוצג).

10. בתחילת יולי 1973 נתקבלה אצלנו ידיעה ממקור טוב על סירה גרולה של תיאום מצרי-סורי לתכנון חידוש האש נגד ישראל (מוצג 98, מסמך 40).

כסוף אוגוסט 1973 הכיעו מוסתים סובייטים את דעתם שאם סוריה ומצרים יתקיפו את ישראל בעת ובעונה אחת, יוכל הצבא הסורי לכבוש את הגולן חוך 36 שעות. ידיעה על כך נתקבלה אצלנו כחחילת ספטמבר (מוצג 98, מסמך 47).

כימים 10 עד 12 בספטמבר 1973 התקיימו שיחות בקהיר בין ראשי "מדינת העימות", הנשיא סאדאת, הנשיא אסאד והמלך חוסיין, וכן התקיימו שיחות דו-צדדיות (סקירת משרד החוץ, מוצג 41, ע' 1). ייתכן שבשיחות אלה עסקו סאדאת ואסאד בהיאום סופי של תכניות ההתקפה שלהם (ראה מוצג 98, מסמך 34).

צבא סוריה ב"מערך חירום"

11. בתחילה ספטמבר 1973 נתקבלו ידיעות על החזרת כוחות סוריים ממערך רביעה ל"מערך חירום" בקרבת החזית של רמת הגולן. בליחת צילום שבוצעה ביום 11.9.73 נתגלה שהמערך הקדמי תפוס בעוצמה גדולה בהרבה מזו שחיתה לפי הצילום הקודם, אשר נעשה ב-22 באוגוסט. נוספו לכוחות בקו הקדמי שתי חטיבות חיל רגלים על הארבע שהיו מקודם בקו, וכן שתי חטיבות משוריניות (תוספת של 130-140 סנקים) וכן תוספת של כ-35 סוללות ארטילריה (עדות סא"ל מן, קמ"ן פיקוד צפון, ע' 1375 ואילך).

12. ב-13 בספטמבר התחולל קרב ארוירי בין מטוסי חיל האוויר שלנו שהיו במשימת צילום לבין מטוסים סוריים. בקרב זה הופלו 13 מטוסים סוריים, אחד ממטוסינו הופל וטייסו הולך (לקט מודיעין מיום 13.9.73 כמוצג 111; עדות ממ"ד חיל האוויר, אלוף ב. פלד, בע' 1951).

היגבוך המערך הקדמי הסורי נמשך, ובצילום נוסף שנעשה ביום 24 בספטמבר נתגלו שם 670 סנקים ו-101 סוללות ארטילריה (עדות מן, ע' 1378). על פעולה הצילום הזה (וצילום נוסף שנעשה ביום 26 בספטמבר שהוא לא הראה שינוי לעומת 24 בספטמבר) היו חילוקי דעות בין אמ"ן/מחקר ובין פיקוד הצפון, בשאלה אם נחפסה גם רצועת ההגנה השנייה (הקרובה יותר ללבנון) על-ידי שרידן סורי (כדעת אמ"ן) או שמא מדובר השריון המיועד לרצועה זו במקום בלתי-ידוע למטרה התקפית, כגירסת אנשי פיקוד הצפון (עדות מן, ע' 1383; עדות אלוף חופי, ע' 1842).

13, ביום 30.9.73 הגיעה ידיעה שהצביעה על תנועה של חסיכה משוריינת 47 ממקומה תקבוע בעורף למקום היעדכות חדש, וכך על קידום טילי ק"א מן העורף לחזית, ועל ביטול כל החופשות בצבא הסורי. לדעת אמ"ן (ענף 5(סוריה) כתיאום עם סחמ"ן אויר וענף 6(מצרים) - לקט מאותו יום, שעה 21.45, במוצג 111), "ניתן להעריך כי מערך החרום בחזית הסורית כולל עתה גם את תפיסתה של רצועת ההגנה השנייה וכך תגבור נוסף של יחידות מעומק סוריה. למערך מלא כזה לא היתה תקדים עד היום" (ההרגשה שלנו); אך להלן נאמר:

"למרות התגבור הנוסף נשארה בעינה הערכתנו שהמערך המוגבר נתפס עקב חששות סורים מפני חקיפה ישראלית אותה הם צופים מזה כשכועיים. לא נראה לנו כי מדובר ביוזמה סורית התקפית עצמאית למרות ידיעות מהכורך שהצביעו על אפשרות כזו. יוזמה כזו נראית לנו אפשרית רק אם חנקט במקביל על ידי מצרים. הגם שקיימת כוונות עליונה בצבא המצרי אין הדבר קשור ככל הידוע לנו ביוזמה התקפית אלא בחששות מפני יוזמה ישראלית ובתרגיל מפקדות מקיף בצבא המצרי."

14. כפי שהוזכר בדו"ח התלקי, סעיף 14(א), הוחלט אצלנו, נוכח חיגבור המערך הסורי, על חינוך מסויים של מערך השריון והארטילריה ברמת הגולן: שתי פלוגות שנקים ושתי סוללות ארטילריה הועלו לשם ערב ראש השנה, 26 בספטמבר. כן נעשו הכנות בחיל האויר לתקיפת טילים, סיוע לכוחות הקרקע, ועוד (פרטים במוצג 176, אדום, גספחים 8,7). ביום 30 בספטמבר שוב הורדו דמת הפוננות של יחידות הארטילריה שהיו ככוונות עבור פיקוד הצפון (שם, גספחים 11,10).

תכנונות בצבא מצרים

14. במצרים הועלחה הכוננות בכל זרועות הצבא עוד ביום 20 בספטמבר 1973. הערכת אמ"ן היתה כי צעד זה ננקט מחשש לפעולה ישראלית על יסוד ידיעות שיש למצרים על קידום מסוסים ישראלים לסיני (לקט מיום 20 בספטמבר במוצג 111). ביום 25 בספטמבר הודיע אמ"ן על קידום דיביזיה מקהיר לעבר איסמעיליה, אולי כקשר עם ההכנות לתרגיל רחב-ממדים העומד להתבצע במרחב ארמיה 2 בימים הקרובים. ביום 29 בספטמבר הודיע אמ"ן ומעריך כי "נמשכים

החששות והמצורים מפני פעילות התקפית אווירית ישראלית, הקיימים מאז הקרב האווירי בסוריה ביום 13 בספטמבר, ובגלל חששות אלה הוגברו העירנות והכווננות בכל זרועות הצבא המצרי. ביום 30 בספטמבר קובע אמ"ן כי -

"מ-1 עד 7 אוקטובר 1973 עומד להיערך תרגיל מפקדות בינזורעי רחב ממדים בנושא ביכוש סוני. בתרגיל ישתתפו, ככל הנראה, מפקדות זרועות האויר, התגנה האוירית והים, מפקדות הארמיות והדיביזיות והכחות המיוחדים. עקב התרגיל תועלה (תחל מ-1 אוקטובר) הכוננות לעליונה ביהירות חיל האויר ובכל היותידות המשתתפות בתרגיל, ותבוסלנה התופרות".

ולהלן:

"מהידיעות אודות התרגיל הצפוי וקריאת חיילי מילואים לפרק זמן מוגבל מתכנן, איפוא, כי קידום הכוננות והכנות אחרות הנעשות, או שחששונה בלמים הקרובים, כגון: השלמת ביצורים, גיוס סג"גים [ספונות דיג] אזרחיים ובדיקת כשירות מבצעית של היותידות, שלכאורה ניתן לראותם בהיבט התועני, קשורים למעשה בתרגיל כלכד".

מידע נוסף ומבטים עם שירות זר

15. נוסף על המידע ביחס למצב המדאיג בשטח נצטבר בידי אמ"ן עד ליום 1 באוקטובר מידע חשוב ממקורות שונים שהיה בו כדי להתריע על סכנת מלחמה. גן תופנתו אליו בקשה של שירות מודיעין זר להעריך ידיעות פראיגות שהיו בידי אותו שירות. במקביל לזה באה גם פנייה של משרד החוץ באותה מדינה אל השגריר שלנו, לקבלת הערכתנו על המצב. ביום 2 באוקטובר הוכנה תשובה לשירות הזר על-ידי אמ"ן בתיאום עם שר הבטחון ועם המוסד. סגן ראש הממשלה, שמילא בימים כהן 30 בספטמבר ו-2 באוקטובר את מקומה של ראש הממשלה, בעת שהוחה בתו"ל, אישר את נוסח התשובה. את תוכן הפנייה של השירות הזר לא ראה (עדותו בע' 5095 ואילך, עדות תא"ל ללאור בע' 504).

פרק ב': מ-1 באוקטובר עד 5 באוקטובר ועד בכלל

פקודת "אשור"

16. ביום 1 באוקטובר הוציא אג"ס/מבצעים פקודת "אשור" להגברת הכוננות וחיגבוד גרספ של השריון ברמת הגולן, עד ל-111 סנקים, וכך 8 סוללות ארטילריה (הכל כוח סדיר), וכן שינויים מקבילים בחזית הדרום (ראה מוצגים 176; 258 ופרטי המערך להלן, בסעיף 147).

דיונים על רמת הגולן

17. ביום 2 באוקטובר הראה תצלום אוויר בחזית רמת הגולן חיגבוד מאיים וקידום של כוחות לכיוון החזית (ראה להלן, סעיף 55). באותו יום בבוקר החקיימה פגישה בין שר הבטחון והרמטכ"ל, בעניין המצב ברמת הגולן. ציטוט מדברי הרמטכ"ל כפגישה זו, כפי שנרשמו על-ידי ראש לשכת שר הבטחון, אנו מביאים להלן (סעיף 199ד). בסוף הפגישה ביקש השר מן הרמטכ"ל "נייר שבו יהיו מה ההיערכות שלהם, ... וכן ההיערכות שלנו, עם פירוט הגבורה". נייר זה הוכן עכור שר הבטחון ביום 3 באוקטובר (מוצג 274). הוא מכיל פרטים על גידול גיבר של מספר הטנקים והארטילריה הסוריים ברצועה הקדמית והעורפית של החזית הסורית ועל גידול במספר סוללות טילי הנ"מ באותה חזית מ-1 בינואר 1973 עד 1 באוקטובר 1973. באותו מסמך מסיים הרמטכ"ל את הערכתו על מערך התירוט הסורי כמלים אלה:

"לפי הערכתנו מערך החרוט נתפש בעיקרו בגלל חשונה מצטברים מפני ישראל, לפי דעתנו, סוריה איננה מעריכה שהיא יכולה להסתכן במלחמה בוללת עם ישראל, ולפחות ללא הליכה משותפת עם מצרים. אפשרות נוספת, בסבירות נמוכה, שמערך החרוט נתפש בגלל כוונה סורית לבצע פעולת תגמול כל שהיא על הפלח 13 המטוסים, ולהמציא במערך להגנה מכסימלית כנגד תאוצה שלנו."

עוד ביום 2 באוקטובר הציע שר הבטחון כינוס התייעצות אצל ראש הממשלה בעניין רמת הגולן, שכפי הנראה לא נחז לשר מנוח. בעדותו (ע' 4232/3) הוא מביא מדבריו לשר גלילי, כפי שנרשמו כשערו:

"אני לא מאושר מהבעיות כרמת הגולן, אני רוצה להתחלק באחריות בנושא זה, ולהביא לדיון את הרמטכ"ל, ראש אמ"ן ומפקד חיל האוויר. יש ידיעות מדאגרות. יש שם 650 שנקים בקו הראשון, מערך טילים החולש גם על השטח שלנו... יש להם 550 קני ארטילריה... אני מודאג בקשר לאוכלוסיה. על הצד הצבאי צריך לשבת יחד עם גולדה....".

התייעצות אצל ראש הממשלה ביום 3 באוקטובר

18. ראש הממשלה שהתה בחוץ לארץ (בשטרסבורג ובווינה) מיום 30 בספטמבר עד יום 2 באוקטובר בערב. ביום 3 באוקטובר התקיימה אצלה התייעצות ששר הבטחון יזם אותה, בהשתתפות השרים אלון, גלילי, דיין, הרמטכ"ל, מפקד חיל האוויר אלוף ב. פלד, תא"ל אריה שלו (שמיילא את מקומו של אלוף זעירא, אשר היה חולה), ועוזריהם. תא"ל ליאור, מזכירת הצבאי של ראש הממשלה, הגיש לנו פרוטוקול (בסוצ 57), המהווה עדות חשובה על הלכי הרוח וההערכות של המשתתפים בהתייעצות זו, שהתקיימה שלושה ימים לפני פרוץ המלחמה, וביא את הדברים במקום זה לעת עתה כלשונו, ללא פרשנות או ביקורת מסלנו.

שר הבטחון סתת את ההתייעצות באומרו שהוא ביקש את הפגישה "בגלל תאודור" ^{תאודור} בחזיתות, בעיקר בסוריה ובמידה מסויימת במצרים", והוא ממשיך (ע' 1 של הפרוטוקול):

"במצרים שט יש לנו אויב ויש לנו מכשול טבעי - הסואץ, פלוג המדבר ואין לנו ישובים על השטח הזה. אם תהיה שם מלחמה - תהיה.....
בסוריה - יש לנו אויב ואין לנו מכשול, ועל כל פנים, הוא אינו רציני ויש לנו שם ישובים. לכן, זה הדבר שמדאיג במיוחד כמעט קבוע אוניקסיבית בחזית זו....".

והוא מעלה שלוש בקורות לדיון:

1. ההערכות, התגבורת בנשק שיש להם. בעיקר לסוריה, או אולי גם למצרים.

2. ידיעות שבאו על נכונות או רצון שלהם לחדש את המלחמה.

3. מה הכתרת שיש לזן שם. וההכנות שיש
לזן שם..."

ועל כן: "מה אנו עושים או יכולים לעשות".

תא"ל שלו סקר בפני הנוכחים את הידיעות שהיו בידי אמ"ן,
בלטונו (בע' 2) "ידיעות מדאגות על סוריה וכן על מצרים" (בלי לפרט
את המקורות). לאחר מכן, הוא מתאר את היערכות הצבא הסורי ("מהלך-תירוס"),
שחזר בעומק "חגנתי מלא". הוא מצביע על "חריגים": קידום שתי סייסות קרב
סוחוי לשדות קדמיים וקידום גדור גישור, קידום ארסילריה מסכ"לית לכיוון
החזית, מערך טילי נ"מ מדמשק דרומה, הרבה יותר רציני משהיה בעבר.

שר הבטחון מעיר (בע' 3), כי "המערך של הסיליס, שהוא צפוף,
והוא נגד מטוסים, שהם בשטח הסורי - אכסה את כל רמת הגולן". תא"ל שלו
ממשיך ומטביר כי "במצרים מתנהל תרגיל כין-זרועי, המקיף את מצרים הצבא,
ובם כמות. זה החל בראשון לחודש, ונמשך עד השבועי בו ובמסגרתו עושים
הרבה תרגילים, ובמסגרת זו מופסקות כל החופשות והתידוש יהיה ב-8 בחודש" -
בל זה לפי ידיעות החטעיה שהמצרים הפיצו, ובע' 4 הוא מחזק את דבריו:

"ישנם דברים שהם מראים שזה תרגיל. יש ידיעות
ודאיות על תרגיל.

דוגמה אחת: עכשיו חודש רמזן אצלם. בדקנו אם
הן תרגילים בדוליס ברמזן. מסתבר שהיה תרגיל
כזה לפני שנתיים, נוסף לזה, שר המלחמה הוציא
הוראת פנימית, שקצינים שרוצים לנסוע למכה,
יוכלו לעשות זאת בחלק השלישי של חודש רמזן..."
(בענין זה ציין לחלן, בסעיף 68).

על גושא התרגיל אומר תא"ל שלו (בע' 3):

"אינני יודע מה הנושא הפעם ואני מניח שהנושא
הוא - כיבוש סיני... ויש בו... שלשה שלבים:
1. הכנות, שעדיין הם נחוצים בהם, בשלב זה
יש גם תנועות של כחות, כחות מהעומק וזים
ופקודמים. הם מספקים התמושת נוספת לקרקע
בעוצבות השונות... בשלב ההכנות עושים הכנות

כאילו זה על אמת ולא רק אומרים בטלפון... [ע' 4].
הם אמנם קידמו איזה חלק מהכתוב באזור קאהיר...
שלב שני: הרגיל סקטי בו מציינים בעיה ומתרגלים
איך לפתור אותה, ודינוריוזה אחת או שתיים עושות
הרגיל עם בחור של ממש".

הערה: בענין מהות "התרגיל" ראה להלן, בסעיפים 71-74.

תא"ל שלו מסיים דבריו בהציגו את עמדת אמ"ן (בסוף ע' 4 של

הפרוטוקול; ראה גם סעיף 49(ז)):

"יש כאן שתי תופעות: 1. מערך חירום בסוריה.
2. תרגיל במצרים, אני חושב שעלינו לבחור
בהערכה, אם יש סיבות עצמאיות לכל אחת לעשות
את שלה, או שיש איזה דבר משותף לשניהם, ומה זה
יכול להיות."

השטוחף זו אפשרות גרוסה ביותר של אפשרות - מלחמה
כוללת, בסוריה, באמצעות מערך החירום שביסודו הוא
הגנתי, אבל מאפשר לעבוד למיתקפה ולא צריך לבנות
בשט"ל זה דבר חדש. באפשרות של מלחמה - מתוך
ההערכה הזאת, בכלסווי של תרגיל במצרים - האט זה
סביר? - לפי [ע' 5] מיטב ידיעתי ודעתי, על כסיס
תחושה של הרבה חוסר שיש לנו מהימים האחרונים -
מצהים מעריכה שאינה יכולה עדיין ללכת למלחמה,
אני חושב שמכירות צעד כזה, בלי להתייחס לאספקטים
מדעניים ואחרים שיכולים להביא להצלחה, והיא היתה
הולכת, אילו חסבה כך, אבל היא מעריכה שאינה יכולה
עדיין ללכת למלחמה. זה בא מתוך יכולת לדעת ותחושה
על דברים שהם עצמם חושבים, על כן, אפשרות של מלחמה
משוואמת - מצרית-סורית, אינה נראית לי סבירה, כי לא
חלף גורל בהערכתם את מצב הכחות בסיוע, שהם יכולים
ללכת למלחמה, במצרים, אני יוצא מההנחה שזה ביסודו
של דבר תרגיל, בעשרה בתודש משתדלים שם כבר מילואים.
בצד העלה שר הכסחון את הצורך לבחון בעיקרו של דבר
את סוריה."

השר אלוך שואל על צורת ההוראות במצרים ותא"ל שלו משיב כי

"צורת ההוראות של חרזה - לגבי מצרים - אין הרבה תריגים, "הריג" אחד

שהוא מפרט הגו שליחת אנשי צבא לשרה תעופה אבו סואר בקרבת התעלה, המיועד

לחפיטה על ידי מטוסי מיג 17 במערך מבצע.

ראש הממשלה שואלת:

"אילו התחילו הסורים, מה שיש עכשיו במצרים -
יכולים להעריך מיד לאיזו התקפה, לאיזו עזרה
לסוריה?"

ותא"ל שלו משיב:

"מבחינה מכצעית הם יכולים, באמצעות מערך זה, ללכת בחלט למתקפה".

כאן באים חילופי דעות על אפשרות שהסורים יתקיפו אותנו תחילה כדי שנרתק ואחר כך יתחילו המצרים את השלב השני, וראש הממשלה שואלת:

"האם לא יכול להיות להיפך שהמצרים יעסיקו אותנו קצת, כאשר הסורים ירצו לעשות משהו בגולן?"

ותא"ל שלו משיב (בע' 6), כי אסאד יודע היכן גבולותיו, כי "הט מודעים לעדיפות האסטרטגית הישראלית הגבוהה במרחב... באויר", במיוחד אחרי הפלת 13 המטוסים, וכי המצרים העריכו שישראל יכולה לגרום גט למצרים אכזרית באויר. ושוב:

"...אם בי יש לך [לאסאד] הרגשה שנושא ההגנה הוא יריח טוב יותר עכשיו... יש לו עמוק בתודעה (את) העדיפות האסטרטגית הישראלית...".

לעומת זאת, "דבר מוגבל בסוריה" - "איני יכול לשקול אפשרות של מכה מקומית כדוגמת העוצמה לגבי מלחמה", זאת צריך להביא בחשבון, אבל בסבירות נמוכה, כי הסורים תודעים שישראל לא תגיב רק בפעולות מוגבלות.

להלן, בע' 11-10 של הפרוטוקול, מביע הדמסכ"ל את דעתו. אנו מצטטים מדבריו להלן, בע' 199ה. הזכרנו שם (כסעיף 211) את המלצתו ל"השארם השייטה הקיימת מתוגברת במקצת". לשאלת ראש הממשלה (בע' 9 של הפרוטוקול): "ואם נלך בדרך אחרת, שאינך ממליץ עליה...?", הוא משיב:

"אם בחליט לתגבר יותר - זה מחליש את הדרום אך מחיזק שינורים יותר דרסטיים כמו גיוס מילואים לתקופות ממושכות".

להלן מתפתח דיון, על פי שאלה נוספת של ראש הממשלה, על רכש לשם תקיפת טילי הס"א 6, בע' 10 חוזר הרמטכ"ל להערכותיו ומפרט את אפשרויות הפגיעה בסוריה מן האויר, על תקיפה אווירית ברמת הגולן הוא אומר (בסוף ע' 10):

"אנו יכולים ללכת ולקחת מיד סיכונים ולפעול ברמת הגולן, בו כאן אני רוצה להבהיר, שכאשר אנחנו אומרים שיש להם הגנה של טילים - זה לא אומר שסברו את השמים הרמטית, אנו נטוס ונחקוף ובסנע תקיפה ואולי יאבדו לנו שנים-שלשה טטומים, אלא שזה עלול להגריל לנו את האבדוח,"

שר הבטחון (בע' 12) מביע ספקותיו ביחס לכוונות הסורים: הם נתנו הגנה אינטנסיבית מאד של טילי ג"מ לקו הקדמי שלהם, אם כי ידוע להם שאין לנו ענין לתקוף אותם על הקרקע ברמת הגולן. "זה אינו דבר גורמלי הגנתי". ומיחס למצרים, אם הם חושבים על חציית התעלה חתה מטריית הטילים שלהם, ימצאו את עצמם במצב מאד לא נוח, אחר הצעד הראשון. "יש הרבה הוצאות הדרך בשביל לעבור את התעלה ואחר-כך עובדים בשטח שלא גומר ואנו באים אליהם מכל הצדדים"; בעוד שסוריה יכולה לכבוש את רמת הגולן בחיפזי הטילים ותאבסולרניה שלה, ואחר כך "יש לה קו הגנתי של מכשול אב"י יחסית טוב מאד, והוא הירדן, עם מורדות חלולים והרוקאו, והיא פתרה את הבעיה הלאומית שלה מבחינה זו, ששיחורה את רמת הגולן פאתנו."

השר אלון שואל (בע' 13):

"מה ילכוז כמות העתודה שלנו בצפון מבחינת היקף או מחק?"

והרמטכ"ל משיב שתוך 24 שעות אפשר להוסיף ל-113 הטנקים שישנם בחזית הצפון עוד חמישים, ולהוסיף מיד עוד 33 טנקים על-ידי הקמת צוותים בכית-הספר לשריון, ובמסך שעות ספורות להגיע למאה שבעים בערך. כל היתר, זו מונקציה של גיוס מילואים.

ראש הממשלה חוזרת לענין הרכש, ותוך כדי כך היא מעירה (בע' 14), כי "המידע בכל זאת מתייחס לאוקטובר, ופירוש הדבר שמהו עלול לקרות דוקא בחודש זה...".

השר אלון אומר (בע' 14):

"...שולי נחוץ, אם לא היום, הרי ביום ראשון, ששר הבטחון והרמטכ"ל ידווחו לממשלה על ההערכות של האויב, לפחות כהכנה, קודם-כל, - הכנה אינפורמטיבית, זכאית הממשלה לדעת זאת....".

בעמ' 14 אומרת ראש הממשלה:

"...אני מקבלת במאה אחוז את הקונצפציה הזאת, של הבדל בין מצרים וסוריה. אני חושבת שעל כך לא יכול להיות בכלל זכות, לעבור את התעלה - המצרים יכולים וזהו רחוקים יותר מהבסיס שלהם, וכי מה זה יתן להם - סוף סוף? לעומת זאת, המצב שונה לגמרי עם סוריה, אפילו אם ירצו את כל הגולן, אם יצליחו להאחז בישובים אחרים, בשבילים כל צעד מעבר לקו - אם יצליחו להאחז בו - הוא קיים בידם".

השר אלון:

"הגורם המצרי חשוב לא כל כך לעצמו, אלא בגורם מסייע לסורים. הם עלולים לנסות לתצות, כדי לרתק כחות ולהקל על הסורים בצפון".

הוא שואל (בע' 15):

"אם קיימת אפשרות להתרות בסורים באמצעות צד שלישי, שימתנו את ריכוזיהם, כי התראות פומביות רק מגרות".

ניתנת לו תשובה (בע' 16) שקיימת אפשרות לעשות כן.

ראש הממשלה אומרת (בע' 16):

"אני מציעה שביום ראשון תהיה ישיבת ממשלה (אחר יום כיפור)... שביום ראשון נניח את הבעיות האלה בפני הממשלה והלוראי ולא נצטרך לזה, אבל אם כן, תהיה החלטה מחודשת".

(החלטה הנזכרת כאן נובעת לאישור הממשלה לתקיפת מטרות בתוך סוריה).

השר גלילי מציע (בע' 17) שלפני ישיבת הממשלה יש עוד לברר מה

יש לעשות בקשר להגנה על הישובים בגולן, כי לדעתו זו תהיה גם נקודת המוצא לגישה של הממשלה לכל הנושא.

19. לסיכום הדברים שהוחלטו באותה התיעצות יש לומר שהדאגה התרכזה בעיקר באפשרות של החקפה סורית בגולן. אמנם הזכירו הנוכחים אפשרות של מיאום החקפה בין סוריה וזצרים, אבל איש מהם לא חלק על דעת אס"ן, אשר הוצגה על ידי תא"ל שלו, שהמצרים אינם מתכוונים לתקוף מפני שאינם רואים את עצמם מסוגלים לצאת למלחמה נגד ישראל. מסתבר שכל הנושא לא נראת לנוכחים דחוף עד כדי צורך להביאן אל ישיבת הממשלה שהחקימה למחרת היום, בה דיווחה ראש הממשלה על נסיעתה לחוץ-לארץ.

באותו יום, 3 באוקטובר, הודח אג"ם/מבצעים על ביצוע משימות ביצורים (מיקוש, שיפור תעלת הנ"ס ועוד) ברמת הגולן (מוצג 176, ירוק, נספח 13).

20. ביום 4 באוקטובר התקיים דיון בלשכת שר הבטחון, בהשתתפות הרמטכ"ל, סגן הרמטכ"ל, אלוף פיקוד הצפון ותא"ל שלו. הנושא, המוסקף להדאיג את שר הבטחון, הוא סכנת החקפה סורית על הישובים ברמת הגולן. בלשונו (בע' 5 של הפרוטוקול, מוצג 260):

היש לי טראומה, לא של הרמה, אלא של הישובים שם. כמחשבות שאין ישובים - יפרצו או לא יפרצו."

ולהלן, בע' 8:

"בסוואר יש תעלה ומדבר ואין ישובים... מה [ברמת הגולן] יש ישובים, יש אויב ואין תעלה, גם אין החרצה."

לכן עומד השר על ביצור גבול הרמה, והדיון נסב על שיטות שונות של מגנני נ"ט.

בישיבת המטה הכללי באותו יום אין דיון על המצב בגבולות (ראה

סעיף 202).

21. באותו יום נעשתה גיחה צילום בחזית התעלה (פרטים על כך ראה בסעיף 86).

מיום 4 באוקטובר לפנות ערב ובמשך אותו הלילה החלו להגיע אלינו ידיעות על יציאת מטפחותיהם של המוסתים הרוסיים מסוריה וממצריים. ידיעות אלה ערערו את אמונחו של אמ"ן/סחקר בגירסתו: מערך הגנתי בסוריה, חרגיל במצרים (פרטים על הידיעות והערכתן על-ידי ראש אמ"ן והרמטכ"ל ראה להלן בסעיפים 75, 76).

ביום 5 באוקטובר, בבוקר השכם, קיבל ראש המוסד הודעה דחופה בענין מטירת מידע התרעה חשוכה (פרטים ראה להלן בסעיף 38).

דיונים ביום 5 באוקטובר

בסקרר עתה את הדיונים שהתקיימו ביום 5 באוקטובר, נזכרת ידיעות אלה וידיעות אחדות שנתקבלו באותו יום.

22. המצב החדש נדון באותו יום בישיבה השבועית של שר הבטחון עם הרמטכ"ל, בשעה 9 בבוקר. משתתפים בישיבה גם מר צ. צור, עוזר שר הבטחון, מר י. עזרוביץ, מנכ"ל משרד הבטחון, אלוף טל, אלוף זעירא (פרוסקול הישיבה: מוצב 242). על סדר היום: המצב בגבולות. שר הבטחון פותח ובהתייחסו לתוצאות צילום האויר בחזית התעלה מיום 4 באוקטובר, הוא מעיר כי -

"רק מהמספרים אפשר לקבל שבץ. כתוב: תוספת של 308 קנים החזית המצרית. ויש שם 1100 קנים, לעומת כמות של 802 קנים ב-25.9, תוספת של עוד 308 קנים."

דברי הרמטכ"ל בישיבה זו מצוטטים להלן (בסעיף 214).

שר הבטחון (בע' 2) שולל את האפשרות שהפינוי מעיד על קרע פוליטי בין הרוסים והערבים, והרמטכ"ל מצטרף לדעתו, הרמטכ"ל מודיע כי כתוצאה מן הידיעות שנמקבלו (כולל תיגבור הכוחות של האויב, ההיערכות בחיל האויר הטורי וחוסר בהירות ביחס למקום הימצאו של השריון הסורי בין הקו הראשון והשני) -

"אנחנו נוקטים בכמה דברים:

1. ביטול חופשות בשתי החזיתות;
2. ביטול חופשות בחיל האויר...
3. ... כל דבר שאפשר לתגבור... אני רוצה לתגבור, לקחת אמצעי זהירות... יש לי נטייה לעשות מצב כדוגמת רציני" (ע' 2).

אלוף זעירא שם את הדגש בדבריו על יציאת המשפחה "כדבר הכי פרובלמטי ורציני" (ע' 2). ציטוט מלא בדבריו להלן, בסעיף 49(ח).
את פירוש שיקוליו אנו מביאים להלן (בסעיף 75).

בע' 5 מתעניין שר הבטחון במידע ממקור מסודים.

אלוף זעירא אומר (בע' 5):

"אם כי בהערכה בסיסית אני לא רואה שינוי, אני לא רואה לא מצרים ולא סודים תוקפים, למרות התרגיל הרוסי, אבל זה מכונס לי ספק ובהחלט מוצדק לעשות כל מה שהרמטכ"ל דיבר עליו."

להלן הוא מבלה את ספקותיו ביחס למהות התרגיל המחקיים במצרים (לענין זה ראה להלן, סעיף 74), וכן הוא מודיע כי ראש המוסד הרוזק בלילה בקשר עם התרעה, הוא מוסיף (בע' 6):

"יכול להיות שעד הערב נהיה הרבה יותר חכמים."

שר הבטחון אומר לרמטכ"ל:

"לינום הכפור זה כל מה שעשית - טוב ויפה.
צריך להוסיף לזה אני מניח שלא יהיה קושי,
אם נצטרך להגיע לאיזה מקום, מבחינת הליקופטר
שיהיה מוכן" (ע' 7).

ברור שדבריו כי "צריך להוסיף" אינם מסתירים על הוספת כוחות
(ראה ערומו בע' 4349). מחפת דיון על שיטת גיוס מילואים, אם יהיה
צורך בכך - גלוי או סמוי.

רמטכ"ל אומר (בע' 7), כי העובדה שאוחז יום הוא יום כיפור -

"רק בדבר אחד זה מפריע, מבחינה זו, אם קורה
משהו - אנחנו רוצים בשפה גלויה להתחיל ולרכז
כחות או לתת התראות"

דבר הבטחון מעיר על כך:

"לא להזיז כוחות, אלא אם ממש יתחיל. הכבישים
דיקים היום."

הוא נחקר על משמעות המלים הללו, ובעמוד 4353 של פרוטוקול הוועדה
הוא מסביר:

"אני אומר: לא להזיז כוחות אלא אם ממש
יתחילו, וזה חשובה לזה שהוא [רמטכ"ל] אומר:
אנחנו רוצים לרכז כוחות אם קורה משהו."

מר צ. צ. אומר (בע' 8):

"נניח אם באמת מתבוננים למלחמה, בודאי רוצים
לעשות אזהרה במפתיע באופן כללי רגיל",

וחוא מציע לסכל זאת על-ידי הודעה לאויב (עקיפה, דרך צד שלישי, או
ישירות) שאנו ערים למצב.

תוך כדי כך מעיר שר הבטחון:

"יכול להיות שהרגיל שלהם זה כיסוי שאנחנו
נחשוב שזה כיסוי [כנראה צ"ל: חרביל]".

לאחר סמן מתנהל דיון ארוך על צורת הפנייה דרך הצד השלישי, שבו עומד אלוף זעירא על כך שמקורות המידע לא "יזכרו".

צ. צור (בע' 10):

"לו הינכם היית מביט מילואים ויושב למטה - אותי (אולי?) היית מונע את העניין."

[כְּלוּמָר, גִּיוֹס מִלְוֵאִים כְּסִטָן הַרְחֵקָה לְמִצְרַיִם].

אתה רוצה לעשות תחליף, להודיע להם: חברים, יש לנו הרגשה שאחם עושים משהו, דעו לכם!".

שני הבטחון מקבל את הרעיון של הודעה דרך מעצמה לידודותיה, כדי לשלול מן המצרים את יחרון ההפחעה (סוף ע' 10) וגם מטעמים פוליטיים של קיום הקשר עם המעצמה הזאת וקבלת מידע נוסף ממנה (ראה גם להלן, סעיף 78). הוא מודיע שבעניין זה יבקש הנהייה מראש הממשלה:

"אני אמליץ - בלי להכנס לנוסחה, בלי לשרוף את המקור, להתקשר אתם ולומר כי מה שקודם זאינו בצורה פחות סבירה, בסבירות יותר נמוכה - אנתנו רואים כעת בסבירות יותר גבוהה, להכנות התקפות שלהם יש סימנים שונים, ייתכן שהתרגיל שהם עושים במצרים הוא לשם כיסול".

23. פרוטוקול הדיון שהתגבש קודם לכן בדיון אצלו בשעה 8.25, הורה הרמטכ"ל על ביטול חלפנות בחיל האוויר ותגיבור הפיקודים ועל הכרזת מצב כוננות ג' בכל צה"ל. בהתאם לזה הכריז אג"ם/מבצעים בשעה 10.45 על מצב כוננות ג' לנצור מידי. מוצב הפיקוד העליון הופעל בשעה 12.30, ובשעה 16.15 ניתנה פקודת היערכות לאפשרות של הפעלת גיוס פרמבי. בשעה 20.00 יצאה פקודת אסור/2 לפיקוד צפון ולפיקוד דרום, אשר סיכמה את ההוראות בקשר למצב כוננות ג' (פרטים ראה להלן, בסעיף 184).

24. לאחר הדיון אצל שר הבטחון מתקיים באותו בוקר דיון אצל ראש הממשלה, בהשתתפות שר הבטחון, הרמטכ"ל, ראש אמ"ן ועוזריהם (רישום הדיון במוצג 57). ראש אמ"ן מדווח על הידיעות שבדיון ומציג את השערוחיו, בדומה לדבריו בדיון הקודם אצל שר הבטחון, ומעריך:

"תקופה טורית מצרית מאד לא סבירה" (עמ' 1);

"הערבה שהכוננות גרועה בעיקר בפתח ממנינו...
אך אי אפשר להתעלם מהתרגיל הרוסי ולא ברור
מדוע הם [הרוסים] עושים זאת" (ציטוט מלא בסעיף 49(ח)).

על דברי הרמטכ"ל באותה פגישה ראה להלן (סעיף 214ג). על דברי
שר הבטחון ראה להלן (סעיף 78). הוא מציע, כרוח הדברים שהתגבשו קודם
לכן בדיון אצלו, להגיד לאמריקנים כי "הצטבר אצלנו סימנים שזה אולי
יותר ריאלי ושינסרו לרוחיים של ישראלים אין כל מגמה לחקור", וכי "אם
לתחילתו, יקבלו מיט קרים, ולבקש מהם [סיוע]" . כחוצאה מזה באה
הפנייה לאמריקנים, עם התדרוך המודיעיני (ראה סעיף 41). ראש הממשלה
מורה שהפנייה תהיה דרך הממונה על השגרירות ברושינגטון (סוף ע' 3)
ו"אבן אם הוא בניו-יורק שילכו עמו" (בע' 4).

ראש הממשלה -

"רוצה להוסיף לשיקול עוד צעד שיכול להביעם
לפעול, יש עצרת, אצלי גם זה מדובר [אם
העלבים] להוכיח אקטיביות, אולי חושבים
לחתחיל ולתפסיק כשירצו" (ע' 4).

שר הבטחון מעיד: אולי ברצונך להכניס עוד חברים מהממשלה?, וראש

הממשלה שואלת: מל מהשרים בתל-אביב?

התיעוצות שנים ביום 5 באוקטובר

25. לפיכך, כנראה ~~התיעוצות~~ של השרים שהיו באותו יום, ערב יום
כפור, בתל-אביב, היא התקיימה בשעה 11.30, והשתתפו בה ראש הממשלה
והשרים בר-לב, דיין, הלל, חוגי, פרס, גלילי, מר צבי צור, הרמטכ"ל,
אלוף זעירא, תא"ל ליאור, שר הבטחון פותח ואומר שבהקופה האחרונה היו
הרבה ידיעות והרבה סימנים כשטח של תיגבור בחזית המצרית ובתזימת הכורית.
הידיעות היו כאילו הם מתכוננים לחדש את המלחמה בשתי החזיתות או בתזימת
הסורית, הוא ממשיך:

"בלילה האחרון או בעשרים וארבע השעות באו...
ידיעות נוספות, ששינו במידה מסוימת את
ההערכה השלילית שלנו ליריעות אלה, ולא הייתי
אומר חיובית אלא הערכה שהספיקה כדי לזמן אתכם
הנה".

אלוף זעירא מפרש את המידע שבידיו. על החזית הטורית הוא אומר
כי מערך החיילים שם הוא הגנתי, ולפי הדוקטרינה הסובייטית משמש נקודת מוצא
למלחמת הגנה וגם התקפה. הטורים

"תרגלו את ההתקפה וחוששים מאד מהתקפה שלנו...
גם אצל המצרים אנו רואים סימנים רבים מאד
של כוונות למלחמה אמיתית, בעיקר הגנתית, תוך
חשש רציני, שנצל את התרגיל ונחקוף אותם.

אכל שוב - המערך הזה הוא מערך, שהוא גם הגנתי
ואפשר לעבור ממנו גם להתקפה".

.....

"היו בעבר ידיעות שבאוקטובר יש מתשבת מתואמת
טורית-מצרית...".

להלן, בע' 2, הוא מדבר על כוונת של מטוסי התובלה הרוסיים:

"חמשה מטוסים לטוריה וששה - למצרים, כאשר
ההשערה שלנו, שמטוסים אלה נועדו לפנות משור,
וברור שלא ציוד ואולי אנשים. איננו יודעים
מי וכמה".

(על מסירת המידע בצורה מקוטעת זאת ראה להלן, בסעיף 77).

הערכתו של אלוף זעירא היא (בע' 2):

"אנו עדיין רואים בסבירות גבוהה שהכוונות
הטורית והמצרית נובעות מחשש מפנינו וכסבירות
גבוהה שהכוונה האמיתית של המצרים והטורים
לבצע פעולות חוקפניות במגמות מוגבלות"
(אולי חל כאן שיבוש וצ"ל: "ובסבירות פחות
גבוהה שהכוונה האמיתית של המצרים והטורים
לבצע פעולות חוקפניות במגמות מוגבלות").

"למרות זאת, הדבר היוצא-דופן ככל התהליך הזה -
11 המטוסים שהגיעו לטוריה ומצרים, שאין עדיין
הסבר לזה" (ציטוט מלא ראה להלן, בסעיף 49(ס)).

אחריו מדבר הרמסק"ל - צטטנו מדבריו להלן (מעיינים 211(5), 14(ד21)).

הוא אמר עוד (בע' 2-3):

"...יש למערך זה כל התכונות הדרושות כדי לתקוף.

היות ואיני עוסק בפרשנות - תשוב מכל לבחון אם יש לנו הוכחה, שזה לא מערך התקפי. אני חייב להודות שיש להם יכולת טכנית לתקוף בהיערכות זו. א. אין הוכחה שאינם רוצים לתקוף; ב. שהם כן יכולים לתקוף. כתוצאה מזה, נקטנו בכל אמצעי הכוננות, כלומר - בצה"ל כחג זה מוכרו מצב כוננות גבוהה, של ביסול חופשית בכל היחידות בקוויס, בעיקר בחיל-האוויר והשריון וימצא בכוננות גבוהה למדי. איני מגייס מילואים והכוננות מנוצעת כולה באמצעות הצבא הסדיר".

השר בר-לב שואל (בע' 3) ממתי בירינו הידיעות על כוונה של המצרים לערוך מלחמה באוקטובר, ואלוף זעירא עונה: מלפני כמה חודשים, אבל לפי הערכת - זה מקור לא מוסמך.

השר הלל: "הידיעה הישנה - ממקור מוסמך?"

אלוף זעירא: "די מוסמך. אבל קשה להיות נביא בעולם הערבי".

(הערה: היאור הידיעות ראה להלן, בסעיף 57).

השר הלל שואל (בע' 3) אם נשקלה או נעשתה פעולה של מנעים מול יטילים, לשם בירור או העברת אזהרה או כיוצא בזה, וראש הממשלה משיבה (בע' 5) שכל זה נעשה כבר - גם הודעה שאיננו מתכוונים לשום דבר [צזום על ידונ].

השר גלילי מעורר את ענין הסכנות להורות על פעולות במקרה של החפתויות מהירות, ועל כך משיב השר דליין. את דבריו אנו מביאים להלן (לסעיף 301).

השר חזני שואל (בע' 4) אם יכולה להיות פעולה מוגבלת, כמו הפגזת ישוטים ברמה או דבר דומה, והשר דליין מציע לא להיכנס לנושא זה, כי "יכולות להיות חמטים וריאציות, אני מקבל שאיננו מעוניינים בפעולה וכאשר יש פעולה - איננו מעוניינים בהרחבתה" (ע' 5).

ראש הממשלה (בע' 5):

"...אם יתפתח... נצטרך לפעול על פי ההיררכיה הקיימת, במידה ואי אפשר יהיה לכנס את הממשלה, מובן שטוב יותר לכולנו שתשב הממשלה כולה, ולי - ודאי שטוב יותר כך".

אלוף זעירא מסביר (בע' 5) מה לדעתו האופציות והתכניות של מצרים במקרה שיפתחו באש; 1. לחצות את התעלה ולהגיע עד למיצרים; 2. פשיטות כסיני ולאורך התעלה; 3. לפתוח בהפגזה; 4. הערובת של הפצות ופשיטות. "כל זה כסכירות נמוכה, והנמוכה ביותר היא - חציית התעלה והגבוהה ביותר - פשיטות ואולי ירי פה ושם. אין - לא למצרים ולא לסוריה - אופטימיות גדולה לגבי ההצלחות שלהם האפשריות אם ינסו בקנה מידה גדול, בפרט בגלל הנהיגות האוירית שלהם."

הרמטכ"ל מעיד (בע' 5):

"...אם פותחת במלחמה, דבר ראשון - אנו נלחמים ועושים כל מה שצריך לעשות בלי הגבלות. יש כאן שני דברים בלבד, שלגביהם, תוך כדי המלחמה, נצטרך אישור והם קרדינליים: גיוס מילואים והיקפס...".

וחשר בלילו אמר:

"גוראה לי שמאחר שהזדמנו כאן מספר שרים, אנחנו צריכים לומר לעצמנו, לראש הממשלה ולשר הבטחון, שהם יכולים לראות את עצמם גם להורות על שלבי-גיוס, אם יראו לנכון, עוד בטרם תתכנס ישיבת הממשלה. אני בטוח שהם היו עושים זאת גם בלי שניתן להם סמכות זו מכאן. אבל בכל זאת, המציאות שלנו כזאת, שנחמישה עשר במאי 1967 אמרנו כל החוזים והאיצטגניטים, שיש לנו שתי שנים ללא מלחמה, ובראשית יוני היא פרצה...".

אני מאד מחדשם מהסוג של דברי ראש אמ"ן, מפני שאני חושב שיש לנו שרונתי מודיעין מעולית, גם שמחילכ למה שאמר הרמטכ"ל, שיש סכירות לא-גבוהה, אך כי אינו מקבל על עצמו לומר, שיש הוכחות שהדבר לא יתרחש. על כן, אני הייתי רוצה שפשוט לא יהיו כל עיכובים בפעילות אופרטיבית, בהעדר סמכות. כמובן, שאם יתברר שהעניין בגדר של סכנה אקדמית, אז צריך יהיה להיערך דיון במסגרת ועדת השרים לענייני בטחון, על קווי הפעולה שלנו...".

אני רוצה להוסיף לזה אלמנט, שמה שיש בזירה
העולמית, אני התרשמתי מזה ומהתשואות שליוו
את הודעה ואיר בעצרת או"ם. יש איזו אגירה
שמתירה את הרצועה ועל כן יכולות להיות הפתעות...".

ראש הממשלה מזכירה את הודעות אמצעי החקירה של מצרים ושל סוריה,
שלפיהן צומדים כוחותיהם מוכנים כדי להרוץ התקפה ישראלית, ואומרת שזה
מזכיר את האזרה ערב מלחמת ששת הימים.

השר דיין:

"אני מניח שכמה חברי ממשלה שאפשר להחקר אתם
בסלפון ביום הכיפור - יהיו מוכנים לכך ואפשר
יהיה לעשות זאת, אם יהיה צורך בכך".

ראש הממשלה מבקשת להשאיר למזכיר הממשלה ידיעות מפורטות היכן
יהיו השרים באותו יום. ולמחרת היום. היא עצמה נשארה בתל-אביב. "הלוראי
ולא נצטרך לכך. אני מתארת לי, שמה שאמר גלילי, זה ניתן אם אין הסתייגות
למישהו".

איש אינו מביע הסתייגות, והישיבה מסתיימת בברכת החימה טובה
מאת ראש הממשלה.

לאחר מכן, בשעה 12.30 באותו יום, התקיים דיון במטכ"ל. מדברי
אלוף זעירא בדיון זה אנו מביאים להלן, בסעיף 76, ודברי הרמטכ"ל - שם,
בסעיף 76, ובסעיף 211(4).

תיאור של הריגות אשר התקיימו ביום 6 באוקטובר, בבוקר, ניתן
להלן (סעיפים 26-34).

פרק ג': ביום הכיפורים

ביום המילואים ביום הכיפורים (דיון ותשבוח חלקי סעיף 15, עיי' גם, שם, סעיף 25(1); 27(ג), 28(ג-ד))

הצעדים שנוקטו על-ידי הדרג המדיני והצבאי העליון ביום הכיפורים עד לפתיחה באש

"בדיון בין שר הבטחון והרמטכ"ל המליץ הרמטכ"ל על גיוס מערך המילואים כולו, כדי להתכונן להתקפות-נגד בקנה מידה גדול אחרי עצירת האויב. מאידך, שר הבטחון היה בעד גיוס אותו סדר כוחות מירבי שהספיק לזעת הרמטכ"ל, למטרות מגונה. חל עיכוב של כשעת-יום בגיוס אותו סדר כוחות שלגיוסו הסכים שר הבטחון עוד בכוקר בדיון בינו וכיין הרמטכ"ל, וזאת מפני שהרמטכ"ל המתין להכרעה ראש הממשלה בשאלת גיוס מלוא מערך המילואים". כסו כן ציינו בסעיף 28: "לזכותו של הרמטכ"ל יוזבר שוב שהוא דרש לגייס את מערך המילואים כלו ביום שבת בבקר."

"חלוקי דעות אלה הובאו בפני ראש הממשלה בדיון אשר בו השתתפו שר הבטחון, הרמטכ"ל ועוזריהם, ראש הממשלה אישרה מיד, בשעה 9.05 את גיוס סדר הכוחות למגונה, ובשעה 9.25 הכריעה לטובת גיוס מלא של סדר הכוחות לפי הצעת הרמטכ"ל. באותו דיון אצל ראש הממשלה הוחלט, מסיקורלים מדיניים, שלא להנחית מחקפת מנע, כפי שהציע ראש המטה הכללי."

הצעדים שנוקטו ביום הכיפורים על-ידי הדרג המדיני והצבאי העליון החל בקבלת האתרעה באש

26. החלטות פדרג המדיני והצבאי העליון, ביום הכיפורים, החל מקבלת האתרעה בשעה 04.30 בכוקר ועד לפתיחה באש בשעה 14.00 - היה להן, כמובן, ערך מכריע בכוננותו של צה"ל לקראת פתיחת המלחמה - וזאת למרות האיחור הרב בנקיטת צעדים אלה, ואי נקיטת חלק מהם בשלב יוהר מוקדם, כפי שיוסבר (ראה סעיפים 218-219 ו-229).

בגלל השיכוחם הרבה של השיקולים וההחלטות הללו, נפרט להלן את השיקולים, המהלכים וההחלטות, כפי שהצטיירו לעינינו על סך המטמכים שנכתבו בשעת הדיונים וקבלת ההחלטות. לצורך זה, היו לפנינו יומנו של הרמטכ"ל, שנרשם על-ידי הרל"ש שלו בראשי פרקים (מוצג 243); יומנו של שר הבטחון, שנרשם על-ידי הרל"ש של שר הבטחון בראשי פרקים (מוצג 265); פרוטי-כל החגישה אצל ראש הממשלה, שהחלה בשעה 08.05, לפי רישום א. מזרחי (מוצג 57), וכן רישום מקוצר של פגישה זו שנעשה על-ידי המזכיר הצנאי של שר הבטחון (מוצג 266), וכן עדויות ראש הממשלה, שר הבטחון והרמטכ"ל בפני הוועדה.

עיקר פעילותו של הרמטכ"ל ביום הכיפורים, לפני הצהריים, מאז קבלת האחרונה ב-04.30 ועד לשעות הצהריים, מתרכזת למעשה בשלושה נושאים עיקריים: (א) הכנות למכת מנע ולגיוס מילואים; (ב) הטיפול בקבלת החלטות חדרג המדינה למכת מנע ולגיוס המילואים; (ג) הנחיות אלופי הפיקוד לקראת המלחמה, כשהדגש בפגישה הקצרה בשעות הצהריים (סעיפים 219, 221) הוא על מהלכי התקווה-הנגד לאחר עצירת האויב.

27. להלן פירוט המהלכים, השיקולים וההחלטות עד לדיון עם ראש הממשלה בנושא המילואים, בשעה 09.00 בבוקר.

לאחר שקיבל הרמטכ"ל את ידיעת האחרונה בשעה 04.30 לערך, הוא מחקטור עם מפקד ח"א, ומבקשו להיות מוכן להקפת מנע. כמה דקות לאחר מכן הוא מקיים פגישה קצרה עם סגן הרמטכ"ל, ומודיעו שיש ידיעה "שתהיה מלחמה בלילה הקרוב", ושיש להתייחס לידיעה במהימנות. הוא מציג לדיון: האם לתת מכה מונעת; גיוס המילואים, ההיערכות "בחזית ובעומק". הוא מציין ש"בישובי רמה"ג נספית להוציא נשלים וחלק מגברים אחה"צ".

דניאל האם לבינה את המילואים בפומבי או לא? גיוס מלא?

הרמטכ"ל שדין שבעיית שיטת הגיוס קשורה בבעיית המכה המונעת: "אם לא, עושים פומבי" הרמטכ"ל אומר: "יכול לתת לח"א פקודה להיות

ערך ואז זה יכול להיות טוב גם לחגובה על פעולה שלהם הערכ". בשלב זה נכנס מפקד ח"א, "ומעודכן".

28, בשעה 05.30 מקיזם הרמטכ"ל קד"מ, ושם נידונו שוב הבעיות הנ"ל. אלוף זעירא מוסר שהמינוי הרוסי הוא רחב היקף, כולל גברים ובקצב מזורז. "יש קידום (מטוסיים) בטוריה; יש סימנים צבאיים, מהלכים וידיעות, שבהחלט צריך לקחת ברצינות. פוליטיה לא נחזף לסאדאת."

בפגישה זו מסוכס טופיקה כי ח"א "יתכונן" לחקוף היום את סוריה... ומפקד ח"א יודיע מהי יהיה מוכן (לא לפני שעות הצהריים ולא אחרי 15.00). מפקד ח"א מציע "לעשות הכנות לגיוס זומבי".

הרמטכ"ל מאשר בפגישה זו ל"אג"ם לאפשר לגייס המילואים: את הנחוז ביוחז לעבודת אנשים/זרועות לצורך השלמת כוננות ושלא פוגע ברשתות הגיוס. בסדר גודל עד אלפי אנשים. ח.א.: "כל הטייסיים, הנ"מ. והשליטה (וה) בקרה, " בשעה 06.00 (לפי מוצג 265; בשעה 05.50 לפי מוצג 243) מתקיימת הפגישה אצל שר הבטחון.

שני הנושאים העיקריים הנדונים (לאחר שמדסכס להוציא את הנשים והילדים מרמת הגולן, ולאחר שננים בקצרה בפרטי כוננות אחריהם) הם: מכה מונעת וגיוס המילואים.

29. אג"מ, מכה מונעת

הרמטכ"ל ממליץ על מכה מונעת, שר הבטחון מודיעו שלפי הידיעות הנוכחיות, כאשר האמריקנים מודיעים שלועתם הערבים לא יפתחו במלחמה - אין לתת מונעת, והוא בטוח אף שראש הממשלה לא תאשר, והוא אף לא ממליץ; מאידך, אם המצרים יתחילו באש, מותר לתת מכה מונעת לטוריים, אפילו אם הם שרם פתחו. בן אינו מוציא "מכלל אפשרות לפתוח ב"דקוח קדום", לדעתו, פרט לאפשרויות הנ"ל, יתכן לבוא לראש הממשלה ולקבל אישור אם תגבנה ידיעות "מסמרות שיער" או שיפלט סקאו וכדומה.

הרמטכ"ל מודיע שהוא מבין את האופציות הנ"ל "או להחליטה על התקפה מרובת או באם יקדימו התקפתם ל-17,000. או לכל קומבינציה אחרת". על כך יהיה צורך להחליט הבוקר (ראה חלק חמישי, פרק ב').

ב. גיוס המילואים

לאחר שהרמטכ"ל מודיע שנעשו ההכנות לגיוס המילואים, הן בגיוס פומבי והן בגיוס סמוי (אולם "באם כמו היום אולי יותר גת סמוי"), הוא מבקש לגייס קרוב ל-200,000 איש.

כאן מתחיל דיון בין שר הבטחון לבין הרמטכ"ל. הרמטכ"ל דורש לגייס קרוב ל-200,000 איש. שר הבטחון מציין שעל סמך הידיעות של עכשיו, אין צדיין לעשות גיוס כללי. הרמטכ"ל מבקש לגייס אח כל מערך האוגדות "הם יתחילו הערב יחדרו פה ושם. רוצה להיות מוכן בזמן מינימלי לעבור להתקפת-נגד ולהסמיד הצבא הסורי". שר הבטחון אומר ש"על מלחמה שלא התחילה לגייס להתקפת נגד בספק" מאידך "כטוח לגייס מלואים לצרכי הגנה באם זה ודאי, זה מספיק פניקה בטביל הסורים".

אחרי דיון נוסף מסכים שר הבטחון לגייס את הנחוג מיידית להגנה "להגנה אין כריחה" (מוצג 265), ומציע לבקש אישור מראש הממשלה לגייס: "ח"א, אוגדה לצפון אוגדה לסיני. 50-60 אלף איש." אתרי שהרמטכ"ל עומד על כך שיש לגייס את כל המערך הלוחם, מטכס השר: "יכיא לרוה"ם 2 הצעות. ממליץ מינימום הבנות הכרחי. נראה לפי ידיעות וההתפתחויות ובערב געשה לפי ההפתחות." הרמטכ"ל: "אני הייתי עושה גיוס כללי שכל העולם ידע שאנחנו מוכנים למלחמה". שר הבטחון: "זאת אפשר להודיע לכל העולם מבלי לגייס" (גיוס כלא).

לאחר מכן מצטרף לישיבה אלוף זעירא המוסר, שהמקורות חזרים "אומרים הכל שקט לא תהיה מלחמה". דגים כיצד למסור להם את הפרטים הנדספים היוועים לאט"ן על הפינוי הרוסי. אלוף זעירא מוסר פרטים נוספים.

לאחר הוראות נוספות הנלחנות בעשר לפינוי נשים וילדים מאבו-רוזס, מודיע השד לרמטכ"ל (לפי הרשום במוצג 265): "אתה הולך לראות אח הילדים וברא נסבם על הילדים מרמת הגולן ואבו רוזס וממני יש לך הסכמה על ח"א, אוגדה בצפון ובדרום", ולפי מוצג 243: "מטה: אוגדה לצפון בסדר, אוגדה לסני, ח.א. אוגדה מטכ"ל נראה לערב אחרי יריח ראשונה",

ורמטכ"ל חוזר על דרישתו לביים את המערך הלוחם המלא. בזה מסתיימת הישיבה בערך בשעה 07.00, והדיון הבא אצל ראש הממשלה בנושא זה הוא בשעה 09.00.

30. למה לא גוייס מיד הכוח שהוסכם עליו בין שר הבטחון והרמטכ"ל?

לאור הפיסקה הרשומה במוצג 265 על הסכמת שר הבטחון לגיוס ה-50-60 אלף הדרושים להגנה מיידית, נזקקה הוועדה לשאלה, מדוע לא החל הרמטכ"ל לביים את האוגדות הנ"ל, וחיכה עד לשיחה עם ראש הממשלה בשעה 09.00 (הישיבה עצמה החלה בשעה 08.00), שכן על-ידי כך נגרם איחור של שעתיים - שעתיים שהיו חשובות ביותר בדרך הזמן באורח בוקר.

להלן נביא קטעים מהסטנוגרמות, בהם נשאלים שר הבטחון והרמטכ"ל על-ידי הוועדה בנדון.

א. הקיורת שר הבטחון

יש. אני רוצה לשאול אותך פה שאלת ביניים, שאלה ששאלתי גם את הרמטכ"ל: אני מבין שעל דבר אחד שניכם הסכמתם - על שתי האוגדות. על זה אין ויכוח. השאלה שאני שאלתי: מדוע אם הוסכם על שתי אוגדות, מדוע לא צלצלו מיד לראש הממשלה, אם היא הייתה צריכה להת את האישור על כך, ולהגיו - על שתי אוגדות אנחנו מסכימים - יש ויכוח בינינו, אנחנו נביא את זה אליך. ועל ידי כך, לפי לוח הזמנים, אפשר היה להרויח ארלי כטלוש שעות לצד הראשון?

ה. אני גם כן שאלתי את עצמי בעת כאשר הכנת את החומר, אני יכול לומר - שאני לא הייתי אז תחת הרושם, שיש איזה מניעה לרמטכ"ל להתחיל לגייס את המילואים. לא רק שבנישום אין שהרמטכ"ל אומר את הדבר הזה - בוא נתחיל לגייס ואני אומר - רגע אחד, בוא נשאל את ראש הממשלה; דבר שהייתי עושה בלי ספק, אלא מה שהבנתי מהרמטכ"ל, גם כאשר הוא אמר לי שהוא הולך למשורד קודם ובו בתוך הדיון, שבו בזמן, במקביל יושב במטכ"ל גוף שכבר עוסק בהכנות גיוסיות. וחלק כבר מגויסים. והיל האויר. אותם 10 אלפים ראשונים. ואני יכול לומר רק עכשיו, אם מישהו יאמר אחרת, אם הרמטכ"ל יאמר אחרת, אני לא אטען שהוא טעה. אני הייתי ברושם - שאין מניעה לגייס 60 אלף אם הוא רוצה, ויש לנו בעיה של ה-60 אלף הנוספים, לא הייתה לי אינפורמציה שאכן הוא נתן הוראה לגייס.

ש. את זה צריך להביא לראש הממשלה. לא היה לכם שום יפוי כח, אפילו אם אין סמכויות לגייס... כלי לשאול אותה.

ח. במקרים רבים מקבילים, לא בענין גיוס המילואים, כאשר עובר זמן בין ההחלטה ובין הביצוע בפועל, אני מרשה לעצמי, כאשר אני מניח שראש הממשלה תאשר את זה, גם וברבים שדרושה הסכמת ראש הממשלה, לומר לרמטכ"ל: מתחיל, אני אתקשר עם ראש הממשלה. אם היא תרצה לעכב את זה, עוד נספיק לעכב לפני הביצוע... גיוס המילואים האלה, ה-50 אלף, לי לא היה ספק, עכשיו אין לי ספק כאשר אני אומר לראש הממשלה, ולאחר השיחה שהיתה לי אתה בבוקר, ב-4 בבוקר, על יסוד הידיעה שהיתה, וכולם צריכים לרוץ ולהכנס למלחמה, וכו' וכו' - שהיא תאשר. אז יכולתי אחד משני הדברים: או להרים אליה טלפון ולומר - אנחנו רוצים להתחיל לגייס מילואים - ולא עשיתי זאת, לא מפני שחשתי על הטלפון. או לשאול את הרמטכ"ל ולהניח - שבין האמירה החיובית שלי או שלו, של שנינו, לכיך הזמן שהאיש בבית יצא, נספיק לראות את ראש הממשלה ולומר לה - נתנו הוראה לגייס 50 אלף איש, ואם היא לא תרצה, אז נעכב את זה. אבל אני רק עכשיו כאשר עברתי על החומר, בתקלתי גם כן בשאלה זו.

ט. כל זה הרמטכ"ל היה צריך בפרוש לנחש. כי את כל זה לא אמרת.

ת. הוא רמטכ"ל... אם הוא רוצה לגייס, הוא אחראי למלחמה, אם הוא רוצה להתחיל לגייס, הוא יכול לומר לי בעברית - אדוני שר הבטחון, שנינו מסכימים על 50 אלף איש, אבל על כל רגע, אני יכול להתחיל לגייס אותם או לא? ... אחת משתיים: או שהוא חשב, שהוא מוסמך לגייס את זה על יסוד מה שאמרתי, או שהוא חשב שזה לא דוחק... הרמטכ"ל כאשר הוא רוצה לגייס 50 אלף איש, אם אינו רוצה לאבד זמן, הוא מנסה לסדר את זה כמלה אחת, ואומר - בוא להתחיל לגייס. צריך אישור מראש הממשלה, תרים אליה שלפון."

בהמשך לשאלות עונה שר הבטחון: "בלי ספק, הוא היה צריך לקבל אישור מהממשלה, ואני הייתי נציג הממשלה. אין שום ספק. על זה אין חלוקי דעות, שהוא לא מוסמך לגייס את זה ללא אישור ממני. אבל השאלה... לו רצה להתחיל לגייס, מדוע לא פנה, והיה מקבל את האישור מייד. אז אני אומר שהוא לא פנה ואני לא הייתי ער לזה, אם הוא כבר התחיל לגייס, לא התחיל לגייס. לו היה מתחיל לגייס, אפילו קודם כאשר בא ללשכה והיה אומר - נחתי הוראה להתחיל לגייס אורותים מאלה או אחרים, לא הייתי רואה בזה איזה שהוא פנס. והייתי מוצא לנכון לקבל אישור מראש הממשלה, והייתי מקבל. האחריות למתן האישור היא שלי. וללא האישור הזה לא יכול היה לגייס. ואני גם מוכן לומר שהיוזמה לזה שיש להתחיל לגייס מלואים יכולה להיות עלי לא פחות מאשר עליו. עד כאן זה מקובל עלי."

ב. תקציב הורמטכ"ל

בנחת את תקציבם לפי הפרטיבל - שקיים בשעה 07.15, לאחר הפגישה עם שר הבטחון, אומר הרמטכ"ל (לפי הדיווח של מוצג 243): "הרמטכ"ל הציג גיוס כללי, סלקטיבי, פחות אלמנטים שוליים, ב-200-250 אלף איש, גם לזה אין עכשיו אישור. ואם לא נקבל גיוס כללי, נעשה גיוס חלקי כשבעים אלף איש". אני מוסר להם אינפורמציה על מה שהיה בבוקר אצל שר הבטחון, שהצעת גיוס כללי, סלקטיבי עם פחות אלמנטים שוליים בלי הג"א ורציהי 200 עד 250 אלף איש, לזה אין עכשיו אישור. אני אומר: "באם לא נקבל את הגיוס הכללי,

נעשה גירס חלקי ב-70000 איש". למה אני אומר שבעים אלף? כי בבוקר ראיתי ששר הבטחון כבר הגיע (בהסכמתו) ל-50-60 (אלף) אז אני כבר מניח שבפחות משבעים (אלף) אני לא אצא. גם אם יבידו ששים, אז להט אני נותן הנחיה של שבעים אלף איש. ואני אומר: "כל חיל האויר, כל האוגדות המשרינות ומערך שירות מינימלי", כלומר מערך תחזוקה בשביל הדבריה הללו. 'להכניס את זה לשבעים-שמונים אלף איש'. אני נותן הנחיה שיעשו תוכנית שזה ייכנס לשבעים-שמונים אלף איש. אני מסביר: 'זאת התרעה הקצרה ביותר שתשבנו אי פעם; התרעה של בעצם שתיים עשרה שעות. אף כי הסדיר הוא בכוננות מאתמול. נגייס מה שיאשרו. היחר נגייס באש'".

ש. בשלב זה של בין הפגישה עם שר הבטחון בבוקר לבין ההליכה אחר כך לראש הממשלה, לא עמד אף פעם שיקול שירות ושניכם מסכימים על מינימום של חמשים אלף איש, את זה להתחיל לנגייס בלי לקבל עדיין אישור של ראש הממשלה? כי אני רואה פה לפי יומן אג"ם שהודעה הראשונה שכתוב ממס [על אישור גירס] זה בשעה 9.05 - "רל"ש המטכ"ל מודיע [מן הישיבה עם ראש הממשלה] על אישור לנגייס שחי אוגדות... האם השיקול הזה [לנגייס מיד לאחר הסכמת שר הבטחון] לא התעורר שעה קודם או אפילו אצל שר הבטחון?

ת. לא. כי מה שלא ברור פה זה האופן שבו הסתייג הדירן ביני לבין שר הבטחון. הוא הסתייג בזה שלו הגענו להסכמת אז מזכיר צבאי היה מודיע לראש הממשלה ואני הייתי הולך לנגייס. אבל זה נגמר בצורה די כעוסה, כאופן מתוח.

ש. אבל היה הסכם על שתי אוגדות?

ת. לא. מה שאני רוצה לומר זה נגמר די מוחות, בנוסח: שאם אתה לא מקבל את הסיכום, אנחנו הולכים לגולדה. היות וזה נגמר ככה, אז הלכנו לגולדה.

ש. האם לא יכול להיות ששר הבטחון אפילו לגבי שתי אוגדות לא היה מוכן לנגייס אותם על אחרייתו, הוא היה מוכן להמליץ על כך?

ח. זה נכון. הוא גם אומר את זה [באותו בוקר]. הוא אומר שתי אוגדות הוא לא מביים על אחריותו. יש בשלב יותר מוקדם כשהוא חושב שאני מקבל את הסיכור שלו הוא אומר לרביב [תא"ל] רביב, המזכיר הצבאי [תבקש אישור מגולדה על זה ועל זה]. אבל היות ראני לא מקבל את ראני מנדנד הלאה, אז הוא אומר; אם בכה, אז נלך לגולדה. כלומר, גם לזה אין עוד אישור.

ש. את כל זה אני מביין. אני אשאל את שר הבטחון, אבל אני שואל אותך... אבל ברור שבשבוע בבוקר אתם מסכימים על שתי אוגדות,

ח צריך לקבל את אישור ראש הממשלה על זה.

ש. בסדר. מדוע לא יכול היה בשבוע בבוקר לצלצל רביב או שר הבטחון ולהגיד: תשמעי, אנחנו עוד נבוא אליך לדיון, יש תילוקי דעות, אנא דורש שתיים, הרמטכ"ל דורש... אבל על שתיים אנו מסכימים, אני מבקש אישור לביים שתיים. זה היה הוסך לפחות שתי שעות?

ח. כי זה נגמה ב'בוא נלך לגולדה'. אני ער לשאלת הזמן... אבל זה לא בדיוק הפסד של שתי שעות. כי ביחס לחיל האוויר זה היה כבר פתור. התשלמות למפקדות וכו' מה שאמרתי קודם, כמה אלפי אנשים, זה התחיל ללכת. (ההצחה שלי בבוקר הייתה כן לעשות הכנות גדוס של כולם, הכנות גדוס כלומר - להביא את המפיצים ולהתחיל לרכז פוגניות, ולהתחיל להכין את הצוותים, כך שחלק מהעבודות האלה כבר התבצע.

ש. אני מתכוון לגיוס ממש,

ח. זה אתה צודק. הפקודה הזאת לא ניתנה."

31. לאור הנ"ל הניעה הוועדה למסקנתה (סעיף 15, עמ' 11 בדיון וחשבון החלקי) כי "חל עיכוב של שעהיים בגיוס אותו סדר כחות שלגיוס הסכים שר הבטחון עוד בבוקר בדיון בינו ובין הרמטכ"ל, דואת מפני שהרמטכ"ל הפתין להכרעה ראש הממשלה בשאלת פלוא מערך המילואים".

אנו סבורים שלאחר שקיבל את הסכמת שר הבטחון חייב היה הרמטכ"ל להורות מיד על גיוס אותו חלק שהוטבה עליו (או לקבל אישור מידוי ראש המשלה לכך, אם חשב שיש צורך) ולהמשיך לדרוש את הגיוס המלא בפגישה עם ראש המשלה.

32. הדיון אצל ראש המשלה

(מוצג 75 - דיונים א. מזרחי, וכך דיונים מקוצר של סא"ל בראון - מוצג 266. הציטוט הוא לפי מוצג 57, אלא אם מצויין אחרת). כאמור בדיון ותסבוח החלקי (סעיף 32, ע' 32), "עומדה לה לראש המשלה, הזכות הגדולה שעשתה שמוש נכון בסמכות ההכרעה שהיתה בידיה בתוקף הנסיבות, בשעת חירום שלם שכתב במוקד, היא הכרעה בתבונה, כתוש בריא וכמהירות לטובת גיוס כל מערך המילואים, על אף שיקוליה מדיניותייה כבדי משקל, וכבן עשתה מעשה חשוב ביותר להגנת המדינה."

דיון זה הינו חשוב ביותר, הן להבהרת השיקולים למכה מונעת והן לגיוס המילואים, ולכן נביא ציטוטים נרחבים מהפרטיכל המפורט שכתב א. מזרחי בשעת הישיבה (וכן מהדיונים של סא"ל בראון).

בתחילת הישיבה דנים בבעיות מידיות הקשורות בסטחים, תושבי רמת הגולן, אבו-לודס, שאדם-א-שייך; דנים בידיעות מארה"ב ובידיעות שיש למסור להם. לאחר מכן אומר שר הבטחון:

"עכשיו שני דברים יותר רציניים:

- (1) מכה מונעת.
- (2) גיוס מלואים.

כאשר למכה מונעת, מבחינה מהותית, לא יכולים להישות לעצמנו לעשות זאת הפעם, אם רק מצרים תתקוף, נוכל להכות בסורים. על סמך הידיעות שיש עתה, לא נוכל להכות מכה מונעת. אפילו חשש דקות קודם, אי אפשר. אם נהיה במצב שמצרים תתחילה והיא תתחילה לבד, נוכל להכות גם בסוריה, עקרונית, אם לא יפתחו באש, לא נפתח באש" (מוצג 57, ע' 3).

לפי רישום סא"ל בראון (מוצג 266):

"מבחינת מכה מונעת. מבחינה אופרטיבית הכל טוב לתקוף אותם לפני שהם באים לתקוף אותנו. לפי דעתי לא יכולים להרשות לעצמנו. מה כן? באם מצוים מתחילה אפשר לתקוף את סוריה ולגמור איחם, אבל סתם 5 דקות קודם אי אפשר אלא באם תכואנה ידיעות שיקפצו אותנו, לדוגמה שהולכים להפציץ אותנו. על סמך ידיעות כרגע אי אפשר. עקרונית אי אפשר לפתוח באש לפני שהם פותחים באש."

(לפי מוצג 57 - בהמשך ישר לדברי שר הבטחון הקודמים):

"בענין גיוס מילואים. הרמטכ"ל ימסור, אחר כך פירוש הכוחות... דודו רוצה גיוס יותר גדול. אני מסוייג. אני מציע לגייס את כל מילואי חיל האוויר, לגייס אוגדת שריון בגולן ואוגדה לסיני. זה יכול להגיע ל-50-60 אלף איש. יבלוש אולי לקצת יותר מזה. גיוס זה יש לעשות עד 18.00. אנו צריכים לגולן עוד טנקים וכך גם לסיני, צריך להיערך... אם הדברים יחמירו ותחזיל אש - נגייס את המערך המלא. אחרת יהיה שאנו עושים מלחמה. גם כך יגידו זאת, לו הייתי חושב שאין טעם הייתי מגייס הכל. עד הערב הגיוס המוגבל וכוחות אלה יתכוננו לפעולה עד מחר בבוקר. אש כלילה נרצה לגייס עוד - נגייס. בענין זה ייתכן שיש לרמטכ"ל דעה שונה."

לפי הרישום של טא"ל בראון:

"בענין גיוס מילואים, הרמטכ"ל ימסור על הכתוב שלש לנו כעת. ישנם חילוקי דעות בין דודו לביני, הוא רוצה יותר ואני פחות. אני בעד לגייס את כל חיל האוויר, אוגדת שריון לרמת הגולן ואת לסיני וזה יכול להגיע ל-50-60 אלף איש ולא לתת לבלוש טעבר לזה. לזה אין ברירה כי זה כוח הגנתי. באם הדברים יחמירו, באם כלילה תחזיל אש או כלילה נגייס את השאר. אחרת יראה שאנחנו הולכים למלחמה. אנחנו נמצאים על הסואץ ועל רמת הגולן ואנחנו לא נמצאים במצב שהיינו ב-1967. אני בעד להודיע על הגיוס ונגייס את הכח המוגבל הזה ובבוקר נהיה מוכנים."

לאחר הני"ל מצג הרמטכ"ל דעותיו:

"קראתי [המידע] האחרונה... [המידע] אותנטי. בשבילנו זו החרא קצרה מאד, אם יתקפו בעוד 10 שעות, אנו צריכים באופן מקסימלי עם הצבא הסדיר, אך לא גייסנו מילואים בכלל... כחוצאה מכך צריך להגדיל מיד את הכח... מילואים

שאכן מביטים עתה, אפשר להפעילם מחר. בבוקר יום א' יוכלו להכנס לקרב. המילואים שלא נגייס עכשיו - לא יוכלו מחר להשתתף במלחמה... מילואים שלא נגייס עכשיו - זה הפסד של יום. לכן אני בעד גיוס גדול. אני מחייב גיוס של 200,000 איש - זה המספר הלווחס, אני לא זקוק לכולם היום. גיוס כל מילואי חיל אוויר, השלמות ליחידות הסדירות, גם לחטיבות הסדירות יש פונקציות מילואים. זה הצבא הלווחס... אוגדות משוריינות פלוג אוטילריה ותחזוקה... עם כח כזה נהיה ערוכים עד מאד בבוקר - בצהריים, באופן יותר יחודי. אם נגייס פחות מזה, מחר אוכל לתזכר, מבחינה הגנתית נוכל לבלום, אך נהיה מוגבלים למהלכים הגנתיים. בעוד שאם יהיו יותר כוחות, נוכל לתקוף ולעבור להתקפת נגד... אם לא נעשה את הגיוס הגדול, אני לא רואה פחות מ-70-80 אלף. מבחינת האפקט המצלאומי-מדיני - זה לא משנה אם נגייס 70 אלף או 200 אלף איש. בעצם ייתכן שזה ישפיע, כי הערבים יבינו שהם איבדו את יתרון ההפעה.

מאד שני, הגיוס יביא לכך, הוא מפליל אותנו. יאמרו שגייסנו על מנת לפתוח במלחמה, מוטב שיגידו שאנו מתחזקין וננוצח, מפילא יגידו זאת. אני בעד גיוס גדול, זה כאשר לגיוס.

כאשר למכה מונעת, מכה מונעת היא כמובן יתרון עצום. היא תחסוך הרבה חיים. אם נכנס למלחמה בשלל התאשוף שלה הוא בלימה - ויש לי בטחון שזעמנו בה - ואחר כך תקיפה, זו תהיה מלחמה ראשונה... לא מוכרחים להחליט עתה בענין זה, יש זמן של ארבע שעות להידברות עם האמריקנים... ייתכן שער הצהריים גם האמריקנים יגידו שההחלטה היא ודאית ואז יכול להיות שאנו יכולים לעשות המכה המונעת."

לאחר מכן מתחיל ויכוח ארוך, בענין אפשרות מניעת מלחמה על-ידי הודעה לעולם שאנו יודעים על המלחמה -

שר הבטחון: "לסדר. מציע קודם להתליט על ענין המילואים" (לפי מוצג 57; לפי מוצג 266: "כואר נחליט קודם על המילואים כי מאבדים זמן").

ראש הממשלה: אני שוקלת. יש ענין ההשפעה על המשק מחר. אם באמת מלחמה זה לא אסון. אם תהיה מלחמה, אז לא נכין מדוע היה עיכוב של 12 שעות... אשר למכה מונעת חלב נמשך, אך עוד נראה* (לפי מוצג 266: חלב נמשך לזה אבל אינו יודעת).

לאחר שראש הממשלה דנה בענין ההודעה לעולם, נכנס שר הבטחון

"אם תאשרי גיוס מילואים גדול, לא אתפסר. אך המלצתי היא לגייס כל חיל האוויר, לגייס אוגדה נצפון ואוגדה בדרום. כלילה נראה שצריך לגייס - נגייס. הנימוק שלי הוא לא משקי... אני חושש שכל אמצעי התקשורת יגידו שאנו הולכים לזקוף. גיוס מלא לפני שנורחה אפילו יריה אחת וכו'." מיד יגידו שאנו התוקפנים... לא מן הנמנע שגם האמריקנים יגידו שלא עמדה להיות מלחמה, אבל צה"ל וישראל דחפון" (לפי 266: "כל אמצעי התקשורת ומוסקבה מודיעים שאנחנו הולכים למלחמה. ישראל הכריזה גיוס מלא עוד לפני שנפתחה יריה ראשונה ולך אחר כך תוכיח מי פתח באש... באם אתל בעד גיוס מלא אני לא אשכב על הכביש אבל אני לא בעד זה...").

בהמשך מסכמת ראש הממשלה, סיכום חלקי -

"נלך על פי תורת השומר הצעיר בשלבים:

(1) גיוס שאין ספק לבביו. לפי תוצאה הדיבורים האמריקנים נבבירו.

(2) מכה טובעת - גורא מושך. אבל זה לא 1967. הפעה העולם מתגלה בכל נכזותו. לא יאמינו לנו. אם יתחילו רק בדרום אז ממילא אין בעיה. אבל את זה נראה במשך היום.

הרמטכ"ל: אני מוכן לגיוס לא מלא, אך אני רוצה את כל האוגדות המשוריינות. כל הכנותי שהיום בשעה 18.00 תיפתח המלחמה. גיוס כל חיל האוויר ו-... אוגדות משוריינות. אני מחפש לעצמי מצב שתר טוב. הסך הכל הוא עוד 30 אלף איש.

עוזר שר הבטחון (ר/א צור): זה מנימוק גיוס של 100-200 אלף. מה ינת האימפקט מי יודע אם זה 70 או 100 אלף.

ראש הממשלה: מבחינת האימפקט המדיני, אם לא מודיעים מיד על גיוס כללי, אז 70 או 100 אלף, זה לא משנה."

המשך לפי מוצג 266:

שר הבטחון: אני את שלי יזרחי. לא שניתתי את דעתי.

ראש הממשלה: מה המספר שלך?

שר הבטחון: אצלי זה בעיית המספר ולא משקית. אני מבין שזה טוב באם תהיה מלחמה שיהיה מערך מגויס. אנחנו לא בטרמיס שתיפתח מלחמה ומה אנחנו באמת צריכים לעשות

הכורך עם כל הצבא הסדיר, נגיע לפנור
ערב ונדאח. לעשות גידום מלא, פנימית
ובעולמ? השיקולים הפנימיים לא תופשים
אצלי מקום, אבל לו הייתי חושב שצריך.
אבל אני חושב שאפילו עם קשיים רבים
כדאי לנו להתחיל זאת טוב מבחינה
בינלאומית, כי אנחנו לא באותה מידה
חופשיים כמו שהיינו ב-1967. להלילה
זה לא משנה."

בהמשך שאלחה של ראש הממשלה, אומר שר הבטחון: "לדעתי באם
הכורים פורצים - דרו לא ישלח יותר מאוגדה אחת".

"הרמטכ"ל:
אפשר מחר להגיע לדמשק עם אוגדה (לפי מוצג 57:
אם הכורים פורצים לגולן אני עם עוד אוגדה
מכה לכורן דמשק, עם עוד אוגדה ברמת הגולן).

שר הבטחון:
אני עכשיו לא מת על זה. באם נצטרך להגיע
לזה נגיע, בנוסחה כללית, עם יותר כוחות
מאורגנים ולגייס בזמן מלחמה פתוח טוב, אבל
7-8 שעות האלה זה לא ישנה באם נגייס מה
שאני מציע, אבל אני לא מתעקש על זה, גולדה,
יש דברים שאני מתעקש. אז אני מתעקש."

ראש הממשלה מסבמת:

"יש לי קנה מידה אחד: אם באמת תהיה מלחמה,
אנו צריכים להיות כמצב הטוב ביותר. כלפי
חוץ אם תהיה מלחמה, מושב שיכעסו עלינו
ושמצבנו יהיה יותר טוב. איש לא יוכל
למדוד בדיוק כמה גייסנו. אנו צריכים להשוו
עוד פעם ולהחליט. אם תהיה מלחמה - אנו
צריכים להיות כמצב הטוב ביותר.

שר הבטחון: הכי טוב, פירושו גידום מלא.

ראש הממשלה:
שלא יהיה מצב שבמכה הראשונה יפגעו יותר
מאשר אילו היה לנו יותר כח. קנה מידה אחד:
אם מלחמה, אז כמה שאפשר פחות פגיעות. באשר
למכה מונעת - לא נוכל להסביר זאת, אך גם
כאן, נראה במשך היום. אם המצרים יפתחו
זהכורים לא יצטרפו נכה גם בסורים,

שר הבטחון: ברור."

"בשעה 09.20 שר הבטחון מסבב כי על הרמטכ"ל לגייס את כל המערך

כפי שהוצע ע"י הרמטכ"ל" (לפי מוצג 266: שר הבטחון: "אני מבין טאחה יכול לתח
הודאות לגייס את כל המערך שמניח").

2. פגישת ראש הממשלה עם השגריר האמריקני וזשיבת הממשלה

33. בשבת בבוקר, 6 באוקטובר, בשעה 10, נפגשה ראש הממשלה, על פי יוזמתה, עם שגריר ארצות-הברית, סר קיטלנג (רישום השיחה במוצג 89; וכן ראה עדות ראש הממשלה בפני הוועדה בע' 4/4493, ודברי ראש הממשלה בפני ועדת החוץ והבסחון במוצאי שבת, 6 באוקטובר, ע' 21 של הפרוטוקול). ראש הממשלה הודיעה לשגריר כי לפי הידיעות שבידינו עומדות מצרים וסוריה לחקוף את ישראל באותו יום מאחר אתר-הצהרלים. היא הסבירה שמטרת הפגישה היא למסור לאמריקנים מידע זה ולומר להם שאנו לא נפתח במלחמה, אין לנו ספק שאנו ננצח, אך אנו רוצים להודיע, באמצעות האמריקנים, להצריים ולסובייטים שאין אנו מתכננים מיחקפה, אבל ברור שאנו מוכנים להדוף את מתקפתם. אם הם סבורים שיוכלו להפתיענו, חשוב שיידעו שלא יצליחו בכך. לשאלת השגריר אם נכה עוד כטרם שיתקלפו אותנו, השיבה ראש הממשלה חד-משמעית שלא, אם כי הדבר היה מקל עלינו מאד.

השגריר אמר שיכריק מיד באופן בהול לרושנינגטון בסיווג גבוה ביותר, דבר שיביא לידי כך שמזכיר המדינה יוער משנתו.

בדבר המגעים המדיניים שהתקיימו בארצות-הברית בימים 5 ו-6 באוקטובר - ראה להלן, טעיפים 41-42.

34. בשבת, בשעה 12, החלה ישיבת הממשלה בחל-אניב, בהשתתפות ראש הממשלה והשרים אלזון, אלמוגי, בר-לב, גלילי, דיין (עד אמצע הדיון), הלל, הזני, ספיר, פלד, פרס, קול, שם-טוב, שפירא, על סדר היום: הריכוזים ההתקפיים של המצרים והסורים.

שר הבסחון סקר את הידיעות שנחשבלו מן המקורות השונים: ידיעות על התקפה מלאה בשתי החזיתות "היום לפנות ערב. עם חשיכה, או קצת לפני או קצת אחרי החשיכה (זה תלוי בתכנית האופרטיבית)", יציאת משפחות הרוסים כצורה כמעט-מבוהלת, פינוי אניות הרוסיות. מנמלי מצרים,

ריכוזי הכחות בשטח, ובמיוחד קידום טילי ס"א 6 במצרים וקידום הארטיילריה
היזונית במזרח הסורית, המצויים על כוננים התקופות, הכוניה המצרית:
להגיע בשלב ראשון עד למעבר המיתלה, חוץ קידום הטילים והארטיילריה, צעד אחר
צעד, והתקפות על שרט-א-סייך ואבו-רודי, הוא מתאר את אפשרויות האויב
לתקוף גם בטילי סקאד ופרוג. התכנית הסורית יותר אמביציונית: כיבוש
רמת הגולן, הטר נוחן מטפרים על כוחות האויב: לסורית יש עתה בקו ראשון
650-600 טנקים ובקר השני - עוד כמה מאות, וזו יכולים להגיע למספר לא
רחוק מאלף - 700-800 טנקים. יש להם מעל 500 כלי ארטילריה של תותחים
בקו ראשון. למצרים מעל 1100 תותחים ומספר כזה של טנקים. על התקפת מנע
הוא אומר (בעמ' 6) כי המטה היה רוצה בזה, אבל הוא - שר הבטחון - אפילו
לא הציע זאת לראש הממשלה, והמטה לא לחץ בעניין. על התכנית שלנו (בעמ' 7):

"... איננו מתבססים על מכה-מנע, ללילה הראשון של הבלימה.
בחזית המצרית חיל האויר יוכל אולי לעשות משהו... הוא יוכל
לקחת חלק בפעולה. בחזית הסורית לא יוכל לעשות במשך הלילה
שום דבר. כך שבחזית הסורית הפעולה תהיה של השריון, שנמצא
שם... במשך הלילה וחיל האויר יצטרף למחרת בבוקר.

בזוהר המצרית זה השריון וכמידה מסויימת - חיל האויר,
על זה צריך לעבור הלילה הראשון".

למחרת היזם התכנית היא להכות בשדות התעופה ובמערך הטילים הסורי, אם מזג
האויר ירשה זאת.

על כחוחינו:

"צטריון קסוני כיום קרוב לשלש מאות טנקים. חוץ עוד יום
יגיעו עוד שלוש מאות וחוף יום נוסף - עוד שלש מאות...
בגולן יש כיום מאה וחמישים טנקים, ויכולים להגיע בשחי
קבוצות עוד טנקים: אחת - מחר בין שעות הצהריים ועד לפנות
ערב עוד במאתים וחמישים עד שלש מאות טנקים, וביום שאחרי
זה - עוד מאה טנקים."

בהשיבו לשאלות השרים אומר שר הבטחון (בעמ' 15/16) סלדצחו, אם ינסו
המצרים לצלוח את התעלה, יהיה זה בבחינת אבנסורה מוחלטת מצדם, שכן אפילו
יצליחו להקים כמה גשרים, וחלק מכתותיהם יתקדמו מספר קילומטרים, הרז כוח
השריון שלנו בסופו ישמידם, ויש לנו גם חיל אויר. לעומת זאת, העניין יותר
מורכב בחזית הסורית, שכן שם יש לנו מערך כחות קטן יותר, אין מכשול בתעלה,

ואפילו לצורך רק לבדוק באם יש צורך ארוט (אפילו שהובילו תחילתם
כבר לא עם) איך הדבר זהה להתקדמות בחולות סיני. למרות זאת, הערכה
היא שלא חזיה להם הצלחה; אין הרגשה שיצליחו להגשים את התכנית שלהם,
אפילו של הלילה הראשון, להתקדמות של שכונה קילומטרים.

השאלות (בעמ' 9):

חשך קול: "מהיכן המידע הזה? האם זה הופיע פתאום היום?
עוד אתמול לא שמענו שום דבר; דבר כזה, בדרך
כלל המודיעין שלנו יודע מקורם, אם מתחילים
להתכוון למלחמה."

חשך שם-טוב מציע הכנה פוליטית למה שעלול לקרות.

חשך פרס: "המחשבה המרכזית ששמענו משר הבטחון, שישראל
תהיה עד כמה שאפשר, שהתקפנו ולא ניהן שום
פתחון-פה, שלא ייאמר שהיתה כאן מלהמת-מנע ולא
שום פרובוקציה. כל חכמיה ההגנה ותכניות אחרות
כפומות להבירן זה."

חשך הלל שואל את שר הבטחון אם לפי הערכתו המצרים והסורים
יוכלו להתקדם מול השימוש בכח הבלימה היבשתי שלנו.

חשך בלילי: האם נעשה משהו להמחיש למצרים, שהם לא ייחננו
מיתרון של הפתעה?

חשך שפירא: (בעמ' 11) "האם יש בטחון, שהם לא יקדימו את
תאורציות הללו? אנו מצפים להם באשר יחשיק,
ואם יקדימו?"

ויש הבטחון משיב על כך (בעמ' 15) שחיל האוויר יימצא כפטרול כבר
משעות אחר-הצהריים כדי שתהיה אפשרות לקדם התפתחות כזאת.

מהעזרת השאלה האם בתקיף מצדנו את הסורים, כאשר המצרים יפתחו
בהתקפה, בשאלה זו התפתח בהמשך הישיבה דיון ארוך שהופסק רק עם
צאת האמצע וקבלת היריעות על התקפת האויב.

מהלכים על המוסד בתחילת אוקטובר

35. מר צבי זמיר הינו ראש המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים משנת 1968 (עדות זמיר, עמ' 9-198). את תפקיד המוסד, בתחום המודיעין, הוא עצמו הגדיר בפנינו כדלהלן: תפקיד המוסד הוא "איסופי בקשר לצרכי נושא איסוף מידע... באמצעות מערכת מגעים שלו בהו"ל" (עדות זמיר, עמ' 201).

מתוך הוומר הרב בנידון שהוכא בפנינו יכולנו לעמוד על הישגים בולטים של המוסד בתחום איסוף המידע ממקורות טובים ביותר, ולכן אף יצאו לו מוניטין בעולם. מאחר שמר זמיר אחראי על המוסד כבר שנים מספר, יש ברוראי לזקוף לזכותו לא מעט מזה.

לעומת זה, אין למוסד, כפי שהתפתח הדבר, תפקיד מרכזי בתחום הערכת המודיעין, וזאת להוציא ארצות ה"פריפריה". ראש המוסד משתתף לעתים בהתייעצויות שמוטתן ראש הממשלה וכן כאורח בדיוני המסכ"ל. עיקר תרומתו של המוסד בתחום הערכה ניתנה בשני צינורות: קיום מבצ הדוק עם אמ"ן, ובמיוחד יש לראש המוסד גישה ישירה לראש הממשלה הממונה בדרג הממשלתי על המוסד. המגעים בין ראש הממשלה ובין ראש המוסד היו בפגישות אשף היו מקיימות בדרך כלל מעט בשבוע, או מעט בשבועיים, בהן היה זמיר מדווח לראש הממשלה על עניינים איקריים שהעסיקו את המוסד, והיה מביא במניח חומר בקשר לכך (זמיר, עמ' 249/ד). בנוסף לכך, היה נמסר דיווח סלפוני מהמוסד לתת-אלוף ליאור, המוכיח הצבאי של ראש הממשלה, אשר לו הייתה גישה חופשית אליה בכל עת (ראש הממשלה, עמ' 4464). הסיבות הסלפוניות היו מתקיימות בכל יום פעמים-שלוש בין מר זמיר לתת-אלוף ליאור (עדות מר עיני, עמ' 1093). ראש הממשלה הייתה מקבלת מהמוסד גם דיווח בכתב. הומצאו לה אותם מסמכים, שנקבעה להם "תפוצה גבוהה" - לפי עדותו של מר זמיר (עמ' 202) - "בעיקרו... חומר גלם, כלומר: מידע שאני צברתי וסברתי שיש טעם שיגיע לידיעת ראש הממשלה ושר הבטחון, שהם היו קבועים בתפוצה הגבוהה, כרי שיקראו את חומר הגלם ישירות". לא היו הוראות בכתב באשר לחומר שיש להעביר לראש-הממשלה (זמיר, עמ' 249/ב, ליאור עמ' 529).

36. בנושא תפוצת חומר העיד מר עיני (עמ' 1074), שהמוסד היה מעביר את החומר ללשכת ראש המוסד, כדי שהוא יראה אותו וגם על מנת שיחליט באם יש מקום להפיץ את הידיעות כ"תפוצה גבוהה". היו הנחיות של ראש המוסד למר עיני והוא החליט, מלבד לגבי אותן ידיעות שהיו עוכרות בקביעות לראש הממשלה, מר עיני גם העיד (עמ' 1095) שיש חיק שבועי שהמוסד מעביר אליו, והוא מסמן ידיעות ומפליץ להעבירן לראש הממשלה. כאשר יש לראש המוסד פנאי, הוא עוכר על החומר ומאשר את ההמלצה. כאשר לזמן העברת הידיעות, העיד מר עיני שהחומר לתת-אלוף ליאור מועבר בדרך כלל בדיעבד, אחרי יום או חצי יום (עמ' 1073), וחלק לא קטן הופבר יום או יומיים, ולפעמים 5-6 ימים, אחרי שהחומר הופץ לאמ"ן (עמ' 1096).

ראש הממשלה העידה שהיא קוראת חומר מודיעיני רב (עמ' 4465) ושהיא ביקשה מראש המוסד להעביר אליה את כל הידיעות שראש המוסד סבור שהן חשובות כדי שתראה אותן במקור (עמ' 3-4462, וכך גם משמע מהנספחים למוצג 57/א נספח א').

ראש המוסד אמר גם הוא בעדותו "אני רוצה לומר בהתלס שאני מניח שראש הממשלה הניחה שכל גושא שאני אחשוב שצריך להעסיק אותה בנושא מידע איזה שהוא - הייתי מביא אותו לידיעתה" (עדות זמיר, עמ' 249/ה). אלא שלדעתנו הגדרות אלה של החומר שיש להביא במישרין לידיעת ראש הממשלה אינן ספציפיות די הצורך. אנו ממליצים שיוגדר בהוראה מפורשת ומפורטת מה הם סוגי הידיעות שעל ראש המוסד להביא אותן במישרין לידיעת ראש הממשלה.

לפי דברי תת-אלוף ליאור בעדותו, הייתה "ראש הממשלה משתמשת בראש המוסד יותר בשביל עצמה, בשביל לחוש יותר, בשביל להרגיש יותר מה קורה כאן... לפעמים יש מקרים שהיא אומרת: במקשה, לאור זה אולי כדאי לעשות הערכה יותר מדויקת. אבל ראש המוסד לא בא במקום ראש אמ"ן (עמ' 516).

לשאלת חברי הרועדה אישר תת-אלוף ליאור שהמוסד היה מעביר חומר בלמי ישירות לראש הממשלה ללא קשר אם זה הואיע בלקט או לא (עדות ליאור עמ' 540).

מר זמיר העיר שלא ניתן היה להעביר את כל החומר לראש הממשלה, כי היא לא הייתה יכולה להשתלט עליו (עמ' 908). הקריטריון שמר זמיר קבע לעצמו היה "להביא לתשומת לב דבריים שיש בהם מעורף, המעורר תשומת לב (עמ' 249). אתן דוגמה. אם תבדוק ידיעה, נתברר שזהו דבר חוש שהוא שונה במשהו מהרגיל, אם תתארם ישנה ידיעה מדינית שאנגליה מגיעה להסכם בענין מכירת נשק למזא"ת באיזה שהוא פריט, אם כי אין הוא הופך את העולם, אבל יש פה איזה חירוש במישור המדיני - אני מעביר לראש הממשלה" (עמ' 249).

הכרזת בהעברת חומר הגלם בחפוצה גבוהה לראש הממשלה, לשר הבטחון, ולצחים גם לשרים אחרים, הייתה, לפי ערוח מר זמיר (עמ' 249/ד), להפנות את תשומת לבם להתפתחות הראויה לתשומת לב, וחלק לבדיקה - וזה מבלי שיכול היה באופן אחראי לומר, שהדבריים שבאו לידי ביטוי באותו חומר גלם הם באמת מדייקים ומכטאים את ההתפתחות. לעומת זאת, בנושא כמו התרגיל, "כאשר המוסד מקבל ידיעה והוא רואה שהנושא נידון, הרי אין זו ידיעה ראשונה, וענין התרגיל אינו דבר חדש, יש לקט של אמ"ן, וחלקם הזה מופץ, אין המוסד מפיץ ידיעה כזאת אבסורדית" (עמ' 246). מר זמיר יוצא מהוך ידיעה שראש הממשלה מקבלת את החומר המופץ על-ידי אמ"ן או שדוח לה עליו. בנושא העברת חומר לראש הממשלה מהמוסד, העיר מר עיני, שלא מעבירים את הידיעות לצרכי פעולה, אלא כידיעה בהור שכזו (עמ' 1074). "הקריטריון שהיה אז הוא, שאנחנו מעבירים בדרך כלל לראש הממשלה דבריים שראש המוסד חושב שזה יכול לענין אותה אישית, לא פכידוך שזה יכול להשפיע במשהו אופרטיבי" (עמ' 1091) ... וחומר שהמוסד כבר שהיא צריכה לקרוא כחומר גולמי ולא לקבלו דרך אמ"ן ומעובד על ידו (עמ' 1094).

אולם היו גם מקורות שידיעות מהם רצחה ראש הממשלה לראות בעצמה ככל המפריט, ושהחומר המגיע מהם היה מועבר אוטומטית לראש הממשלה (עיני, עמ' 1099).

לא היו חילוקי דעות שלראש המוסד לא היו שוט בעיות של גישה לראש הממשלה (בן העידו ראש הממשלה (עמ' 4460), תת-אלוף ליאור (עמ' 509)

דבר זמיר, עמ' 217). אין בעיה רוחנית רגישתה לה, אני יכול לראות
בכל טעם שאני רוצה."

37. בהתחשב בזהל העבודה המוחיית, הגענו למסקנה שבניני מקריט
חשובים לא ניצל מר זמיר בימיט הראשונים של חודש אוקטובר 1973 כראוי
את אפשרותיו להביא ידיעות בני ראש הממשלה;

א. היריעה מיום 30.9 ובה אתרעה על מבצע מיחקה על ישראל
שומר להתחיל ב-1 באוקטובר הגיעה לראשונה למוסד, והועברה ממנו לאמ"ן.
ש היה הטיפול בה כמחואר לעיל (המכר הופך בחפזה רגילה, כלומר הוא נשלח
לאמ"ן, לגורמים במוסד, ולא נחלה לשר הבטחון וראש הממשלה (זמיר, עמ' 378))
מר זמיר הצדיק לפנינו את שיקולו של המוסד לא למסור היריעה ללשכה
ראש הממשלה בצורך לכר קודם את היריעה בכונה (זמיר, עמ' 7-906).

כמהלך הבירור האמור התקבל מיד ענוסף מיום 2 באוקטובר בו עמו
המקור על רעחו שישראל חותקה ואף הוסיף שהמבצע יתחיל כתרגיל ויהפוך
למיחקה; גם מכר זה לא הועבר לראש הממשלה (ראה גם להלן, סעיף 63).

ב-3 באוקטובר (עיני, עמ' 1093) החקייט דיון במוסד ושט גם בדונר
היריעות האמורות: מר זמיר העיד, שקיבל את הדעה כי
הלז אולי מבלכל בין חרגיל למלחמה. הוא לא ייתם ליריעה
הזאת. השיבות ממרובה ראשונה, זאת על יסוד הערכה של
אמ"ן, על יסוד היכרותו את האיש ועל יסוד הסתירות שהיו בתומר שלו עצמו.

(זמיר, עמ' 919).

ת-אלוף ליגור העיד שהיריעות האמורות לא הביעו אליו (עמ' 2530,
מוצג 57/א - נספחים, שאלה מס' 2), וממילא לא למילא מקוט ראש הממשלה
בזמן שחייתה של ראש הממשלה בחו"ל (עדות השר אלון, בעמ' 5110), ולא לראש
הממשלה עם טובה ארצה (עמ' 2-4461).

על ענין זה אמרה ראש הממשלה בעדותה: "אני חושבת שהייתי צריכה לקבל את הידיעה של המקור כי זה מקור טוב" (עמ' 4463).

תת-אלוף ליאור הסביר את ההכדל, מכתיונת הבאת הדברים לפני ראש הממשלה, בין מכירת ידיעה במישרין על-ידי המוסד ובין כלילתה בלקט של אמ"ן. הוא הוסיף בעדותו: "... ראש הממשלה כבר מכירה את (המקורות) למיניהם, שואלת ומתענינת לדעת עליהם, ידיעה כזו בלקט הלכה לאיבוד... אם הייתה ידיעה כזו מביעה לידי, אני הייתי לוקח מסוים ופס לסגן ראש הממשלה מיד עם ידיעה כזו, זה נראה אחרת מאשר לקט (שבו) מופיע שזה חלק מתרגיל... מכל הידיעות שהיו בכלל בשטח, זה שט בכלל נעלם" (עמ' 530).

לדעתנו, מר זמיר אמנם היה יכול להניח שהידיעה תיכלל בלקט של אמ"ן, ובגו בדרך זו היא תביע לידיעת ראש הממשלה ("בוודאי דרך איסוף. הרי איסוף הוציא על זה לקט. אמ"ן הוציא על זה לקט") (זמיר, עמ' 1920). אולם כאן היה מדובר בידיעה אתרעתית ובוודאי היה חשוב להביא אותה לפני ראש הממשלה במישרין, יתר על כן, דווקא אם היו ספקות באשר לנכונותה של ידיעה מסוג זה, הרי מטרה חשובה בהבאתה בפני ראש הממשלה היא לאפשר לראש הממשלה ליצור לעצמה דעה בטאלה זו.

38. ב. כלילה בין יוח חמישי לששי (4-5 באוקטובר) בשעה 0230 הוקבלה ידיעה אשר לפיה היתה צפויה ידיעה נוספת, משלימה, חוץ יממה, ובכך מהידיעה הראשונה עלה שהמדובר באחרעת למלחמה (זמיר, עמ' 819).

הידיעה הראשונה הביעה תחילה לידי מר עיני, אשר העיד בענין זה (עמ' 1064): "לוי היה נראה... חשוב ביותר, בשעתו לי היה גרסה שזו אתרעת לפתיחה במלחמה, עוד לא קרה שיהיה לנו (דבר) מסוג זה." עוד אמר מר עיני (עמ' 1065) שמכיוון שהבין את (הידיעה) כאחרעת שתהיה מלחמה, התליט להעיר את ראש המוסד ולא לחכות לבוקר. הוא סלפן למר זמיר, וסלפן אליו שוב כעבור חצי שעה בקירוב, הפעם סיפר לו מר זמיר, שראש אמ"ן סלפן אליו ומסר לו על הכנות משפחות היועצים הרוסיים לעזוב את סוריה.

מר עינז הגיב שהדבר משתלב יפה עם הדיווח שלו, ואז התברר לו שבשיחתם הראשונה ראש המוסד לא קלט בדיוק שהמזכיר הוא על אתרעה למלחמה, לאחר שמר עינז הבחיר לו זאת, השיב ראש המוסד שיטלפן שוב לראש אמ"ן ויודיע לו זאת (עמ' 1068). עוד אמר למר עינז שימסור בבוקר לחא"ל ישראל ליאור על הענין (זמיר, עמ' 815). מר עינז טלפן בשעות הבוקר לחת-אלוף ליאור ונאמר לו שהוא נמצא בישיבת ממשלה, מר עינז השאיר לו ידיעה וביקש שיחקר עמו, באחת משעות לפני הצהריים התקשר עמו חת-אלוף ליאור, ומיפר לו שהיה דיון בממשלה, זכין היתר, שמעה ראש הממשלה משר הבטחון על הידיעה (עינז, עמ' 1075). מר עינז הוסיף שראש הממשלה לא היחה רגילה לשמוע דבר מסוג זה מפל שר הבטחון, וחת-אלוף ליאור העיר למר עינז שמוטב היה לו קרא לו לטלפון אף בזמן ישיבת הממשלה (עמ' 1076). לשאלת חברי הוועדה באם ירעה ראש הממשלה לאיזה סוג ידיעה משלימה ציפה ראש המוסד, העיז עינז: "כן, לי היה ברור שהם יודעים... לי היה ברור שלליאור כל הענין כרוז" (עמ' 1076). ואמנם, בהתייעצות באותו בוקר מסר ראש אמ"ן על הידיעה (ראה לחלן).

אשר לאי העברת הידיעה לראש הממשלה עם התקבלה, העיר מר עינז שחיה נוהל קבוע שכל הידיעות מסוג זה תועברנה לראש הממשלה, "כלומר - כאשר זה מגיע ללשכת ראש המוסד, הלשכה או האתראית, היא באופן אוטומטי מעבירה לתפוצה הנתונה את החומר... אבל זה יכול להתבטא בכמה שעות. כלומר - אני בכל אופן אף פעם לא חשבת להעיר את ישראל ליאור בלילה על-מנת להעביר לו הודעות מהסוג הזה, כשאני יודע שלא הוא הצנור שמטפל בידיעה הזאת" (עמ' 1075-1076).

בענין מסירת הידיעה על-ידי מר זמיר לראש אמ"ן, יש הבדלים מסויימים בערויותיהם. מר זמיר אומר שהיו שתי שיחות, ואילו ראש אמ"ן אינו זוכר אם היחה שיחה אחת או שתיים. לעומת זה, טען ראש אמ"ן שהשיחה הראשונה (למעשה היחידה שהוא זוכר בטירוד) היחה אלצול שלו אל מר זמיר (עדות אלוף זעירא, עמ' 966, 995). מר זמיר אינו זוכר, אולם גם אינו מכחיש זאת. לפי היאורו של ראש אמ"ן, הוא סיפר לזמיר על הידיעה בדבר עזיבתם הבהולה של משפחות הרוסים. מר זמיר מצידו סיפר לראש אמ"ן (לדברי ראש אמ"ן אחרי זה (עמ' 996), ואילו מר זמיר אינו זוכר אם לפני כן או אחרי כן) על הידיעה ועל ציפיתו להשלמתה (עדות זמיר, עמ' 803).

לדברי פר זמיר, הוסיף הוא שהנאום הוא ענין של מלחמה. לדבריו,

אמר: "... זוהי מלחמה. תאריך אין לנו כי (הרמז) אינו תאריך אבל זה imminent... ואלו (זעירא) אומר: זוהי מלחמה" (עמ' 245).

לעומת זאת, העיד אלוף זעירא בפנינו שראש המוסד אמר לו, שהוא יקבל את הידיעה המשלימה תוך היממה וחוא, זעירא, ביקש שאם הידיעה קטורה במלחמה, יודיע לו זמיר בדרך המהירה ביותר. הוא טען שלא ידע שהידיעה הראשונה כבר אומרת שמדובר במלחמה. "זה אני שומע בפעם הראשונה, מה ועכשיו (עמ' 698), שהיה כאן "... סימן אזעקה, כפי שאני מבין עכשיו - זה אני שומע עכשיו בפעם הראשונה ...". (עמ' 969), ובהמשך: "האמת היא שאני לא ידעתי בכלל אם זאת לא (ידיעה) שגדחית" (עמ' 972).

לשאלות חבר ועדה אשר ציטט את דברי האלוף זעירא בהתייעצות הצבאית אצל ראש הממשלה ב-5 באוקטובר לפני הצהריים, ששם אמר שזמיר מתכה בתיפוח לידיעה בענין אתרעה ("צביקה למסור את תוכניהם החשובים עוד הלילה" (מוצג 57)), ענה האלוף זעירא: "יכול להיות שצביקה אמר לי משהו בענין זה" (עמ' 976) והסביר: "אני הבנתי זאת כללית כאתרעה. לא כמשהו בטוח; לא משהו אימיננטי, לא כמשהו ברור. אני מתרשם שכך זה גם הובן במוסד, היות והמוסד כאופן מסודר לא העביר, לאמ"ן אף מילה בנושא זה ...". (עמ' 894).

לפי דברי שניהם, סוכט ביניהם אמר זמיר יודיע ביום ששי, מיד כאשר יהיה לו ידיעות בדבר מלחמה. עיני העיד בענין זה: "... בבוקר כאשר פגשתי אותו (אח זמיר) הוא אמר לי ... שהוא שוחח עם ראש אמ"ן בנושא האתרעה ... ראש אמ"ן בקש שהמוסד יעביר לו אישית כל הודעה שתביע בנושא של פתיחה במלחמה, בכל שעה. ומכאן בקש ממני ראש המוסד שכאשר אדע ממנו על ... פרטיט בעלי משמעות בנושא של פתיחה במלחמה, שאני אטלפן גם לראש אמ"ן - דבר שאני אף פעם לא עושה, שאמסור לו את הפרטים הביתה כלילה" (עמ' 1069).

39. לדעתנו, אין צורך להכריע בין גרני החיבורים. מהערויות, בצירוף דברים שנאמרו בהתייעצות אצל ראש הממשלה, יוצא שהיתה לראש אמ"ן ידיעה מספקת על תוכן העניינים בכדי להחייבם לנושא כעניין רציני (ראה גם להלן). לעומת זה, היתה התודעה של מר זמיר למר עיני למסור על העניין לתת-אלוף ליאור סתמית מדי ולא היה בה די הצורך להבטיח שהעניין יובא לידיעה ראש הממשלה שלא כעניין של שיגרה. לפי שיקול דעת יותר נכון היה מקום שמר זמיר, עוד לפני המשך טיפולו בעניין באותו בוקר, היה בעצמו מחקש עם ראש הממשלה ומוסר לה מילולית ככל האפשר את הידיעה שקיבל. בהערכה מצב יש מרכיב של אינטואיציה, ואין להוציא מכלל אפשרות שהודעה ישירה כזו, על ידיעה זאת, היתה משפיעה על הודעות שראש הממשלה יצרה לעצמה על המצב ב-24 השעות שלפני קבלת האתרעה הסופית ביום הכיפורים בבוקר.

כעניין זה העידה גב' מאיר עצמה: "... להגיד עכשיו מה היתה יכולה להיות תגובתי ביום ששי בבוקר לו ידעתי על תוכן השיחה ולו היה אוסר לי, בנוסף לחידוש הזה של משפחות רוסיס - זה אולי היה מצטרף לאיזה דבר, אבל אני לא רוצה להגיד עכשיו בבטחון" (עמ' 4459). דברים אלה מתקבלים גם על דעתנו.

מר זמיר הטביר לגבי התנהגותו שהאחרעה שתוא קיבל היתה ללא ציון תאריך של התקפה; "אילו היה (ידיעה) תאריך, אין לי שום ספק שלא הייתי מתכה רגע... לא היה ברור לי שזה ה-6 לאוקטובר אולי זה ה-12" (זמיר, עמ' 817).

הסבר זה אינו מתקבל על דעתנו. היתה זו תקופה של מתח ואי בהירות, כאשר אף הערכחו של ראש אמ"ן, שלא תהיה מלחמה, החלה להתערער לרגל הידיעה של יציאת הרוסיס, שאותה שמע מר זמיר מפיו של ראש אמ"ן בלילה.

לדעתנו, נתפשו כאן ראש אמ"ן וראש המוסד לאותה טעות בחשיבה;

מהוך כך שבצדק היה ודוכלט לקראת התוכן של הידיעות הספציפיות שעמדו

לקבל, לא ייחסו משקל מסווג למשמעות האתרעתייה שהינה בעצם הידיעה הראשונה.
סתוך כך לא ייחס ראש אמ"ן יותר משקל לענין זה בהעלותו אותו בהתייעצות עם
ראש הממשלה, וטעה מר זמיר בכך שלא פעל כפי שאמרנו.

במקום אחר בדו"ח זה (בסעיף 35) אנו מציינים לטובה את תרומתו
החשובה של המוסד באיסוף מידע תיוני ביותר לשלום המדינה. כאן אנו רואים
מקום להוסיף כי שתי הטעויות כשיקול דעת שעליהן הצבענו בנספח זה הן מסוג
הטעויות שהאפשרות לטעות בהן טבועה (אינהרנטית) במהות הפעילות שהמוסד וראש
המוסד עוסקים בה, ואין בהן כדי לפגום פגימה של ממש בהחרשמותנו החיובית
מעבודתם, על פי כלל הראיות שהובאו לפנינו.

ז ס פ ח ב'

צעדים מוינייים כחול"ל בימים 5-6 באוקטובר

40. בימים לפני פרוץ המלחמה ועד אחר יום כפור היה שר החוץ בנין-יורק
והיה פעיל שם במרכז האו"ם. לדבריו באה המלחמה, לו ולמשרדו, כהפתעה, והדבר
היה מנוגד להערכות לגבי המצב הצבאי (עדות השר אבן, עמ' 723): בהערכה זו
היה משקל מיוחד, ומסתבר משקל מכריע, להערכות של אמ"ן. הגישה היתה של סבירות
במוכה של מלחמה, ואם סאדאת יתחיל בה בכל זאת, יקבל מכה כזו, שכת הרתעתנו יגדל
ולא יפחת.

עוד הסביר השר אבן לועדה של ישראל היה אינטרס מדיני להוריד את
מחת צפיות המלחמה. הוא הבהיר שכזה אינו מתייחס לענין של כוונות, אלא
לענין ההערכה המדינית. השר ציטט את הדברים הבאים כמשקפים את גישתו:

"נעוץ בעירנות וברצינות לקראת כל אפשרות חמורה, אך לא נתעלם מאפשרויות
שיש כאן מסע הפחדה כינלאומי, מסע שאין לנו כל חובה לשחק פעולה עמו" (עמ' 738).
הוא גם נקט בניסוח שהוא מיועץ לזרוע הבסתוננית להנחת שתהיה מלחמה ולזרוע
המדינית להנחת שיט אפשרות של מו"מ של שלום (עמ' 738).

ליברל אשר עוד ב-4 באוקטובר גם ארצות-הברית לא היתה מודעת למשבר

קרוב. באותו יום דובר עם ד"ר קיסנינג'ר ששני שרי החוץ ידונו ביותר בדבר הצעדים הכאיז, כאשר מר אבן יזמן לניו-יורק בפעם הבאה. הכוונה היתה לחקופה שאחרי הבחירות בישראל, שעמור להתקיים בסוף אוקטובר, שאז ימצאו גם מר אבן וגם שר החוץ הטארי, ד"ר זליאח, בארצות-הברית (מכתב שר החוץ לוועדתנו מ-29.1.74).

41. בשעות המוקדמות של הבוקר לפי שעון ניו-יורק, כיום 5 באוקטובר, הגיע למר מרדכי שלו, מיופה הכת בשגרירות ישראל ברושינגטון, (השגריר דיניץ שהה באותם ימים בארץ בגלל פטירת אביו), מברק סודי ביותר (מוצג 89/א) מאת מר מרדכי גויה, פונ"ל משרד ראש הממשלה, שנשלח מירושלים באותו יום בשעה 11.40 לפני הצהרונים לפי שעון ישראל, וזה לשונו: "בעוד זמן מה יגיעכם סברק שיחייב מבישה ותופה עם (שר החוץ האמריקאי). ברר נא היכן הוא נמצא. אם בניו-יורק או אצלך. מסור נא על העניין לשר החוץ. אם הוא בניו-יורק התלורה נא לשר החוץ לפגישה זו. אם הוא ברושינגטון קיים נא אותה לבד. הפגישה צריכה להיות מצומצמת רק אבן ואחה. יש לקיים הפגישה במשך היום".

מר שלו הודיע את תוכן המברק מיד לשר אבן. בשיתה הביע מר אבן את ההנחה שהוכר נובע למצב הבסתוני; אחרת למה יהיה צורך בפגישה נוספת ויתופה עם ד"ר קיסנינג'ר. בירור העלה שד"ר קיסנינג'ר אמנם נמצא בניו-יורק והיה נחון בשורה של פגישות עם שרי החוץ, ולא ניתן היה לקבוע שעה מדוייקת לפגישה בינו ובין חשר אבן. אולם מוכם שכאשר יגיע החומר מן הארץ ירים מר אבן שפופרת, ולפי תוכן הענינים יאלתרו השרים פגישה או מבע. עברו כל שעות הבוקר ורוב אחה"צ והחומר כושש לבוא. עוזרי ד"ר קיסנינג'ר שאלו אם עוד מבקשים את השיתה, שכן יותר מאוחר בערב ד"ר קיסנינג'ר לא יהיה פנוי. עוזרו הצבאי של ד"ר קיסנינג'ר שהיה אותה שעה ברושינגטון, גנרל סקורופס, גנרל בכיה הלבן בורג גבוה, העוזר הצבאי-מדיני של קיסנינג'ר בכיה הלבן (עדות ראש הממשלה, עמ' 4502), איש בעל עמדה השוכה, הציע בשמו

ובשם ד"ר קיסנינג'ר, שכאשר יגיע החומר הוא יועבר אליו, והוא ידע בכל רגע נתון למצוא את ד"ר קיסנינג'ר (עדות השר אבן, עמ' 742).

לכסוף הגיע המברק מהארץ, לפי עדותו של מר אבן, בשעה 17.30 לפי שעות ניו-יורק (עמ' 742). במברק של מר שלו אל מר בזית משעה 18.00 הוא מדווח "המברק קבלתי בשלמותו ב-16.30" (מוצג 268), ואנו מבינים ש-17.30 היא השעה, בה שמע מר אבן כניו-יורק על המברק. המברק נשלח בהול על-ידי מר בזית אל מר שלו בשעה 18.10 לפי שעות ישראל* וזה לשונו (מוצג 267): "ראש הממשלה מבקשת את הבא: 1. להלן הודעה (לד"ר קיסנינג'ר), נא מסור תזכנה מלולית רכמדוייק", וכאן בא תוכן ההודעה שעיקרו ~~הוא~~:

"(1) המירע שהצטבר אצלנו חייב אותנו לקחת בחשבון שמערך הכוחות של האויב נובע מאחד משני מניעים: א - הערכה כהרס לב מצד אחת משתי המדינות שאנחנו מתכוונים להתקיף את שתיהן או אחת מהן, ב - כוונת מצידן, או מצד אחת מהן, להתקיף אותנו.

(2) אם ההתפתחות באה מחשבותיהן בפעולה מצדנו, השעות כאלה הם חסרי יסוד לחלוטין. אנו רוצים להבטיח לו אישית שלישראל אין כל כוונת להתחיל בפעולה צבאית נגד סוריה או מצרים, ואנו, להיפך, שואפים לתרום להרגעת המתח הצבאי באזור. לכן אנו מבקשים באמצעות האדימה (של ד"ר קיסנינג'ר) להודיע לערכים ולסוכביטיים על גישתנו, כנגמה לתפיג חשדותיהם ולהחזיר שקט לאזור.

(3) אם סוריה או מצרים מתכוונת להתקיף חשוב להבהיר להן מראש שישראל חגיב הזק ובכוח רב. היינו רוצים שיביא זאת לידיעת הערכים והסוכביטיים בצנורות העומדים לרשותו.

* לועתנו רצוי שמשרד ראש הממשלה ומשרד החוץ יבדקו למה דרוש זמן כה רב עד שיגיע מברק בהול ויפוענת.

2. בנספח תקבל ... תדרוך והערכה מודיעינית ... מסור תדרוך זה בכתב (לד"ר קיסנינג'ר) ..."

מר שלו ביקש פגישה עם הגנרל סקוקרופט בווינגסטון ומסר לו את השרר וכן את התידרוך הטודיעיני. הגנרל הגיב "כמי שנגע" והוסיף שכבר פעמיים באותו יום ביקש הערכה מודיעינית מהבורמים שלו, וההערכה הייתה שבפעולות הקרביים מדובר באמצעים הגנתיים (עדות השר אכן, עמ' 745). הגובה הגנרל סקוקרופט הועברה ארצה, ומר אבן הלך להחפיל כל נדרי. הנחתו הייתה, שר"ר קיסנינג'ר לאחר שיקבל מברק כזה, יודיע לנו כעבור יום או איזה זמן, מה אומרים הסובייטים, הסורים והמצרים על העניין.

42. למחרת בבוקר יום הכפורים, 6 באוקטובר, בשעה 0620 לפי שעון ניו-יורק, קיבל מר אבן מברק מהשר גלילי (מוצג 88) שנשלח בשעה 1015 לפי שעון ישראל, לפיו עומדים לפני ההחלטה של החקפה מתואמת בין מצרים וסוריה באותו ערב, מטרתה - רמת הגולן וצליחת התעלה, הירדנים לא ישתתפו. יש רכוזים במערך הבנתי-החקפי, שגריר ארצות-הברית הוזמן לראש הממשלה לשעה 10.00 בבוקר. היה זה לדברי מר אבן מעבר חר עבורו מהשרר ביום הקודם למברק זה בבוקר (עמ' 742).

בשעה 0650 או 0640 השיג מר אבן את ד"ר קיסנינג'ר בטלפון במלון וולדורף-אסטוריה, ששם היה גר, וזה אמר לו שהוא כבר החל לקבל קטעים מסיחה ראש הממשלה עם שגריר ארצות-הברית קיסנינג. למר אבן היה רושם שד"ר קיסנינג'ר לא עשה פעולה בעקבות השרר מהיום הקודם, והוא הציע לקיסנינג'ר כעת שיפעל להבהרת כוונותינו ולמניעת התקפת הערכים. ד"ר קיסנינג'ר מצדו הציע שמר אבן יתקשר עם מזכיר האו"ם, ד"ר ולדהיים. ואמנם ד"ר קיסנינג'ר פנה לשר החוץ הסובייטי ולשר החוץ המצרי בסביבות השעה 07.00-07.15 (שעון ניו-יורק) ומסר למר אבן שתשגריר הסובייטי נתן תשובה חמקנית, ואילו המצרים טענו שישראל מתקיפה בסוחנה, טענה שלא היה לה כל שחר. ד"ר קיסנינג'ר אמר שאינו מאמין שאנחנו נעשה דבר כזה אבל בקש מאד להשיג חגובה ישירה מראש הממשלה, מפני שהוא לא רצה לחתבסס על נחושים אלא על הכחשה. מר אבן טלפן, איפוא,

לראש הממשלה בסביבות 07.30 והיא כמובן הכתישה את הספור מכל וכל.
מיד לאחר מכן דיבר בטלפון מר אבן גם עם מנכ"ל משרדו, מר קדרון,
בסביבות השעה 08.00 זמן ניו-יורק, שעה 14.00 זמן ישראל, ומר קדרון
אמר לו שלפני כעשר דקות החחילה ההתקפה. השגריר תקוע דיבר עם
ד"ר ולדהיים שאמר לו שהוא מתפש את המצרים והסורים.

43. מהאמור עולה, שהשליחות של מר אבן לא יצאה אל הפועל כפי שרצחה
ראש הממשלה, כי השדר והתדרין שזורף אליו לא נמסרו במגע אישי בין
מר החוץ לד"ר קיסנינג'ר, אשר כמו מר אבן, היה אותה שעה בניו-יורק.
עוד מסתבר שד"ר קיסנינג'ר בסוף לא פעל בעוד מועד, כפי שראש הממשלה
רצחה שיפעל, דהיינו שיבהיר למצרים במישרין ובאמצעות הסוכייסים,
שלנו אין כל כוונה תוקפנית, אבל נגיב כהחזקה אם נותקף. ואמנם היה
מצורף לשדר התדרין המודיעיני (מוצג 269, ראה להלן, סעיף 49(י)),
אשר היה מרגיע ביסודו, ולא היה בו כדי לתת הרגשה של דחיפות ושל
דאגה מיידית, לא לד"ר קיסנינג'ר ולא לשר אבן. אבל בנסיבות שנוצרו
מסביב לענין מסירת השדר והתדרין, היה מר אבן מיטיב לעשות, אילו,
ברוח השליחות שהוטלה עליו, היה מסתדל להתקשר עם ד"ר קיסנינג'ר,
לפחות בטלפון, מיד אחרי מסירת החומר על ידי מר שלו, כדי להוסיף,
ולו כדעבד, לפניה את המשקל האישי שלו. בזה היחה נמצעת הרגשה
הספק, אם כי טעק קל בלבד, שמא היחה פניה כזאת ממריצה את ד"ר קיסנינג'ר
לפנות לרוסיים עוד בו ביום*.

* נציין בהקשר זה דברי מר אבן במכתבו לוועדנו מיום 29.1.74:

"בהיותו בארץ ב-16 בינואר 1974 העלה ד"ר קיסנינג'ר ביוזמתו כמה
זכרונות בשיתה אתי שעה שנפענו לנמל הערופה כלוד. הוא אמר: 'אתה
יודע - הלכתי ליטרן במוצאי 5 באוקטובר 1973 בלב שקט, התוצאה
הכוללת של התומר שהעברתם אלי היחה מרגיעה. אמנם גב' מאיר התייחסה
לאפשרות של מלחמה כאפשרות השניה המשתמעת מהריכוזים, אך גם איזכור
זה שנראה לי נטול הדגשה (unemphatic) נוטרל על ידי החומר המודיעיני
שנימק את הריכוזים בנימוקים אחרים. מה גם ובאותו יום ביקשתי הערכות
עצמאיות ממקורות מודיעין אמריקנים וחללו דיברו על מערכים 'הגנתיים'
בסיני ובגולן. סיכומי של דבר חשבתי שלמחרת אעשה ביטוש מסויים אצל
הסוכייסים והמצרים, אך בסך הכל החומר שהוצאתם לי מירושלים בכללותו
לא היה יכול להרוח בסיים לחרדה רחופה אצלי'."

חלק שלישי: המינוע והערכתו על-ידי אמ"ן

44. לפני שאנו באים לנמק את הביקורת שהבענו על הערכת אמ"ן וגורמים אחרים, רצוננו להזכיר ולהיגיש את אשר נאמר בסעיף 9 לדו"ח החלקי; נזכרנו מאד שלא להיחמס ל"חכמה שלאחר מעשה", והשתדלנו לראות את הדברים באספקלריה של המצב כפי שהיה בשעת ההצרכות שנעשו וההחלטות שנתקבלו, עוד שומה עלינו להעיר שיצאנו מתוך הנחת-היסוד שבמצבה המיוחדת של מדינת ישראל מחייבת חרות הבטחון שלה את קיומם של שלושה תנאים, והם: (1) כוח-צבאי-סדיר קטן יחסית (כולל חיילים בשירות מילואים מעיל), (2) סדרי גיוס מהירים ויעילים של המילואים (אנשים וציוד) המהירים את עליק כוחה הצבאי של המדינה. (3) תקומת הקנות המספקת לאפשר גיוס מסודר ומבעוד מועד של המילואים בהתאם לתכניות והטבע המדיני; מתן החרעה מספקת על כוונת האויב לפתוח במלחמה בעתיד הקרוב מהווה חלק מ"ההכנות", ואינו בתחום עיסוקו המיוחד של המודיעין הצבאי. יחד עם זאת, יש לציין ששלושת התנאים האמורים אינם פוטרים מהצורך שחגיגה תכנית של התכונות למקרה של התקפת-פתע כוללת מצד האויב, ללא החרעה.

פרק א: "הקונצפציה" של אמ"ן.

"אילו ידענו תמיד את כוונות האויב, או אז הייתה ידנו לעולם על העליונה, אפילו כוחותינו נחותים בספרים".

(פרידריך הגדול, 1753).

45. כפי שצויין בסעיף 11 לדו"ח החלקי, אחת הטיבות העיקריות לכשלון של גורמי ההערכה היונה בעוצה בדבקותם העקשנית של ראש אמ"ן וראש"ן/מחקר במה שקרוי במיהם "הקונצפציה", שלפיה (א) לא תצא מצרים למלחמה נגד ישראל אלא אם תבטיח לעצמה תחילה יכולת אורית לתקוף את ישראל בעומק, ובמיוחד את שדות התעופה העיקריים של ישראל, כדי לשחק את חיל האוויר הישראלי, ו(ב) סוריה לא תצא להתקפה רבתי על ישראל אלא בעת ובעונה אחת עם מצרים, והרי קטעים אחדים מעדוהו של אלוף זעירא על הנושא הזה:

"אחת מאבני היסוד של הערכת המצב היתה - והסברתי זאת על יסוד החומר - שמצרים לא תקוף כל עוד מצבה האווירי לא יאפשר לה לתקוף את שדות התעופה בעומק ישראל... נתון שני שהיה אחת מאבני היסוד של הערכת המצב - שסוריה לא תצא למלחמה כוללת נגד ישראל בעצמה (עמ' 81 של פרוטוקול הועדה).

"הייתי אומר שזו הקונצפציה של המוזיעין, זו קונצפציה של מחלקת המחקר" (עמ' 82).

"תנאי שני היה מטוסי קרב - הפצצה לעומק, מטוסי קרב - הפצצה הוא (סאדאת) לא קיבל... הבעיה - הקונצפציה" (עמ' 74).

"אנחנו מעריכים ש-5 טייסות זה המספר ההגיוני שיכול לתח למצרים את ההרגשה, שהם יכולים לנוטרל את חיל האוויר שלנו בכיסיו... שאלנו את עצמנו מהי מעריכים... (שתהינה למצרים) 5 טייסות... הערכנו לא לפני 75" (עמ' 939).

"יש למיראז'ים שני אפקטים לגבי מדינת ישראל : אחד : עצם האפשרות להורר לעומק, לאמור, לזרוק פצצה על ת"א... (ב) אפשרות לתקוף שדות תעופה... הקונצפציה שלנו אגדה - ביסודו של דבר מה שהמצרים רואים כתנאי האפשרות לנוטרל את חיל האוויר שלנו, הבעיה לא לזרוק שלוש פצצות על תל-אביב, אלא לנוטרל את חיל האוויר. לבן אנחנו הערכנו, שיש צורך ב-5 טייסות" (עמ').

"ההערכה שלנו היתה מונחית על ידי מטמכים והערכות, שמצד אחד אין למצרים הכוח, בעיקר הכוח האווירי לתקוף, כל עוד לא יהיה לה כוח אווירי בסדר גודל של 5 טייסות קרב הפצצה לעומק רב, וזאת על מנת לתקוף את שדות התעופה שלנו... כל עוד לא יהיו גורמים אחרים אשר ידחפו את מצרים למלחמה - היא לא תלך למלחמה" (עמ' 1006).

ביאור הקונצפציה

46. הביאור של הקונצפציה לא יהיה שלט, בלי שנוסיף את הדברים הבאים: ראשית, כולל הוא שמבין שני יסודותיה האמורים, היסוד "המצרי", להבדיל מ"הסורי", הוא גרומינטי ובר-המפחה להבחנת כוונותן של שתי "מדינות העימות" לפחות, בעת זבעונה אחת, במלחמה כוללת נגד ישראל בשתי התזיתות; שהרי סוריה לא תצא למלחמה רגתה (לפי הקונצפציה בחלקה השני) אלא אם מצרים תעשה כן. להלן תחילה צנחנו שהיסוד הסורי הוא נכון ולפיכך נבית אותו האן בצד ונתרכז ביסוד המצרי. כפי שראינו לעיל, תכנון של יסוד זה הוא שמצרים לא תפתח במלחמה כוללת בלי שתהיינה לה חמש טייסות של מטוסי קרב-הפצצה לטרות ארוך, כך שבאמצעותן תוכל לתקוף את שדות התעופה של ישראל ובדרך זו לשתק את חיל האוויר שלנו וכן, למנוע התקפות אוויר בעומק מצרים או להשיב עליהן בהתקפות הגמול על מרכזי האוכלוסיה של ישראל.

כיוון שמצויים טרם השיגה אותן (אלא רק טייסת אחת של מירז'ים מלוב וטייסת מטוסי הנטר מעירק), לא היה סאדאם מוכן לצאת למלחמה. אכן, מה שיש להבהיר כאן הוא כי הקונצפציה, בחלקה המצרי, ניוונה מההבחנה, אותה אימץ לעצמו ראש אמ"ן, בין היכולת הצבאית (capability) של האויב לבצע התקפה רבתי לבין כוונתו (intention) לעשות כן; ולא הרי זה כהרי זה. זאת אומרת, לכוחות הקרקע של מצרים היתה אמנם האפשרות הטכנית לאלוח את התעלה אך הכוונה לפתוח במלחמה כוללת על ידי צליחה היתה מסאדאם והלאה בגלל עליונותה האווירית של ישראל ואי השגת מטוסי קרב הפצצה במספר המספיק להתגבר עליה. זו היתה נקודה המוצא של בעלי הקונצפציה וגם זה עולה מעדותו של אלוף זעירא:

"אם אני כקצין מודיעין של הרמטכ"ל הייתי צריך לבדוק את האפשרויות הפתוחות של האויב לאור הקייפביליטיס שלו - ולא לאור ה'אינטנשנס' - הייתי צריך לבוא ולומר: 'קייפביליטיס' מבחינה טכנית מהורה לחצוח את התעלה יש לו תמיד, אבל זה חלק מחורת החיים שלנו; כך אנחנו הייס למעשה מ-1948. פירושו של דבר... היסוד שלי צריכה היתה להיות לא 'קייפביליטיס' אלא 'אינטנשנס', היות ו- 'capability' מבחינת יחסי כוחות... קיימת היתה לפחות בצד היבשתי... כל הזמן... ואז מהלכת המחקר של חיל המודיעין עסקה בעיקר בנושא ה- 'intentions' הכוונות, וזאת חשוב מאד להדגיש, וכשאני באהי לחיל המודיעין וקבלתי את תפקידי ובדקתי את הפניין - נאמר לי שיש לנו הוכחות שמצרים מבחינת הכוונות שלה מצאה שאיננה יכולה ומסוגלת להקיפת ישראל, לא בגלל יחסי הכוחות היבשתיים אלא בגלל יחסי הכוחות האוויריים. והמקובל אצל המצרים היה... שכל עוד אין יחסי כוחות אוויריים מספיקים, וכל עוד אין למצרים כושר לתקוף בעומקה של ישראל - בעיקר נגד שדות התעופה של חיל האוויר הישראלי - היא לא תצא להתקפה..." (עמ' 51).

"היות ומבחינת היחסים לכוחות הפרמנטליים לאורך הגבולות, הרי אם אמנם מנתחים את המלחמה לפי 'קאפביליטיס' ולא 'אינטנשנס'... קאפביליטיס קיימים כל הזמן ולכן אין לנו ברירה אלא לעבור אל אינטנשנס - אחת מאבני היסוד של הערכת המצב היתה... שמצרים לא תקוף כל עוד מצבה האווירי לא יאפשר לה לתקוף את שדות התעופה בעומק ישראל..... אותה גוף מחקרי האומר, שמצרים לא תצא למלחמה בטרם יש לה יכולת אווירית, וכל עוד שהיא רואה שיכולת אווירית זו לא הגיעה, הרי הוא מניח שמבחינת הכוונות לא קיימת הכוונה למלחמה, לחציית התעלה" (עמ' 81).

"יחסי הכוחות היבשתיים הקבועים לאורך התצלה
 וברמת הגולן היו תמיד כאלה שניתן היה מבחינה יבשתית
 להקוף את ישראל ולהצליח. כך שלא ניתן היה במישור
 היבשתי לפחות, לנהל את המצב לאור הקאפביליטיים"
 (עמ' 1038).

"המצב לאורך החזיתות בגלל יחסי הכוחות הקבועים
 ... משני הצדדים, לא מאפשר לעשות הערכה מודיעינית
 וזה נשלעצמו מהווה קושי רציני. למודיעין, אנו בנינו
 את ההערכה שלנו על קונצפציה שהייתה קשורה באינטנסיביות,
 בכוחות של האויב, ואמרנו: כוונותיו של האויב להכנס
 למלחמה הן אך ורק לאחר שסדר הכוחות האירי שלו יגיע
 לרמה מסויימת" (עמ' 1040-1041). "... לכוחות היבשה
 יש (היכולת לחצות את התעלה) אבל הם יפתחו להפעיל את
 הקאפביליטי הזו, כי הם יודעים שאנחנו נתקוף אותם
 לעומק, ולהם אין במה לתקוף אותנו, לכן האינטנסיביות
 לא יוצאים לפועל" (עמ' 1041).

שנית, לשיטתו של ראש אמ"ן צריכה היתה הקונצפציה לעמוד בעינה

וההערכות בדבר כוונת האויב לפחות במלחמה כוללת היו תמיכות להחבסס עליה,
 כל עוד לא הובאו בפניו הוכחות ברורות, שהיה בכוהן לערערה עד היסוד.
 אלה דבריו:

"כדי שמחלקת מחקר תבוא ותאמר שעומדת לפרוץ מלחמה
 צריכות להגיע ידיעות שתופצנה את הבנין המבוסס על
 שני אגני יסוד" (עמ' 82).

"כאשר אנו התקדמנו ל-6 באוקטובר, השאלה שעמדה היתה:
 האם קיימים מספיק כוחות כדי לנפץ את הבנין הזה?
 כי היה בנין לובי מסויים... שנבנה על ידי אנשי המחקר
 החל מ-1971 ועד במבחנים רבים... באופן טבעי, בנין
 שעומד במבחנים, כל היבחן שהוא עובר רק מחזק את הבנין"
 (עמ' 82-83).

"אם ישנה קונצפציה - מה שיכול להרוס אותה זה
 ידיעות, ולמעשה כל מה שאני מנסה להסביר זה שלא היו
 ידיעות שהערכנו אותן כאלה היכולות להרוס את הקונצפציה"
 (עמ' 1010).

"... את ראש המודיעין רוצה להיות מאד מאד קפדן
 ובאמן אך ורק לידיעות שיש לו ולהערכות שיש לו,
 על מנת לבוא לרמטכ"ל ולשר הבטחון ולממשלה ולומר:
 מה הולכת להיות מלחמה, הוא חייב להציג 'אירוס',
 ולי לא היתה לקראת המלחמה הזאת שום ידיעה שיכולתי
 להציג אותה ב'אירוס'." (עמ' 1051; ראה גם עדותו
 ברוח זו בעמ' 5748).

שלישית, לדבריו לא בנה ראש אמ"ן על הקונצפציה בלבד, אלא האמין
 וציפה טאם בכל זאת יחליט שליט מצרים לפתוח בסלחמה רבתי כאשר לא נחמלא
 עדיין התנאי שהציב קודם לצורך משימה זו (רכישת חמש טייסות של מטוסי
 קרב-הפצצה) כי אז יתקבלו באמ"ן ידיעות והוכחות בסוחות המכילות אינדיקציה
 חד-משמעית להתלתו זו, וזאת בעיקר דרך מקורות מסויימים, בעלי נגישות
 ואמינות מעולה, שעמדו לרשות אמ"ן. בענין זה ראה, איפוא, אלוף זעירא
 מטום כיטוח מטני למקרה שבמצב מסוייט יכול שהקונצפציה לא תתאמת ולא תעמוד
 במבחן, כך שחדף זאת יהיה כידור לתת לצבא התרעה בזמן שיספיק לגיוס המילואים
 בדרך תקינה לפני שתפרוץ הסלחמה:

"כאז אלי אנשי המחקר ובנו לי קונצפציה,
 שנראתה לי הגיונית. השאלה שאני שואל את עצמי :
 איתם הביטוח שלי במידה ואנשי המחקר טועים ?
 הביטוח שלי היה [במקורות מסויימים, בעלי נגישות
 ואמינות מעולות] ואמרתי לעצמי: נניח שהם טועים,
 אזי אני מוכרח לקבל אינדיקציה חד-משמעית שהם טועים,
 באמצעות אותם המקורות, זוהי כל התורה על רגל אחת.
 יש קונצפציה, צריכות לבוא עובדות ולעדור אותה.
 יש לי פה [מקורות מעולים] דרכם אני אקבל את
 האינדיקציה. האם קונצפציה זו קיימת או מעוררת.
 זה בדיוק המציה התמציות של כל המחשבה שלי"
 (עדות זעירא, עמ' 686).

"אני הסתכלתי על [המקורות ההם] כביטוח למקרה
 שישנה טעות בקונצפציה... [סהם] קודחי לקבל את האמת
 הפשוטה" (עמ' 1032).

"אני הערכתי [שמאותם המקורות] אני אקבל התראה...
 לא רק מהם... גם ממקורות אחרים. אבל עיקר בסחונתי
 היה המקורות הנ"ל. ובמסן כל התקופה של השבוע הראשון
 של אוקטובר לא מצאתי אף ידיעה שהצביעה אפילו ברמז
 על סלחמה ולא הסתדרה במסגרת של תרגיל. אני היום
 בדיעבד יכול לומר שאני חושב שאם מצרים היתה תולכת
 למלחמה בלי ביטוח של תרגיל ובלי מאמץ מניעתית הוגאתי
 כל כך מוצלת, אני חושב [שהמקורות הנ"ל היו נותנים]
 את האינדיקציה" (עמ' 1044).

תולדות הקונצפציה והגיומורקים לאימוצה על ידי ראש אמ"ן

47. כאן צריך להזכיר שהקונצפציה הנדונה היתה רווחת באמ"ן (מחקר) עוד
 משנת 1971 וכאשר אלוף זעירא נהמנה באוקטובר, 1972 לתפקיד ראש המודיעין
 הצבאי והקונצפציה הוצגה בפניו, הוא אימץ אותה לעצמו לאחר שמצא שהיא

מבוססת על ידיעות מהימנות ביותר (מוציא 3 ו-4; ראה ערות, עמ' 5 ואילך; הקטע בעמוד 81 שהובא לעיל; עמ' 125). זכר לקונצפציה מצוי בסקירת מדייעין מיוחדת מחודש 1972 (מוציא 170). בחלק הלכך של מוצג זה כתוב (עמ' 16-17, 19):

"11. ... מלחמת 'ששת הימים', ואחריה מלחמת החתחה, הפכו את העליונות האוירית הישראלית לסיוט המהלך אימים על המצרים... ניתן לסכם את דעתם [של המצרים] ... בכך שאין סיכוי לגעתון צבאי מצרי ללא איזון העליונות האוירית הישראלית, אם לא ביפולה כליל".

"12. להשגת היכולת לאיזון העליונות האוירית הישראלית רואה הפיקוד המצרי שני תנאים הכרחיים: - א. קבלת מסוס קרב-הפצצה ארוך טווח ומהיר שניתן יהיה בו
2) במקרה של מלחמה כוללת... להשיג כושר הרחעה סיחויב אח ישראל לרתק בעומק שטחה את עיקרי מסוסי הקרב-הפצצה שלה (מיראז'ים ופנטומים) למשימות הגנה יתר על כן, הפיקוד המצרי אינו מסתפק בהשגת כושר הרחעה, אלא דורש שיסופקו לו מסוסי קרב-הפצצה, ע"ס שיכול לתקוף את ח"א הישראלי בבסיסיו שבעומק ישראל תוך מינימום אבידות. היכולת לבצע משימה זו חיונית, לדעת הפיקוד המצרי, גם על מנת להבטיח עליונות אוירית מקומית, שתאפשר חיפוי וסיוע אויריים מלאים לכוהות היבשה הצולחים לסיני" (ההדגשה שם).

"16. לסיכום - במרכז קונצפציה הרכש המצרי כיום עומדת השגת הנשק והאמצעים לאיזון העליונות האוירית הישראלית. בהשגת איזון זה רואה הפיקוד המצרי תנאי הכרחי למימוש האופציה הצבאית..."

כמו כן ראה המסמך במוציא 210 וכו הערכת מדייעין שנתית של אמ"ן לקיץ 1972. כתוב שם (עמ' 9, ס' 12א(1)) כי עיקר מאמצי מצרים הוא בהשגת מסוס קרב-הפצצה מתקדם שהופעתו בזירה אף בכמויות מוגבלות תבטל במיתות האוירית.

זאת ועוד, דעתו של אלוף זעירא לגבי נכונות הקונצפציה נתחזקה כאשר שם את לבו לעובדה, כי בשלוש תקופות קודמות - דהיינו, בסוף שנת 1971, שכונתה שנת "ההכרעה" על ידי המצרים, בדצמבר 1972 ובאפריל-מאי 1973 -

היו ידיעות ממקורות שונים ברבר כוונת מצרים לפתוח במלחמה רבתה ושכללו סימנים מעידים על הכנות צבאיות שלה בזירת התעלה (כגון הזזת כוחות, ארטיילריה וציוד לשם והעלאת הכוננות בכוחות היבשה והאוויר, בצירוף עריכת תרגילים גדולים). אף על פי כן, לא יצאה מצרים למלחמה באף אחד מהזמנים ההם; משמע, כן סבר, שהקונצפציה עמדה שלוש פעמים במבחן והוכיחה את עצמה. אומר אלוף זעירא בעדותו בקטע שכבר צוטט לעיל בהקשר אחר:

"הבנין הזה היה בנין שנבנה על ידי אנשי המחקר החל מ-1971 ועמד במבחנים רבים... בנין שעומד במבחנים, כל מיבחן שהוא עובר רק מחזק את הבנין" (עמ' 82-83).

"המבחן הראשון של הקונצפציה הזו היה בנובמבר-דצמבר 1971, באותו זמן קיבלנו ידיעות ממקורות טובים... שמצרים ההליטה לצאת למלחמה בסוף שנת 1971. אני מזכיר ששנה זו נקראת שנת ההכרעה כי סאדאת אמר בגלוי... שאבן מצרים תצא למלחמה בדצמבר 1971. אנשי המחלקה... בדקו את הנושא וניתחו אותו והגיעו למסקנה שהוא לא יצא למלחמה" (עמ' 83).

"בעיה זו חזרה על עצמה בדצמבר 1972, בדיוק שנה לאחר זמן, שוב קיבלנו ידיעות ממקורות מצויינים - הפעם רק ממקורות סודיים - שמצרים עומדת לצאת למלחמה בדצמבר 1972... אנשי המחקר ניתחו את העובדות האלה, לאור הבנין שאני הסברתי אותו והגיעו למסקנה, שסאדאת ירתע ברגע האחרון ולא יצא למלחמה, והוא לא יצא למלחמה" (עמ' 83-84).

"התהליך הזה חזר על עצמו באפריל-מאי 1973... שוב אנשי המחקר ניתחו את המצב והגיעו למסקנה שבסופו הפעם המצרים לא יצאו למלחמה בגלל אותה קונצפציה שהיתה קיימת" (עמ' 84).

"שלוש פעמים סאדאת הכריז בגלוי או בסמוי שהוא עומד לצאת למלחמה, אנשי המחקר ניתחו את המצב לפי אותה קונצפציה והגיעו למסקנה שהוא לא יצא למלחמה" (שם).

בהמשך עדותו הצביע אלוף זעירא על הידיעות המפורסות שקיבל אמ"ן בדבר ההכנות הצבאיות של מצרים בזירת התעלה בכל התקופות הנזכרות והוא הגיש לוועדה שלוש טבלאות, שבהן רוכזו הסימנים המעידים על הכנות אלו (מוצגים 22, 23, 24). כמו כן הגיש, לשם השוואה, טבלה המכילה

ריכרז של סימנים מעידים על הכנותיה הצבאיות של מצרים בשטח לקראת פרוץ המלחמה באוקטובר, 1973 (מוצג 25), על סמך הדברים האלה מסכם הוא ואומר:

"העובדה היא שכל הסימנים המעידים האלה שמניתי כאן חזרו על עצמם בצורה מאד בולטת גם ב-1971 וגם ב-1972 בדצמבר, וגם ב-1973 וד-קא ב-1973 לקראת אוקטובר הרבה פחות" (עמ' 317).

"דבר נוסף שאני חייב לציין הוא שכל הדברים שמניתי כאן הם חלק מחרגילים וכל שנה בסתיו כאשר מתקיים חרגיל כל העובדות שמניתי כסימנים מעידים מופיעים במסגרת החרגיל, זאת אומרת שבאוקטובר כאשר התקיים חרגיל הוא כלל כל הסימנים המעידים האלה; אבל זה התקיים גם בחרגילים קודמים ובמצבי מתיחות קודמים כך שלא היתה להם פרשנות חד משמעית... זה מה שקרה ב-1971, ב-1972 וב-1973 באביב וב-1973 באוקטובר" (שפ).

הצורך בקונצפיה לאור הדילמות של אמ"ן

48. במהלך דבריו בפני הוועדה הרגיש אלוף זעירא את הקשיים האובייקטיביים והדילמות, העומדים בפני אמ"ן, ביחוד בשטח המחקר וההערכה. במקום הזה נזכיר שני היבטים של הנושא האחרון. אחד מהם הוא שאמ"ן מקבל באופן שוטף כמות עצומה של חומר ידיעות, עד כדי כך, שאי אפשר להתגבר עליה, דבר המונע לקרוא את הכל ומצריך סינון וסלקציה וממילא מכביד על תפקיד ההערכה, בחינת "עושר סמור לבעליו לדעתו". אומר אלוף זעירא: "כמות החומר היא עצומה... אני לא יכול לקרוא את הכל... ראש הלמכח שלי עוזר עליו לפני, חלק ממנו... אינו מעביר לי. חלק אחר הוא מסמן לי מה לפי דעתו כדאי לי לקרוא. ולמרות זאת, גם בעבודה של 16-17 שעות ביום, אי אפשר להתגבר על זה. הוא הדין גם בנועים נמוכים יותר... אנהנו מהפשינו כל מיני שיטות ולא מצאתי פתרון... באופן פנעי דורשים אנשי המחקר יותר כוח אדם... קשה לקבל עוד ועוד כוח אדם" (עמ' 32). "האנשים יודעים מה חשוב ומה שפול... לחשוב הם מביעים, או למה שהם תושבים שתשוב" (עמ' 33).

ההיבט האחר של הפרובלמטיקה המודיעינית בנושא ההערכה הוא: על אמ"ן מוטלת האחריות הגדולה שלא להתריע לשוא מערך הבנוי בעיקר על מילואים וצבא סדיר קטן כנגד מערך האויב המבוסס בעיקר על צבא סדיר

גדול הפרוט תמיד לאורך הגבולות או שניתן לפרסו בקלות, כאשר כוונותיו של האויב נמצאים בחזית. כמלים אחרות, אסור לו, לאמ"ן, למהר ולהחריע על כוונת האויב לעשות מלחמה בעתיד הקרוב, בכל פעם שמחקבלת ידיעה מדאיגה; שאם לא בן, תהיה החוצאה שהמדינה חתגייס לעתים תכופות, עם כל הנזק הכלכלי למשק שלה וזההכבדה הגדולה על תושביה, הכרוכים בכך. מכאן הצורך ב"קונצפציה" מסוימת - ודבר זה מתחייב גם מבחינת ההיבט הראשון - אשר לפיה יוכל אמ"ן לכלכל את הערכותיו. מכאן גם חשיבותה של הקונצפציה בה עסקינן ואשר שימשה נר לרגלי ראש אמ"ן ועוזריו בימים של ערב פרוץ המלחמה:

"אם השיטה היא על כל דבר קטן לקרוא 'זאב', אין בעיה. אבל אז הצבא נמצא במצב מאוד קשה...". (עמ' 1051).

"המצב לאורך התעלה הוא שיש לנו 170 טנקים ו 8,000 איש, עד ביר גפגפה. בקו המעוזים - 800 איש, מולם יש שכע דיכויזיות מצריות, 1100 טנקים, 800 תותחים. הם יכולים לצלות ככה. אני מקבל ידיעה: בעוד שלושה ימים - מלחמה. מה לעשות? לגייס? להאמין לו? לא להאמין לו? אני פשוט דוצה לתת להם קצת תחושה על הפרובלמטיקה. אין דבר יותר פשוט לראש אמ"ן לקחת את זה לרמטכ"ל ולהגיד לו חגיגים... אבל מזכרחה להיות איזון קונצפציה; אהרן המדינה הזאת חתגייס ולא-חתגייס שבע פעמים בשנה" (עמ' 92).

השפעת הקונצפציה על הערכות אמ"ן

49. אין ספק, כי הקונצפציה שנתבארה לעיל נחנה ארוותיה בהערכה שהובעת מדי פעם על ידי ראש אמ"ן או מטעמו בפני הגורמים הצבאיים והאזרחיים בדרגים העליונים של המדינה בנושא סכנת המלחמה, היא ההערכה שהאפשרות שתפוצ בעתיד הקרוב מלחמה כוללת בעת ובעונה אחת בחזית המצרית ובחזית הסורית, הינה בדרגת סבירות נמוכה. כוונתנו לעובדה שתן ההערכה הזאת על ידי הן בתקופת אפריל-מאי 1973 (כאשר שרד סגב של מתיתות בשתי החזיתות) והן בתקופת ספטמבר - 5 באוקטובר 1973, הגם שביום זה היא החלה להחערער אצלו. בציטוטים שנוביא לענין זה מהדברים שאמר ראש אמ"ן ועוזר ראש אמ"ן/מחקר בהזדמנויות אלו, שוב נצטמצם, בעיקר, באותם הדברים השייכים ליסוד המצרי של הקונצפציה.

תקופת אפריל-מאי 1973

(א) פרוטוקול סטנוגרפי של התייעצות כביח ראש הממשלה כיום 18.4.73

(מוצג 57) בה נכתו ראש הממשלה, השרים גלילי ודיין, הרמטכ"ל וראש אמ"ק.

בהתייעצות זו אמר אלוף זעירא :

"נחתחו את המצב וכחבנו איך אנו מעדיכים את המצב לפי ההגיון והסבירות. וזאת, אם כי יש הפעם קצת יותר סימנים להכנות קונקרטיות מאשר בהצגה של נובמבר-דצמבר 1972. איך לנו מה להוסיף לנושא ההערכה. מבחינה לוגית - זו תהיה טעות עבור מצרים לפתוח במלחמה... האמת היא שאנו מוצאים סימנים יותר כאלה, שהוא אינו מתכוון פאשר הוא בן מתכוון למלחמה; אבל עדיין מוקדם לקבוע זאת" (עמ' 1).

"... אנו יודעים כבטחון, שקיים אצלו חשש, שגם על פעולות קטנות שלו אנו נגיב בעומק מצרים ובכוח. על כן, אני מעדיף, שהסיכוי שיעשה זאת - אינו גדול" (עמ' 2).

"לבני הדרך השלישית, חציית התעלה ממש, כאן אני בטוח שנודע על כך מראש ונוכל לתח התראה... מספר ימים מראש" (עמ' 3).

"זה לגבי מצרים, לבני אפשרויות פתוחות למלחמה. המצרים חוששים מאד שעל כל דבר קטן שיעשו - אנו נמקוף בעומק, הם חוששים מהתוצאות של התקיפה בעומק - למסור שלהם" (עמ' 4).

(ב) פרוטוקול של ישיבת הממשלה מיום 15.4.73, בה אמר אלוף זעירא,

בין השאר את הדברים הבאים:

"... התחילה חנועה של מסוסי מיראז' מלוב למצרים, כך שער עכשיו ישנן כבר במצרים [שיימת] מסוסי מיראז' בנחסף לכך הגיעה בערך באותה תקופה למצרים גם [שיימת] מסוסי 'הנטר' עירקיים... עם זאת חייב אני לציין, שכקרב כזהוהו הקרקע במצרים לא מצאנו עדיין שום כוונות למלחמה או אלו שהן חזרות שיכולות להצביע על כוונות מלחמיות. לבני המסוסים עצמם, הר' מסוסי 'הנטר' אינם מסוגלים לתח שיפור משמעותי לכוח המצרי בתקיפותיו נגד ישראל. לעומת זאת, מסוסי המיראז' יכולים לתח תכונה מסוימת לחיל האוויר המצרי, שאינה קיימת בו היום, והוא הטווח הגדול. היזם המיראז' הוא מסוס הקרב בעל הטווח הגדול ביותר בין כל מסוסי הקרב הנמצאים במצרים. כמובן אינני כולל בזה את טופולוב 16 שאיננו מסוס קרב... התוספת הזאת של מסוסי-קרב למצרים,

מבחינה אוניקטיבית לפחות אינה תוספת שיכולה
 ממש לשנות את מאזן הכוחות האזרחי, אם כי יתכן
 שהמצרים יראו תוספת מיראז'ים כדבר בעל משמעות
 וחשיבות רצינית יותר מאשר זה נראה לנו, כפרט
 שבעבר טענו שאין בידיהם מסוים המסוגל להגיע
 למרכז ישראל ולבצע מה שהם קוראים "הפצצות בעומק",
 והיום, כשיש להם מיראז'ים, יכולה להיות להם הרגשה
 שזה מעין פתרון" (עמ' 8-9).

"כסך הכל נראה שהמטרה העיקרית של מצרים היום
 היא ליצור הרגשה של ערב מלחמה - בעיקר כדי להשפיע
 על אורת הדיונים בין ניקסון לבין ברז'נייב בנושא
 המזרח-תיכוני - ליצור תדמית של מדינה במצב של יאוש
 על סף מעשי איבה... מסוגלת לקבל סיוע מארצות ערביות
 אחרות ולבצע פעולות מלחמה" (עמ' 9).

"יש טפק אם אכן מצרים רואה את עצמה מספיק חזקה
 להשיג תישבות במלחמה, רוב העדויות הן שמצרים אינה
 רואה את עצמה מספיק חזקה לכך, וטפק אם מדינה חלך
 למלחמה על מנת להיכשל, אבל עם כל זאת זוהי הפעם
 הראשונה, לפחות בשנתלים האחרונות, שאנחנו רואים
 מעשים ולא רק דיבורים. אני מתכוון להעברת המיראז'ים
 ולהעברת ההנטרים. יתכן מאד שעצם העברת המסוסים ועצם
 תחכונה יש בה איזה כוח פנימי שיכול לגרום גם
 להידרדרות, גם אם אין כיום כוונה שההידרדרות תקרה
 (עמ' 9-10).

בישיבת הממשלה מיום 24.4.73 הביע ראש אמ"ן דברי הערכה דומים

כאמרו שלטרות העובדה כי הביעו למצרים חלק מהמיראז'ים וההנטרים הצפויים,

"עדיין מודעת מצרים לעובדה שביחסי הכוחות הנוכחיים
 אין לה סיכוי להצליח במלחמה נגד ישראל. ויזחר סביר
 היום, שמטרתה של מצרים היא לנפח את איומי-המלחמה
 וליצור הרגשה בעולם, כפרט לקראת הפגישה הצפויה בין
 ברז'נייב לבין ניקסון, שמצרים מעוניינת במלחמה,
 שהיא מוכנה למלחמה... לכן הערכתנו היא שבסופו
 של דבר הסבירות, שמצרים אכן תפתח באש כחודש מאי,
 היא נמוכה. יחד על כן: במקביל לידיעות שהגיעו
 אלינו על כוונות, אין לנו שום סימנים בשטח של
 תנועות ושל ריכוזים שמטרתם היא לשרת את החכנית
 הזאת" (פרוטוקול הישיבה הנ"ל, עמ' 3).

"זוהי אחת הבעיות שיש למודיעין הישראלי, כאשר
 הוא מעריך לא את האפשרויות של הערבים אלא כאשר
 אנחנו דנים בכוונות, הרי לעתים אנחנו מוצאים
 שהכוונות עובדים על האפשרויות, והשאלה היא:
 בכמה זה עובר את האפשרויות? האם זה רק מלל או
 זה יבוא גם להחלטה? ... היות ואנחנו חשבנו תמיד
 בנושא המלל וקשה לדעת אם זה מלל בלבד או מלל
 ופעולות, הרי היום הזרקורים שלנו מכוננים לכדוק
 האם יש תופעות בשטח, האם יש ממש פעולות בשטח
 שיכולות לתת סבירות גדולה או קטנה למלל" (עמ' 24).

... כל עוד ישלוט אצלם ההגיון במגבלות הערכיות...
אני חושב שהערבים לפחות לשנים הקרובות אינם מעריכים
כי ינצחו את ישראל וכאשר הם מדברים על פתיחה באש,
אין כוונתם לכבוש את סיני או לנצח את ישראל, אלא
ליצור מצב כזה בעולם, אשר יכריח אותם לטפל באורח
פוליטי בבעיה. זאת אומרת שהפתיחה באש היא על מנת
לעבור לפתרון פוליטי, ולא על מנת להביס את צה"ל"
(עמ' 36).

(ג) בפגישה מיום 9.5.73, בה הוצגה תכנית המלחמה ("כחול-לכך")

של המטכ"ל בפני ראש הממשלה, אמר אלוף זעירא:

"באופן בסיסי ההערכה שלנו היא שהסבירות למלחמה
היא קטנה, עדיין, וכמה שאנחנו מתאמצים איננו מוצאים
סימנים שמגדילים את הסבירות למלחמה. אבל במסגרת
ההכנות שנעשו אנחנו רואים שלוש אפשרויות למלחמה:-
1. המלחמה הגדולה, שרק עליה יש לנו הבניה. יש לנו
ידיעות על תכנית למלחמה גדולה. אנחנו רואים אותה
בסבירות הנמוכה ביותר במסגרת הסבירות הנמוכות..."
(פרוטוקול הפגישה הנ"ל במוצג 57, עמ' 2).

"כאשר משמעותי פה זה רק המיראז'ים כי הוא המסוים
הכי טוב כאן בדשימה. כל זה מבחינת מצרים, כושר
המספר שצריך לזכור זה אלפיים טנקים ואלפיים תותחים
ו-350 מסוים למלחמה... צריך להאמין שהם מסוגלים
לחצות את התעלה" (שט, עמ' 4).

(ד) פרוטוקול מס' 287 של ישיבת ועדת החוץ והבטחון של הכנסת

מיום 18.5.73. בהודמנות זו אמר אלוף זעירא:

"בסיכומי של פדק זה, פניה של מצרים למלחמה,
היא נרתעת מהמלחמה בגלל חשש מהפסד... לפי דעתי,
סבירות המלחמה קיימת, אבל היא טאד נמוכה -
אלא במצב של התדרדרות. יכולה להיות התדרדרות"
(עמ' 6).

"... כתחום הסבירות הנמוכה הזו, אני רואה שלוש
אפשרויות: אפשרות ראשונה, צליחה כוללת של חילת
טואץ, על מנת להגיע לאיזה מרחק מהתעלה ומזרחה,
והיאחזות והישארות כאזור הזה... " (עמ' 7).

"לגבי סוריה אם תפרוץ מלחמה, יש לסוריה בהחלט
דילמה אם להתערב או לא... כך שאני חושב שסוריה
תנקוט בפעולות משמעותיות - כגון נסיון לכבוש מחדש
את רמת הגולן - רק אם יתברר לה שמצרים ממש מצליחה
בפעולותיה באזור התעלה" (שט).

"... אני מעריך שיש לנו סיכוי טוב ובטבירות גבוהה שסימנים מעידים יגיעו אלינו. זאת אומרת, אם הצבא המצרי יתכוון לצליחת התעלה, אנחנו נדע. לא נדע את התוכנית, אלא יהיו לנו סימנים מעידים על שלב ההתכוננות; ריכוז כוחות וכל מה שקשור בכך. זאת אומרת, אינני חושב שיכולה להיות הפתעה לצליחת התעלה אני יכול להבטיח הוראה על נושא הצליחה" (עמ' 31).

"אנחנו רואים סימנים לכך שישנה תכנית, יותר מזה, מיראז'יה והאנטריפ הגיעו כבר וכאן המישור הטאקטי-אופרטיבי בקרבת החזית, ששט עדיין איננו רואים שום סימנים של התכוננות למלחמה בזמן הקרוב" (עמ' 32).

"... כאשר התחיל כאדאת לעורר את אורת המלחמה ההערכה שלנו הייתה שאחת המטרות שלו היא שאנחנו כן ניכנס לפאניקה וכן נגייס מילואים" (עמ' 33).

קרפת ספטמבר - 5 באוקטובר, 1973

(ה) דיון משכ"ל (הערכת מצב אסטרטגית) ביום 17.9.73

בהשתתפות שר הבטחון. בדיון זה אמר אלוף זעירא:

"היום הסיבה העיקרית מכהינה צבאית לכך שאין מלחמה היא הרגשה וההערכה הערבית, שכוחות האויר שלהם אינם מספיקים למלחמה עם איזה סיכוי להצלחה, כאשר הסיבה העיקרית לכך, כפי שנראה לערבים, היא העובדה שמסוסי הקרב הערבים אינם מסוגלים מבחינה טכנית להגיע, פרט [צ"ל כנראה: בפרט] מצוריים, לשדות התעופה של חיל האויר הישראלי בפרופיל נמוך עם מטען משמעותי של פצצות. מתר, ואני מדבר על השנים הקרוכות, עומדות מדינות ערב לקבל מספר ניכר של מטוסים שיוכלו לבצע את המשימות האלה, דבר שיכול להשפיע פסיכולוגית על הערכת הערבית שישנה דפריוורציה בהתענה הישראלית" (ר' רישום הדיון במוצג 211, עמ' 7).

"למעשה הבעיה העיקרית העומדת לפנינו היא החשש, שכתוצאה מהרוספת הנוכחית בחימוש ארצות ערב, כושר ההרתעה שלנו תפחת. אני לא רואה שלמרות כל החוספה הזו תהיה בארצות ערב ההרגשה שהם יכולים להכריע את צה"ל, לכבוש את סיני ולנצח במערכות צבאיות גדולות" (שם, עמ' 12).

(ו) דיון משכ"ל ביום 1,10,73, בו אמר אלוף זעירא (לפי התרשומת)

את הדברים הבאים:

"הדבר המאפיין את השבוע האחרון, עם דגש על היום, הוא כי גם במצרים וגם בסוריה ישנו מצב צבאי מיוחד, ואתחיל במצרים. תזוזות של הרבה יחידות מהעורף אל החזית, כולל דויזיות מסוכנות, יחידות גישור, יחידות צנחנים ויחידות מוטסות.

... יש כמה מקורות שהוריעו שהרגיל הזה הוא לא
הרגיל אלא הולכת להיות מלחמה. דבר שבהחלט לא נראה
לנו, למרות שהמקורות טובים. מה שנראה לנו היום
שהמצב הוא מצב רגיל בהחלט שלא יתפתח למלחמה ואין
כוונה להטות זאת למלחמה, אם כי יש ממש הרגיל גדול"
(עמ' 2).

"מה שקשור בכוריה הרי הסורים החלו בהליך של
כניסה למערך הירום ב-5 לספט' והיום הם נמצאים במערך
החירום המקסימלי שראינו בשנה האחרונה. כולל אמילו
הזוה איזה חטיבה מצפון סוריה שנמצאת היום בדרכה
דרומה" (שם).

"גם כאן, למרות הידיעות ממקורות... חשובים
אני לא אומר טובים ומוספכים אבל חשובים שאומרים
שהולכת להיות מלחמה. לא נראה לנו שהסורים נוקטים
בכל הצעדים הללו במטרה של הליכה למלחמה. ההסבר
הכי טוב שהסורים נכנסים למערך הזה בגלל חששון
מאיתנו. מה"כ אם אגע בהשקפה כללית קשה מאד לקבל
את ההנחה שהסורים יצאו למלחמה ביוזמתם בלי מצרים;
אם מצרים תצא למלחמה - סוריה תצא בו-זמנית או,
מה שיותר סביר, קצת אחרית. אבל היות ולא נראה לי
שמצרים הולכת למלחמה לא נראה לי שגם סוריה הולכת
למלחמה. למרות שהיא נמצאת במערך הבסיסי של הצבא
הסורי שממנו לעבוד להתקפה או להשאר בהגנה זה
בהחלט בא בחשבון. כאשר לפי הדוקטרינה הסובייטית
המהלך הבסיסי לפני יציאה להתקפה זה מהלך הגנתי.
זו הדוקטרינה הסובייטית שהסורים למדו אותה יפה...
אני מעריך שהידיעות שיש לנו על ההכנות העיקריות
הן ידיעות כקשר לתכנית הסורית אם הם יחליטו להפעיל
את התכנית הזו, אבל זה לא נראה לי. מה שיכול להיות
שהם, או כתוצאה ממצב בסיסי, או מרצון נקמה על הפלת
המטוסים... יכול להיות שהם יעשו אקט נקמני" (שם).

"מה שאני רוצה לאמר זה שהצבא הסורי נמצא במערך
חירום שלא היה כמותו לפחות לא בשנה האחרונה ושכנראה
הסיבה לכך היא השעות מכותותינו ולא תכניות התקפיות
ובו זמנית גם ישנה חכונה רבה של תנועות ביוסיות
במצרים... אני אומר זאת כי פה ושם היו ידיעות די
רציניות. בלילה האחרון, שהיה לבמה אנשים לילה ללא
שינה, למרות זאת אני לא רואה פה את המלחמה" (שם).

לאחר שהוא מאשר שהמצרים גייסו מילואים, ממשיך אלוף זעירא

ואומר:

"מבטלים קורסים. אבל זה דומה לדברים שעשו בעבר.
גם באפריל כשהיתה הרגשה שהולכת להיות מלחמה...
(עמ' 3-4).

"אם זה מתואם בין הסורים למצרים זו אחת הבעיות
המעניינות... כל אחד יודע שהשני מרמה אותו ולמרות
זאת הם עושים מהלכים. זה מצב מאד מוזר אבל הוא
חוזר על עצמו כל שנה... " (עמ' 4).

(ז) פרוטוקול סטנוגרפי של החליטות צבאית-מדינית ביום 5.10.73

בה השתתפו ראש הממשלה, השרים י. אלון, י. גלילי, מ. דיין,

רב אלוף אלעזר, חת-אלוף אריה שלו (עוזר ראש אמ"ן (מחקר)) . יוזכר

כאן, כי זה האחרון הוא שמסר את ההערכה המודיעינית של אמ"ן במקומו

של ראש אמ"ן שהיה אז חולה. ברם, בעדותו אמר אלוף זעירא שההערכה

הזאת שיקפה גם את דעתו (פרוטוקול הועדה, ע' 1042) . בהתייחסות הנ"ל

סקר חת-אלוף שלו את הידיעות שהגיעו בזמן ההוא, לרבות ידיעות מדאיגות

ומיטניה "חריגיט", ולהלן אמר:

"להערכה: יש כאן שתי תופעות; 1. מערך חירום בסוריה; 2. חרגיל במצרים. אני חושב שעלינו לכתור בהערכה, אם יש סיבות עצמאיות לכל אחת לעשות את שלה, או שיש איזה דבר משותף לשניהם, ומה זה יכול להיות. המשותף זו אפשרות גרועה ביותר של אפשרות-מלחמה כוללת, בסוריה, באמצעות מערך החירום שביסודו הוא הגנתי, אבל מאפשר לעבור למיתקפה ולא צריך לבנות בשביל זה דבר חדש. האפשרות של מלחמה - מתוך התערכות הזאת, ככיסוי של חרגיל במצרים - האם זה סביר? - לפי מיטב ידיעתי, ודעתי, על בסיס תחושה של הרבה חומר שיש לנו לא מהימים האחרונים - מצרים מעריכה שאינה יכולה עדיין ללכת למלחמה. אני חושב שסבירות צעור בזה, בלי להתייחס לאספקטים מדיניים ואחרים שיכולים להביא להצלחה, והיא הייתה הולכת אילו חשבה כך, אבל היא מעריכה, שאינה יכולה עדיין ללכת למלחמה. זה בא מתוך יכולת לדעת ותחושה על דברים שהם עצמם חושבים על כן, אפשרות משותפת-מצרית-סורית, אינה נראית לי סבירה כי לא חל שינוי בהערכתם את מצב הכוחות בסיני, שהם יכולים ללכת להלחם" (פרוטוקול ההחלטות במוצג 57, עמ' 4-5).

"במצרים, אני יוצא מההנחה שזה ביסודו של דבר חרגיל. בעשרה בחודש משתדלים שם כבר המילואאים... לגבי מצרים - אין הרבה חריגיט" (עמ' 5).

"על כן, לפי דעתי המאמץ מצד סוריה יהיה לכבוש את הרמת וזה צריך להיות כתוצאה מהערכה, שיש להם סיכוי לעשות זאת מול הסיכונים שישנם בסוריה, ולדעתי זה לא סביר. אם מצרים הייתה מוכנה ללכת למלחמה - אני חושב שסוריה, הייתה מצטרפת... אני חושב שהמערך הסורי נבנה בעיקר בגלל חששות שהיו להם, שחששו מתגובות שלנו... (עמ' 6).

(ח) ישיבה שברעית בלשכת שר הבטחון ביום 5.10.73 יעה 0900.

(ישיבה זו נתקיימה בעקבות הידיעות בדבר הפלגות החפוז של משפחות המזרחיים הרוסים מסוריה והגעת 11 אוירונזי-נוסעים סובייטים לסוריה ומצרים). לפי הרישום - מוצג 242, אמר אלוף זעירא בהתייעצות זו :

"מכל הדברים שדור (הרמטכ"ל) מנה, אני רואה כדבר הכי פרובלמטי ורציני את העניין הסובייטי. כי אילו לא היה - אז כל מה שקורה בחזית הסורית - שוט דבר בחזית הסורית לא קרה בשבוע האחרון. כל הידיעות שלנו הן הגנתיות וחששות מאתנו. אותו הדבר עם מצרים, המצויט כל הזמן מדברים על זה שהולכים לתקוף ביום ובלילה, באויר וביבשה, שאנחנו נוצל את החימוץ שלהם ונכניס כוח, והם ממש חרדים" (עמ' 2-3).

"אילו הרוסים לא היו עושים שום דבר - הסכמים מעירים שהמצרים והסורים לא הולכים לתקוף, אלא נמצאים במצב של חרדה מאתנו ואנחנו עשינו לאחרונה טירות דברים שיכולים להקנות להם הרבה: זה התחיל מתרגיל צנחנים גדול בסיני. כתוצאה מזה אמרו נכארו בוחות, כולל 20 מטוסים. בצפון, ערב ראש השנה אמר (שר הבטחון) מה שאמרת. הם פרשו זאת ככוננות; אחד כך הרמטכ"ל בכנס הצנחנים גם בן אמר כמה היד גדולה ורחוקה; והיו תרגילים וגיתות, צילום מפות, היה ביום מילואים שהם מקשרים אותו עם זה. כל זה יחד הכניס אותם להרגשה שאנחנו הולכים לעשות משהו..."

"אבל הנושא הסובייטי הוא בהחלט דבר לגמרי חדש - השורה המתחננה היא, אני לא יודע למה הסובייטים הוציאו את הנשית והילדים. אני יכול לתת השערות, השערה ראשונה היא, הרוסים יודעים שהמצרים והסורים הולכים לתקוף, הם מעריכים שהתקפת הנגד שלנו תצליח, והיא תפגע בעומק ובמשפחות, לכן הוציאו לפנות את אנשיהם..... אפשרות שניה, שהרוסים באמת ובתמים חוששים שאנחנו הולכים לתקוף... אני חושב, אם היו חושבים שאנחנו הולכים לתקוף - דבר ראשון היו באים לאמריקאים והיו אומרים לאמריקאים תגידו משהו לישראלים. והאמריקאים היו באים אלינו בריצה ושמהם לעשות להם שירות זה. האמריקאים עוד לא עשו את זאת, אפשרות שלישית, שהיא בכל אופן קטורה בעניני פנים - סכסכים בין הרוסים לסורים, אני לא יודע מה יכול לתת טיש איזה תיכוך במשהו שאנחנו לא יודעים אותו..." (עמ' 3-4).

"מה שמפריע לי בענין זה? מפריע לי שזה גם במצויט... אולי גם במצרים יש משהו שאנחנו לא יודעים. אולי הרוסים אומרים: גמרנו את העסק הזה בסוריה - בוא נעשה את זאת גם במצרים, כל המצרים בודאי ילכו אחרי הסורים..... השורה המתחננה היא, שאין לי הסבר למה הרוסים עושים את זאת" (עמ' 4).

"הם אמרו להם תחילה לקחת 30 קילו ולנסוע ללסקיה, עור לא ידעו על ענין המטוסים, זאמרו להם לקחת 30 קילו ולנסוע דרך היה" (שם).

"יש מצבים שאין להם הסבר... אין הסבר רציני ומבוסס עכשיו בשעה 9.15 בבוקר, יכול להיות כי בעוד שעה-שעתיים יהיו ידיעות נוספות" (עמ' 5).

"יש הרבה חומר משני השטחית: (1) תרגיל; (2) המסע. גם בענין התרגיל יש לי דילמה... עד עכשיו אין לנו אינדיקציה איזה מין תרגיל הוא זה. ברוב המקומות לא מוזנים כוחות... יכול להיות שזה תרגיל מפקדות, כאשר כל המפקדות נמצאות על יד טלפונים והכל הולך ברשת" (שם).

"אם כי בהערכה בסיסית אני לא רואה שינוי, אני לא רואה לא מצרים ולא סורים חוקפים, למרות התרגיל הרוסי, אבל זה מכניס לי ספק ובהחלט מוצדק לעשות כל מה שהרמטכ"ל דיבר עליו" (הכרזת מצב כוננות ג' וכד') (שם).

(*) בהחלטות עם ראש הממשלה, שנתקיימה ביום 5.10.73 לפני הצהרים

ושבת השבתון שר הקטחון והרמטכ"ל, מטר אלוף זעירא דברי הסבר והערכה דומים.

בין היתר אמר (ר' הרישום במוצג 57):

"בלילה ניתנה הוראה לפנות את הנשים והילדים פלום 30 ק"ג. קיבלו מהסורים אוטובוסים, הכוונה לשלחם ללסקיה סיגיו עד 12.00 היום לפינוי דרך היום. כאשר סביר שהיו בדרך... נתנו הוראה לחזור הכיתה במקביל ובמפתיע שלחו למזה"ת 11 מטוסים: 6 מטוסים למצרים ו-5 לסוריה... אנו מניחים שהמטוסים באו לפנות המשפחות. אנו מתרשמים שהרוסים, לפחות בדרגים הבינוניים - קבלו הדבר כתמיהה וגם ענין המטוסים נעשה כנראה בחופזה. אין ידיעות מיוע. רק השערות: (1) שישראל עומדת להקוף ולכן לפנות; (2) הרוסים הגיעו למסקנה שסוריה ומצרים עומדות להקוף וכדי לא להסתכן, אך כדי להפגין אי-הודעות עם צעד זה - בפנים; (3) סכסוך רוסי-מצרי, סורי... כאמור, אין לנו הסבר טוב לאף אחת מהאפשרויות... (עמ' 1).

"רקע: הסורים והמצרים תוששים מהתקפה שלונ. המצרים נוקטים בהרבה אמצעי אבטחה אמת לתרגיל; הוסיפו לחזית מעל 300 קנה, ח"א בכוננות גבוהה. קרבו הסנקים שלהם לתעלה. סוריה: מערך חרפי (חירום?) כתודש. בימים האחרונים רואים הרבה חששות; קידמו 2 טייסות סוחוי 20... דבר שלא היה. למעשה צעד התקפי. יוצר מצב רוח גורם להתקפה" (עמ' 2).

"מה יכול להביא לחששות מאתנו? -

(1) תמיד חוששים.

(2) ראו הקרב האוירי כמלכודת שסכנו להם. זאת לאחר שאנו במצב קשה. העולם מכווץ אותנו. מתבטט חזית מורחית שאנו שואפים לפוררה.

(3) אירועים אצלנו: - א. חרגיל צנחנים; (ב) חרגיל גיוס ברמה... ג. בסוריה תגברון הרבה. ד. שר הבטחון היה ברמה ערב ראש השנה. ה. הרמטכ"ל דיבר ככנס הצנחנים" (שם).

"הערכה שהכוננות נובעת בעיקר מפחד מפנינו כך שהערכה זו נשארת. אך אי אפשר להתעלם מהחרגיל הרוסי ולא ברור מדוע הם עושים זאת".

(י) פרוטוקול סטנדרטי של התליעצות צבאית-מדינית ביום 5.10.73

בצחקים, בה השתתפו ראש הממשלה, הסוים בר-לב, י. בלילי, מ. דיין,

ש. הלל, מ. חזון, ש. פרס, הרמטכ"ל, ראש אמ"ן ואחרים (מוצג 57).

במעמד זה אמר אלוף וצירח:

"ב 5 בספטמבר הסורים נכנסו בצורה הדרגתית למערך חירום והיום הם במערך-חירום מלא מול הגבול הישראלי, כאשר הם בודקים ומתרגלים חכמים טכניים, שהיא כנראה תכנית העבודה שלהם לכיבוש רמת הגולן בעזרת כל הצבא הסורי, תוך זמן קצר, יומיים-שלושה... במקביל עם תרגול תכנית זו דהמנסח כל צבא סוריה למערך-חירום, הם קידמו לכיוון החזית שתי טייסות של מטוסי סוחוי, שאין עד עתה מוצגות באזור ס' 4, שהינו אזור דחוק מהחזית. באותו הזמן הביעו הסורים, באופן מנימי הששוח רציניים בפני הקיפה ישראלית ומערך זה, שאנו קוראים אותו מערך-חירום, הוא הגנתי ולפי הדוקטרינה הסובייטית, משמש נקודת-מוצא למלחמת הגנה וגם התקפה. אם אנה את המערך, הוא המתאים ביותר מבחינת הדוקטרינה הסובייטית, שהיא הסורית, להגנה ולהתקפה. הסורים נכנסים למערך זה, תירגלו את ההתקפה וחוששים מאד מהתקפה שלנו... (עמ' 1).

"... בשבוע האחרון הם" (הצורים) "מקיימים תרגיל רב-מימדים של כל הזרועות, אויר, ים ויבשה והגנה אווירית. חרגיל זה הוא מטכ"לי וברמת הארמיות והדביויות. חרגיל כזה התקיים בשנה שעברה בערך באותו זמן, כך שמבחינת עחוי וגודל - אין בו שום דבר יוצא-דופן. אבל גם אצל המצרים אנו רואים סימנים רבים מאד של כוננות למלחמה אסיתית, בעיקר הגנתית, תוך חשש רציני, שנצל את החרגיל ונתקוף אותם" (שם).

"אבל שלכ-המערך הזה, שהוא גם הגנתי מאפשר לעבור ממור בט להתקפה. הם חיגברו את החזית לאורך התעלה כימיט האחרונים והעלו מספר החותמים מ-800 ל-1100, תוספת של 300. זה היגבור משמעותי בהחלט. הם קרבו הרבה טנקים לקרבת התעלה. כך שיש לחם היום אפשרות לכסוח את מרבית התעלה. זה דבר טוב להגנה וגם להתקפה" (שם).

"היו כעבר ידיעות, שבאוקטובר יש מחשבה של התקפה מתואמת סורית-מצרית, ולמעשה, היום הצבא הסורי והמצרי נמצאים בעמדות שמהם מטוגלים לבצע התקפות אלה ולהגן על עצמם בפנינו באותן עמדות" (עמ' 1-2).

"הלילה קרה דבר מוזר, כאשר בצורה מפתיעה שלחו הרוסים אחד-עשר מטוסים-חובלה אנשים למזרח התיכון: חמשה לסוריה וששה - למצרים, כאשר ההשערה שלנו, שמטוסים אלה נועדו לפנות משהו, וברור שלא ציוד ואולי אנשים... עו עתה שני מטוסים המריאו בחזרה - אחד מסוריה ואחד ממצרים. בנוסף לכך, כמעט כל כלי השיט הרוסים שהיו מוצבים באלכסנדריה עזבו את הנמל, דבר שלא קרה אלא פעם אחת, כאשר היה חשש שמצרים יבצעו מה שקראו 'מלחמת שנת-ההכרעה': זה היה בשנת 1971, אקט משמעותי - הסתייגות ברית המועצות מהתקפה מצרית" (עמ' 2).

"אחדור ואומר, שכל הידיעות שלנו אומרות שכריה"מ מנסה להשפיע גם על סוריה וגם על מצרים, לא לפתוח בהתקפה על ישראל. עם זאת - יש לנו הערכה שכות החשפעה של ברית המועצות על שתי מדינות אלה הוא - א. קטן. ב. הולך וקטן" (שם).

"עלי להוסיף, שבשבוע האחרון הרבה מאד מוברות-תעמולה וגם מקורות צבאיים סוריים ומצריים וכן מקורות רדיו ועיתונות דברו בגלוי על הכנות שלנו למלחמה נגד סוריה ומצרים, כאשר הפלת המטוסים בשלושה-עשר בחודש, תוארה על ידי הרוסים והסורים כחתרנות ומלכודת על מנת לזרוע פירוד בעולם הערבי, על רקע החזית המזרחית ועל רקע הבידוד העולמי של ישראל, בעיקר באו"ם ובוועידת המדינות הבלתי-מזדהות. הערבים והרוסים פרשו זאת כצער ישראלי נגד מגמות איהוד הערבים ונגד מגמות בידוד הישראליות" (שם).

"כמה וכמה דברים שנעשו במשך השבוע האחרון יכול להיות שהגבירו גם הם את חששות המצרים והסורים, כמו חרגיל הצנחנים במיני וחרגיל גיוס ברמת הגולן והעלאת טנקים לרמה" (שם).

"עם זאת, אנו עדיין רואים במסירות גבוהה שהכוננות הסודית והמצרית נוכעת מתשם בפנינו ובמסירות גבוהה שהכוננה האמיתית של המצרים והסודים לבצע פעולות חוקפניות במגמות מוגבלות. למרות זאת, הדבר היוצא דופן בכל ההליך הזה - 11 המסוכים שהגיעו לטוריה ומצרים, שאין עדיין הסבר לזה. כאן אנו רואים איזה אקט יוצא-דופן" (שח).

"אין - לא למצרים ולא לסודים אופטימיות גדולה לגבי החלחות שלהם האפשרויות - אם ינסו בקנה-מידה גדול, נפרט בגלל הנתיחות האוירית שלהם. הם מודעים מאד לנתיחות האוירית שלהם, וכל עוד אין הרגשה שאפשר להשיג מצב נוח באויר, לא ילכו למלחמה וודאי לא למלחמה גדולה..." (עמ' 5).

(*) לכסוף יש להזכיר, לענין הערכה אמ"ן ביום 5.10.73, שני מסמכים אחרים, אשר אחד מהם הוא לקט המודיעין שהוצא אז על ידי ענף מצרים במחלקת אמ"ן/מחקר בשעה 13.15 והופץ לראש הממשלה, שר הבטחון והרסטב"ל. כפי שצויין בטעיה 25 לריון-וחשבון החלקי של הוועדה, מכיל לקט זה רשימה ארוכה של סימונים מעיוני על ההכנות התקפיות של המצרים אך בטוף הפרק על מצרים מופיע שם טעיה 40 בו כתוב:

"למרות שעצם תפיסת מערך החרום בחזית התעלה טומן בחובו לכאורה סימונים מעיוני ליוזמה התקפית, הרי לפי מיטב הערכתנו לא חל שום שינוי בהערכת המצרים את יחסי הכוחות בינם לבין כוחות צה"ל, אי לכך, המסירות שהמצרים מהכוונתם לחדש הלחימה היא נמוכה".

ולגבי סודיה נאמר שם בטעיה 41:

"אין שינוי בהערכתנו, כי הצעדים הסודיים נובעים מתשם, שאף גבר ביממה האחרונה, מפני פעולה ישראלית. מסירותם של פעולה סודית עצמאית (ללא מצרים) נשארה נמוכה".

בנוגע לידיעות על פינוי משפחות המוטחים הסובייטים, ועזיבת

הלי השיט של הצי הסובייטי את נמלי מצרים, הובעה שם ההערכה הבאה:

"42. ההתפתחות החריגה ביממה האחרונה היא ההכנות לפינויין של משפחות המוטחים הסובייטים מסוריה (ויחכן גם מצרים) ועזיבת יחידות הלחימה של הצי הסובייטי את נמלי מצרים. בהכנות אלה כלולה הגעתה הפתאומית של 11 מטוסי נוסעים סובייטים למזה"ת... ממנו בכך יצאו בחלקם חזרה לכרה"מ.

43. הגעה מטורסיה אלה הן לסוריה והן למצרים ועזיבת כלי השיט את גמלי מצריה מעלה את האפשרות כי פינור המשפחות מסוריה אינו נובע ממתיחות בין הסורים לסובייטים, אלא מחששות סובייטים שצפויה יוזמה צבאית מצרית-סורית נגד ישראל, כאמור, אנו מעריכים שבירותה של פעולה יוזמה כזו כנמוכה".

המסמך האחר ככיל הערכה מודיעינית שנשלחה ביום 5.10.73 לנציגנו בושינגטון על מנת שתיוסר לשלטונות ארצות-הברית. בסעיף 8 של המסמך הזה (מוצג 269) כתוב:

"Our assessment is that the alert measures being taken by Egypt and Syria are in part connected with manoeuvres (as regards Egypt) and in part due to fears of offensive actions by Israel.

We consider the opening of military operations against Israel by the two armies as of low probability. The possible evacuation of Soviets by civilian plane and the expected departure of the majority of Soviet ships in Alexandria and Port Said may be a consequence of a crisis in Soviet Relations with Egypt and Syria of (or) the result of a Soviet assessment that hostilities may break out in the middle east".

50. הסיכוח העולה מהדברים שצוטטו בסעיפים הקודמים הוא :

- (1) הקונצפציה, שאודותיה דובר שם, הפכה להיות מסקנה קבועה מראש של אמ"ן בנושא של הערכת סכנת המלחמה. (2) כמו בתקופת אפריל-מאי 1973, כך גם בחודש ספטמבר (אחרי הפלת 15 המטוסים הסורים) דבליטים הקריטיים - יזח העיקר - של השבוע הראשון באוקטובר ועד התמישי שבו ועד בכלל, שימשה מסקנתו הנ"ל של אמ"ן יסוד מוסר של הערכתו, אותה ביטא בהזדמנויות שונות בפני הגורמים הצבאיים והאזרחיים העליונים במדינה, כדי האפשרות שמצרים וסוריה עומדות לפחות, בעת ובעונה אחת, במלחמה כוללת נגד ישראל בשתי החזיתות, היתה בגדר סכירות נמוכה, דבר אשר טמיהו כהערכה שסכנה כזאת כמעט ואינה קיימת. (3) הספק שעלה בלבו של ראש אמ"ן ביום 5 באוקטובר, עקב הידיעות שהגיעו על הפינור הבהול של משפחות המוכחים הסובייטים מסוריה ומצרים, לא רי היה בו כדי לעקור או משרשיה את השפעתה המכרעת של הקונצפציה על ההערכה האמורה.

הביקורת על הקונצפציה כגורם מכריע בהערכותיו של אמ"ן

51. אט מחשביה בפרובלמטיקה העומדת בפני אנשי המודיעין בחומום ההערכה וההתירצה, כפי שתוארה בסעיף 48 ולעיל, ובתופעה שהערכה מודיעין לעולם אינה יכולה להיות מדע מדוייק, שלפיו ניתן לקבוע בודאות גמורה אט מדינה פלוניא זוממת לעשות מלחמה בעתיד הקרוב*, בי אז אין זה כלחי סכיר שלשם הסקת מסקנה של הערכה בענין זה, רואים אנשי המודיעין להיעזר בקונצפציה אסטרטגית מסויימת, המבוססת על הוכחות מדומכות לגבי מה שהיה בעבר. במה זברים אמורים? את אותה קונצפציה משמשת להם אך מעין היפותיזה סנסטיבית, הנבחנת ומבוקרת ככל עת לאור המציאות המשחנה ונוכח הידיעות והעובדות החדשות. אט לא נתקיים התנאי הזה, מן ההכרח שהדברות היתרה בקונצפציה כקריטריון עיקרי, המנחה את אנשי המודיעין, מגורם לגישה מחשבתית צרה ונוקשה אצלם במקום שיהיו גיזונים מהבמישות המחשבתית שהיא היונית בחומום ההערכה. במקרה כזה רובצת לפתחם של בעלי הגישה הדוקטורית הטכנה שיהיו עלולים לחת לידיעות ולעובדות החדשות, שאינן מחישבות עם הקונצפציה, פירוש מלאכותי המנטרל את משמעותן המתריעה ומאיון, להתריז במשקלן של אותן הידיעות, שאינן סותרות את הקונצפציה ואשר דק על פני הזברים ניתן לראותן באור של ידיעות "מרגיעות". כזהו הלקח - לקח שכנראה לא נלמד על ידי אמ"ן - העולה מכשלונות ההערכה המודיעינית, שקרד בעבר במקומות אחרים, כגון במקרים של התקפת-הפתע היפנית על פרל הרבור בשנת 1941, התקפות-הפתע של הצפון-קוריאנים והסינים הקומוניסטים במלחמת קוריאה בשנת 1950, ומשבר הטילים הסובייטים בקובה בשנת 1962.

* חורת המודיעין, כמו חורת הבטחון בכללותה, אינה תורה המכילה בקובה מערכת של כללים נוקשים, לפיהם ניתן לפעול בכל מצב; היא מהווה יוחס מנגנון חסיכה המסייע להסקת מסקנות על ידי כל מי שיוזע לאשתמש בו.

1965 Foreign Affairs לחודש יולי

במאמר שנפרסם בכתב העת

(Cuba and Pearl Harbor: Hindsight and Foresight

תחום הכותרת)

כתבה ודבורסה וולשטטר:

"The Stennis Report isolated as one 'substantial' error in evaluation 'the predisposition of the intelligence community to the philosophical conviction that it would be incompatible with Soviet policy to introduce strategic missiles into Cuba' ... Once a predisposition about the opponent's behaviour becomes settled, it is very hard to shake.

... For when an official policy or hypothesis is laid down it tends to obscure alternative hypotheses particularly in a situation of increasing tension, when it is important not to 'rock the boat'.

In the case of Pearl Harbor, there was a concentration on Atlantic and European affairs, which led to a kind of neglect of, or tendency to ignore, Far Eastern signals..."

(פ. 701) .

בהקשר זה כדאי לציין את התופעה הנזכרת בתחילת המאמר הנ"ל (עמ' 691), והיא: הנסיון מלמד שהידיעות המאותתות על הסכנה הממשמשת ובאה, ואשר רק בהן יש להתחשב (signals), חייבות להתחרות לעתים עם אלה המצביעות לכאורה בכיוון הפוך אך שהן לאמיתו של דבר ידיעות כוזבות או בלתי רלבנטיות (noise); מכאן שאלה האחרונות עלולות לשמש ולערפל את משמעות ההודעה הטמונה בידיעות מהסוג הראשון. כדיעבוד, אומרת המחברת, ניתן להבחין בנקל בין "האיתותים" ו"הרעשים", מה שלא קורה חמיר לפני שנחולל האירוע המסוכן:

"It is true for both Pearl Harbor and Cuba, that we had lots of information about the approaching crisis. In discussing this information it will perhaps be useful to distinguish again between signals and noise. By the 'signal' of an action is meant a sign, a clue, a piece of evidence that points to the action or to an adversary's intention to undertake it, and by 'noise' is meant the background of irrelevant or inconsistent signals,

signs pointing in the wrong directions, that tend always to obscure the signs pointing the right way. Pearl Harbor, looked at closely and objectively, shows how hard it is to hear a signal against the prevailing noise, in particular when you are listening for the wrong signal... After the event, of course, we know... we find it easy to pick out the clues".

אכן, בקשר לתופעה הזאת יש להעיר שאם בתחום ההערכה המודיעינית נצמדים בצורה נוקשה לקונצפציה מסויימת, שאינה נבחנת ומבוקרת בכל עת כאמור, אזי מהרה ובר זה כשלעצמו משום "רעש" הבא להכביד על שימת הלב אל "האיתותים". בענייננו, על כל פנים, לא היה קושי מיוחד ביום החמישי באוקטובר (ואפילו בימים שקדמו לו) להבין, שנוכח מכלול הידיעות המתריעות והסימנים המעידים על ההכנות ההתקפיות של האויב בשטח (שעוד יפורטו להלן בחלק שלישי, פרקים ב ו-ד) מרחפת סכנה ממסית שמצרים וסוריה ייצאו בעת וכעונה אחת לסלחמה כוללת נגד ישראל. אם בכל זאת העריך אז אמ"ן שסכנה זו היא אך בגדר "סבירות נמוכה", כי אז הסיבה יכלה להיות רק שהקונצפציה, לה הוסיף לשמור אימונים, דחקה את הידיעות והסימנים ההם לקרן זנית עד כדי חוסר רצון לערוך עימות בינה לביניהם. מכאן גם, שדווקא הידיעות הכטעות וחסרות התועלת (כגון על "התרגיל" המתקיים במצרים וחששות הסורים והמצרים מפני פעולת-התקפה ישראלית) - ידיעות שהלמו או לא סחרו את הקונצפציה - הן שמילאו תפקיד מרכזי בהערכתו של אמ"ן, וזאת אף על פי שצריך היה או להיות ברור שלא יהיה זה צעד בטוח לסמוך עליהן, כפי שיבואר להלן. אמנם בעדותו בפני הוועדה אמר אלוף זעירא כי בשבוע האחרון לפני פרוץ המלחמה, הוא דן בעיקר בשאלה, אם ישנן "ידיעות על מלחמה" אך לא מצא אותן, ואילו "הקונצפציה היתה רקע" (עמ' 1059). בדבריו אלה ביקש להתליש את הרושם שבימים ההם היחה לקונצפציה השפעה מכרעת על הערכתו הנזכרת. אולם סבורים אנו שלענין זה מוטב לסמוך יותר על הדברים שאמר ראש אמ"ן בזמן ההתליעצות שהתקיימה בין ראש הממשלה והשרים בחל-אביב ביום 5 באוקטובר בצהרית. בזכור, הרף הספק שקינן בלבנו לרגל הידיעה על פיגועי משפחות המומחים הרוסים מסוריה ומצרים, הוא הביע אז את הדעה כי הסורים והמצרים "מודעים מאד לנחיתות האווירית שלהם,

וכל עוד אין הרגשה שאפשר להשיג מצב נוח באויר, לא ילכו למלחמה וודאי לא למלחמה גדולה" (ר' המובאה בסוף סעיף 49(ט) דלעיל).

על כגון דא כחכה רוכרטה וולשסטר (בספרה Pearl Harbor Warning and Decision, עמ' 393):

"Apparently human beings have a stubborn attachment to old beliefs and an equally stubborn resistance to new material that will upset them".

הנסימון להפרכת הקונצפציה הנרונה

52. עד כאן היחה הניקורה שלנו מופניה כלפי עצם הגישה הדוקטורית הנוקשה, שבה כלכל אמ"ן את הערכותיו. בשים לב לחולשותיה של גישה זו, הבה ונצמק את מסקנתנו בסעיף 11 לדין-וחשבון החלקי, דהיינו: שגם אם יתכן שהקונצפציה המיוחדת, לה הזרק אמ"ן, היחה נכונה בזמנו, מכל מקום, היא לא נבדקה כראוי סתדש בחלקה הראשון והמכריע נוכח לחץ הנסיבות המדיניות שהשתנו, וביחוד על סמך מידע נוסף שהגיע לאמ"ן על התצפיות האויב במערכות נשק נוספות, ועל כן היא נעצחה מופרכת למעשה.

א. יש להסכים שסמוכין ליסוד "המצרי" של הקונצפציה יימצאו

בחומר-הידיעות שהוגש לועדה על ידי אלוף זעירא (מוצגים 3 ו-4).

מהחומר הזה, אשר ניתן לראותו כבעל אופי מהימן, עולים הדברים הבאים:

(1) רצונה העז של מצרים מאז מלחמת ששת הימים להחזיר לעצמה את השטחים

שנבשה ממנה ישראל לא מש מקרובה גם אחרי מלחמת ההתשה. (2) במרוצת הזמן

לאחר עלותו לשלטון הגיע סאדאת למסקנה, שמן הנמנע שמצרים תבוא על

סיפוקה בענין זה באמצעות מהלכים מדיניים בלבד, ושכדי לשבור את הקפאון

במצב המדיני, פתחה לפנייה אך הדרך של שימוש באופציה צבאית ולו רק כדי לגרום

לקידום המחלבים המדיניים ככוון הרצוי לה. (3) אף על פי כן, הכיר

שליט מצרים בכך שנבצר ממנה לפתוח במלחמה כוללת נגד ישראל, כל עוד נהגית

זו מעליונות באויר, וזאת בשים לב לנסיגון הקשה של הצבא המצרי מידי חיל

האויר הישראלי בשתי המלחמות הקודמות ולנזק הגדול שהוא גרם למצרים

על ידי מהלומותיו בעומק שלה בעת מלחמת ההתשה. (4) על כן, התנה סאדאת

אח יציאת מצרים למלחמה כוללת נגד ישראל בתנאי שהיא קודם תבטיח לעצמה עליונות באויר על ידי רכישה מטוסי קרב-הפצצה, בעלי טווח ארוך, כך שתוכל לפגוע בשדות התעופה של ישראל ולשתק את חיל האויר שלה וכך, למנוע התקפות אויר בעומק מצרים או להשיב עליהן בהתקפות-תגמול במרכזי האוכלוסיה בישראל. ברם העיון המדוקדק בחומר הידיעות האמור מעלה שהשקפות אלו היו נחלת סאדאת וצמרת השלטון המצרי עד אביב 1973. נמצא, כי בעוד שהחומר הזה יכול לשמש ראיה שהמצרים אמנם החזיקו בקונצפציה הנדונה באותה תקופה, אין לראות בו עדות מספקת שהם הוסיפו להחזיק בה גם לאחר מכן. מבהינה זו, השקפתו של ראש אמ"ן כי הבא לערער על הקונצפציה, עליו חובת ההוכחה (ר' סעיף 46 לעיל), בודאי שלא היתה במקומה; נהפוך הדבר, כה שהיה טעון הוכחה פוזיטיבית הוא, שעל סמך הידיעות החדשות, שהגיעו בזמנו לאמ"ן, היה סביר להסיק שהקונצפציה היתה שרירה וקיימת במצרים גם בימים שלפני פרוץ המלחמה.

זאת ועוד, בעדותו לפני הועדה, אמר אלוף זעירא, ש"כחכם לאחר מעשה" הוא נוכח לדעת ש"כאיזה שהיא תאריך באביב או בקיץ 1973 סאדאת שינה את הקונצפציה שלו". והוא הוסיף: "מתחילתה הוא שינה, מאיזה סיבה - עד היום אינני יודע (פרוטוקול, עמ' 79). אולם, מאותו חומר ידיעות (מוצג 3) ניתן להסיק שכבר בראשית 1973 החל להתחמץ מפנה בעמדת השלטון המצרי כאשר הגיע למסקנה שבמערבה נגד ישראל תילחם מצרים באותם האמצעים הצבאיים, שיעמדו אז לרשותה, אף אם טרם נחקקים התנאי של רכישת מטוסי קרב-הפצצה במספר המבטיח לה עליונות באויר, דבר הנוגד את הקונצפציה.

ג. יש להצביע על נקודת-תורפה נוספת, מאד חשובה, בקונצפציה, כאמור, ראה סאדאת במלחמה נגד ישראל אמצעי של חוסר ברירה לשבירת הקפאון המדיני, החולך ומעמיק, ולקידום המהלכים המדיניים בכורן הרצוי למצרים (ראה מוצג 3). עיקר מחשבתו היה כי מצב הפסקת אש הוא המצב הגרוע ביותר ובי אין למצרים ברירה אלא להילחם ואפילו בתנאי נחיתה צבאית, והנה, היו ידיעות בידי אמ"ן, שמהן נובע כי בעניין השימוש באופציה הצבאית תיה שליט מצרים נכון להסתפק,

בשלב ראשון, בתכנית של צליחת התעלה לשם חפיסה השטח ממזרח לה עד למעברי הסיתה והג'ידי, להבדיל מהתכנית של כיבוש כל סיני והחזרת השטחים שאבדו למצרים במלחמת ששת הימים (ר' הידיעות שהגיעו ממקור טוב באפריל ובסוף ספטמבר, 1973 - מוצג 98, מסמכים 11 ו-56). ואמנט אמ"ן היה מודע לתכנית המוגבלת הנ"ל. הנה כי כן, במסגרת של מסירת אינפורמציה שוטפת בישיבת המטכ"ל מיום 14 במאי 1973 אמר אלוף זעירא: "סאדאת רוצה במלחמה. הוא רוצה לכבוש את כל סיני, מינימום להגיע עד המעברות. הוא לא יעשה זאת רק בגלל השש מפלה" (ר' הרישום במוצג 211, עמ' 5; ההדושה שלנו). ברוח זו העיד גם בפני הועדה: "פה שאנחנו ידענו עליהם זה שהתכנית המינימלית שלהם היא להגיע עד למיצריים" (פרוטוקול הועדה, עמ' 1052).

הדבר כולט לעין, שהמצרים היו מסוגלים להרגיש - כך היה על אמ"ן להעריך ערכ המלחמה - שלכם השגת המשימה המוגבלת הנ"ל, הם יוכלו לסמוך על "מטריית" המערך הצפוף של טילי קרקע-אוויר (סא-2, סא-3 וסא-6) שהקימו בקרבת התעלה ואשר נועד לגרום (ביחד עם תוחתי נ"מ) אכידות לחיל האוויר הישראלי, להחליש את יכולת הפגיעה שלו בעומק מצרים ולתת סיוע לשריון המצרי. רוצה לומר, מן הכביר היה לייחס להם את ההרגשה, שהמערך האמור מאפשר את צליחת התעלה וההזקת שטחים בגדה המזרחית, כל עוד לא הושמד או שותק מערך הטילים או חלק ניכר ממנו, ואילו ניידותם של טילי הסא-6 מאפשר את קידום מערך הטילים לפחות עד לשליטה על מעברי המיתלה והג'ידי (בדומה לזה היחרון שהיה לסורים מסוללות הטילים שלהם שכיטו את כל דמת הגולן). בהקשר זה, יש להזכיר גם את הטילים מסוג קרקע-קרקע לטווח 300 ק"מ (סקאד) ומסוג אוויר-קרקע (קלס) שהיו ברשות המצרים לשם פגיעה במרכזי האוכלוסיה האזרחית, ואשר אין ספק שהם ראו בהם אמצעי הרחעה בפני פגיעות בעומק מצרים ולשם חגובת על פגיעות כאלה (בדומה לזה טילי הפרוג שהיו בידי הסורים לשם פגיעה בפניס המדינה).

הדברים האלה כוחם יפה להחליש, במידה ניכרת, את הקונצפציה הנדונה, שכן גם אם מסתכלים עליהם מתוך "ראיה לפני המעטה", אין מנוס מהסקנה כי כימים שלפני המלחמה לא היה מקום לסמוך על ההערכה שהמצרים ראו ברכישת מטוסי קרב-הפצה שיבטיחו להם עליונות באוויר,

מסוים תנאי בל יעבור להליכחם למלחמה נגד ישראל. יוזכר כאן, כי כאשר נשאל אלוף זעירא על יוזי הועדה, אם אמ"ן לא העלה אז על דעתו את האפשרות שהמצרים יואים במערך הסילים אמצעי המספיק להשגת מטרה צבאית מוגבלת מעין זו שעליה דובר לעיל, ללא קשר לבעיית השליטה המוחלטת באויר, הוא השיב תהילה:

"מה שאנחנו ידענו עליהם זה שהתכנית המינומלית כללית היא להגיע למיצרים. להגיע עד המיצרים אי אפשר בלי מצב אוירי הקיץ" (פרוטוקול הועדה, עמ' 1052).

אולם, כאשר אחד מחברי הועדה הוסיף ושאלו:

"בשביל זה האם 26" - הוא ענה:

"נכון, השאלה שלי: האם מישהו העלה על דעתו? החשובה היא לא... אני לא פגשתי איש אחד לא באמ"ן ולא באג"ם, לא כדרג מדינית ולא כדרג צבאית שהיה חכם לפני מעשה" (עמ' 1052-1053).

תשובה זו בודאי שאינה משביעה רצון ואינה מתזקת את הקונצפציה, אלא התייך מזה נכון.

ג. יתר על כן, מהנחונים העוליים מחומר הראיות, שהיה בידי אמ"ן/מחקר לפני המלחמה, נובע שעצם ההנחה, שהיזוהת אבן-פינה של הקונצפציה, היתה מוטלת אז בספק גורל ולפיכך לא היתה הצדקה להסתמך עליה. כזכור, אמרה הנתה זו שמצרים לא חצא למלחמה כוללת נגד ישראל אלא אם תרצה עצמה מסוגלת לתקוף בייעילות את שדות התעופה בעומק ישראל ושלשם כך היו דרושות לה לפחות חמש טייסות של מטוסי קרב-הפצה לטווח ארוך, דבר שלא יכלה להשיג לפני שנת 1975. האמנה היה יסוד להנחה זו של אמ"ן? יצריין, כי בחינת השאלה הזאת יכולה להיות להלכה בלבד, והיא תיעשה, כאמור, על פי הנחונים שהיו בידי אמ"ן בשעתו. למעשה התכרר בדיעבד שמצרים לא ניסתה במלחמת יום הכפורים לערוך התקפה על שדות התעופה בעומק ישראל, אבל כפי שנראה להלן, אין ראיות שנמנעה מלעשות כן, מפני שלא ראתה עצמה מסוגלת לעשות את הנסיון. יכול, למשל, להיות שהטעם להמנעותה היה החשש מתגובת ישראל, בדרך תקיפות בעומק מצרים.

מה ראו המצרים, לדעת אמ"ן, כדרוש להם כדי לאפשר להם הקיפת
שדות התעופה בעומק ישראל? אומר אלוף זעירא בהמשך עדותו - (עמ' 938
ואילך):

"עשינו בינואר 1973 הערכת מצב כוללת ובהערכת
מצב זו אנו אומרים שאנו מעריכים שכבר ב-1975
יהיו למצרים 5 טייסות של מטוסים שווי-ערך למיראז'.
אנו מעריכים ש-5 טייסות זה מספר הגיוני
שיכול לתת למצרים את ההרגשה שהם יכולים לנטרל
את חיל האוויר שלנו בבסיסיו, מתוך בחשבה,
שעל מנת לנטרל בטיס יש צורך בטייסת".
(וכן בעמוד 1041).

נראה לנו כי ההנחה שהיו דרושות חמש טייסות דווקא של
מיראז'ים או של מטוסי קרב-המצצה שווי-ערך, כדי לתקוף את ישראל
ביעילות בעומק, הייתה אולי נכונה מבחינה חשבונית גרידא. אבל
נראה הדבר, מן התוסף שהיה בידי אמ"ן, שהמצרים חשבו אחרת ומפקדת
חיל האוויר שלהם הייתה פונתה להסתפק גם בפתוח - שהי טייסות או שפילו
אחת בלבד, וליעד זה ניתן ביטוי מוגדר (ראה מוצג 3).

ההערכות של אמ"ן/מחקר ושל סמ"ן/אוויר היו מבוטאות עוד
מאביב 1973 על ההנחה שלושות מצרים כבר עומדת טייסת אחת של מטוסי
מיראז' לוביים, וטייסת נוספת עומדת להיות מועברת מלוב למצרים:

(1) בסקירת מודיעין מיוחדת מס' 43/73 של אמ"ן מיום 14.4.73
(מוצג 124 עמ' 15) נזכר בין "צעדים וחזרזות הניחנים להתפרש
גם כצעדי הנחות להידוש להחיסה" על ידי מצרים:

"הצבתה במצרים של [טייסת] מטוסי מיראז' מלוב,
לאחר ש'רכבת אווירית' הביאה משם מצרימה במשך
שלושה שבועות את ציוד הקרקע הדרוש, והבאת [טייסת]
מטוסי 'הנטר' מעיראק. סביר, כי מספר מטוסי המיראז'
יגוייל עד ... [שתי טייסות]".

והערכת אמ"ן (שט בעמ' 16, סעיף 31(2)) זהירה למדי:

"קבלת שתי טייסות 'מיראז' לוביות וטייסת
'הנטר' עיראקית, ואולי אף שתי טייסות 'לייטנינג'
מפליגות ערביות אחרות - שמסמעותן בעיקר מדינית -
איך בה מדי לשנות מהותית את יחסי הכוחות באזור,

ספק אם תוספת זו עלולה ליצור אצל ההנהגה המצרית את השיקול המוטעה כאילו תוכל מצרים לעמוד כחזית האוֹרֵזֵרִית בהתמודדות עם ישראל; זאת אף כי 2 סייסות מיראז' (טביר מדגם מ-5) שהוא המכסימום שיכולים המצריים והלובים להקצות בגלל מחסור בסייסיים, יכולים אמנם לאפשר למצרים לנסות לחקוף מטרות בעומק ישראל" (ההרגשה שלנו).

(2) ב"הצגת תכנונים אוויריים לשר הבסתון" ביום 22.5.73, אומר קמ"ן/אוויר, אל"ם ר. הרלב, לשאלה כמה מטוסי מיראז' יש למצרים (מוצג 253, עמ' 4):

"היום מצוייה סייסת אחת במצרים, ... מטוסיים. אנו מעריכים שעם גידול הרכש הלובי יעבירו לשם עוד סייסת אחת, כלומר כין 35-40 מטוסיים".

ועל הסייסיים לב-30-35 מטוסיים הוא אומר, שם, כי

"מכחינה האימוץ - הם נמצאים עכשיו בשלבי המטוסיים ויהיו מסוגלים לחקוף מטרות זעירות".

(3) ב"נתונים להערכת מצב אג"ם - מצרים וסוריה" של אמ"ן/מחקר מיום 16 באפריל 1973 (מוצג 115) טופיע בסד"כ המבצעי של מצרים (בעמ' 3):

"מיראז' 5: 2-1 סייסות; 32-16 מטוסיים".

(4) כישיבת הממשלה מיום 15.4.73 (בעמ' 8) דנוח אלוף זעירא לממשלה,

כי

"בחזון מצרים יש כמה סימנים המעידים על הכנות מהויימות למלחמה. דבר ראשון: החל מסוף סרט ועד החילת אפריל החקיימה רכבת אווירית בין לוב למצרים... הובא ציוד והובאו חלקי חלוף למטוסי מיראז' מטריפולי שבלוב למצרים. בעקבות הכאת הציוד הזה החחילה תנועה של מטוסי מיראז' מלוב למצרים, כך שעד עכשיו ישנם כבר במצרים מטוסי מיראז'".

[נסתי]

ובעמ' 9, שם :

"התוספת הזאת של מטוסים-קרב למצרים, מבחינה אובייקטיבית לפחות אינה תוספת שיכולה ממש לשנות את מאזן הכוחות האזורי, אם כי ייתכן שהמצרים יראו תוספת מיראז'ים כדבר בעל משמעות ותחילת יותר רצינית מאשר זה נראה לנו, בפרט שכעבר טענו שאין בידיהם מטוס המסוגל להגיע למרכז ישראל ולבצע מה שהם קוראים 'הפצצות בעומק', והיום כשיש להם מיראז'ים, יכולה להיות להם הרגשה שזה מעין פתרון" (ההדגשות שלנו).

ובעמ' 10, לשאלת שר החוץ מהו מספר המיראז'ים שהועברו למצרים,

הוא עונה:

[טייסת אחת]

"עד עכשיו... / אנחנו מבינים שמספרם במצרים יגיע במשך הזמן ל... [שתי טייסות]. ההדוה בין לוב למצרים מדבר על אספקת 108 מטוסים, כאשר צרפת העבירה עד שלשום ללוב 71 מטוסים".

הדברים מבוססים כנראה על מוצג 98, מסמך 26, עמ' 3,

"סימנים מעידים", טעיפיים 1-2).

במוצג 96, מסמך 51 (סדרה ראשונה) אומר מקור (בטעיף 5)

כי בסוף אפריל היו סימנים שמטוסי המיראז' ינחתו בשדה תעופה מסויים במצרים. מסמך 48, שם : ערב פתיחת המלחמה תועבר למצרים טייסת נוספת של מיראז'ים מלוב.

שם, סדרה שניה, מסמך 35, מיום 24.4.73:

"מצרים קבלה עד כה שתי טייסות של מטוסי מיראז'".

בחודש יולי 1973 נודע (מוצג 98, מסמך 43, עמ' 2) כי לוב לא תשוב טייסת מיראז'ים שניה למצרים, ושעד לאותו זמן ישנם בלוב שתי טייסות מיראז' - האחת כבר טייסה את אימוניה המבצעיים והשניה חסייה בעוד כחודשיים, ושהן תועברנה למצרים רק ערב תחילת המלחמה. בידיעה שהגיעה ממקור טוב: מסמך 53, שם, מיום 3.10.73 (תאריך הידיעה יולי/אוגוסט 1973): שתי טייסות של מיראז'ים לוביים (30-35 מטוס) אותרו בשדות תעופה מצריים במשך חודש אוגוסט.

על הידיעה האחרונה העיז סא"ל בנדמך (בעמ' 2530) שהיא אינה

נכונה, [] (כן גם

אלוף זעירא בעמ' 5458 ובעמ' 5692 ואילך). לעומת זאת למדנו מעד מוסחה

לדבר ששוט סקור כזה, [] , אינו אמין במלוא המידה, ללא אימות

מסקורות אחרים (עמ' 5508-5510).

מסקנתנו מכל האמור בענין המיראז'ים היא :

(1) אין כל בשתון שהמצרים היו ברעה אמ"ן, כי דרושים להם

חמש טייסות דווקא. גם אמ"ן עצמו פקפק בכך.

(2) טייסת אחת כבר הגיעה למצרים באביב 1973 וצריך היה

להביא בחשבון, לפי הערכות אמ"ן עצמו, שעד הסתיו הגיע

טייסת שניה או על כל פנים שהטייסת השניה תהיה בידי

המצרים במקרה של מלחמה (וישנם סימנים בראיות שאולי

כבר הגיעה הטייסת השניה לפני מרוץ המלחמה).

(3) בזה התערעה "אבן יסוד" של הקונצפציה, כי אי-אפשר היה

לבנות על ההנחה שבאוקטובר 1973 עדיין רואים המצרים עצמם

כלתי-מסוגלים לפחות במלחמה, בגלל חוסר יכולת לתקוף את

ישראל בעומק מן האוויר (וזאת אף אם מתעלמים מן היכולת

הנוספת של פגיעה במרכזי האוכלוסיה, הטמונה כטילי ה"סקאד",

והיחרון הנוסף למצרים שהיה שטון במיטריית הנ"מ שלהם מול

חיל האויר שלנו).

ד. כפי שצויין לעיל (סעיף 47), מצא ראש אמ"ן חיווק לבנין

הקונצפציה בעובדה, שהיא עמדה במכתן בשלוש הקופות קודמות. כיצד?

גם בסוף "שנת ההכרעה", בדצמבר 1972 ובאפריל-מאי 1973 היו ידיעות

מסקורות טובים שסאדאת הכריז, בגלוי או בסמוי, על הליכת מצרים

למלחמה ורן, ידיעות וסימנים בשטח, אשר העידו שהמצרים ריכזו

במרחב החעלה מערך כוחות לא פתוח גדול בהיקפו מהמערך שהם ריכזו

בהחילת אוקטובר, 1973; אף על פי כן, נמנע הלה בכל פעם מלפתוח

במלחמה כפי שהעריך אמ"ן מראש על סמך הקונצפציה. מכאן, שזו חוכיחה

את עצמה והיה מוצדק לחזקק לה גם בימים שקדמו למלחמת יום הכפורים.

בענינו ברור, שהגישה הנ"ל אל אופן מילוי התפקיד המודיעיני
 בתחום ההערכה, בשעות יסודה והיא הרח-טכנה באשר משמעותה היא, שיש
 לצאת מתוך ההנחה כי מה שקרה בעבר הוא שיקרה גם בתקופה החדשה,
 בחינת ההיסטוריה המיד הרגרת על עצמה, הלוא, אם אין בוחנים ומבקרים
 את הקונצפציה האסטרטגית, אשר האויב החזיק בה בעבר, לאור המציאות
 המשתנית והידועות והעובדות החדשות, אין לדעת, במידה מסתברת,
 אם הוא עדיין מחזיק בה בהווה, שמה היא בינתים נתישנה ולא נשאר
 בה עוד דוח חייס. לדוגמה: באמרה הנזכר (שם עמ' 701) מציינת
 וולשטט שערב משבר השילים בקובה העריכו בטעות אנשי קהילת המודיעין
 האמריקנית, שלא קיימים שם טילים סובייטים לטווח בינוני או ארוך,
 ושטעות זו נבעה מ"השכנוע הפילוסופי" שדבר כזה לא התישב עם
 הפדינות של ברית-המועצות. הא ראייה - כך נימקו - שהרוסיים לא
 הקימו אי-פעם טילים שכאלה במדינה גרושה ולא יתכן, שיעשו כן בקובה,
 שהיא כה קרובה לארצות-הברית, דבר שהיה מוכרח לגרום תגובה אמריקנית
 חריפה:

"Khrushchev had never put medium -or long- range
 missiles in any satellite country and therefore,
 it was reasoned, he certainly would not put them
 in an island 9,000 miles away from the Soviet Union
 and only 90 miles away from the United States, when
 this was bound to provoke a sharp American reaction".

גם אם אין מתחשבים בדוגמה האחרונה, קל להיווכח, שמן הנמנע
 היה לראות בעובדה, כל בהזדמנויות הנזכרות לא פרצה המלחמה, משום ראייה
 לרצונות הקונצפציה בזמן המענין אותנו. ראשית, כל שהיה ניתן להסיק
 מהלמנעותו של סאדאט מהצער הזה באותן ההזדמנויות הוא שסיבתה יכול
 שהיתה נעוצה בקונצפציה ולא שזה הוכח במידה מספקת. הדבר הוא כך,
 הואיל ומחומר הראיות אינו עולה כי נתכרר עד הסוף מה היתה הסיבה
 האמיתית, שבגללה לא מימש שליט מצרים בעבר את החלטותיו לפתוח
 במלחמה כוללת בגורו. למשל, באשר בשאל אלוף זעירא על ידי אחד
 מחברי הועדה על האפשרות, שמה העובדה של פרוץ מלחמת תודו-פקיסטן

היא שהשפיעה על סאדאם בסוף 1971 לחזור בו מהחלטתו לפתוח באש, הוא נמנע מלחנות דעה עליה (פרוטוקול הועדה, עמ' 91). אשר לסיבת אי-יציאתן של מצרים וסוריה למלחמה בתקופת אפריל-מאי 1973, הרי לפי הידיעות הזהות שנתקבלו נענו אז שליטיהם של מדינות אלו לבקשת הרוסים לדחות את חידוש המלחמה עד לאחר קיום פגישת הפסקה בין ניקסון וברז'נייב, סמא היא תוליד פתרון מדיני, חרצוי להם (ראה מוצג 95, מסמך 44; מוצג 98, מסמך 33). אין צריך לזכור שהסיבות האפשריות ההן לאי-הליכת מצרים למלחמה בשתי התקופות הנזכרות, אין ביניהן לגיז הקונצפציה ולא כלום.

שנית, דוקא העובדה, כי בעבר קרה שלוש פעמים שסאדאם נמנע

- בניגוד להכרזותיו וחדף ההכנות הגדולות של הצבא המצרי במרחב החפלה -

פלתה את פקודת האש, היחה צריכה לעורר אצל אמ"ן, בשבוע הראשון של אוקטובר, את התחושה שקיימת סכנה גדולה שאכן, הפעם הוא לא יידרע מכך, חשעם לדבר הוא, שעקב התנהגותו בזמנים ההם - ההתנהגות שהסתיימה באפס מעשה מלחמתי - נפוצה אמינותו בקרב העם המצרי והעולם הערבי בכללותו, ומעמדו כראש השלטון במצרים הוחלש. כיון שכך, לא היה יכול עוד הדיקטטור המצרי - כך היה על אמ"ן לשקול ולהעריך - להסתכן בהידרדרות באמינותו וכמעמדו. ראייה לזכר: עוד באביב 1973 נתקבלה ידיעה ממקור טפולת, בה נאמר שיש סי^{רבה} / של בסתיו שסאדאם ילך למלחמה ושאת המצב לא ישחנה ולא תהיה מלחמה עד תחילת הסתיו תהיה צפויה סכנה

למעמדו (מוצג 98, מסמך 36). כמו כן, בידיעה שנתקבלה באוגוסט 1973, מסקור טוב אתר דובר על כך, שבין מצרים וסוריה סיכמו עקרונות התכנית המשותפת לעימות לאור מצבו הפנימי המעורער של סאדאם (מוצג 98, מסמך 34).

אמנם בעדותו (עמ' 1006) אמר אלוף זעירא: "הדבר הראשון

שראינו שעלול לדחוף את מצרים למלחמה - אלה חטשותיו של סאדאם לבזרלו של שלטונו האישי. אני רוצה לגיין שסאדאם יצא למלחמה בזמן ששלטונו האישי לא היה מעורער". גם מצאנו כי בידיעה שנתקבלה בספטמבר 1973 ושהיחה, איטוא, יותר מאוחרת מאלה שהוזכרו לעיל,

נאמר שלאחרונה הולכת ומשחפרת תרמיתו של סאדאת בחוך מצרים ויחד עמה מתחזק גם מעמדו (מוצג 92, מסמך 219). אולם, סבורים אנו שגם אם ידיעה זו תומכת לכאורה בדבריו של ראש אמ"ן ויש להתחשב בה, איך לראותה כעומדת בסחירה לאמור כשתים האחרות, וזאת משום שכל אשר עולה ממנה הוא, שתלה בינתיה הסבה מסויימת בתרמיתו ובמעמדו של סאדאת כמצריט. יושם לב, שבאותה ידיעה מאוחרת גם צויין שבמצריט היחה קיימת אז בעיה קשה של הספקת מוצרי מזון, שאם סאדאת לא יידע לפתור אותה בזמן קרוב הוא יעמוד בפני מצב חמור ושזו נקודת החולשה החמורה של המשטר הנוכחי. במצב זכריט זה היה סביר להעריך שהרויך המצרי רגיש לטכנה שעלולה לבוא תנודה איזו שהיא, שהשים קץ לההליך של השתפרות תרמיתו והתחזקות מעמדו ואשר חגרום להידרדרותם מחדש; כל שכן, שיחשוש פן יקרה כדבר הזה ושלטונו האישי יעורער אם הוא יימנע - זו הפעם הרביעית אחרי עשותו את כל ההכנות הצבאיות - ממחן הפקודה להתחיל את המלחמה. יצויין, כי הגענו אל הפסקנה הזאת גם בלי הצורך להסתמך על הכתוב בשתי הידיעות הראשונות, שכן היא היחה מהוייבת בלאו הכי לפי שורה ההגיון.

גדולה מזו: אם נזכור שערב המלחמה היה מערך הכוחות המצרי הפרוט במרחב התעלה "כהיקף שלא הכרנוהו בעבר" (לקט מודיעיני צבאי מיום 5.10.73 בפרצג 111) - בניגוד לדברי ראש אמ"ן, שהכוחות המצריים, שרובזו שם בכל אחת משלוש התקופות הקודמות, לא היו פחות גדולים בהיקמם - שוב איך מנוט מהמסקנה, כי בשבוע הראשון של אוקטובר היחה נשקפת סבנה ממטיה שבפעט הזאת לא יישב שליט מצריט בחיבוק ידיט ויפתח במלחמה (לענין זה ראה גם להלן, סעיף 72).

העולה מן האמור, שהתנהגותו המתוארת של שליט מצריט במקריט הקודמים, לא היה בכוחה לשמש דאיה לרציפות הקונצפציה וחיותה בשבוע הראשון של אוקטובר, כפי שסבר ראש אמ"ן; ולדעתנו, הוא נחפס אז לטגיאה מקצועיה כאשר הושפע, יחד על המידה, על ידי הגישה "ההיסטורית" שנקט לצורך הערכתו שהמלחמה לא תפרוץ. יש להוסיף במאמר מוסגד, שהדילמה המודיעינית, שעליה הצביע אלוף זעירא בעדותו - דהיינו שאם יתריע אמ"ן לשווא ויקרא "זאב" בכל פעם שהאויב יוצר מצב של מתיתות

בזירה החזית, תצטרך המדינה להתגייס "שבע פעמים בשנה" (ר' המרובאות בסעיף 48 דלעיל) - איננה לענין, לא מבהינה עקרונית ולא מבחינה עובדתית. מבחינה עקרונית - ועוד נעמד עליה ביתר שאח (ראה להלן, סעיפים 71-73, 90, 103) - משום שבמצבה המיוחד של ישראל מחייב תפקידו המקצועי של אמ"ן, שעה שהוא בא כל פעם להעריך אם קיימת סכנה ממשית של מלחמה ואם לאו, לקבוע את הערכתו החדשה, לחיוב או לשלילה, אך ורק על סמך שקילה כל העובדות והידיעות הרלבנטיות לגופן, לרבות מידע בעל אופי החרעתי, וחלילה לו להיות חוד לסיכון הטמון במחזק החרעה שהולכת להיות מלחמה, שמא יחברר בדיעבד שהיא הייתה לריק, וזאת אפילו אם היה כך בעבר. מבחינה עובדתית - והיא שרצוננו להסעימה כאן - משום שבשלושת המקרים הקודמים, שאורותם דובר, ראה אמ"ן נכותה שהמצרים לא ייצאו אז למלחמה כוללת ולפיכך נמנע מלהחריע על קיום סכנה כזאת, כך שלא נעשה גיוס כללי של מערכת המילואים באלו מהם (לגבי תקופת אפריל-מאי 1973, עת ששררה מתיחות בגבולות הסורי והמצרי, ראה עדותו של רב אלוף אלעזר בעמ' 3821: "אז לא נקראו מילואים"; כמו כן, עדותו של אלוף טל בעמ' 3074 : "גייסנו רק כמה עשרות אנשים למערך הג"א, 38 איש"). נמצא, כי החופעה של קריאת "זאב" לא היה לה יסוד ושורש בנסיון העבר והיא לא הייתה צריכה, איפוא, להטריד את אמ"ן בכדאו להביע את הערכתו בדבר הסכנה של פרוץ המלחמה בשבוע הראשון של אוקטובר, 1973.

ה. עוד יש לנקוט את גקורת המוצא, ששימשה בנין-אב לקונצפציה ואשר לפיה ירדו להבחין בין יכולת צבאית (capability) לבין כוונה לעשות מלחמה (intention). הנה אומר, הענין הראשון אינו חייב להעיד על השני, שהוא הקובע כשכיל התערכה המודיעינית ורק בו מצויים אנשי המודיעין להתרכז בתחום זה. כפי שצויין לעיל (סעיף 46), על סמך הנחה זו גרס אמ"ן לפני המלחמה, כי בעוד שלכוחות הקרקע של המצרים הייתה אז האפשרות הטכנית לצלוח את התעלה, טרם התגבש אצלם הרצון לכך, מחמת הרגשתם שהם עדיין טובלים מהחוסר באפשרות לשלוט באויר. דעתנו היא, שגם אם מבחינה עיונית נכונה היא ההבחנה בין "יכולת" ו"כוונה", לא היה מקום ליישם אותה על המצב שקדם למלחמת יום הכפורים והיא לא יכלה אז לעזור לקונצפציה. נבאר את דברינו.

מסכימים אנו שלא בכל מקרה יהיה סוצדק להגיע למסקנה בדבר כוונתה של מדינה יריבה ללכת למלחמה או לא לעשות כן, על סמך הערכת אבטרויותיה או מגבלותיה. מכאן, שרומה על אנשי המודיעין לנקוט זהירות לפני שהם באים ל"מזג" "יכולת" ו"כוונה" יחידה. בטפרו על קהילת המודיעין האמריקני Central Intelligence and National Security (ע' 57) מביא H.H.Ransome לענין זה את הדוגמה, כי לפני ההתקפה היפנית על פרל הרבור בדצמבר 1941, לא האמינו בארצות-הברית כי יפן תוכל לתקוף מן האוויר את הבסיס הצבאי הנמצא שם, דבר שלא היה בו אמת; על כן, גם לא האמינו שהיה אז בכוונת יפן לבצע התקפה שכזאת. יחד עם זאת ברור, שיכולים להיות מקרים מיוחדים, בהם תהיה הצדקה להעריך שקיים קשר הדוק בין שני הגורמים האמורים כמובן זה, שהאבטרויות הצבאיות, הנתונות בידי המדינה היריבה, יש בהן, נוכח הנסיבות והגעת מידע מחריע אחר, כדי לשמש עדות על כוונה מסתבדת מצידה (probable intention) לעשות התקפה. אפשר להיווכח בזאת על סמך הדברים שכתב H. A. De Weerd במאמרו Strategic Surprise in the Korea War, בו ניתח את הלקחים של שתי התקפות-הפתע שכוצעו באותה מלחמה על ידי צפון קוריאא וסין הקומוניסטית (המאמר נחפרסם ב- Orbis סתו 1962, עמ' 435);

"These reports built up a convincing picture of Communist Chinese capabilities to intervene in North Korea in the autumn of 1950. The situation regarding intentions was far less clear, but intelligence on enemy intention is never very clear" (עמ' 445).

"We were surprised twice in Korea in spite of multiple indications of coming events and an abundance of data on enemy capabilities. These surprises were achieved by the gradual and progressive commitment of communist forces in such a way as to immunize us against drawing the proper conclusions from our intelligence collections. It was not the absence of intelligence which led us into trouble but our unwillingness to draw unpleasant conclusions from it" (עמ' 451).

לא יהיה למותר אם נביא כאן את חזרה המודיעין הצרפתי על נושא זה, כפי שנחבאה בעדותו של אלוף (מיל) א. יריב (מי שקדם לאלוף זעירא בראש אמ"ן) ואשר שמה את הדגש על "האפשרויות" דוקא, כדי להטיק מהן על הכוונה. אלה דבריו בעמוד 3262 של פרוטוקול הוועדה:

"שאלה: אולי נשמע מה אומרים הצרפתים ?

א. יריב: אז הם אומרים: צריך לנתח היטב את האפשרויות, הפוססיביליטה (possibilité) ולא האינטנסיון (intention) הפוססיביליטה, מה שמוחר לך לעשות זה מתוך הפוססיביליטה, מתוך הפוססיבילטה לתח שיקול של הפרובביליטה (probabilité) אל תאמר שמה שהאויב מתכוון לעשות...

שאלה: מתוך הפוססיביליטה לתח מה ?

א. יריב: מה שיותר סביר ומה שפתוח סביר... (ההדגשה שלנו).

על פי כל הדברים האלה יש לקבוע שאם מתחשבים בכך, ששליט מצרים החליט זה מכבר שהשימוש באופציה הצבאית מהווה כשבילה אח הדרך היחידה לצאת מן "המבוי המדיני הסתום" וכי לצורך זה הסתפק, בשלב ראשון, ביעור שהצבא המצרי יגיע עד ל"מעבריים" בסיני ושה ייעצר, כי אז מן ההגיון היה לראות בעובדה, שכוחות הקרקע המצריים היו מטוגלים (כפי שהצריך גם אמ"ן) לצלות את התעלה, משום ערות חשובה, אשר, בצירוף מודע החרעתי נוסף, הצביעה על כוונה מסתברת מצד האויב לפתוח באש. אמרנו "כוונה מסתברת" - להכדיל מבטוחה - הואיל ולעולם איז לדעת במסחה, כפי שהדגיש דה וירד, מה הן כוונותיו האמיתיות של האויב (intelligence on enemy intention is never clear).

סיכומו של דבר, בהסתמכו - ללא הצדקה בנסיבות המקרה -

על ההבחנה הנזכרת בין יכולת וכוונה, התעלם אמ"ן ביודעין מהקשר הקיים בין שני גורמים אלה במקרה הנוכחי ולכן, מן הנתון שלמצרים היה הכושר הטכני לצלות את התעלה, דבר שתרם בהכרח להערכתו המוטעית, שהאפשרות של הליכת מצרים וטוריה למלחמה כוללת היתה בגדר סבירות נמוכה.

ד. לבסוף, יש להזכיר, לדעת הקונצפציה, את עובדת השילוב, מבחינת הזמן, בין ההיערכות של הצבא המצרי בחזית התעלה וההיערכות של המערך הסורי בחזית רמת הגולן, אף הוא בהיקף ללא תקדים ובצורה המאפשרת (על פי הדוקטרינה הרוסית) מעבר מידי למתקפה. רוצה לומר: צגת חופעה השילוב הסימולטני, ערב המלחמה, של פריסת הצבא המצרי בדרום ופריסת הצבא הסורי בצפון כאמור, היתה צריכה להחליש את ההיאחזות בחלק הראשון של הקונצפציה (כושרה האוירי של מצרים) ולאגיא להערכת מודיעין חדשה, שמלחמה עלולה אז לפרוץ בשתי החזיתות. במקום זה, בתן אמ"ן דעתו למשמעות הטכנית של ההיערכות הצבאיות הנ"ל ומצא להן הסברים אחרים (תרגיל במצרים, חששות הסורים והמצרים מפני פעולה התקפית ישראלית), הסברים שעליהם אנו מנתחים ביקורת בחלק אחר מהמקבול. לא זו בלבד, אלא גם מבחינת החלק השני של הקונצפציה (סוריה לא חלף למלחמה הלי מצרים) יש לומר שבריכוז המערך המצרי התמשש החנאי הדרוש - אם כי הבלתי מספיק - לתחילת המלחמה בשתי החזיתות, דבר שחייב את אמ"ן לשקול, שמא טעה, בנסיבות אלו, בהערכת החלק הראשון של הקונצפציה. אכן, מה שברצוננו להטעים כאן הוא: אין זאת אלא שבהשפעת הקונצפציה לא עמד אמ"ן כראוי על המשמעות ההחלטתית הטמונה בתופעה השילוב הנזכרת.

בדואר לסיום את הפרק הזה נציין כי בימים הראשונים של אוקטובר, שרצה דעת אצל ^{האויב} חרף אמצעי ההזנאה וההסוואה שנקט, כי לא יחזן שמשמעות הכנותיו ופעולותיו נעלמה מעיני המודיעין של ישראל, כפי שעולה מצדדעה-אמינה, שהגיעה אלינו ערב המלחמה (מוצג 98, מסמך 66).

כאן תט הניחות של החולשות והמגדעות שבהן לקחה הקונצפציה ויוצא מהן, שהיא לא יכלה לשמש, בימים שקדמו למלחמת יום הכפורים, אמת-מבחן נאותה להערכת כוונות האויב ואכן, היא נעשתה מופרכת לפעשה, כאמור בסעיף 11 של הדין-וחשבון החלקי.

הקונצפציה והביטוח המשני של אמ"ן

53. ואינו לעיל (סעיף 46) שלטם קבלת התרעה על המלחמה שם ראש אמ"ן את מבטחו, בעיקר, במקורות מסויימים, בעלי נבישות ואמינות מעולות, במקורות אלה, הדגיש, דאח אה "הביטוח" שלו לקונצפציה; הוזה אומר, אם זו בינתיים בתערעה, תבוא דרכם ההוכחה לכך, אך לא פנו אל מקורות אלה כראוי בימים קריטיים, על פי ההלטה אלוף זעירא כעצמו (ראה בדו"ח החלקי, סעיף 11 בסוף עמ' 8). אפס, לנושא האמור היבט נוסף, אשר בגלל סמיכות הפרשיות שבינו לנושא הקונצפציה, נו"ח לנו להתחמט אליו כאן. כוונתנו בזה לבטחון המופרז שהיה בלבו של ראש אמ"ן, שאם באמת אכר כלח על הקונצפציה, כי אז תגיע באמצעה הקורות ההם לפחות ידיעה אחת המכילה "אינדיקציה חד משמעית" - כלשונו - שהאויב עומד לתקוף (פרוטוקול הועדה, עמ' 686). אמנם לא ציפה האלוף - כך העיד (עמ' 1032) - "לידיעה שתבוא ותגיד בצורה מפורשת: הולכת להיות מלחמה בתאריך זה וזה ובשעה זו וזו. אלא, ידיעה אפילו חצי עקיפה העוסקת בנושא המלחמה, המדברת על בעיות חציה, בעיות פתיחת באט, בעיות רבות הקשורות במלחמה". ואולם, אמר, "לא היתה אף ידיעה אחת שאפשר לבוא ולומר עליה: זאת ידיעה המדברת על מלחמה ולא תרגיל" (שם). וכן דבריו בעמוד 1033: "באותו זמן, אני הנחתי... אם אכן ישנה כוונה להיכנס למלחמה מוכרה לבוא ידיעה אחת שתדפוד על זה שזה לא תרגיל אלא מלחמה".

יוזגש כאן ויוטעם, כי בהצביענו על העדות הנ"ל כהוכחה לאימון ללא גבול, שנתן אלוף זעירא במקורות האמורים כביטוח משני במקרה של ערעור הקונצפציה, לא התכוונו לגרוע במאומה מחשיבותם הרבה כמקורות העשויים להקנות מידע מודיעיני חיוני, לרבות מידע התרעה. שם זאת ברור - וזהו ההיבט האחר של הנושא - שלא היה מקום לאותה רגשם בטחון של ראש אמ"ן כי דרך המקורות ההם "מוכרה" לבוא ידיעה ממין הידיעה שיש בה "אינדיקציה חד-משמעית" או אפילו

ידיעה "חצי עקיפה" - שהולכת להיות מלחמה ולא - יהיה פירוש הדבר שהקונצפציה, אשר שללה קיום סכנה שכזאת, ממשיכה למסור ככיפה. הטעם לדבר הוא: הנסיון המודיעיני מלבד - וזה גם מטבע הדברים - שהאויב יעשה כמיטב יכולתו כדי להסתיר ולהסוות את כוונתו לבצע התקפת-פתע וכי לשם כך ידאג להכשית, ככל האפשר, שידיעה מוטמנת, בה משתקפת כוונתו זו בצורה ברורה, לא תדלוף. על כן, גם אם בענייננו היה קיום סיכוי שכאמצעות המקורות המעולים הנזכרים או אלו מהם עלולה לבוא ידיעה מוטמנת, שאינה מניחה מקום לספק שהולכת להיות מלחמה, ככל מקום לא היה זה מוצדק לראות בהם ערובה בטוחה למטרה זו. ניתן לומר, כי בטמנו על ה"קלף" של אותם המקורות למקרה של התכרות הקונצפציה, גילה ראש אמ"ן הלך-מחשבה שהתקרב - איננו אומרים שהרחיק לכת כל כך - לזה אשר פוברטה וולשטטר באה להפריכו במאמרה הנזכר (שם, עמ' 695):

"For the layman, the feeling persists that there must be some marvelous source that will provide a single signal, a clear tip-off that will alert the American forces and tell them exactly what to do. Unfortunately, there is no instance where such a tip-off arrived in time, except perhaps in the Philippines in 1941..."

היא מוסיפה שם ואומרת:

"Instead we must wait for a number of signals to converge in the formation of a single hypothesis about the intentions and actions of an opponent".

הוא הדין בענייננו: במקום לסמוך ולבטוח שעד אשר תתערער הקונצפציה צריכה להגיע, דרך אלו מהמקורות הנזכרים, ידיעה המגלה באורח חד-משמעי את מזימת מצרים לתקוף - או שלמהות דומה עליה בצורה ברורה - שומה היה על ראש אמ"ן ואמ"ן/מחקר לשקול היטב את מכלול הידיעות המזעיקות שבינתים הגיעו, בצירוף הסימנים המעידים מוצפו בשטח, שמא משמעותם המצטברת מחייבת את ההערכה שסכנת המלחמה כבר מרחפת. אולם מעבר לענין זה, בולט הוא שהאמונה ללא גבול כביטוח המשני האמור חיזקה והידקה את ההיצמדות לקונצפציה כמעט

עד תחילת.

פרק ב': הידיעות שהיו בידי אמ"ן עד ליום 4 באוקטובר ועד בכלל

הערה: דיון נפרד נקראש לידיעות של שני הימים האחרונים, לפי סעיפים 75-89 להלן.

(1) התעצמות צבאות האויב.

54. כבר קודמו לעיל (סעיפים 7, 8) על התעצמות צבאות מצרים וסוריה בנשק הגנתי והתקפי מסוגים שונים בשנים 1972, ו-1973, עד לפרוץ מלחמת יום הכיפורים. מערכות נשק אלה ותכנית הפעולה שכתן המאמנו ותורגלו צבאות מצרים וסוריה פעמים רבות העלו במידה ניכרת את כושר הלחימה של צבאות אלה, והיה בהן כדי לחזק את רצונם לצאת למלחמה נגד ישראל - רצון עז שהיה קיים מאז ומתמיד. עובדה זו היתה חייבת להשפיע במידה גוברת והולכת על הערכות אמ"ן, על מנה לבחון תמיד מחדש, אם פה שהיה נכון בחקופות פתיחות קודמות, נכון מסילא גם בסתיו 1973, כאשר צבאות מצרים וסוריה עומדים מול ישראל במלוא חימושם החדש, אחרי חרגול ממושך של צליחת התעלה על-ידי צבא מצרים,

(2) תגבור נוסף של המערך הסורי והמצרי.

55. גורם פתיע יוחר הפציפי היה תגבור המערך בסוריה ובמצרים כימים שקדמו למלחמה עד למערך ללא תקדים, שהיה ככוננות עליונה ומכוון כולו כלפי החזית הישראלית. פרטים על תגבור זה עד לסוף ספטמבר הוזכרו לעיל (סעיפים 11-14) וכן ציינו שכנף כיום 30 בספטמבר הודיע אמ"ן כיחם לסוריה כי למערך מלא כזה לא היא תקדים עד היום.

חצלות אויר נוסף שנעשה בסוריה ב-2 באוקטובר בילה 640 טנקים ו-106 סוללות ארטילריה (ביניהם ארטילריה סטכ"לית). כן עזב גרוד הגישור המטכ"לי את מחנה הקבע שלו, ובגיזרה המרכזית נתגלו 13 טנקי גישור (עדות אלוף חרפי, עמ' 1840 ואילך; לקט מיום 3 באוקטובר בסוצג 111, עמ' 1-2; מכתב תא"ל שלו מיום 22.3.74 בתיק סוצג 317). קודמו מטוסי סוחוי לשדות התעופה דסיר ובליי, בקרבת החזית עם ישראל (לקט 416/73 מיום 2 באוקטובר, עמ' 5; סוצג 146, מסך 10; עדות אלוף פלד בעמ' 1954 ו-1962). באותו יום הביעה לאמ"ן ידיעה ממקור חשוב שלפיה "הריכוזים הסוריים במשכים זה כמה ימים בחזית כאופן נרחב שלא היה דוגמתו. רוב היחידות הצבאיות הסוריות הועברו ממקומן

הרגיל לחזית, והצבא נמצא במצב כוונות מכסימלי. כן נמסר שכמה קצינים אינם שוללים את האפשרות שבקרוב יפרוץ עימות עם ישראל" (מוצג 146, מסמך א10). הערכת אמ"ן הוסיפה להיות כי "המאמץ הסורי מכוון להרתעה בגלל חששות מפעולה ישראלית" (שם, בעמ' 5).

ביום 3 באוקטובר נעשתה גיחת צילום בחזית התעלה שנכשלה מסיבה טכנית. גיחה נוספת ביום 4 באוקטובר, אשר הצליחה, הראתה כחצלוס שפוענח במשך הלילה כי "המצרים תפשו מערך חירום מלא במרחב התעלה, הגדול בהיקפו מכל היערכות המוכרת לנו בעבר" (לקט אמ"ן מיום 5 באוקטובר, שעה 13.15), והפרוט (שם, בעמ' 5):

1. "כמות סוללות הארטילריה שאותרה עלתה ל-194 סוללות (ממוגמות 120 מ"מ ומעלה), הסונות 1100 קניס. יצויין שבעימות מתיחות בעבר (לדוגמא: דצ' 71, דצ' 72 ומאי 73) היתה כמות הארטילריה הגדולה ביותר שאותרה כ-150 סוללות (מעל 850 קניס). עיקר התוספת הוא של סוללות ארטילריה שדה (52 סוללות מתוך 56)..."

נלחלן, שם:

2. "ב'הצרות' של רוב רמפות הירי לסנקים שלאורך התעלה אותרו סחלקות סנקים (2-3 כלים), בעוד שכעבר אותרו סנקים ספורים בלבד לכל אורך התעלה ע"ג הרמפות."

3. "רוב הריכוזים של הדיפוזיט, המיועדים כנראה לצירוף צליחה וגיבור נתפסו בחלקם, לפחות כ-5 ריכוזים, אחת במל גורת ריב' חי"ר, אותרו בסבירות גבוהה מעבודות מתנייעות ג' ס.פ. (סה"כ כ-30) [כלומר קידום צירוף צליחה לקרבת התעלה]. בשאר הריכוזים לא זוהו הכלים."

נל המערך הזה חטה חמת "מיסריה" של טילי ס.א., כולל ס.א. 6, אשר

קודמו לכיוון התעלה בהיערכות צהופה (ראת "היערכות סוללות טילי ק/א מבצעינות" מחט"ן אויר - מוצג 20, ודו"ח מודיעין פיקוד דרום, מענות מכוון לשינויי חת"ם ושריון - נספח בג/11 לדו"ח בנושא מודיעין של צוות אל"ם (מיל) יהושע גבר).

מכאן, שלפי הנתונים שאמ"ן תאר בפרוטרוט היה המערך המצרי כשהוא לעצמו חייב להדאיג הרבה יותר מבתקופות המחיתות הקודמות, על פי כמות הנשק וגם על פי קירוב הטנקים להצרות של הרמפות אשר שלפו על מעבר התעלה. כן הודיע אמ"ן בלקט הנ"ל (בסוף עמ' 5) על מאמץ עבודות בימים האחרונים בגזרה הדרומית של התעלה, בה לא אותרה פעילות דומה כשנה האחרונה.

המונח "מערך חרום".

במקום זה בדצוננו להעיר שעצם השימוש במונח "מערך חרום", אשר כמונח מבצע-צבאי חזר מדי פעם בהערכות אמ"ן, היה עלול לגרום לחוסר בהירות מחשבתית ולערפול ההערכה. מערך יכול להיות הגנתי או התקפי או - במיוחד לפי הדוקטרינה הסובייטית - מערך לכל צורת קרב: הגנתי-התקפי, כלומר מערך הגנתי המאפשר מעבר מידי להתקפה, או להיפך - התקפי-הגנתי. ואילו המונח "מערך חרום" מראה יותר על מצב כוננות ופחות על צורת קרב שלקדחתו בנוי המערך.

(3) נתונים השוואתיים על מערכי האויב.

56. הועדה הטילה על אל"ם (מיל) יהושע נבו, שנתמנה על ידה כאוסף תומר לפי סעיף 13 של חוק ועדות חקירה, חשכ"ט-1968, לערוך מחקר שיכלול, בין היתר, השוואה בין פעילות האויב וסדר הכחות שלו בתקופת "בחול-לבן" (מאי 1973) לבין אלה שביתים 1-5 באוקטובר 1973. מחקר זה נערך בהדרכת אל"ם (מיל) נבו ובשיתוף על-ידי שני קציני מודיעין, סא"ל (מיל) ד"ר א. שמואלי וסא"ל ד. אמבר. לפי הוראות ראש אמ"ן דאז, אלוף זעירא, ותא"ל שלו, הגיש אמ"ן לחוקרים אלה את מלוא העזרה, ותא"ל שלו עצמו הקדיש זמן רב לביקורת הנתונים וההערכות שבדו"ח, אך אין זאת אומרת שכל האמור בדו"ח של שני הקצינים הוא על דעתו.

אנו מקבלים את הצעת אל"ם נבו להעביר את המחקר החשוב הזה לצה"ל, כדי שישמש להכנת מחקר אירועים (case study) עבור מערכת ההדרכה של צה"ל. מצדנו נביא כאן כמה מספרים השוואתיים בולטים, במפורט במחקר על יסוד תצלומי אוויר ותצפיות, המראים שינויים מהותיים בהיערכות הכוחות ובפעולות של המצרים בחזית ההעלה כמשך שנת 1973:

מאז אפריל-מאי 1973 ועד ספטמבר-אוקטובר 1973 תוגברו הכחות בחזית ההעלה על-ידי תוספת דיביזיה מתוכנת, חטיבת טנקים, חטיבת נחתים, 54 סוללות ארטילריה-שדה (מ-141 סוללות - 844 קנים, עד 195 סוללות - 1114 קנים), ג'וספו 57 סוללות ארטילריה נ"מ (227 סוללות - 1168 קנים, כנגד 284 סוללות - 1507 קנים). אוחזו 51 טנקים ברמפות באפריל-מאי 1973, כנגד 144 טנקים ערב המלחמה (עמ' 10-11 של המחקר).

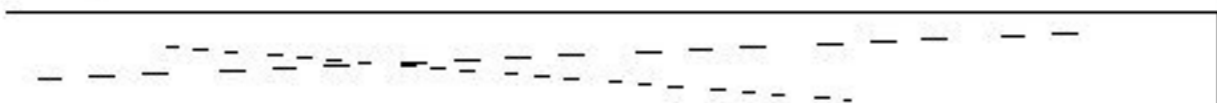
תאריכי שיא של ביקורי קצינים בחזית (עמ' 2): 2 במאי - 68 קצינים, 18 בספטמבר - 94 קצינים, 2 באוקטובר - 172 קצינים. מספר זה הוא יוצא דופן במשך 14 החדשים האחרונים שלפני המלחמה. סמוע תקופתי של ביקורי קצינים: 5-1 באוקטובר - 400 ביקורים, בתקופה דומה בספטמבר 1973 - 300 ביקורים; בתקופת "כחול-לבן" - ממוצע שבועי של 200 ביקורים.*

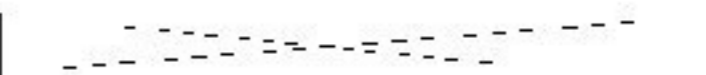
(4) ידיעות מתרועות ממקורות טובים.

57. גוסף על המערך המצרי והסורי, אשר חייב היה לעורר תשומת המורים בדבר כוונות התקפיות של האויב, היו בידי אמ"ן ידיעות ממקורות טובים אשר חייבות היו להגביר אותם חששות עד לדרגת הסתברות גבוהה שמלחמה כוללת אכן אפרוץ בעתיד הקרוב. גם בנושא זה נדון לעי עחה בידיעות שהגיעו לאמ"ן עד ליום 4 באוקטובר ועד ככלל, ובידיעות שהגיעו בשני הימים האחרונים נדון להלן (בסעיפים 75-89) כנפרד.

(א) בקיץ 1973 גודע ממקור כי מצרים הודיעה לסוריה על

כוונתה לפתוח במלחמה בסוף ספטמבר או בדאשית אוקטובר, ביז אם תצטרף

אליה סוריה וביז אם לאו.

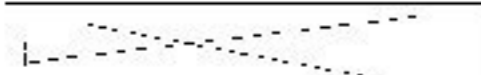
(מוצג 98, מסמך 42). ראש אמ"ן הסביר שאם

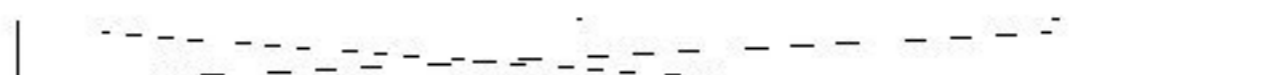
כי המקור הוא טוב איז לסמוך על התרעותיו בדבר תאריך לפתיחת

מלחמה, מפני ולא פעם החריע בעבר על תאריך זה או יחד לפתיחת מלחמה

והתרעותיו לא התאמתו (עמ' 145). אכן, זו עובדה שהיו התרעות בעבר

מאותו מקור שלא התאמתו. אבל באן יש להבדיל ביז ידיעות שנתן מניע

המקור את הערכותיו האישיות על סויע פתיחת המלחמה

איז זה טובן לנו מרוע

לא יוחסה לידיעה התרעתית כזאת אותה מהימנות שיוחסה לידיעות אחרות

שאיז בהן יסוד של בערכה על ידי המקור. אדרבא, התוספת מצד המקור

שהוא מפקפק כנכונות התאריך היא בבחינת הערכה אישית, ועל כן היה

לה פחות משקל מאשר לידיעה עצמה.

* פירוט דו"תוח של חצפיות בחזית התעלה ראה להלן, סעיף 237, ובחורות

הרעת הנוספת של חבר הועדה ר/א (מיל) ח. לסקוב.

(ב) אותו מקור הודיע זמן קצר לאחר סגן כי המועד לפתיחה

במלחמה יהיה בסוף ספטמבר או ראשית אוקטובר, ותמך זאת בקשיי מזג אוויר הצפויים בנובמבר, בעיקר בגולן, ועוד. (מוצג 98, מסמך 43).
לידיעה צורפה שוב הערכה אישית של המקור שהעניין אינו רציני וגם תאריך זה יהלודף ללא מלחמה כפי שחלפו החאריכים הקודמים. אבל גם הפעם צריך היה להבחין בין אמינות המקור, כשהוא מוסר ידיעות, לבין העובדות האישיות.

(5) התכנית הסורית לכיבוש רמת הגולן.

58. התכנית הסורית לכיבוש רמת הגולן היחה בידי אמ"ן והופצה על-ידו עוד ביום 27 באפריל 1973, גם לדרג הגבוהה (ראש הממשלה, שר הבטחון, הרמטכ"ל וראש אג"ם - מוצג 109) וגם כתוך אמ"ן, ובין היתר גם לקמ"ן צפון (מוצג 110). בסוף ספטמבר שוב הגיעה לאמ"ן חכנית סורית מפורטת לכיבוש הגולן, טורמי מודיעין (מוצג 13; מוצג 98, מסמך 53).
גורמים אלה מסרו מפי מקור מהימן כי "כל ההכנות צפויות להסתיים בסוף ספטמבר. במקדי החטיבות כבר קיבלו פקודותיהם. עתה מקבלים המג"דים חריכים". ידיעה זו האמה ידיעה קודמת, שהגיעה אלינו מאותו מקור עוד ביום 25 בספטמבר 1973 (מוצג 99; וכן עדות בעמ' 4441 ואילך ובעמ' 4207 ואילך, וכן בעמ' 4212).

בסקירת מודיעין מיוחדת מס' 104/73 מיום 2.10.73 (במוצג 111), בשב" 6, מעריך אמ"ן כי "ביצועה [של אותה חכנית] עתה ובסווח קרוב אינו סביר", והוא מסבס את דעתו:

הצבא הסורי ערוך עתה במרחב התזית במערך חרוט מלא. אף כי לפי הדוקטרינה פסובייטית מאפשר מערך כזה מעבר למתקפה, מודעים להערכתנו הסורים להיעדר תנאים צבאיים ומדיניים לפחיתה במתקפה: -

א. הם רחוקים מלהעריך, כי כיכולתם לבצע לכרם בהצלחה מתקפה ברמת הגולן, בגלל חולשתם הבסיסית, ובעיקר באוויר.

ב. אין סימן כי מצרים מוכנה בשלב זה לחדש הלחימה, דבר הנחשב... בעיני הסורים תנאי להשגת הצלחה צבאית משמעותית מצידם.

ג. איך נסיבות מדיניות פנימיות או ויצוניות הדוחפות למתקפה (להכריל מתגובה על מפלת ה-13 בספט' 64)

על הכניחה אלה העיד אלוף זעירא (בעמ' 956-957):

ש. יש הבדל בין שתי התכניות שהופצו באפריל ובאוקטובר, או זה אותו מסמך?

ת. זה זהה מאד. ההבדלים הם קטנטנים...

הדגש שלי הוא על זה שכבר באפריל היתה לנו תכנית התקיפה כרמת הגולן, בדיוק רב בהשוואה למה שבוצע ב-6 באוקטובר.

למעשה הפיץ אמ"ן את התכנית התשובה הזאת כמעין "שטר ושובר כצדו", לאמר התכנית קיימת, "אולם ביצועה עתה ובסיוח קרוב אינו סביר, להערכתנו" (לקט 104/73, סעיף 1).

הערכה זו היתה בה כדי להקנות אצל הדרג המתכנן את החושפת הדחיפות של נקיטת צעדי כוננות, כדי לקדם את פני המתקפת האויב שעמדה להיערך על פי אותה תכנית.

אילו היתה אמ"ן רואה אל-נכון את ריכוזי הכוחות של האויב, שלא היה דוֹבֵמֵת, על רקע תכניות האויב שהיו בידינו, ומחזיר תודעה זו אצל הפיקוד העליון, אפשר היה להתכוון בראוי לקראת הבאות. כזה היה מצבנו האובייקטיבי עדיף, למשל, ממצבם של האמריקנים ערב התקפת פרל הרבור: הם חששו מהתקפת יפנית העלולה להיערך, אך איש לא העלה על דעתו שהיא תיפחת בתקיפה אוירית על הצי האמריקני דווקא (ראה גם סעיף 52 לעיל). אבל יחרון זה, שהיה לנו, לא בא לידי ביצול בכוננות כוחותינו ובאופן פריסתם.

פניית גורמים זרים בקשר לתכנית הסורית.

59. גורמי המודיעין הזרים, שהיו ככל הנראה מודאבים מאד מן הידיעות על התכנית הסורית שהגיעה לידיהם בערך באותו זמן, סברו כי בידינו מידע ואפשרות להעריך את הידיעות שמסרו לנו וביום 29 בספטמבר ביקשו את תגובותינו בהולות (מוצג 105). תשובת אמ"ן (מיום 1 באוקטובר, שם, בסוצג 105) היתה באותה רוח מרגיעה שבה נוסחה סקירת המודיעין הנ"ל, מס' 164/73. נאמר בה

כי הצבא הסורי הוא במערך הגנתי מלא, המאפשר, לפי הרוקטרינה הטוביסיטית, מעבר למיתקפה; שבמשך השנה שעברה עשו הסורים מאמץ רב לקלוט את הנשק החדש שקיבלו מברית-המועצות, ובין היתר כמה מאות טנקים מסוג ט-62, מטוסי מיג 21, טייסת סוחוי 20 וטילי פרוג. כן הוזק מערך טילי הסא"ס, והנחתנו היא שהסורים פועלים במושגים של התקפה. למרות כל זה, נאמר בהמשך ההערכה:

"לדעתנו יזונו הסורים כדי לכבוש את רמת הגולן, כולה או מקצתה, אם ובאשר יראו עצמם מסוגלים להצליח במהלך כזה. כיום אין הם מאמינים שיוכלו להצליח, בוודאי לא בלי עזרה מצרית. לפיכך איננו מעריכים שהם עומדים לפתוח בהתקפה ברמת הגולן, אם כי קיימת אפשרות שיעשו איזו פעולה מקומית ומוגבלת. אולם זאת אנו נושבים כסבירות מובהקת.

המצרים מקיימים עתה תמרוגים במיסדים גדולים הכוללים כחות יבשה, אוויר וים. אלה יכולים, בסובב, להיות כיווני להכנות התקפיות. אולם הערכתנו היא שאכן זה רק תרגיל". (החדגשה שלנו).

אלוף זעירא בחקר בפרשה זו והעיד:

"הבעיה שלנו הייתה אך ורק בעיה העיחות. ואנחנו אמרנו אז - ואנני חושב שבדיעבד זה היה נכון - שלא תיתכן מלחמה סורית ללא שיחוף מצרים" (עמ' 5711).

ובעמ' 5712:

"תבעיה היא מאד מסובכת. אנשים אמינים אומרים שתהיה מלחמה והיא לא פורצת. אנשים מאד אמינים אומרים, וזו תהי עניינם במקרה כזה? אומרים לצה"ל ואומרים לממשלת ישראל: מבחינת 'קפכיליטיס' יכולת הסורים והמצרים יכולים לחקוף ^{לכבוש} 'אינסנשנס' [כוננות] - אין לי הצ'חות."

כלומר, שוב הסתמכות על העובדה שאתרעות קודמות לא התאמתו ועל ה"קונצפציה", שהמצרים אינם רואים עצמם מסוגלים לחקוף (ראה ביתר הרחבה לעיל טעיפיה 45 ואילן). עם זאת, אנו רואים מן התשובה הנ"ל לגורמי המודיעין הזרים שכבר ג-2 באוקטובר לא התעלם אמ"ן מן האפשרות שהתרגיל במצרים יכול להיות כיווני לכוננות התקפיות.

(6) התכנית המצרית לצליחת החעלה.

60. ביחס לתכנית המצרית לצליחת החעלה (מוצג 1) ראה להלן סעיף 251. על תכנית זו העיד אלוף זעירא (בעמ' 47 של הפרוטוקול) כי הצבא המצרי ביצע אוחה במלחמת יום הכפורים בדיוק של 97%, לפי סדר הכוחות, היחידות ומספריהן וכו'. ההבדלים היחידים היו שהוספה חטיבת טנקים, ודיכויזיה אחת לא חצתה את החעלה במקום המסומן בתכנית.

(7) בקורת על אמ"ן בענין שתי התכניות.

61. עובדה חשובה היא שקרב פרוץ המלחמה היו כירי אמ"ן שתי תכניות-יסוד אלה - גם הסורית וגם המצרית - אשר הכילו ידיעות מדויקות על כוונות האויב ועל האופן שבו יתפתח מאמצו ההתקפי של האויב. אך תכניות אלה לא היו, ככל הנראה, לבנו עיני הפיקוד של צה"ל או שלא היו בתודעתו, כי הן לא באו לידי ביטוי ראוי בכוננותו של צה"ל ובפריסת כוחותיו ערב המלחמה. לא מצאנו שהכחות גפרסו במיוחד מול אזורי הצליחה וההתקפה, כפי שתוכננו על ידי האויב, על סנת לקדם את עני האויב במקומות אלה ורוקא. לזכור בהקשר זה שכונת הפיקוד העליון הישראלי הייתה שלא לתח לאויב להתקדם כדי "להכיל" את כחותיו, אלא לפגוש אותן פנים אל פנים מיה עם נסיונו להצות את קו החזית. משום כך הייתה חשיבות מיוחדת לפריסת הנכונה של כוחותינו בשלבי הפתיחה ורוקא.

אלוף פיקוד המזרח לא ראה כלל את תכנית הצליחה המצרית (ראה להלן סעיפים 252, 253). פיקוד הצפון נביא, לדוגמא, מעדותו של אל"ם אורי שמחוני, מי שהיה בומן המלחמה ולמנה קצין אג"ם של פיקוד הצפון, העדות נובתה על-ידי אל"ם (מיל) יהושע נבו ביום 25.2.74 (תיק העדות של צוות אל"ם נבו). הוא מעיד (שם, בעמ' 6) על התכנית הסורית שהופצה בלקט אמ"ן מיום 2 באוקטובר 1974:

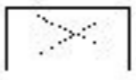
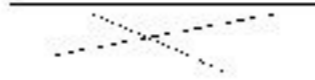
"אני לא אושב שראיתי את זה... אני לא בתפוצה החומר הסודי ביותר של אמ"ן... אני כרגע רואה את זה בפעם הראשונה."

וביחס לתכנית הסורית מאפריל 1973, שהופצה בלקט אמ"ן מיום 27.4.73, הוא אומר (שם, בעמ' 6):

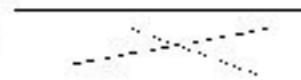
"אני לא אושב שראיתי אי-פעם מסמך כזה."

השגת חכניות אופרטיביות של האויב הוא אחת המטרות הנכספות של כל שרות מודיעין. נשאלת השאלה הנוקבת: מה בצע במאמץ האיסוף העצום שנעשה על-ידי אמ"ן ועל ידי רשויות איסוף אחרות, כדי לאסוף ידיעות אלה, אם לבסוף הן מונחות אי-שם כתיקים ואין הן מביעות לאלה שמן ההכרח כי יידעו אותן או שאינן בחודעתם ואינן מודיכות את החלטותיהם ותכנוניהם הלכה למעשה? חשוב לנו להצביע על הכשלון הכולל הזה מבחינתו המוסדית, על מנת שיעשה הכל כדי לנקות צנורות העבודה סחומים אלה, הצריכים להוביל מאמ"ן אל הגורם המתכנן והמבצע.

(6) ידיעות נוספות ממקורות טובים.

62. ממקור טוב הגיעה ידיעה ראשונה מיום 30 בספטמבר כי המצרים מתכננים לפתוח בקרוכ באש, כולל צליחת התעלה בכח ומלחמה כוללת (מוצג 17). בעקבות ידיעה זו נודע ביום 1 באוקטובר, כי המצרים החליטו לצלוח את התעלה, לתפוס את המעבדים, ושהם מצפים להתערבות מדינית בחוצאה מפעולתם המלחמתית, ושכדעתם לפתוח את התעלה ולנהל משא ומתן. עוד נודע כי יום ה-ע לא נקבע, אולם יחידות הארטילריה חייבות לגמור את אמוני הירי עד סוף ספטמבר, ושכל היחידות הוויזו מקהיר לשטחי הריכוז באזור התעלה. כן הודיע המקור שפרצות בגדה המערבית של התעלה נפתחו לשם הורדת גשרים למים ויחידות הגישור הוויזו לגזור התעלה.

גם ידיעות אלה לא הזיזו את אמ"ן מדבקותו בקונצפציה שלו. פרטים עובדתיים חשובים שבהן (הזנת יחידות מקהיר, פתיחת הפרצות, קידום יחידות הגישור) קיבלו אישור כתצפיות בשטח וכתצלום האויר שנעשה לאחר מכן ביום 4 באוקטובר. אמנם היתה חסרה בידיעה קביעת מועד מדוייק, אבל נאמר בה שיחידות הארטילריה חייבות לגמור את אמוניהן עד סוף ספטמבר.

ביום 2 באוקטובר הגיעה ידיעה נוספת, ברורה מדי, , כי אצל המצרים קיימת כוונות מלאה מן הנוקד, ראשון באוקטובר, כי כל יחידות הארטילריה המשתתפות בהכנת הארטילריה, כולל ארטילריה של הדיביזיה הממוכנת השלישית ושל חטיבה משוריינת 15, נמצאות עכשיו קדימה בעמדות קרב, וכי חטיבת תי"ר של הנחתים זזה לטואץ. מילואים שוחררו מאז יולי 1972 ייקראו להצטרף ליחידותיהם ב-9 פחות שתיים.

גם ידיעות נוספות אלה לא הניעו את אמ"ן לנטוש את הערכתו שלפניו חרגיל גרידא. טעמו לכך: במשך השנים | | הודעות על פתיחה באש שלא התאמתו (מוצג 17). אבל יש לציין שמעטות בלבד מאותן הודעות היו לתאריכים בה סמוכים למתן ההודעה כמו הידיעות שנחקלו הפעם

63. פרשה נוספת שהעסיקה זוחנו הרבה נטבה על ידיעה מדאיגה ביותר שנחקלה ממקור זר טוב (פרטים במוצג 104). הידיעה הראשונה נחקלה אור ליום 1 באוקטובר, בשעת 02,30 (ראת מוצג 251), ולפיה מתחיל בראשון באוקטובר מבצע מיתקפה מצרי על ישראל באחריות שר ההגנה. שם המבצע [מלת קוד]. הסורים עומדים לחיות שותפים למבצע. בתור "סימנים מעידים" הוזכר כי ב-2 באוקטובר צריכות היו להתקיים בחינות ל-3,000 קצינים. הבחינות נדחו באופן פתאומי לתחילת נובמבר, נקראו מילואים וכן נקראו חזרה המילואים שהשתחררו ב-1 ביולי 1973; ועוד סימנים מעידים.

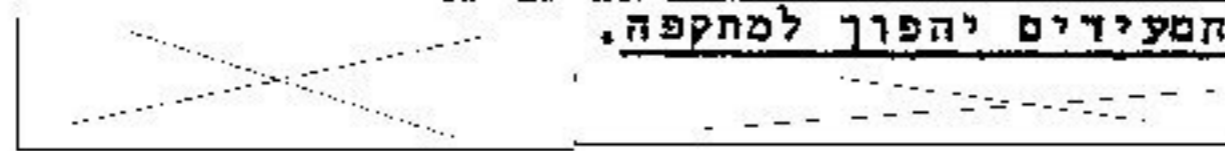
ראשי המחקר באמ"ן לא ייחסו לידיעה זו משקל ואף לא מצאה ראוייה לביכלל בלקט מודיעין. הערכתם הייתה, אחרי בירור במקור אחר, "שאינן לידיעה שוט יסוד ושהמדובר בתרגיל (ראת הודעת אלוף זעירא בכחב לשר הבטחון - מוצג 251; ערות הרמטכ"ל על דברי אלוף זעירא אליו - עמ' 3874). לאחר מכן, באוחו יום, הגיע נוסח הידיעה בכחב, וידיעה זו הופצה לרמטכ"ל, למגן הרמטכ"ל ולשר הבטחון (עדות זעירא בעמ' 1016), אך היא לא הופצה לראש הממשלה, לא על ידי אמ"ן ולא על ידי המוסד (ראת להלן, עמ' 37). הערכת אמ"ן על ידיעה זו הייתה:

"לא ידוע חרגיל או מבצע בשם [מלת קוד] כמועד זה. בתאריך 28 אוג' התקיים חרגול כזה, יצויין שמחקרים חרגול מקיף בצבא המצרי ס'ז 1.10.73, ולהערכתנו הצעדים שננקטו במסגרת החרגול (כולל כוננות מחשש לפעולה ישראלית חוץ כדי החרגול) הטו הרקע לאינטרסציה של המקור, כאילו צפוי מבצע התקפה של ישראל" (עיי' במוצג 104).

אמ"ן החל בבדיקות מיוחדות של אפיתות הידיעה, מתוך עמדתו הספקנית לגבי אפיתות הידיעה על מבצע התקפה של מצרים. ביום 2 באוקטובר נחקלו תוצאות הבדיקה: חזרה בלשון החלטיה כי המצרים מתכוונים לחקוף את ישראל

המבצע יתחיל באמת בתרגיל ולאור כלי הסימונים

המעירים יהפוך למתקפה.

יש להדגיש את הנקודה שבין שני הפסוקים הללו בפסוק הראשון הודעה החלטית שהתרגיל יהפוך למתקפה, בפסוק השני תוספת אמירה שסיוור מסוטים ישראליים יהווה אמתלא טובה להתקפה על ישראל - אך לאו דווקא כחנאי הכרחי להתקפה. נראה הדבר שאמ"ן/מחקר לא שם לבו כראוי לאותה נקודה, וקרא את הידיעה כאילו נאמר בה שההתקפה המצרית מותנית בפעולה ישראלית (ראה הסברי תא"ל שלו במכתבו לוועדה מיום 13 בינואר 1974, פסקה 8(ב), אך השורה עדותו של אלוף זעירא בעמ' 1015: "אני מקבל את מיקום הנקודה ומסמן לי אותה", ובן העתק הידיעה, נספח ז' למכתבו הנ"ל של תא"ל שלו, שבו מופיעה הנקודה כבירור). יכול להיות שענין הנקודה הוא גרם לשיבוש בהערכת אמ"ן.

64. אמ"ן המשיך בחקירתו וביום 4 באוקטובר קיבל ידיעה גוספח שתאמה את הגישה שאמ"ן נקט מראשית הפרשה. לפי ידיעה זו הוסקה המסקנה כי צפויה מתקפה על ישראל ב-1 באוקטובר

כי במקרה מסוים יש להפסיק את האימון על-ידי מלת קור, ולעבור מיד למצב של מבצעים מעשיים. הוסבר כי השינויים במערכי הכתות כתוצאה חדרומית הביאו אף הם למסקנה כי צפויה מתקפה על ישראל. בזה חס הטיפול כיריעות אלה על-ידי אמ"ן.

אכן, תרגיל באותו שם החקיים במצרים עוד בסוף אוגוסט 1973 (ראה נספח ז' למכתב מיום 24.12.73, במוצג 140א'), ומכחינה זו חל, כפי הנראה, ביריעה הראשונה פרבונכ בין ארועל העבר לבין המצב בהווה. אבל הידיעה ביססה את הדעה שהתרגיל יתפך למבצע אמת גם על סימונים מעידיים (שינויים במערכי האויב בחזית, ועוד), ואמ"ן היה חייב לתת את דעתו גם על צד חשוב זה של הענין. ככל הנראה, ראה אמ"ן איסור לעמדתו הספקנית לבני שתי הידיעות הראשונות בסובדר הפשוטה שיום 1 באוקטובר

(התאריך הנזכר בידיעה הראשונה) חלף מבלי שהמצרים פתחו בהתקפה על ישראל. אולם יש לדייק בזה: בידיעה נאמר כי "ב-1 באוקטובר מתחיל מבצע התקפה על ישראל", ובידיעה השנייה נאמר כי "המבצע יתחיל באמת כהרגיל", והרי ידוע היה לאמ"ן ש"ההרגיל" נועד להימשך מ-1 עד 7 באוקטובר (ראה מוצג מוצג 111, לקט מודיעין מס' 257/73 מיום 30 בספטמבר, סעיף 1); וכן ידע אמ"ן שההכנות למתקפה אמת על ידי המצרים צריכות להימשך 5 ימים לפחות (ראה מוצג 115 מיום 16 באפריל 1973: "הנתונים להערכת מצב אג"ס - מצרים וסוריה" - מסמך שהוכן על ידי אמ"ן/מתקד, סעיף 5(ד), בעמ' 6). שתי הידיעות הראשונות הצביעו איפוא על יום 5 או 6 באוקטובר כעל ימים קריטיים שחייבו כוונות מיוחדות מצדנו, ואסור היה לעכור עליהן לסדר היום, משום כן בלבד שיום 1 באוקטובר עבר בשלום. היה בידיעות אלה כדי לתחזר תחת הנחת אמ"ן ש"ההרגיל" הוא באמת הרגיל בלבד. כדס, באמור, אמ"ן/מתקד סילק ידיעות אלה הצדה מתוך הנחתו המוכעת, שיסודה היה בקונצפציה שלו, כי מצרים אינה מתכוונת לחקוף, מפני שאינה מסוגלת לחקוף.

היתה גם פרשת-משנה באותה פרשה מצרת, שנגעה לראש ענף 5.

בזה עוד נדון להלן (בסעיף 110).

65. היו בידי אמ"ן ידיעות נוספות ממקור אחר, שהיו חייבות להציב סימני שאלה לאמ"ן/מתקד שאכן לפניו הרגיל. אחת הידיעות ... אסוח, כי חששונה הכללית עשתה צעדים דחופים, וביניהם שיגור דיגזיות שחיון שהחזרה הנמצא בקהיר לחזית, יציאת שיירה ארוכה של ציוד תצויה לתגי ארבעה (?) ימים לכיוון איסמעיליה, ביטול כל הקורטום הצבאיים, הצטרפות כל האנשים בחופשות ליחידותיהם, דחיית מבחני העליה בדרגה, קריאת שתי יחידות מהמילואים והעלאת דרגת הכוונות וההרמעה (מוצג 145, מסמך 1).

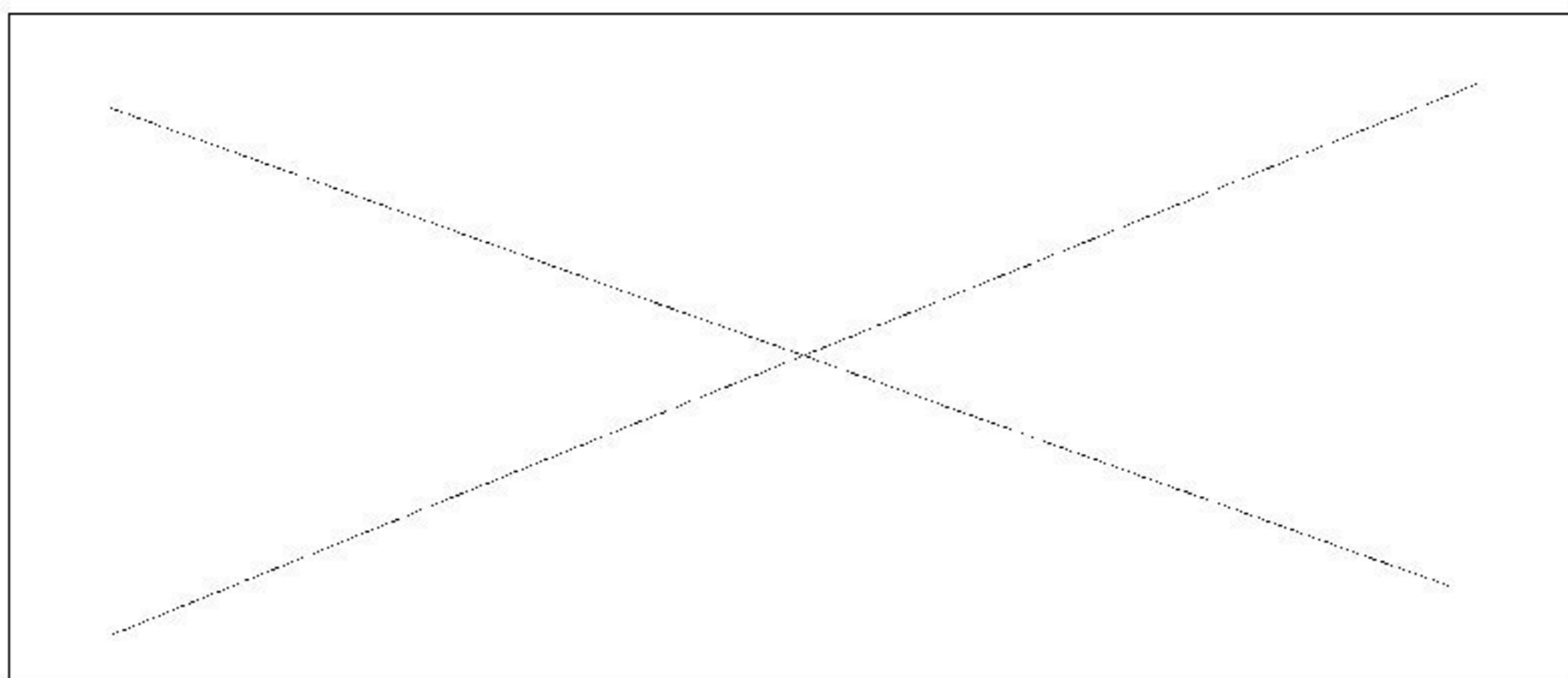
לוגט - י"ן גילגל חזו גילגל חזו גילגל חזו גילגל חזו גילגל חזו

לכאורה על פעולות של אמת; והרי היה צריך להתעורר החשד שאם אמנם אין כל זה (כולל קידום ציוד הגישור שלא נצפה בחקופת המחייבות של סוף שנת 1972 - עדות זעירא בעמ' 676) אלא תרגיל, חשש כזה לא עלה על דעתו של אמ"ן/מחקר, והם הורירו את הידיעה מן הפרק, לא כללוח בלקט ולא הפיצוה לרמטכ"ל (עדות הרמטכ"ל בעמ' 3877). תא"ל שלו הגיש לנו סכחכ הסבר ארוך בענין זה, שהוכן על ידי סג"ל בנדמן, מי שהיה ראש ענף 6 (במוצג 120א', תיק 4). סג"ל בנדמן מנתח את פרטי הידיעה, וסיכום דבריו - (בסוף עמ' 2):

"... לא היה כה אף אלמנט אחד אשר לא הכרנוהו קודם מחומר [אחר] שהתקבל עד למועד קבלת הידיעה. יתרה על כך, מחומר [אחר] הצטיירה תמונה מצטברת של חרגיל סתם ובכך דאינו את הפרוש 'הזכרון' למרכיבים השונים הכלולים בידיעה...".

הסבר זה מחשיא את העיקר: שכן הצורך היה לחזור ולכדוק לאור ידיעה זו שמא "החרגיל", על כל האלמנטים שבו, אינו אלא הסוואה לכודנות התקפיות.

66. היו עוד ידיעות (המרוכזות בעיקר במוצג 145, וגם במוצגים 146 ו-147) שהיו חייבות לעורר חשד חסור ביחס לכודנות האויב, כמו, למשל, שיחה בין אלחוטנים ביום 3 באוקטובר על "חצייה" העומדת להתרחש. וכך מתנהלת הטיחה (מוצג 145, מסמך 5):

אמ"ן ביטל ידיעות מסוג זה כשיחות בטלות בין אלחוטנים, שכמוהן היו גם בעבר, בלי שהיה בהן מש.

פרק ב': הוצאה - הסוואה, הטעייה והסתרה - על ידי המצרים

67. את כל היריעות הכרוכות למדי שפרסנו עד כה, שאריך היה לראותן על רקע התוזוזות החשודות של הצבא המצרי לכוון התעלה, תוך עיבוי גדל והולך של מערך כוחותיו, ראה אמ"ן כעולות בקנה אחד עם הנחתו שלפניו תרגיל גדול, ששם הקוד שלו "תחריר 41". אדרבא, ככל שאותן תופעות נראו מאיימות יותר, הסביר אמ"ן שהתרגיל יותר מקיף ויותר אמיתי כתרגיל, בהיותו, לפי כוונות עורכיו, רומה בכל האפשר להכנות לקראת התקפה-אמת. באמונתו זו התחזק אמ"ן נוכח אמצעי הסוואה והטעייה כלפינו ואמצעי הסתרה אף מכוונותיה היא, שהמפקדה במצרים נקטה, מבחינתה, בהצלחה רבה, כי אמ"ן הלך שולל אחרי אמצעים אלה ונפל בפח שתאויב שמן לו, מבין אמצעים אלה נמנה:

הסוואה והטעייה

68. (א) העברת פרטים רבים על "התרגיל" וגם על תרגיל "תחריר 41" העומד להתבצע, בתקשורת האלחוטית המצריה.
- (ב) מתן הוראות, ופרסום ידיעה על כך כעמוד הראשון של עתון אל-אהרם מיום 4.10.73, ששר המלחמה התיר לקצינים ולתחילים בכוחות המזוינים לקיים השנה את מצוות העליה לרגל למכה, ויום 11 באוקטובר יהיה המועד האחרון לקבלה בקשות המעורבים (ראה תיק מוצג 82). אמ"ן העריך ידיעה זו כסעידה על המשכת "שגרת התיים" בצבא המצרי (לקט מודיעין מיום 2 באוקטובר, כתיק מוצג 82).

(ג) הפצת ידיעות גלויות באמצעי התקשורת של מצרים ושל סוריה על חששותיהם מפני התקפת ישראלית בימים הקרובים (שם, כתיק מוצג 82).

(ד) בסוף ספטמבר 1973 הודלפו רמזים אלינו על ידי הסורים באמצעות קצין תאו"ס, שהגיע הזמן לקיים טוב פגישות עם הישראלים, כגון אלה שהתקיימו לפני שנים רבות בראש-פנה ובבושר בנות-יעקב (ראה שם, כתיק מוצג 82).

(ה) הודעה שאנשי המילואים אשר נקראו לשירות בין 28 ו-30 בספטמבר

"לצורך חירגול התייצבות ואימון רענון" יוחררו ביום 10 באוקטובר.
הערכת אמ"ן על כרז: חירגול זה משולב בתרגיל המפקדות (לקט מודיעין
מס' 257/73, פיוס 30 באוקטובר - במוצג 111).

(ו) הוראות על המסקה כל הקורסים לקצינים, "כדי שיפיקו תועלת

מן התרגילים הסקטיים", תוך מתן הודעה שהלימודים בקולג' הצנאי ובפוס"ם
יבן בכל הקורסים להורכה יהודשו החל משעה 08.30 ב-9 באוקטובר (אחרי
גמר התרגיל) (שם, כהיף מוצג 82).

(ז) השם שניתן לתרגיל המכונים היה "תחריר" (שחרור) 41*.

במלחמה יום הכיפורים נפלו לידינו מסמכי שלל (מוצג 299) המכילים בין
היתר "הוראות ארגוניות לתרגיל של מרכזי המפקדה האיסטרטגי האופרטיבי
בעל שני דרגים באמצעי קשר - תחריר 41*", בסעיף 9, שם, נאמר כי יש
להשתמש בקשר קוי ומכשירי שידור חסונות וקציני קישור ורצים סמונעים,
ואין להשתמש באמצעי קשר אלחוט אלא בפקודת מנהל התרגיל. ייתכן שבאמצעים
אלה הצליח הפיקוד המצרי להסתיר בפנינו את העברת פקודותיו האמיתיות.

(ח) היתה בידינו ידיעה _____ שבעת מלחמה תכנה

להכה חבזים שבשדה הנפט מורגן בצד המערבי של מפרץ סואץ, מפני שפעולת
השדה היפסק. להכה זו לא בכתה ערב המלחמה ואף לא במשך המלחמה (עדות
זעירא בעמ' 668 ואילך). יכול להיות שהמצרים לא הפסיקו את פעולת השדה
בכוונה לתזנת אותנו.

(ט) כמעט עד לרבע האחרון שלפני ההתקפה נרצו חיילי מצריים ליד

החפלה כשהם בלי חגור ובלי קסדות, עוסקים בעיסוקים רגילים, כגון זייג
בתעלה (עם זאת יש לציין שביום 4 באוקטובר נצפו חיילים מצריים חגורים
בחגורות הצלה, ואחרים חבושים במסכות גז (דו"ח פעילות במוצג 80))

הסתרה

69. אלוף זעירא אמר בעדותו לפנינו (עמ' 5740 ואילך) כי מבצע האונאה של המצרים והיחיד לכת עד כדי כך, שפרט לכמה מפקדים בדרגות הגבוהות ביותר, הצליח הפיקוד המצרי להסתיר את כוונותיו לבצע התקפת אמה גם בפני הכוחות שלו עצמו, עד לשעות האחרונות שלפני ההתקפה. נבדוק עתה עד כמה יש ממש בפענה זו הנאה לחזק את הטענה הכללית שאמ"ן לא יכול היה לחדור אל מעבר למסך האונאה שהמצרים פרשו.

מוצג 218 (בו נמצאים גם מוצגים 299 ו-300) ומסמכי שלל אחרים מכילים הוראות בקשר למבצע מתקפה מצרית בסיני של הארמיה השלישית, בשם "גרנית 2 מתוקן". ישנה סדרה של פקודות המתכססות על פקודות מבצע שהוצאו עד המתצית הראשונה של ספטמבר 1973. בפקודת מבצע 73/40 שהוצאה ביום 27.9.73 ע"י מחלקת מבצעים של מפקדת הארמיה השלישית נאמר כי "הוחלט להתיר לארגון אח המערכה לדרגים הבאים לפי המועדים המוגדרים ליו כל אחד מהם:

1. עד דרג גדוד חי"ר והשונה לו עד 30 בספטמבר 1973.
2. עד דרג פלוגה ופחות עד 1-2 אוקטובר 1973.
3. יש להקפיד על סודיות מוחלטת בחינוך ובביצוע.
4. "... (אותו מסמך גם במוצג 299, עמ' 14).

על סמך פקודת מבצע זו הוציא אנף המבצעים של מפקדת דיכוייה 19 "פקודת קרב" מס' 73/28, ובה נאמר:

"הוחלט להרשות להכין את הקרב לרמות הבאות לפי המועדים המצויינים ליד כל אחת" (כאן באים המועדים הנ"ל בפקודת 73/40 - ההדגשה שלנו).

פקודת מבצע מס' 73/41 (מוצג 299) - שהיא מסמך לארגון הסליטה על הכוחות בעת נהול מערכת ההתקפה (סח' מבצעים, ארמיה שלישית, מסמך דיכוייה 19) קובעת שאת הכנות הכוחות להתקפה יש לסיים עד שעה 06.00 5 אוקטובר 1973. לאחר מכן מפרשת הפקודה פעולות לפי "ש-מינוס" נ-ש-פלוס", אבל אינה קובעת את שעת ח-ש.

הודאה ראש מטה ארמיה שלישית שדה, 73/43, מיום 3 באוקטובר 1973 (מוצג 218) קובעת את 050600 בעיתוי שעדיו יש לנקוט את הפעולות הרשומות בכל ענף - כי זהו "עיתוי השלמת הכנת הכחות המזויינים למבצע 'גרנית 2' המוקן".

פקודה זו ירדה לדרגים רפופים לפי מסמכי שלל, ובכלל זה חטיבת שריון 25. פקודת קרב "גרנית 2 מוקן" היא חכנית-התקפה כאשר הזמן האמיתי של ה"ש" ייקבע ולאחר שיושלמו הכנות אמת (לא רק הכנות "תמונ") למתקפה עד 050600.

70. אלוף זעירא הביע בעדותו סברה, על יסוד הקידח שבזייט, שהפקודה 73/40 לא ניתנה אלא כדי לתרגל את הכחות המצויים בצורה שתהיה דומה ככל האפשר למבצע אמת (עמ' 5741). בהקשר זה הוא הגיש לנו, בין היתר, הודעת שבוי (אלוף משנה שהיה ראש מבצעים, תח"ט, ארמיה 3), שבוי זה אמר (מוצג 301, עמ' 4) כי לא היה ידוע לו שעומדת לתרוץ מלחמה עד לשעה שקבל את ההודעה ממפקד הארמיה, מוקדם בבוקר של ה-6 באוקטובר, וגם לא הגיע למסקנה זו מעצמו למרות החכנות המלאות שבוצעו, כי גם בעבר נעשו הכנות דומות. כל הזמן אמרו להם, אגבם, שהולכים לקראת מלחמה אך מאחר ולא אירע דבר בפעמים הקודמות, לא חשב שהפעם זה יתבצע באמת.

אם כי, לפי ההודאות הארגוניות ל"החריז 41" (מוצג 299), הסתבר שהפיקוד המצרי אכן היסדות את הפנותיו ל"גרנית 2 מוקן", כמעט של חרביל, הרי ברור לפי הפקודות האחרות, שהזכרנון בחלקן, שהסודאה זו הייתה אלמנטרית ביותר, וספק באם הטעתה את כל דרגות הפיקוד המצרי. ייתכן שחלק מן הקצינים המצריים חשבו, על יסוד נסיון העבר, שבם הפעם לא יוצא ההתקפה לפועל; קצינים אחרים, לעומת זה, התייחסו להכנות כמלוא הרצינות. העיד על כך הצוואה שערך קצין מצרי ביום ה-1 באוקטובר 1973 (מוצג 218), בצורה אחרי קבלת פקודת המבצע באותו היום.

פקודת המבצע שתוכננה, הינן פקודות לקראת מבצעי אמת, פרט לכך שאינן קובעות את זמן ה"ש" האמיתי. ההכנות היו הכנות אמת ופקודות המבצע היו פקודות אמת. רק פקודה אחת דרושה היתה כדי להפוך הכנות-אמת אלו למתקפת אמת: עיתוי ה"ק", אותו ניתן היה לקבוע גם אחרי 050600.

עוד לענין "התרגיל"

71. על כל פנים, היתה דרושה ערנות מיוחדת מצד אמ"ן בעת עריכת כל תרגיל רב-ממדים, כי אמ"ן ידע היטב שמתרגיל כזה, שנושאן צליחת התעלה, יכול האויב לעבור בנקל להתקפת-אמת, ושעצם התרגיל עשוי תמיד לשמש במסווה וכיסוי לכורנות החקפה. להלן עוד נראה (בסעיף 106) שבשנת 1972 העריך אמ"ן עצמו את הסכנה הזאת אל-נכון, בציינו בקשר לנושא ההתרחק שביכולת אמ"ן לתת, כי "לא בכל מקרה יהיה ברור לנו מה הפעולה המסויימת, בעיקר-אם הפעולה תבוצע על רקע מתיתות כללית... או על רקע של תרגילים מקיפים בזבא המצרי שיכללו תזוזות כוחות בקנה מידה גדול". הידיעה שעריבת תרגיל גדול יפולה לשמש סימן מובהק לכורנות התקפיות היתה, כמובן, נחלת הכלל בין קציני המודיעין שלנו: קורמו של אלוף זעירא בתפקיד, אלוף אהרן יריב, הוציא עוד בנובמבר 1971 פקודה שמבחינה מודיעינית יש להתיחס לכל תרגיל בקנה מידה גדול כדבר שסומן בו אפשרות של מלחמה, דבר המחייב לתגבר את מערך-ההתרחק (עדות יריב, פרוטוקול, ע' 3258), במודיעין פיקוד דרום הוכנה ביום 18 באפריל 1972 סיוטא של מסמך (נמצא בחיק "מסמך סימן טוב" שנאסף על-ידי אל"מ (מיל) י. נכר) שבו צוינו סימנים מעידים. בסעיף 2, שם, מוזכרים בין הסימנים המעידים: "פעילות תוקפנית יזומה מצדית במסווה תרגילי בגלל: 1. שמירת המבצע בסוד עד לבצועו (הסוואתו כחרגיל). 2. ניצול היכרות וארגון הכוחות" (עדות סא"ל גדליה, פרוטוקול, ע' 6028 ואילך; פרטים נוספים על מסמך זה ראה בפרק ג' של החלק הששי). כן ראינו מתשובת אמ"ן לגורמי המודיעין הזרים שגם בתקופה הנדונה כאן היה אמ"ן מודע לסכנה שהתרגיל סומן בחוכן סכנת התקפה (ראה סעיף 59, לעיל: "המבצעים מקיימים עתה תמרונים במסדים גדולים הכוללים כוחות יבשה, אויר וים, אלה יכולים, כמובן, להיות כיסוי לכורנות התקפיות").

אסור היה לאמ"ן להרפות את החשדנות הדרושה נוכח כל תרגיל גדול, והיה מספר הידיעות על קיום התרגיל רב כאשר יהיה (ואכן היה מספר רב של ידיעות כאלה) אלא שומה היה עליו לשקול כזהירות רבה שמא כל הידיעות הללו משתלבות גם עם מבצע אונאה מחושב,

ההבדל הסימפטומאטי בין תמרון, שנושאו הוא תרגולת צליחה הסואץ, לבין "תמרון" שנושאו הוא השלמה אמיתית של כל ההכנות לצליחה עד ליום/שעה נתונים, הוא ב"סימנים המעידים" המתלווים להכנות אמיתיות. "הסימנים המעידים" האלה, הם הט שהוגדרו כ"חריגים" על-ידי גורמי אמ"ן - ולא כ"סימנים מעידים" (ראה גם להלן בסעיף 73) - מכיוון שחרגו מהקונצפציה, שבגלל נתיבות אירית לא תצא מצרים למלחמה, מטעמים אלה - ולא בגלל "גאוניות" חוכנית ההונאה המצרית - בלע אמ"ן את "פתיון" התרגיל, במחשבתו.

נתיבות ל"סימנים המעידים" שבאו ממקורות מודיעין הפיקוד דאמ"ן/מטכ"ל יכלה לחדד את המחשבה והאינטראציה של אנשי המודיעין, וכתוצאה מכך לחייבם לתת תשובה שקולה ומבוססת לשאלה: מה כוונתה של מצרים לעשות, כשבוחרת - יחד עם הכוחות הסוריים - ערוכים במלוא יכולתם בכוננות מלאה, ובכיוון המערכים הוא - ישראל.

לפיכך אנו סבורים שאמ"ן/מתקר אינו יכול לחרץ את כשלונו בהצביעו על ממצע האונאה של האויב, שכן למרות מאמץ הסודיות וההסתרה של מנחת האויב היה לאמ"ן, בזמנו, מידע רב אשר חייב את המסקנה שבכוונת האויב לחקוף. בסופו של דבר, הרי זו היא מטרת הראשונה של כל שירות מודיעין, לחדור דרך מסך ההונאה של האויב; במקרה זה היה המסך שקוף למדי.

תרגילים קודמים

72. אלוף זעירא הדגיש בעדותו לפנינו את העובדה ששלוש פעמים בעבר עשה הצבא המצרי תרגילים דומים, בלי שפרצה מלחמה, והוא טרח הרבה כדי להשדות את גודל המערך המצרי והרכבו ככל אחת מן הפעמים הללו, על מנת להראות שהפעם לא היה זה מערך יוצא דופן לעומת הפעמים הקודמות (עמ' 673 שאילוף). על טענה זו יש לומר:

(א) מעדותו של אלוף זעירא, עצמו (בסוף עמ' 676), יוצא שלפחות סימן מעיד מובהק אחד, דהיינו קידום יחידות הגישור, לא היה, או על כל פנים לא נחבלה, בחקופת המחיתות ששררה בסוף שנת 1972.

(ב) אפילו גראה את "התרגיל" הפעם כדומה לתרגיליט בשלוש הפעמים הקודמות, לא היתה בזה שום ראייה למהות התרגיל הרביעי, כאשר זוכרים כראוי שכל תרגיל יכול להיפך על נקלה להתקפה. לשון אחרת: כאשר קיום התרגיל אינו סימן השולל כוונות התקפיות, אין התורה על התרגיל פעם, פעמיים ושלוש מחזקת במאומה את ההנחה שבפעם הרביעית אין האויב מתכוון לתקוף. אורבא, אמ"ן היה חייב להביא בחשבון שגם בפעמים הקודמות כיסה התרגיל על כוונות התקפיות שלא התגשמו משום מה, או שהתרגיל כשמו כן הוא: הוא בא לתרגל את הציית התעלה בהתקפה כוללת, ו^{וכך} להתרגול חוזר, מוכנים כוחות האויב יותר לתקוף במבצע אמת.

סימנים שלא תאמו את גירסת "התרגיל"

73. אולם לא זו בלבד אלא העצם נחבלה מספר רב של סימנים מתריעים, בעיקר מתצפיות בשדה, וגם ממקורות אחרים, שלא תאמו בכל את גירסת התרגיל וזה עוד לפני תצלוט האויר מיום 4 באוקטובר, ב-2 באוקטובר נצפתה באזור החעלה תנועה בלתי-שיגרתית של רכב קרבי משוריין ושל ציוד צליחה, במשך כל אותו שבוע נעשו עבודות רבות לשיפור הירידות למים, כולל פתיחת קירות השקים שנעדרו לסגור על הירידות למים וסגירתם מחדש, בגיזרה הדרומית (עדות סא"ל גוליה, עמ' 2265). נצפו בקורי קצינים בעמדות הסמוכות לחעלה על ידי רכב קרבי, וחוגברה החמושת. שנקים היו מוכנים לעלות על הרמפות. נצפו פאוצים כמי החעלה, אולי לשם סילוק מוקשים (לקט מודיעין 423/73 מיום 5 באוקטובר במוצג 111, סעיף 25, וכן פרטים ברווחת המודיעין של פיקוד הדרום, מוצג 80, פירוט בסעיף 237 להלן, ורווחת המודיעין של אוגדה 252 למודיעין של הפיקוד - מוצג 190, ורווחת מודיעין יומיים של האוגדה, בחומר שנאסף על-ידי אלוף (מיל) משה גורן. כן עיין בסימנים שעליהם הצביע סגן סימן טוב כטירטא מוצג 318 שהגיש לסא"ל גדליה ביום 3 באוקטובר, להלן סעיף 268), כסיכום השבועי של אמ"ן מס' 40/73 לשבוע שהסתיים ב-4 באוקטובר, בע' 17, נאמר כי "מספר צעדים אשר להערכתנו ננקטו במסגרת התרגיל עשויים להיראות תריגים", וכיניהם

בדיקת מיוחדות ותנועות כוחות כשרות העופה מצריים. בהשתמשו במונח "צעדים חריגים" כאילו שחרר אמ"ן/מחקר את עצמו מן הצורך לתח לצעדים אלה את מלוא משמעותם ההתרעתית.

מפקדת חיל הים הייתה מודאגת מתנועה בלתי-שגרתית בצד המצרי. ידיעה מ-28 בספטמבר דיברה על הפלגת שתי פריגטות מספאגה ביס סוף לפורט סודן, תוך אזעקה הצותית לחזור לספינות (עדות אל"מ לונץ, ראש מחס"ן/ים בעמ' 1318; עמ' 1329; מוצג 141; לקט אמ"ן מיום 1 באוקטובר, עמ' 3). ידיעה זו השפיעה על אל"מ לונץ עד כדי כך שאמר למפקד חיל הים שלפי הרגשחר היא מעידה כי הצי המצרי יכול לעבור למלחמה. אבל הוא לא הציע לתח אתרעה לספנות האזרחית (עדותו בעמ' 1331-1332). כתוצאה מזה הרגברה ביום 3 באוקטובר הכוננות בחיל הים הישראלי. המצרים גם עשו הכנות לגיוס 20 ספינות דליג אורחיות. שתי משחתות מצריות ששהו בזמל עדן הועמדו במצב של כוננות יציאה לים תוך 6 שעות. אמ"ן ציין בלקט מיום 1 באוקטובר (סעיף 12) כי "זה לראשונה מאז הפסקת האש שהצי המצרי עורך תרגיל מקיף בשתי חזיתות בו-זמנית", אולם - הוא ממשיך ומעריך - "נראה שתרגיל זה משתלב בתרגיל הבינודרועי ויתכן שבמסגרתו תתרגל כניסת הצי למערך חרום - כולל כוננות יציאה כלי שיט לים". ביום 4 באוקטובר שוב נרגע מפקד חיל הים מהערכותיו המרגיעות של אמ"ן והוא החזיר את חיל הים לכוננות רגילה (עדות אלוף חלם בעמ' 2016 ואילן).

סוג התרגיל

74. יש להזכיר עוד גורם שהיה בו כדי לעורר ספק מדעיקרא בכוננותה של גירת "התרגיל": הידיעות על תרגיל החלו להגיע עוד ב-25 בספטמבר (נספח למכתב חא"ל שלו, במוצג 170א, חיק 4). ככל הנראה לא נתנו הידיעות המונה ברורה, כי הגדרת מותו של התרגיל על-ידי אמ"ן לא הייתה אחרת ועקבית. ביום 29 בספטמבר העריך אמ"ן כי לפניו "הכנות לתרגיל קריאות למילואים של מחזור חיילים וחיקים ששחררו ב-1 יולי 73. התרגיל כולל התיצבות ביתירות, ואמון רענון שאמור להסתיים לקראת מחצית אוק. 73" (לקט 410

במוצג 111); ואילו ב-30 בספטמבר הערכו היתה כי מ-1 עד 8 אוק' עומד להיערך "חרגיל מפקדות רחב מימדים בנושא כיבוש סיני" וכי לא מן הנמנע, שבמסגרת חרגיל המפקדות יוכלו אף חרגיל על-עוצבתי עם גייסות" (לקט 257/73, שם, ושנב באותו יום, בלקט 413/73): "הגם שקיימת כוונות עליונה בצבא המצרי, אין הדבר קשור בכל הידוע לנו ביזמה החקפית אלא בחששות מפני יזמה ישראלית דבתרגיל מפקדות מקיף בצבא המצרי".

בהתייעצות הצבאית-מדינית אצל ראש הממשלה ביום 3 באוקטובר אמר תא"ל טלו כי הוא מניח שנושא החרגיל הוא כיבוש סיני (ראה ציטוט דבריו), אך אין הוא מוסיף שהמערך המצרי ערוך לכרוך חזית התעלה.

בסיכום השבועי של אמ"ן מ-4 באוקטובר, עמ' 3, נאמר כי החרגיל החל בראשון באוקטובר וסיומו צפוי ב-7 בו, וכי "במסגרת החרגיל כוצע כנראה עד כה שלב התכנות בלבד, שכלל קידום כוחות מהעורף לחזית וחפיסת מוצבי פיקוד ושליטה. לחקר כוחו צפויים שלבים נוספים כחרגיל - תסל"ג [חרגיל סקטי ללא גייסות] ולתכן אף חרגיל עם גייסות".

ביום 5 באוקטובר בבוקר מדווח אלוף זעירא לשר הבטחון כי

"גם בענין החרגיל יש לי דילמה. יש תסל"ג יש חרגיל שלפניו, יש חרגיל מפקדות. יש חרגיל עם כל הכוחות. עד עכשיו אין לי אינדיקציה איזה מין חרגיל הוא זה. יכול להיות שזה חרגיל מפקדות, כאשר כל המפקדות נמצאות על יד טלמוניס והכל הולך ברשת" (מוצג 242, עמ' 5)

בשנתו (בעמ' 2195) הטכיר תא"ל טלו:

"...חשבנו שהחרגיל הזה כדוגמת חרגילים אחרים יכלול שלשה חלקים שחלק אחד יהיה - הכנות... כולל הזום כוחות, חלק שני שהוא חרגיל קשר שראינו אפשרות שיתנהל בצורה שאנו לא יודעים עליו, אולי לא אלתוסית; חלק שלישי - עם כוחות...".

ובעמ' 2196/7 הוא אומר שעד ליום 4 באוקטובר אמ"ן עדיין לא חש בשלב

חשוי של החרגיל;

"אנחנו במתשבת תהינו, התלבטנו בבעיה זו עד כמה שאני זוכר, וראינו כאפשרי שהתרגיל מתנהל בצורה שמתנהל או בצורה שאנו לא יודעים עליה. זאת אומרת בהעבודה שאין לנו (את) התוכן שלה."

ואלוף זעירא מעיד על דבריו הנ"ל לטר הכסתון ביום 5 באוקטובר

(בעמ' 5394):

"היו לי שני ספקות, האחד קטן, שיכולתי למצוא לו הסבר [בענין סוג התרגיל] והאחר גדול מאד. בענין יציאת הרוסיט, שעליה עוד ידובר להלן, לספק הקטן היו אומרים לי כל המומחים: מה אתה מתרגש, היום ה-5 בבוקר, הידיעות שלנו מה-4 בתורש, יש עוד 5, 6, 7 בתורש. בשלשה ימים אחרונים יהיה תרגיל עם גייסות."

יוצא איפוא (א) שהתנועות הרכות של כוחות כשטת התלו עוד ב-23

בספטמבר, בעוד שהידיעה הראשונה על תרגיל "חתריר 41" הגיעה רק ב-29

בספטמבר. תנועות אלה לא תאמו את הגירסה הראשונה של אמ"ן: "תרגיל ספקדות",

(ב) שעד יום 4 באוקטובר טרם עלה בידל אמ"ן להגדיר את השלב השני של התרגיל

(תרגיל תפאר) ו-(ג) שעד 5 באוקטובר טרם נשמע דבר על תחילת השלב השלישי,

בהשתתפות כוחות, לעומת זאת, נתגלו בתצלום האוויר מיום 4 באוקטובר תנועות

רבות של כוחות כשטת, כגון קידום הוותחית הרביט, שלא תאמו את גירסת התרגיל,

וכן ציוד ביטור. חוסר יכולת זה להגדיר את סוג התרגיל עורר תמיהה וספק בלב

אנשי אמ"ן. כאשר הכל היה בנוי על התנחה "תרגיל במצרים" חייבו ספקות אלה

("הדילמה", בלשוננו של אלוף זעירא) עיון מחדש בגירסת התרגיל מיסודה עוד

לפני קבלת הידיעות על יציאת הרוסיט, אשר נתקבלו אור ליום 5 באוקטובר.

אך עד לאותו זמן לא התערער אמונו של אמ"ן/מחקר בגירסת התרגיל.

פרק ד': המידע בימים 5 ו-6 באוקטובר והערכתו על ידי אמ"ן.

75. נעבור עתה לדיון במידע שהגיע אל אמ"ן בשני הימים האחרונים,

5 ו-6 באוקטובר, ובהערכת אמ"ן של אותו מידע.

יציאתן של משפחות הרוסים.

בראש ובראשונה עלינו לדון בידיעות על יציאתן של משפחות המומחים הרוסיים מסוריה ומצרים - אותן ידיעות שערערו את אמונתו של אמ"ן כגירסה: סערן הגנתי בסוריה ותוג'יל במצרים. ידיעה ראשונה על כך הגיעה אלינו עוד ב-4 באוקטובר לפנות ערב (מוצג 146, מס' 17, 18, 22, 29, 30). כחצות, אור ליום 5 באוקטובר, נקבעו הידיעות בסוריעין אמין (ערוח אל"מ בן-פורת בעמ' 1621). הידיעות הפירו על מתן הוראות לפינוי בהול של המשפחות מסוריה. הגיעו 5 מסומי "אירופלוט" סובייטיים לסוריה כדי לקחת את משפחות המומחים הכיתה. במקביל לבך הגיעו 6 מסומים לקהיר, דבר שהעיד על אפשרות של פינוי משפחות המומחים גם מצרים (מוצג 111, לקט מ-5 באוקטובר, בהול שעה 02.40; לקט מס' 423/73 מיום 5 באוקטובר, שעה 13.15, סעיפים 13-17, 35, 36, 42, 43; דברי אלוף זעירא במטכ"ל ביום 5 באוקטובר בצהרים, עמ' 2). ידיעות אלה "הדליקו אור אדום" אצל אמ"ן, בדברי אלוף זעירא. אכן, בלקט הנ"ל מיום 5 באוקטובר, שעה 02.40, אנו קוראים על שתי אפשרויות עיקריות:

"א. התלטה סורית לסלק את היועצים והמומחים הסובייטיים, כפי שעשתה זאת מצרים.

ב. פינוי חפוז של נשים וילדים מסוריה נוכח הערכת/ידיעה של ברה"מ, כל צפויה החלקות מלהמחית בין סוריה וייתכן גם מצרים, לישראל. אפשרות זו מקבלת תיזוק נוכח הידיעה (שטרם אומתה טופית) על טיסת 5 מסומי "אירופלוט" למצרים במקביל לטיסת המסומים לסוריה."

אלוף זעירא מסר לראש המוסד על פינוי חפוז זה בשיתה טלפונית בשעות

המוקדמות של יום 5 באוקטובר (סעיף 38 לעיל). אך עדיין חתה אמ"ן/מחקר מה

פטר התופעה הזאת. תהיה זו כאה לידי כיסוי בדברי אלוף זעירא בדיון אשר

התקיים ביום 5 באוקטובר בבוקר, בשעה 9, בהשתתפות שר הבטחון והרמטכ"ל

(מוצג 242, בעמ' 3. הדבריהם כבר הוכאו לעיל, בסעיף 49(ח), בהקשר אחר):

"הנושא הרוסי הוא בהחלט דבר לגמרי חדש.
השורה התחתונה היא, אני לא יודע למה הרוסים
הוציאו את הנשים והילדים. אני יכול לתת השערות.
השורה ראשונה היא, הרוסים יודעים שהמצרים והסורים
הולכים לתקוף, הם מעריכים שהתקפת הנגד שלנו תצליח,
והיא תפגע בעומק ובמשפחות, לכן רוצים לפנות את
אנשיהם; או שהם רוצים לבוא למצרים ולסורים ולהגיד
להם: תראו, אנחנו יודעים שאחם הולכים לתקוף, אנחנו
כבר מוציאים את המשפחות, ותדעו שאנחנו לא אחכם
בנושא זה.

אפשרות שניה, שהרוסים באמת ובתמים חוששים
שאנחנו הולכים לתקוף - דבר ראשון היו באים לאמריקאים
והיו אומרים לאמריקאים, תגידו משהו לישראלים,
והאמריקאים היו באים אלינו בריצה ושטחה לעשות להם
שירות זה. האמריקאים עוד לא עשו את זאת.

אפשרות שלישית, שהיא בכל אופן אפשרות שקשורה
בענייני צנים - ביחסים בין הרוסים לסורים, אני לא
יודע יכול להיות שיש איזה חיכוך במשהו שאנחנו לא
יודעים אותו... אולי הטילו עליהם איזה הגבלות.

מה מפריע לי בעניין זה? מפריע לי שזה גם במצרים.
אני יכול לבוא ולומר אולי גם במצרים יש משהו שאנחנו
לא יודעים, אולי הרוסים אומרים: אם גמרנו את העסק
הזה בסוריה - בוא נעשה את זה גם במצרים, כי המצרים
בוודאי ילכו אחר הסורים.

סך הכל זה הכל השערות. השורה התחתונה היא,
שאין לי הסבר למה הרוסים עושים את זאת".

חרמטכ"ל מעיר על כך הערה קולעת (שם, בעמ' 4):

"החפזון שבו מפנים אותם (אמרו להם לקחת אתם רק 30 קילו
מטען וחרוזו). זה לא מחאים ל"כייס", אט יש קרע -
אומרים תוך שלשה ימים תוציאו את המשפחות, אבל לא
בחפזון כזה."

ולמעלה מן העניין, בעמ' 2, שם, אומר שר הבטחון: "הרוסים זה לא קרע

פוליטי", ועל כך מעיר חרמטכ"ל:

"יש לי עוד סימן שזה לא קרע פוליטי, כי זה יחד עם
סוריה ועם מצרים" (ברישום הושמטה בטעות המלה "לא").

ושר הבטחון מוסיף:

"קרע פוליטי זה לא נשים וילדים, אלא עם גברים,
זה יכול להיות מתוך חשש להקיפה שלנו."

76. מכל הניתוח של אלוף זעירא באותו מעמד אין זה ברור מדוע אין הוא מעדיף
את השערות הראשונה על שתיים האחרות. הרי הוא מזכיר נמוקים נגד שתיים האחרות,
אך אין נמוקים כאלה נגד הראשונה, שנתמכה על ידי הרבה סימנים מעירים וידיעות

מתריעות אחרות, אין זאת כי קשה היה לו להפרד מגירסתו "תרגיל; מערך הגנתי", בגלל הקונצפציה המוטעית, שהאויב אינו רואה עצמו מסוגל לפתוח במלחמה כוללת. זו ואף זו: באותו יום, 5 באוקטובר, הגיעו ידיעות נוספות שהיו תליבות להכריע את הכף לצד הסתברות גבוהה שהמלחמה בשער. לפני שנתאר ידיעות נוספות אלה, עלינו להתעכב עוד על הספול של אמ"ן בידיעות על יציאת משפחות הרוסים.

בישיבת המטה הכללי ביום 5 באוקטובר, בשעה 12.30 (על השעה ערוך ר"א אלעזר, עמ' 3914) עדיין חוזר אלוף זעירא על שלש האפשרויות (ייתכן חשש רוסי שאנו עומדים לתקוף, ייתכן חשש רוסי שהם הולכים לתקוף וייתכן שהסיבה אחרת והיא פנימית ביחסים בין ברית הסועלות למצרים וסוריה"); ואתרי שהוא עומד על תופעה מדאיגה נוספת (יציאת כלי השיט הרוסיים מאלכסנדריה - ראה להלן), באות המליט הפסליות שלו (בסוף עמ' 2 של הפרוטוקול):

"כל הדברים שמנלחי לא משנים את ההערכה הבסיסית של אמ"ן שהסבירות למלחמה ביזמת מצרים וסוריה היא עדיין מאד נמוכה, וסביר שכל מה שקורה היום, להוציא את העניין הרוסי שעוד אין לנו הסבר ברור עליו, נובע מחששות סוריים, מחששות מצריים בפני תקיפה שלנו, בסבירות נמוכה קיימת אפשרות של תקיפה סורית-מצרית מתואמת, ואני אומר את זה שזה בסבירות נמוכה ואפילו נמוכה נמוכה. כאשר המטרה הסורית יכולה להיות איזה שחזא מחמף ברמת הגולן ואם זה ילך גם ריזה יותר עמוקה, ולגבי מצרים או פתיחה כאש או איזה שהיא משימה בהליקופטרים או בחצייה. בסבירות הכי נמוכה תרגיל גדול של חצייה במטמה לכבוש את שני עברי התעלה ולנסות לנוע אל המוצות" (החשובות שלנו).

וזו הדעת שהרמטכ"ל הביע באותו מעמד:

"אני ביסרוו מקבל את הערכת אמ"ן ורואה את המלחמה כפחות סבירה ברגע מאשר, כלומר, אני רואה את הסכנה שתפרוץ היום מלחמה, היזם או מחר, כפחות סביר מאשר לא תפרוץ מלחמה.

.....

יחד עם זאת, כפי שאנחנו יודעים, המערך הגנתי הזה הוא בהחלט גט מערך החקפי, ולמעריך הזה גם תורתית וגם מעשית ישנן כל האפשרויות לעבור להחקפה.

2 דברים אני הייב לקחת בחשבון:

האחד - שאם הם ירצו הם מסוגלים לתקוף תוך זמן קצר ביותר.

2 - שאין לנו הוכחה פוזיטיבית שהם לא מוכנים לתקוף. כלומר, אין לנו אף ידיעה מודיעינית אחת שלפיה אני יכול לדמר: יש לנו מקוט (סקור?) יוצא מן הכלל שבא ואמר לנו שהם לא הולכים לתקוף אלא כל מיני דברים אחרים.

זלכך שני הדברים האלה, חוסר הוכחה פוזיטיבית
והיכולת שלהם לעבוד למתקפה הם צריכים להיות בסיס
להערכת מצב לפעולות שאנו עושים אותם."

ראה גם להלן, בסעיף 221(4).

גם בלקט מס' 423/73 שהוצא באותו יום בשעה 13.15 עומד אמ"ן
עדיין על הערכתו המרגיעה בענין המשפחות הרוסיות (שם, סעיף 43):

"הבעת מטופים אלה הן לסוריה והן למצרים ועזיבת
כלי השיט את נמלי מצרים מעלה את האפשרות, כי
פינוי המשפחות מסוריה אינו נובע ממתיחות בין
הסודים לסובייטים אלא מחששות סובייטים שצפויה
יזמה צבאית מצרית-סורית נגד ישראל. כאמור
אנו מעריכים שבירותה של פעולה יזומה כזו כנמוכה."

77. כפי שראינו, הדגיש אלוף זעירא בדיון אצל שר הבטחון ביום
5 באוקטובר, בשעה 9 בבוקר, את החפזון של יציאת המשפחות הרוסיות
בגורם מיוחד לחוסר יכולתו למצוא הסבר ברור לתופעה זו (אלמלא החפזון,
היה יסוד יותר ממשי לסבדה בדבר קדע פוליטי, כפי שהעיר שם הרמטכ"ל).
אולם למדבה חפלא לא הזכיר אלוף זעירא עובדה חשובה זו בישיבת השרים
אשר החקיימה יותר מאוחר באותו בוקר, בשעה 11.30. לפי עדותו לא
היחה לו כל ברובה להסתיר את העובדה הזאת (פרוטוקול, עמ' 5417
וראילך). ענין זה לא התברר לנו עד הסוף. נוסף כאן כי לפי
פרוטוקול ההחיצות הצבאית-מדינית אצל ראש הממשלה ביום 18.4.73
(מוצג 57, עמ' 18) היה מקרה בעבר של טחן הרואה לאלוף זעירא לא
להביא בפני הממשלה את מלוא המידע שהיה בידו. אין אנו שוללים את הגישה
שלפיה לא חמיד אפטר לגלות אפילו בפני הממשלה את מלוא המידע הנמצא
בידו רשויות המודיעין, כגלל סכנה דליפות של מידע רגיש ביותר או
חשש משרפת מקור בעקבות הדליפה.

סכנת דליפות מישיבות הממשלה

מחובתנו לחזור ולהצביע על חומרת הבעיה של דליפת מידע סודי מישיבות הממשלה, שבה נגענו בסעיף 20 של הדו"ח החלקי. שמענו דברי קובלנה מרייט בעדות ראש הממשלה דאז גב' גולדה מאיר (עמ' 4537 ואילך), על נושא זה, שיש בו "פורענות מסוכנת מאין דוגמתה, הן מבחינת הכסחון והן מבחינת החיובינה הצבורית" (דברי השר גלילי בעדותו בעמ' 4980). אכן זו טכנה מדינה הגלויה לעיני כל הקורא את העתונות היומית במדינתנו - ועם הקוראים הקבועים נמנים, כמובן, שירותי המודיעין של האויב המשיגים בדרך זולה זו הישגים שלעולם לא היו משיגים בדרכי ביון מקובלות. אחת המיבות לדליפות היא לפי עדות שקבלנו (עמ' 4982; עמ' 5838-5842) שהיו שרים אשר סברו שהם חייבים חובת דיוח למוסדות מפלגתיים גם בענייני בטחון כמוסלים או שראו צורך להיוועץ באישים שמחוץ לממשלה גם בעניינים החייבים שמירת סוד קפדנית. אין צריך לומר שזו גישה פסולה לחלוטין, ויש בזה גם סכנה של התרת הרצועה לגורמים אחרים שבידיהם מידע סודי.

ברו"ח החלקי שלנו, סעיף 20, חודדנו דעתנו כי "יש להתגבר על תופעת זו על ידי הרכבת ועדה שרים לענייני בטחון שמספר חבריה יהיה קטן באמת - ושיקול זה חייב, לדעתנו, להינתן שיקול מכריע בעת הרכבת ועדה זו, וכך על ידי הקפדה על הפעלת הנדאות החזק והתקבול, הבאות להבטיח את מודעות דיונייה בענייני בטחון".

על המלצותינו אלה אנו הוזרים עתה במפגיע.

78. פניה לשרותים זרים

אחרי קבלת הידיעות על היציאה הכתולה של משפחות הרוסים פנה אמ"ן ביום 5 באוקטובר בבוקר אל שרות זר וביקש ממנו, בין היתר, את הערכתם בעניין זה. אבל הפניה (לפי מוצג 298) גילחה שפת וביטחה שפתיהם, כל מדובר בה רק על בוא

המטוסים הסובייטיים לקהיר ולדמשק. טיסות אלה תוארו ב"בלתי שגרתיות", בלי לציין את החפזון שבטינוז המשפחות, הפניה נוסחה כך מחשש ראש אמ"ן "לשרוף" את המקור שלו (עדות אלוף זעירא בעמ' 5422 ואילך; עמ' 5714 ואילך). החשובה נתקבלה מהשרות הזר באותו יום בשעה 20.30 בערב, והיא היתה מרביעה: כי טיסות מטוסים לקהיר ולדמשק לא היו בלתי-רגילות לפני הנסיגה הסובייטית ממצרים והיו קשורות כרגיל בהערכת סגל צבאי וסטודנטים, וכי החקירה היא שגם הפעם הטיסות הן לסיירות דומות (מסמך שלפני האחרון כמוצג 103; כן ראה חשוכה מאותו שרות באותו יום - מוצג 263 - המעידה על גישה סקפטית לאפשרות שהסורים מתכננים פעולות התקפיות בעתיד הקרוב, כי לא אסו ולא סאדאת מתכוונים לפעולות צבאיות כזמן הזה). היתה זאת הערכה מוטעית בעליל וגם אמ"ן לא קיבל את ההסבר כנכון. לא מן הנמנע הוא שאילו מסרנו למקור הזר גם על החפזון המיוחד של הפיגוע, לא היה יכול להגיע להערכה זאת. להלן בחשוכתו מתזיק המקור הזר בגירסת התרגיל במצרים ומערך הגנתי בסוריה בגלל חששות מהתקפה ישראלית. ברור שלהערכה כולה לא היה ערך, מכיוון שהיא הביבה על מידע אשר בו הושמט פרט עיקרי.

כבוקרו של אותו יום היתה שקלא וטריא רבה בזיון אצל שר הבטחון באותה בעיה של "שויפון" המקור אשר הודיע על יציאתם החפזת של משפחות הרוסים, אלוף זעירא מסר לשר הבטחון על פנייתו לשרות הזר (מוצג 242, בעמ' 12). הצעת שר הבטחון היתה להעביר דרך אותו שרות זר לערבים ולרוסים בעקיפין ידיעה שאם כל הפעילות במצרים ובסוריה היא בגלל חשש מהתקפה ישראלית, אנו מודיעים שאין לנו כל כוונות התקפיות. כדרך זו קיומה שר הבטחון גם לקבל מידע נוסף דרך השרות הזר (שם, בעמ' 13).

הצעה זו הוכאה באותו בוקר בפני ראש המשלה (ראה מוצג 57, עמ' 4) ובחוצאה מן הזיון אצלה נוסחה פניה נוספת אל הגורם הזר (מוצג 267) שאליה צורף תדרוך מודיעיני מפורט (מוצג 269; עדות שר הבטחון עמ' 4387 ואילך; עדות ראש המשלה בעמ' 4496 ואילך). גם באותו תדרוך מודיעיני (מוצג 269) לא ניתנו פרטים על הפיגוע החפזו אלא בנוסף על פרטים בדבר המטוסים האזרחיים הסובייטיים אשר הגיעו נאמר שט דק (בסעיף 5): "לפי דו"ח אתר שקבלנו נראו משפחות רוסיות (נשים וילדים) מתאספות בשדה החעופה של דמשק - כנראה לצורך פיגוע בסוריה", כלומר גם כאן גבר החשש של גילוי המקור

על הצורך לקבל תגובה מלאה ככל האפשר על מידע שלם. (על פעילותם של שגרירותנו ושל שר החוץ בחו"ל ביום 5 באוקטובר - ראה לעיל, בסעיפים 41-42).

ידיעה נוספת ביום 5 באוקטובר.

79. ביום 5 באוקטובר, בשעה 17.30, נחקלה אצלנו ידיעה |

אשר לפיה גודע | שסוריה הרחיקה את המומחים

הסובייטים ואת משפחות הדיפלומטים הסובייטים.

הסורים נמקו את ההרחקה בכך שבכוננת מצרים וסוריה לפתוח במלחמה נגד ישראל.

הודעה מוקדמת על ידיעה זו נמסרה לתא"ל שלו עוד בשעה 17.00 (מוצב 292). לפי הזכר לראש אמ"ן היא לא הובאה לידיעתו אלא בשעה 22.30 בערב, ולקט מודיעין מלידי-מדוני מס' 427/73 הוצא עליה רק ביום 6 באוקטובר, בשעה 06.35 (או 07.30). עד ליום שבת, 6 באוקטובר, בשעה 07.15 בבוקר, היא אף לא הובאה לידיעת הרמטכ"ל (ערוח ר/א אלעזר כעמ' 4071/2).

עכובים אלה אומרים דרשני. חקרנו את אלוף זעירא בנושא זה, והוא הסביר (א) שהעכוב עד למסירת הידיעה אליו נבע כנראה מפעולות של כירור ותיאום כיון ענפים טונים באמ"ן/מחקר, (ב) שהידיעה עצמה לא נראתה אמינה ביותר, מפני שאותו מקור הונח בעבר כבלתי-מדויק ומפני שהידיעה עצמה

לא היתה מדויקת (כל היא זכרה על הרחקת המומחים הסובייטים

עצמם, בעוד שנפוצל מונר רק משפחותיהם). (ג) עוד לפני קבלת הידיעה הכיא

אמ"ן בחשבון שייחכן כי הפינני קשור בכורנוח התקפיות של סוריה ומצרים (פרוטוקול, עמ' 5446-5447). באשר לעיכוב הנוסף אשר חל בהוצאת הלסט

מתברר שתלקט הזכך עוד ביום 5 באוקטובר והוצאת חוכנו עוככה עד להופעת הלסט

מיום 6 באוקטובר, שעה 06.35. איך בידינו לקבוע על ידי מי ומשום מה

עוככה הוצאתו. תא"ל שלו מסר לנו (במכתב מיום 14 במרס 1974 אל סזכיר

הועדה) כי לדבריו רמ"ן תהילה (ראש משמרת מר"ת כאותן לילה - לא העיד

בפנינו) אלוף זעירא הוא אשר הורה על עכוב הוצאת הלסט, אלוף זעירא אינו

זוכר זאת ואינו חושב זאת לסביר (מכתב חשוכה שלו מיום 21 במרס). לא ראינו

שעם להמשיך בכירור התעלומה הזאת. יכול להיות שאחת הסיבות לספול זה בידיעה

חשוכה ביותר היתה שאותו ערב היה ערב יום כפור. אבל נראה לנו שאין להסביר את הדבר רק בסיבה זו. אכן, הידיעה לא היתה מדויקת לחלוטין, אבל היה בה אישור _____ לידיעות המדויגות על יציאת המשפחות הרוסיות, תוך ציון הסיבה לתופעה זו, _____

_____ היה לידיעה זו משקל ניכר להבהרה אותה שאלה שבה התלבט אמ"ן ביום 5 באוקטובר בבוקר: מה סיבה הפיננזי הזה. אין להבין כלל את יחס הזלזול של אמ"ן/מחוקר אל ידיעה זו, אלא אם משערים שקשה היה לאמ"ן לנטוש אפילו ברבע זה של אמת את הקונצפציה שבה נאחז כמעט עד לרגע האחרון. מן הצורך היה להפיץ ידיעה זו עור בערב יום הכיפורים, ואין לדעת אם הרמטכ"ל והדרג המדיני העליון לא היו מסיקים ממנה מסקנות נכונות עוד בו בלילה.

דעתנו על הערכת הידיעה הזאת היא כי - (א) הסיפור הטכני בה באמ"ן/מחקר היה כושל; (ב) היה זלזול בחשיבותה בגלל דבוקה אמ"ן/מחקר בקונצפציה שלו, (ג) היה ליקוי נוסף בהערכה, כי אמילו היה המקור בעבר בלתי-מדויק בהערכות שלו עצמו, הרי הפעם _____ לא היה יסוד להשיל ספק.

יציאת אנזות רוסיות מנטלי מצרים.

80. לפיננזי המשפחות הרוסיות נוספה עוד עובדה שהיתה חייבת לעורר ראגה תמורה: ביום 5 באוקטובר בבוקר הפליגו כמעט כל אניות המלחמה הסובייטיות מנמלי מצרים. בלקט מיוחד (מס' 86/73) שהוצא על כך באותו יום בשעה 12.10 ציין אמ"ן כי יש שמעול מיוחדת לעובדה זו נוכח הידיעות על פיננזי משפחותיהם של מומחים סובייטים מסוריה ובוא מסובייטים סובייטיים לקהיר למטחה דומה. אמ"ן מעלה בלקט זה שתי אפשרויות: או שהיציאה היא על רקע ידיעה או הערכה סובייטית על ההלקחות מלחמתית באזור, מחוץ רצון הסובייטים להרתיע את המצרים שלא להגרר לחרפתקה צבאית; או החלטה מצרית - אולי כתאום עם הסורים - לסלק את שארית הנוכחות הצבאית במצרים. אולט - נאמר שט - לא נראית עתה למצרים סיבה ממשיכה לדרוש את הוצאת המומחים וכלי השייט הסובייטיים ממצרים. נשאלת השאלה: אט כן הדבר, מדוע לא ראה אמ"ן שהפרוש המתבקש הוא כי הרוסים יודעים על מלחמת הממששח ובאה, ויודע לא שינה אמ"ן את עמדתו מיסודה, כדי להתריע לפחות ביום 5 באוקטובר בצהרים על סכנת מלחמה

מידיעה? תחת זאת הסתפק אמ"ן גם בשעה 13.10 באוחו יום, בספירתו הכוללת על "כוננות ופעולות בסוריה ובמצרים, נכון ל-051000 אוק" (מס' 423/73, בסעיף 37) באיון הפוכה בי הפלגת כמעט כל יחידות הלחימה הסובייטיות מנמלי מצרים הוא "דבר בלתי-שגרתי לחלוטין", ולאחר מכן בא סעיף 40 באוחו לקט, שעליו כבר עמדנו בדו"ח החלקי, בסעיף 25, כי "למרות שעצם חפיסח מערך החרום בחזית התעלה טומן בחוכו לכאורה סימנים מעירים ליזמה התקפית, הרי לפי מיטב הערכתנו לא הל שיגרי בהערכת המצרים את יחסי הכוחות בינם לבין כחוח זה"ל. אי לכך, הסבירות שהמצרים מחכוונים לחדש את המלחמה היא גבוהה", ובישיבת המטכ"ל באותו יום בצהרים מדבר אלוף זעירא עריין על סבירות גבוהה מנסוכה והחדרוך שהוא נוחן למפקדי זה"ל באוחו סעמד הנו ביסודו מרגיע לחלוטין (ראח סעיף 76, לעיל).

מידע קודם

81. הידיעה על היציאה החפוזה של משפחות הרוסים החל ביום 4 באוקטובר לפנות ערב היתה חייבת לקבל צביון מיוחד גם לאור מידע המסופק בידי אמ"ן המסופק כי "במקרה והסיסים הסובייטיים המסופק לא ירצו לטוס במלחמה, ילחמו המצרים בלעדיותם ובלי עורחם. הסיסים הסובייטיים יודעים רק על הכוונות הכלליות למלחמה ויכניסו אותם לעניינים רק בסמוך פאר לתחילת המלחמה" (מוצג 95, מסמך 36, בסוף עמ' 1; החדשה שלנו). איננו יודעים אם ידיעה זו היתה לנגד עיני אמ"ן כעת חערכת הידיעות על יציאה המשפחות הרוסיות.

שבירת צום הרמדאן

82. ידיעה נוספת שהיתה חייבת לעורר חששות, כאשר היא הצטרפה למידע האחר שהיה בידי אמ"ן, נגעה להיתר שניתן לחיילים בצבא המצרי לשבור את צום הרמדאן. ידיעה זו הגיעה ביום 5 באוקטובר, בין השעות 6 ו-8 בכוקר. יוצא ממנה שמפקד אחת הדיביזיות (כנראה בכחות האויר) הורה לחייליו לאכול, ומוסר הידיעה אינו יודע אם ההיתר ניתן בגלל חרגיל (בערבית: משרופ) או לא (מוצג 78). בלקט של אמ"ן מס' 423/73 מאוחו יום (בעמ' 6) מופיעה הידיעה: "הותר לחיילים לא לצום כחג הרמדאן" ברשימה צעדים שננקטו בכחות האויר בגלל

"החששות והכוונות הגבוהה", ב"חששות" התכוונו מחברי הלקט ל"חששות המצרים מפני כוונה ישראלית לנצל את התרגיל ואח הג"רמד אך" לפעולה אורזרית התקפית" (שס, סעיף 20, בעמ' 4). כלומר, אמ"ן לא ראה את הידיעה כמתריעה על כוונות התקפיות. כמה מראשי המחקר באמ"ן אומרים שבעבר ניתן בצבא המצרי היתר לאכול בעת תרגיל, אבל לא עלה בידם למצוא את הידיעות על כך מתוך כלל הידיעות המצטברות בתיקל אמ"ן, בחינת המחס בערימת השחת (מכתב תא"ל שלו מיום 10 בינואר 1974, במוצג 170א', תיק 3, ועדות אלוף זעירא בעמ' 627 ואילן). מבחינת הדין המושלמי מותר כנראה לזכור את הצום בעתות מאמץ גופני רב, כגון השתתפות בתרגיל צבאי (תווה זעת ד"ר יואל קרמר מאוניברסיטת חל-אביב, במוצג 170א', שס). אבל כאן יש לזכור שעד לאותו יום, 5 באוקטובר בבוקר, שרס זיהה אמ"ן את סוג "התרגיל", ולא היה ברור כלל אם הוא כולל תרגיל של גייסות. העד אלברט סודאי, ראש המדור המדיני בענף מצרים באמ"ן/מחקר, שהיה מודאג מייצגות מתריעות אחרות אשר נתקבלו עוד לפני כן, שם לכו במיוחד לידיעה זו וראה אותה בחומרה (בתור יליד עירק, שעלה משם בגיל 18, הוא מכיר את ההורז המושלמי). אבל כאשר השיח את דאגתו בפני הממונים עליו, וביניהם תא"ל שלו, פטרוהו באומרים שכבר הכניסו זאת לסיפור היומי.

ועוד ידיעה שהיה בה משום סימן נוסף על כוונות האויב הועברה

בתוך מצרים ביום 5 באוקטובר. היא אמרה כי - האויב הישראלי

גייס (?) מספרים גדולים מהגאמניס לו בתוך הארץ כדי לבצע פעולות חבלה

ורוגול במסד יתחילו תקיפות! (מוצג 145, מסמך 8). גם ידיעה זו לא השפיעה

על אמ"ן לתח לזח"ל התרעה מלידית.

ידיעה מתריעה נוספת

83. לכל הידיעות הללו מיום 5 באוקטובר יש להוסיף את העובדה שבבוקרו

של אותו יום נתקבלה ידיעה אמינה שהיה בה מטרה התרעה, אשר לפיה

עוד יתקבלו ידיעות יותר מדויקות תוך אותה יממה. כטיפול בידיעה זו על ידי

טובגוח האיטוף שלנו שקיבלה אותה אנו דנו לעיל, בסעיף 38. כאן ברצוננו

לעמוד על עצם הידיעה מאותו מקור שממנה השתמע ברורות כי עוד התקבל נקרו

ידיעה החרפתית דתופה (ראה דברי אלוף זעירא בהתייעצות אצל ראש הממשלה ביום 5 באוקטובר לפני הצהרים, מוצג 57, בראש עמוד 3 של הפרוטוקול).

מאותו מקור נחקבלו בקיץ 1973 כמה ידיעות מחריעות אשר ריברו כולן על פתיחת מלחמה על-ידי מצרים בסוף ספטמבר - תחילת אוקטובר 1973 (מוצג 98, מסמכים 42, 43, 44, 47).

אבל כפי שכבר הערנו לעיל (בסעיף 11(1)), יש להבריל בין אמינות הידיעות אשר נמסרו לבין נכונות הערכותיו של המקור. מאז ימי הקיץ ועד ללילה, אור ליום § באוקטובר, לא באה שום הודעה נוספת מאותו מקור, למרות הסתירות שבידיעות הקודמות היה אלוף זעירא חייב לראות בעצם הדחיפות שבהודעת המקור הפעם (אף כי ביום 5 באוקטובר נבוקר עדיין לא כללה הידיעה מועד מסויים לפתיחת המלחמה) סימן מחריע מובהק. כאשר נחקר אלוף זעירא על כך (בעמ' 1021), הוא משיב כי "לא הועברה לאמ"ן הרגשה שיש איזה שהוא אלרמיזם יוצא דופן בידיעה של [מקור]". חרוץ זה אינו נראה לנו, כי אפילו לפי הדרוח הכלתי-שלם של ראש המוסד אליו ביום 5 באוקטובר נבוקר, עדיין היו הרברים שנמסרו לו חייבים לתורה גורם חשוב מאד בשיקוליו באותו יום. נפועל לא ירחס להם כמעט שום משקל, אלא ראש אמ"ן המתין ער לקבלת ידיעות יותר מפורסות מאותו מקור, שנכל מקרה היו יכולות להגיע רק באותו ערב.

יום 6 באוקטובר כיום קריטי

84. היה קיים עוד גורם שאותו הזכרנו כדו"ח החלקי שלנו (בסעיף 31(ו)) בפרק על שר תבטחון, אך הוא חל במשנה תוקף על ראש אמ"ן ועוזריו: יום שבת, 6 באוקטובר, היה יום קריטי במיוחד, בהיותו שבת שבתון, שבו היה האויב עלול להפתיע את ישראל. ידוע היה לאמ"ן שימי חג ומועד בתנאי לנדרים מסויים מתייבים חמיד ערבות מיוחדת מליבה זו (מוצג 17, מוצג 48, מסמך 25).

כבר נאמר לעיל שאין זה ברור מדוע המלחמה לא פרצה כבר באחד
 התאריכים הללו - אם היו אלה ידיעות-שוא מלכתחילה או אם בדיעבד נרחע
 סודות מלעשות את הצעד המכריע. אבל קביעת התאריכים על פי נתונים קלנדריים
 והזימה לפתוח במלחמה ביום חג לישראל דוקא - אלה התקבלו על הדעת,
 גם אלמלא אותו מקור אשר העמיד את אמ"ן במפורש על סכנה זו.

מהות ההתקפה של האויב בעיני אמ"ן

85. ראינו שביום 5 באוקטובר עדיין לא נטשו ראש אמ"ן, ועמו יחד מחלקת
 המחקר של אמ"ן, את הקונצפציה. אמנם נתעוררו בלבם ספקות נוכח יציאת
 משפחת הרוסים, אבל סבירות המלחמה היתה בעיניהם עדיין נמוכה מאד.
 אך היא להם גם קר הגנה שני בנוסגתט מן הקונצפציה: הם עדיין מאנו
 לראות נכוחה את מהות ההתקפה הכוללת העומדת להיפתח, אם אמנם תיפתח ההתקפה:
 בישיבת המטה הכללי, בשעה 12.30, מביע אלוף זעירא דעתו על סבירות נמוכה
 של התקפה סוריה-מצרית מתואמת, ושלכל היותר יהיה "איזה שחוא מחסף ברמת
 הגולן, ואם זה ילן, ריצה יותר עמוקה", ולגבי מצרים - "או פתיחה באש או
 איזו שהיא משימה בהליקופטרים או בחצייה", ורק בסבירות הכי נמוכה תרגיל
 גדול של חציית התעלה במגמה לכבוש את שני עברי התעלה ולנסות לזרוע אל
 המיצרים (הדבריה צוטטו בסעיף 76 לעיל).

וכך שואל עצמו אלוף זעירא בישיבת השוים בצהרי אותו יום (בעמ' 5
 של הפרוטוקול):

"מה האומציות והתכניות של המצרים במקרה שיפתחו באש?"

ותשובתו:

יש להם באופן בסיסי שלוש אפשרויות: א. לחצות את
 התעלה. יש להם תכנית לחצות את התעלה ולהגיע עד המיצרים;
 ב. לערוף משיטות בסיני ולאורך התעלה; ג. לפתוח בהפגזה.
 ברור שיכולה להיות דרך רביעית, שהיא תערובת הפצות ופשיטות.
כל זה בסתירות הנמוכה ביותר - חציית התעלה והגבוהה ביותר
 היא פשיטות, ואולי ירי פה ושם, אין - לא למצרים ולא
 לסוריה - אופטימיות גדולה לגבי ההצלחות שלהם האפשריות -
 אם ינסו תקנה-מידה גדול, בפרט בגלל הנהיחות האווירית שלהם.
 הם מודעים מאד לנהיחות האווירית שלהם.
וכל עוד אין הרגשה שאפשר להשיג מצב נוח באוויר, לא
יילכו למלחמה וודאי לא למלחמה גדולה. אולי במקרים
 קיצוניים יילכו לדבר קטן מתוך תקווה שלא יתפתח לדבר
 גדול.

בהתחשב עם כלל הידיעות שהצטברו בירי אמ"ן עד לאותו מועד, לא היה לאמ"ן שום יסוד לראיה כזאת של התקפת האויב העומדת להתחולל, מה גם שהידיעות היחידות שהיו לאמ"ן היו למלחמה כוללת, ולא למלחמת התשה אך גם ברגע גורלי זה בלטה הדבקות הגמורה בקונצפציה אשר המיחה את היכולת להעריך את המידע שהיה מצוי בירי אמ"ן, הערכה מפוכחת ואובייקטיבית. יכול להיות שראיה מעוותת זו של מהות ההתקפה של האויב תרמה את חלקה לשיבושים בכוננות צה"ל ובפריסת כוחותיו בחזית התעלה.

תצלומי אוויר; שינוי בעמדת אמ"ן

86. להשלמת התמונה ^{שאלה} שכלל המידע אשר הביע אל אמ"ן ביום 5 באוקטובר יש לחזור ולהזכיר את תצלומי האויר אשר נעשו כחזית התעלה ביום 4 באוקטובר ופוענחו כלילה, אור ליום 5 באוקטובר, והם גילו כזכור (סעיף 55, לעיל), "מערך חרוט" מלא בהיקף שלא הכרנוהו בעבר, ואח גיחת הצילום ביום 5 באוקטובר כחזית חטורית, שבו כהגלה תגבור נוסף ב- 5-6 גדודי חח"ם בינוני שהביא את סך הכל של סוללות החח"ם ברצועת החבנה הראשונה ועורפה לכ-130 סוללות, ואח מספר הסנקים ל-760 (עודה אלוף חופי בעמ' 1846). כ-8 גדודים חח"ם בינוני קודמו עד למרחק של כ- 6-7 ק"מ מקו הפסקת האש (לקט 426/73, מיום 6 באוקטובר, שעה 03.40), גם מיפנים מובהקים אלה כחזית חטורית אשר העיון ברורות על מערך התקפי-הגנתי לא הביאו לשינוי מיידי בעמדת אמ"ן מן היום שלפני כן (5 באוקטובר). שינוי זה בא רק עם התקבל הידיעה מן המקור שהוזכר לעיל, קרוב לשעה 3 בבוקר (פוזג 98, מסמך 64). לאור ידיעה זו שינה אמ"ן סוף-סוף את השקפתו על מינוי הסוכייטים ממזרים ומטוריה, ובלקט 427/73, מיום 6 באוקטובר, שעה 06.35 (או 07.30) נאמר בכותרת כי "פינוי זה עשוי להתקשר בהכנות הערבית למלחמה".

דיווח במיטת מוסכם

87. בנושא המידע שהיה בירי אמ"ן עד לפרוץ המלחמה נותר לנו לדון בעוד שני עניינים, הראשון בנוגע לידיעה נוספת שנחבלה ביום שבת עצמו, בשעה 11.56.

היחה זאת ידיעה

מן הנסיון של מלחמת

ההתשה היה ידוע _____ כדי
להזהיר על פתיחת הרעשה ארטילרית מן הצד שכנגד. היריעה נמסרה לאלוף פיקוד
הדרום בהיוחו כמסה הכללי בין השעות 12-13, וניחנה מיד הוראה על כוננות
ספיגה, כלומר, כוננות בפני הרעשה ארטילרית (עדותו בעמ' 1928 וכן ראה להלן
עדות סא"ל גדליה בעמ' 2279 ואילן; עדות תא"ל ברוך הראל בעמ' 3379 ואילן).
כנראה בחוצאה טזה ניחנה באוגדה 252 בשעה 13 בערך פקודת "שובך יוניס קטן"
מיד. כעבור 10 דקות בלבד שינחה האוגדה את הפקודה לגבי מרחב חסיכה 275,
על ידי מתן הוראה שניתנה למפקד החסיכה שלעת עתה אין לחזיז את השנקים קדימה
(עדות אל"ם נוי, מפקד חסיכה 275, בעמ' 1821). על כל פנים, לא הוכנה
הסיסמה המוצגת כמעידה על כוננות המצרים לצלות את התפלה, ולפי נסיון העבר
גם לא היה מקום להבינה כך, כשהיא לעצמה. אבל אילו היא נותחה באמ"ן/מחקר
מיד בקשר עם הידיעה, שהיתה בידו, על פתיחת מלחמה כוללת באוהו יום, ייתכן
שאפשר היה להסיק ממנה כי האויב הקדים את שעת הפתיחה של המלחמה הכוללת.
לא שמענו מן העדים שזיחות כזה נעשה באמ"ן/מחקר (עדות תא"ל שלו בעמ' 2204
ואילן; עדות סא"ל בנרמן, עמ' 2561).

שעת ה-ש"ש של האויב

88. הנושא השני נוגע לקביעת השעה משוערת של פרוץ המלחמה.
כזכור, נאמר בידיעה האחרונה שנתקבלה ממקור מהימן כי המלחמה תיפתח
"בשבת 6.10.73 לפנות ערב" (מוצג 98, מסמך 67). אין לנו יודעים מה גרס
להקדמת המועד של פתיחת ההתקפה לשעה 2 בערך. יכול להיות שהדבר נעשה
על פי מאוס של חרגע האחרון מפני שלסורים לא היה נוח לפתוח בהתקפה לכוון
מערב לקראת שקיעת החמה. כאן נדרש בשאלה אחרת: כיצד קרה הדבר שהידיעה
על פתיחת האש לפנות ערב הפכה כפיקוד זה"ל לידיעה על פתיחת האש בשעה 18.00
דווקא. יצויין שתשקיעה ביום 6 באוקטובר היחה כישראל בשעה 17.20, כך
"שלפנות ערב" או "באור אחרון" היחה יכולה להיות שעה כלשהי החל בשעה 16.00.
לא עלה בידענו לברר כיצד ואצל מי נעשה "התיקון" הזה. אפשר לשער רק שהוא
נגרם בגלל ידיעות ישנות שדיברו על פתיחת האש בשעות הערב או בגלל חישובים
שהמצרים יפתחו באש רק אחרי רדת החשכה, כדי למנוע תקיפת הכחות הצולחים על
ידי חיל האוויר שלנו. אכן, מפקד חיל האוויר לא קיבל את ההנחה הזאת, ובקבוצת
הפקודות שלו בשבת בבוקר החבטס על ההנחה שהמצרים יתקפו מן האוויר בשעה שלוש
אחר-הצהרים לכל המאוחר, על פי חישובים שעשה על יסוד תרגיל שהתקיים אזלנו

בעבר (עמ' 1971), לפי עדות אלוף שיקור הדרום הוא תכנן את תנועות האוגדה על פי ההנחה שהמלחמה תיפתח בשעה 18.00, אבל קבע לפי דבריו מקדם בטחון ותכנון את גמר תנועות הכחות לשעה 16.00 לפי הצעה אלוף סנדלר ז"ל (אבל ראה על נושא זה להלן, סעיפים 258-265).

89. בלקס מודיעין מס' 429/73 מיום 6 באוקטובר, שעה 07.30, שבו פורטה תכנית ההתקפה נאמר שבכוונת המצרים לחוש הלחימה "לקראת אור אחרון". בלקס מס' 434/73 מאותו יום (פרטים על התכנית): "שעת ה"ש" שעות הערב". הידיעה שנחבלה בשעה 2.40 לפנות בוקר הייתה: "היום לפנות ערב". ידיעה זו נמסרה טלפונית למזכיר הצבאי של ראש הממשלה בשעה 2.45, לראש אמ"ן בשעה 2.55 בערך, ולמזכיר הצבאי של שר הבטחון בשעה 3.10 בערך. אלוף זעירא טען בעדותו (בעמ' 5454 ואילך) שאיש המוסד הזכיר בטלפון את השעה 6, ומכאן מקור הטעות. להפתעתנו הפיד אלוף זעירא (בעמ' 5455 ואילך) כי את הנוסח המלא של הידיעה המכרעת הזאת ראה רק אחרי המלחמה, מפני שביום 6 באוקטובר היה עסוק מאד ולכן הסתפק במה שדיווחו לו על תוכן המסמך. איש המוסד מצדו העיד (בעמ' 1085) שקרא באזני ראש אמ"ן את נוסח ההודעה הטלפונית אשר היחה בידו ואשר אמרה: "לפנות ערב" או "לפני החשכה" (פרוטוקול, בעמ' 808 ואילך; מוצג 98, מסמך 64), ולא הזכירה שעה 18. לענין זה אנו מעדיפים את עדות איש המוסד, הנתמכת גם על ידי האמור בלקסיים שהוצאו יותר מאוחר כיום שבת בבוקר, והיא תואמת את דברי אלוף זעירא בשעה 07.15 באותו בוקר (ראה להלן), וגם דברי העד באותה הישיבות הראשונות של הוועדה (בעמ' 143), שהידיעה אשר הגיעה אליו ביום שבת בבוקר היחה כי הצבא המצרי והצבא הסורי עומדים לפתוח ההתקפה ב-6 באוקטובר לאנות ערב. איש המוסד זכר גם (עמ' 1088) שאחרי קבלת הידיעה התקשר עמו שר הבטחון ושאל לנוסח המדויק של הידיעה, כי ראש אמ"ן סבר שנוסח הידיעה שונה קצת מן התכנית המקורית כפי שהיחה ידועה לנו, ושבה נאמר כי המצרים יגמרו את הנחיתה עד סוף החשכה (לא מצאנו תכנית המכילה שעה מדויקת בין המסמכים מאותו מקור שהוגשו לנו, אבל בתכנית של תרגיל מצרי מסוף שנת 1971 מצאנו, כי שעת ה"ש" (תחילת הצליחה) בקבעה שם "לקראת אור אחרון" (מוצג 1, עמ' 15)).

תשובת איש המוסד היחה כי לדעתו אין שוני בין שתי הידיעות.

גם הפרוטוקולים של פגישות אחרו יזם אינם מאפשרים הסקת מסקנה ברורה על מקור הטעות.

ברישום משעה 05.45 (מוצג 265, עמ' 1): "השר מודיע על פתיחה הערב".

שם, בשעה 06.00, מפי המזכיר הצבאי של שר הבטחון: "הפעולה המתוכננת תתחיל הערב".

תוך כדי כך מתקשר השר עם איש המוסד (ראה לעיל) והלה מוסר כי המקור מדובר "על הערב" ועל "מחר לפנות הושך", ואולי התכוון "לפני תום הושך".

הרמטכ"ל מעיד שם כי "יחסיה הערכיים השיגו הפתעה גדולה באם הם הולכים לתקוף הערב", והוא אומר בקשר לענין התקפת המנע: "... או שהם יתקפו ב-17.00 ויש לי עוד שעה אור" (כאן מופיעה בפעם הראשונה שעה מדויקת).

בשעה 07.15 בקד"ם הרמטכ"ל (מוצג 285, עמ' 6-7):

ראש אמ"ן: יחכנלית תקיפה - לפנות ערב.

הרמטכ"ל: "... יוצא מהנחה שהערב ב-18.00 הם הולכים לפתוח... ייתכן שהם ישגו וב-17.00 יפתחו רשתות ויתחילו לנוע, וייתכן שנזכה לתקוף [בהתקפת מנע] ב-17.00 או ב-16.00. נהיה מוכנים מהצהריים".

בהחלטות אצל ראש הממשלה בשעה 08.05 במוצג 57), עמ' 8 ואילך:

הרמטכ"ל: "אם הם מתכוונים לתקוף ב-17.00, בשעה זו חיל האוויר יפעל חופשית נגד הצבא הסורי (אם תהיה מכת מנע)".

"אם הם יתקפו הערב, זה הישג הפתעתי שלחם".

"כל ההכנות שהיוט ב-18.00 חילפתח מלחמה".

קד"ם רמטכ"ל בשעה 10.00 (מוצג 285):

"רמ"ח מבצעים: ייתכן שהיום ג-5 או 6 בערב יהיה משהו..."

קד"כ שר הבטחון בשעה 11.00 (מוצג 285):

"הרמטכ"ל: ... אנו נהיה בשעה 17.00/18.00 היום
ערובת לכולימה כך שזה יכול להתחיל מ-17.00 אם הם
ירצו להתחיל עם חיל אויר וזה יכול להיות אחרי
17.00 אם הם יחליטו שלפני הפתיחה האווירית הם
פוחחים באש".

שעה 13.30 (מוצג 285):

תדרוך הרמטכ"ל לאלוף פיקוד הצפון: "הסורים
פוחחים בהתקפה הערב".

כאמור, גם אחר עיון בכל הדברים הללו אין לדעת כיצד ובידי מי
השתבשה הידיעה והייתה ל"שעה 18.00". לפחות חלק מן האחריות לכך מוטלת
על ראש אמ"ן שלא וידא את התוכן המדויק של הידיעה ובהתייעצות של אותו
בוקר לא העמיד את הרמטכ"ל על כך שהידיעה אינה נוקבת שום שעה מסויימת.
אלמלא השתבשה הידיעה כך, ייתכן שמחליטל ההחלטות בעניין הכוננות היו מחליטים
על צעדים לותר וחופזים למריסת הכחות מתוך חחושת אי-ודאות ביהם לשעה שבה
עומדת המלחמה לפרוץ (השדוה גם להלן, טעיפים 258 ואילך).

סלכום בענין המידע והערכתו

90. בזה חמה הסקלרה של המידע שהיה בידי אמ"ן עד לפרוץ המלחמה והערכתו
על ידי אמ"ן/מחקר. המסקנה העולה היא, כפי שכתבנו בדו"ח החלקי, בסעיף 11:

"... בימים שקדמו למלחמת יום הכפורים היו
בידי אמ"ן (מחקר) ידיעות מתדירות למכביר,
סופקו לו על ידי מחלקת האיסוף בתוך אמ"ן ועל
ידי רשויות איסוף אחרות במדינה".

חבנו סבורים שיריעות אלה היו חייבות להביא את אמ"ן לידי הערכה טחמירה,

ז"א טבירות גבוהה של פרוץ מלחמה, עוד מתחילת השבוע שלפני המלחמה, ומכל מקום

היה אמ"ן חייב להתריע על פיהן ביום 5 באוקטובר בכוקר שהמלחמה עומדת בשער.

יודגש שבמדינה כמדינת ישראל, שבה כל שגיאה לקולה בהערכת טרונותו וכדונותיו של האויב עלולה להוליד תוצאות חמורות ביותר, חובת על המודיעין להתריע לא רק כאשר התקפה של האויב נעשית ודאית, אלא גם כל אימת שהסיסנים מעיזים על אינם שהאויב יתקוף, כי הרי המודיעין הוא קו ההגנה הראשון של המדינה.

(13) על רשויות האיסוף.

91. כמצוננו לאמר במקום זה שמחלקת האיסוף באמ"ן ורשויות האיסוף האחרות במדינה שאותן הזכרנו עשו את עבודתן האחראית והמסוככת על הצד הטוב ביותר והצדיקו את השם המצוייך ששירותי המודיעין שלנו רכשו לעצמם. פי כמה מזה האכזבה שמחלקת המחקר, כגוף המעבד את פרי כל המאמץ העצום הזה, לא ידעה לנצלן כראוי בענין חיוני זה. נרשום עוד בשולי דברינו את דאגתו של הממונה על שירות איסוף באמ"ן מן הקושי הגובר והולך לגייס לשירותי האיסוף חיילים ועובדים בעלי ידיעות מספיקות בשפה הערבית (פרוטוקול, עמ' 1572 ואילך). לדעתנו, שלעשות מאמצים מיוחדים ולקבוע חמריצים למשיכת בחות צעירים מוכשרים לשירות חיוני זה. מכיוון שידעת הערבית המדוברת כשפת אם פוחתת בין יהודי מדינת ישראל, נראה לנו רצוי מאד ואף דרוש למלא את החסר על ידי הגברת ההוראה של השפה הערבית במסגרת הצבא לצעירים בעלי רמת אינטליגנציה גבוהה, המוכנים לקבל על עצמם את עול הלימוד הזה מתוך הכרה של חשיבות התפקיד.

פרק ה. אי-נקיטת אמצעים על-ידי אמ"ן

92. בדו"ח החלקי שלנו, בסעיף 11, המשכנו וקבענו כי "... נזהר ראש אמ"ן זהירות מופרזת בנסיבות לנקוט אמצעים נוספים שמדו לרשותו ושהיו עשויים לגלות מידע משלים חשוב". את חשיבות המידע המשלים הזה, שביכולת להשיגו ראה ראש אמ"ן מעין "ביטוח-משנה", הוא הדגיש בעצמו בעדותו (בעמ' 686 ועוד). בפרשה העיקרית בקשר לנושא זה נגענו בדו"ח החלקי בסעיף 11, ובסעיף 53 לעיל, ולא נוסיף הנמקוח בענין זה. הראיות היו בפנינו (העדויות בפרוטוקול, עמ' 637-633, 3190-3143, 3837, 3970, 4175-4183, 4475, 5348-5387, ומוצגים 217, 218ב', ו-287-290).

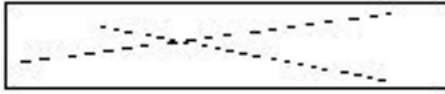
אי-גיוס מילואים

93. היתה עוד פרשה של אי-ניצול אפשרויות להשיב מידע, המדובר בסירובו של אלוף זעירא להיענות לבקשת ראש אחת היחידות הכפופות לו לגייס 100 חיילי מילואים לשם הגברת הפעילות של אותו שירות. הבקשה הופנתה אל אלוף זעירא בתחילת השבוע שלפני המלחמה, על ידי ראש אותה יחידה שהיה מודאג מן הידיעות על התרגיל במצרים, על רקע המערך הסודי המוגבר (עמ' 1613 ואל"ד). על הטעמים שאלוף זעירא נתן לסירובו ישנן סתירות בעדויות. מפקד היחידה טוען כי אלוף זעירא אמר לו שתפקידו של המודיעין הוא לשמור על עצבי המדינה, ולא לזעזע את החברה ואת המשק ושהוא הוסיף: "אני לא מרשה לך לחטוב אפילו על גיוס דכע בן-אדם, דכע איש-מילואים" (עמ' 1617). אלוף זעירא הכחיש בתוך שאמר דברים אלה או שיכול היה לאמרם, כי מעולם לא השב שתפקידו כראש אמ"ן הוא לשמור על עצבי המדינה (עמ' 5410). הוא אמר שתשובתו למפקד היחידה היתה קצרה - שאין הוא מאשר את גיוס אנשי המילואים, מפני שלדבריו זה לא נחוץ (שם, בעמ' 4510), ובפנינו הוא הסביר שגם בתקופות מתיחות קודמות לא גויסו אנשי מילואים נוספים, ושאפשר היה להשיב אותה תוצאה, על פי הנחונים הקיימים, על ידי ביטול חופשות והארכת שעות העבודה של החיילים ששרתו באותה יחידה.

אנן טובנים להניח שתשובתו של אלוף זעירא היתה, כפי שהוא העיד, כלי חוספת המלים שעליהן העיר ראש היחידה. אבל לא שוכנענו שהגיוס המבוקש של אנשי המילואים לא היה משפר את פעולת היחידה הנדרוה. בנסיבות אשר שררו באותו שבוע ושבתן היה כדי להדאיב, בדברי אלוף זעירא עצמו, מן הראוי היה להענות לבקשתו של ראש היחידה, כדי לא להחמיץ שום אפשרות לשפר את פעילותה. הסירוב לעשות כן אך מעיד על אהתו בחוון מופרז שתכל יבוא על מקומו בשלום, אשר היה לבסוף בעוכרי אמ"ן.

כסוכן, אין לדעת אם אפילו נקיטה הצעדים שצריך היה לנקטם בשתי הפרשיות הנזכרות היחה מספקת לאמ"ן אותה התרעה חד-משמעית, שכלעדיה הוא לא היה פוכן לזון מהערכתו האופטימית עד לשעות האחרונות ממש. אל אפשרות בזאת היחה קיימת, וגישה ראש אמ"ן באותן פרשיות היחה בלהי-עקבית וחסרת הצדקה.

קשיים ב"שליפת" מידע

94. עוד עלינו להצביע על ליקוי אורבני בעבודת אמ"ן/מחקר הפוגם ביעילותו: חוסר היכולת "לשלוף" ידיעות קודמות בנושא מסויים, כדי להשוותן עם המידע הנוסף. בדוגמאות לכך נזכיר את ענין שבירת הצום ברמדאן, שבו סמך אמ"ן על זכרונם של שניני המחקר (סעיף 82 לעיל), ואת הידיעה (סעיף 81 לעיל), שחשוב היה "לשלוף" כאשר הגיעו הידיעות על יציאת משפחות הרוסים. לא שמענו שזח נעשה. מהנהלות כרטיסיות שבהן נרשמות ידיעות קודמות, אבל בהחשב עם הכמות העצומה של כלל הידיעות, שיטה זו ינה יעילה די צרכה. אנו מניחים שאפשר להגיע ליתר יעילות בנושא זה.

טרק ו': קשיים ודילמות של אמ"ן.

95. אלוף זעירא ותא"ל שלו פארו בעדויותיהם את הקשיים והדילמות שבפניהם
עומד אמ"ן תמיד, ואלה הם:

הצורך שלא להתריע לשוא

96. הצורך שלא להתריע לשוא צבא שעיקר כחו במערך מילואים גדול וצבא סדיר
קטן, כנגד מערך האויב המבוסס בעיקר על צבא סדיר גדול הפרוס תמיד לאורך
הגבולות או שניתן לפרסו בקלות, כאשר כוחותיו של האויב נמצאים בתדית.

הצורך שלא "לשרוף" מקורות

97. הצורך שלא "לשרוף" מקורות. דוגמה לכך: הדילמה של אמ"ן בענין
היריעות על יציאת משפחות הרוסים שלא נסדרו במלואן, כפי שפורט לעיל
(בסעיפים 77, 78).

שפע המידע

98. שפע המידע שבירי אמ"ן הופך לו "עושר סמור לבעליו לרעתו".
בלשון אלוף זעירא (בעמ' 626):

"... יכול להיות שאחת העורלות הגדולות שאנחנו
עושים עכשיו, זה שאנחנו לוקחים נושא ונותנים לו
פרופורציה שהיא אולי פי 10,000 מוגזמת, כי
אנחנו פה עוסקים כווליום של אלפים רבים
של מברקים, מברקים אלה נבדקים ומפורגמים...
הווליום הוא עצום."

ובעמוד 5445:

"אילו יכולתי לעשות אז מה שאני עושה היום, זאת
אזרח לקחת את כל מכלול הידיעות ולשים את הידיעות
הנכונות פה ואת הלא-נכונות פה - היו ידיעות,
היות ואז לא הייתי מסוגל למיין את הידיעות הנכונות
מהלא-נכונות, אני לא יכול לבוא ולומר שאז לא היו
לי מספיק ידיעות... ההשוואה היא בין רופא שעושה דיאגנוזה
ולבין פתולוג. היום כפתולוג יותר קל לי, כי היום אני
יודע מה היה נכון ומה לא היה נכון. אז לא הייתי על
תקן של פתולוג..."

חכמה היא... איך לדעת לעבוד [לבוד?] בין האמת לשקר,
בין הידיעה הנכונה לידיעה הלא נכונה."

קשיי אבהנה

99. נוסף על כך, קיים הקושי המיוחד להבחין בין תרגיל אמיתי לבין תרגיל המשמש כיסוי לכורונות מתקפיות, וקושי דומה לגלות כוונה לעבור ממערך הגנתי מלא להתקפה רבתי. עובדה היא שבהערכת המצב ערב מלחמת יום הכפורים נכשלו גם שירותי מודיעין זרים בעלי יכולת ונסיון רבים בניחות כוונותיהם של המצרים והטורים.

בקורת על טענות אלה

100. נדון בקשיים ובדילמות אלה אחרון ראשון. על קשיי ההבחנה הנזכרים בביטק (ד) כבר עמדנו לעיל (בסעיפים 67 ואילך) וכן על השוואת מערך האויב ערב המלחמה עם המערך בשלוש תקופות המתיחות הקודמות (בסעיף 72). קבענו שאמנם הקושי קיים, אבל אמ"ן היה חייב להיות מודע, ובטוהל גם היה מודע, לצורך בזהירות מיוחדת בהערכת כל תרגיל גדול וכל מערך הגנתי גדול, דווקא משום סכנת ההרגאה וההסוואה.

אמח, נכון הדבר שגם שירותי מודיעין זרים נכשלו הפעם כמו שנכשל אמ"ן. לקראת סוף ספטמבר נתקבלו אצלנו כמה ידיעות מרגיעות ממקורות כאלה (צרות זעירא בעמ' 168 ואילך). למשל, ידיעה מיום 24.9.73 מסקור שנחשב כטוב מאז אמר כי סוריה שינתה את עמדתה לגבי הדרך להסדר הסכסוך הישראלי ושיחד עם ירדן ומצרים תנסה להשיג פחרון של שלום (שם, בעמ' 175). לאחר מכן באה הפניה של גורם זה מיום 30 בספטמבר, שעליה השכנו אנתנו תשובה מרגיעה, כפי שפורש בסעיף 59 לעיל, וכ-5 באוקטובר פנינו מצדנו לאותו גורם זר בשאלה בקשר ליציאת הרוסים מסוריה ומצרים, והפעם קיבלנו מהם תשובה מרגיעה, שלא היה בה חמש, כפי שנבר הוסבר בסעיף 78 לעיל, נפגם ערך הפניה שלנו מיסודה, מפני שהיא לא כללה אח כל המידע שהיה בידנו. יתר על כן, ליחכך שהשקפתו המרגיעה של אמ"ן בתשובתו מיום 1 באוקטובר השפיעה, בדרך "הזנה חוזרת", גם על עמדת הגורם הזר ביום 5 באוקטובר, כי הם החשיבו את מופתיותו המיוחדת של אמ"ן בכל הנוגע לנעשה באזורנו. מכל מקום, כשלונם של אחרים אין בו כדי להצדיק את כשלון אמ"ן. אין אנו יודעים, אם כל המידע שסביע לידי אמ"ן ממקורות שונים ומיוחדים היה גם בידי השירותים הזרים. חפקידנו היה לבדוק אם על פי המידע שהיה בידנו, היה אמ"ן חייב להגיע להערכה אחרת.

101. בנוגע לשפע הידיעות העלול להסית את דעתו של אמ"ן מן הידיעות הנכונות - זו סכנה הרוכזת לפתחו של כל שירות מודיעין המספיל יום-יום בכמות גדולה של ידיעות, את קשייו של אמ"ן בענין זה תאר אלוף זעירא, כפי שהזכרנו לעיל (סעיף 48, סעיף 92), אבל לא זאת היתה סיבה כשלוננו של אמ"ן ערב מלחמת יום הכפורים. הוא ראה היטב את הסימנים שהעידו על כוונות התקפות של האויב, ההיערכותו בקווי החזית, כאשר כלטה התופעה שהיערכותו באה בעת ובעונה אחת בשתי החזיתות, אלא הקונצפציה, שלפיה אין מצרים זסוריה רואת עצמן מסוגלות לתקוף אף במשותף, היא אשר הכשילה אותו. על פי כל הראיות שבנינו, אין לנו ספק שאלמלא אוחה קונצפציה היו ראש אמ"ן נאמ"ן/מחקר מסיקים מן המידע הרב שהיה בידם את המסקנה הנכונה. בלשוננו של ראש ענף 6, שכבר צוטטה בדו"ח החלקי, בסעיף 25:

"הערבתי היתה שמבחינה צבאית שהורה יש לך כל הסימנים שאתה רק מחפש לכוונות התקפות; מבחינת ה'איג'נט' [כוונות] נשארה בעינה ההערכה שלי, שהם לא רואים עצמם מסוגלים להתקפה."

נראה לנו שזו חמצית יותר מדויקת של עמדתו המוטעית של אמ"ן/מחקר כולו כאשר הגדרת אלוף זעירא, שעליה לא נלאה מלהזכר בעדותו, כי מבחינת היכולת היה האויב מסוגל לתקוף, אך את הכוונה לתקוף אפשר היה לקבוע רק על יסוד ידיעה מחריעה בדורה, ושידיעה כזאת לא הגיעה אל אמ"ן עד ליום 6 באוקטובר בבוקר השכם.

102. הצורך שלא "לשרוף" מקורות הנו בוודאי שיקול חשוב ביותר בפעילות אמ"ן, כמו בפעילותו של כל שירות מודיעין אחר. אבל, אחרי ככלות הכול, חייב מקור של מידע לשרת את מטרתו של הספקת המידע הדרוש בעת הצורך, והשמירה על המקור אינה יכולה להיחפז למטרה בתני עצמה. מכאן, שיש לשקול תמיד את הסיכון שבשריפת המקור כנגד מידת חיוניותו של הצורך להשיג את המידע הדרוש היכול לבוא מאותו מקור או ממקור אחר, ובמקרה קיצוני אין ברירה אלא להשלים עם הנזק החמור שבשריפת המקור, כדי להשיג מידע חיוני לבטחון המדינה. לדעתנו, היה קיים כימים שלפני פרוץ המלחמה צורך חיוני כזה, נוכח אי-הוודאות כיחס לכוונות האויב, להפעיל אותם מקורות שנועדו למצבים כאלה דווקא, ולו גם כמחיר אבדנו של מקור.

103. בענין הצורך שלא להתריע לשוא - זוהי דילמה קשה במצב המיוחד שבו נחונה מדינת ישראל המיד, כבר עמדנו על דילמה זו לעיל (סעיף 48) וציטטנו מדברי אלוף זעירא (בעמ' 1051). להלן הוא אומר שם:

"אם בסוף המודיעין רוצה להיות מאד מאד קפדן ונאמן אך ורק לידיעות שיש לו ולהערכות שיש לו, על מנת לבוא לרמטכ"ל ולשר הבטחון ולממשלה ולומר: פה הולכת להיות מלחמה, הוא חייב להציג 'אווירנס' [ראיות]."

עד כאן איש לא יתלוק על דבריו. אבל יש ויש לחלוק על המשך

הדברים (שם):

"לי לא היתה לקראת המלחמה הזאת שום ידיעה שיכולתי להציג אותה כ'אווירנס', יכולתי להציג את הידיעות כידיעות שמסותרות כהרגיל, יכולתי להביא הוכחות על תאריך גמר ההרגיל ועל סדרי פיזור המילואים ועל סידור שליחת הקצינים למכה."

אין אנו מקבלים תירוץ זה, שלפיו לא היה מנוס מזה, בחינת סרגדיה ירדניח, שאמ"ן יפול בפת שהאויב שמן לו. מאותו תירוץ יוצא גם שאין לאמ"ן אלא ליפול שוב בפת, משיחזור האויב על "הרגיל" כזה. ואשר לקריאת "זאב", מוטב שאמ"ן יקרא "זאב" כל אימת שיש בידו מידע המצביע באופן ממשי, ולא דווקא באופן חד-משמעי, על סכנת מלחמה, מאשר ירדניח את העירנות המתמדת של צה"ל, שהיא צו קיום לפדינה.

פרק ו' : חששות מהידרדרות.

104. השיבוש שבהערכת אמ"ן : חרגיל במצרים, מערך הגנתי בסוריה - הוליד שיבוש נוסף שהשפיע השפעה שלילית על היערכות כוחותינו בעת פתיחת המלחמה: מכיוון שההבחה היתה שכרונות האויב הן הגנתיות, נולד החשש שלא לגרום לעצבנות האויב, אשר היתה עלולה לדרור את המצב עד לפתיחת אש כלי מבוקרת. תודעה זו של הידרדרות היתה קיימת אצל אלוף פיקוד הדרום . . . , שלא ידע להסביר מאין היא הגיעה אליו. נוסף שהרמטכ"ל העיד כי אצלו לא היה עוד קיים שיקול כזה באותו יום, ולא הוא אשר הנחה את אלוף פיקוד הדרום ברוח זו. בלקט אמ"ן (ענף 3 - מעצמות) מיום 6 באוקטובר, שעה 09.40, אנו קוראים, כי "על רקע ההערכות האמריקניות הרגועות המועברות לישראל, מתר גיסא, ועל בסיס ההערכה הישראלית השוטפת שבידיהם, מאידך גיסא, סביר כי חתמתה אצלם הערכת לפיה עלול להתפתח מצב של הידרדרות צבאית בלתי מבוקרת במזרח התיכון. בהקשר זה סביר כי יעריכו שבגובה האפשרות שישראל עשויה לטחוח בפעולות מנע."

ספק בעלניצו אם אנף המודיעין של צה"ל היה חייב לעסוק בהערכות מדיניות מעין אלה ביום כזה. אבל האווירה אשר עליה מעיד לקט זה היתה אולי יכולה ליצור בלבן של מפקד את הרושם שיש להישמר מפני כל מעשה העלול לגרום להידרדרות בחזית.

יש להבדיל בין חששות אלה מפני הידרדרות, שמקורם בהערכתו המוטעית של אמ"ן, ובין חששותיהם של אלה אשר ראו בימים 5 ו-6 באוקטובר סכנה ממשיכה של התקפת האויב, והם חששו מנקיטת צעדים שהיו עלולים לתח אחיזה לסענות כוזבות בדבר התקפת ישראל, ממיץ הסענות שבהן ליווה האויב את התקפתו ביום הכפורים (ראה, למשל, הודעת רדיו קהיר בשבת, שעה 14.20, שכחות אויר ישראלים תקפו בשעה 13.30 בוצענה - לקט מס' 436/73 מיום 6 באוקטובר), כך שהאמת היתה עלולה להתערפל גם בעיני משקיף ניטראלי. על חששות כאלה של שר הבטחון בקשר לגיוס מילואים כיום שנת ראה סעיף 32. כזכור, נתקבלה בעניין זה דעתו של הרמטכ"ל (שפורטה בסעיף 32) על ידי ראש הממשלה. אבל, כפי שאמרנו בדו"ח חלקי, בסעיף 31(ה), נימוקו של שר הבטחון היה נימוק מדיני מובהק, שאפשר להסכים לו או להתנגד לו, אבל בוודאי אין לבסלו כנימוק מופרך.

פרק ח': הבטחת אמ"ן לתת התרעה

105. עד כאן ניסקנו את מסקנתנו בסעיף 10 של הרו"ח החלקי, כי "אח האחריות למעויות בהערכה של כוונות האויב יש להטיל כראש ובראשונה על ראש אמ"ן ועל עוזרו הראשי הממונה על מחלקת המחקר באמ"ן", בסעיף 11, שם, מנינו שלוש סיבות לכשלון זה של אמ"ן: (א) דבקותו העקשנית במה שהיה קרוי בפיו "הקונצפציה"; (ב) הבטחת ראש אמ"ן שצה"ל יקבל התרעה מספקת מראש על כוונות האויב לפתוח במלחמה כוללת, ד-(ג) אי-התחשבות במידע הרב שהיה בידי אמ"ן ואי-ניצול אמצעים נוספים לקבלת מידע. על (א) ו-(ג) כבר הדחכנו את הדיבור לעיל, ונותר לנו לנמק את דברינו על סיבה (ב), בענין ההבטחה למתן התרעה מספקת.

כדו"ח החלקי אמרנו על כך:

"ראש אמ"ן הבטיח לצה"ל מתן התרעה מראש על כוונת האויב לפתוח במלחמה כוללת, התרעה שמישבה יאפשר את ביוסס המסודר של המילואים. הבטחה זו הונחה כיסוד מוטד לתכניות ההגנה של צה"ל, אנו מוצאים שלא היה יסוד לתת לצה"ל הבטחה מוחלטת כזאת."

ניסקינו למימצא זה היו אלה:

- (1) ב"התייעצות צבאית-מדינית" אצל ראש הממשלה ביום 16.4.73, בעקבות ידיעות שנתקבלו באותה תקופה על כוונות התקפיות של המצרים, אמר אלהף זעירא, בנוכחות ראש הממשלה, השרים גלילי ודיין, הרמטכ"ל וראש המוסד, בנחתו את המצב, כי "ישנן באופן בסיסי שלש אפשרויות של מלחמה של מצרים נגדנו" (מוצג 57, פרוטוקול ההתייעצות, כראש עמ' 2), ולהלן, בעמ' 3:

"לגבי הדרך השלישית - תצוית התעלה ממש, כאן אני בטוח שנודע על כך מראש ונוכל לתת התרעה לא רק הטקטית, אל גם האופרטיבית, כלומר: מספר ימים מראש."

ולשאלת ראש הממשלה: "איך נדע, כאשר נדע? לפי ההכנות?"

הוא משיב:

"נדע את ההכנות, נדע שיש סיורי מפקדים והזזת כוחות קדימה, מערך הגנה אווירית מתוגבר ועוד טוללות ונראה שמנקים את המפוררות המוזנחות לאורך התעלה, וכלליה: כאשר כל הצבא המצרי נכנס לפעולה - אנו יודעים על כך".

(אי-אפשר שלא להזכיר כאן, אם כי אין זה נוגע במישרין לנושא

בו אנו דנים כרגע, כי כל הסימנים הללו היו קיימים בשטח בימים שלפני

המלחמה).

(2) לאחר מכן, בישיבת ועדת החוץ והבטחון מיום 18.5.73

(פרוטוקול עמ' 31), חוזר אלור זעירא ואומר, בנוכחות הרמטכ"ל:

"... אין לי כלל בסחון שאנחנו יכולים לדעת את התוכנית המצרית לפלישה, עיתוי, מקום, שיטה. אני מעריך שהסיכויים לכך הם קטנים. לעומת זאת, אני מעריך שיש לנו סיכוי טוב ובסבירות גבוהה שסימנים מעידים יגיעו אלינו. זאת אומרת, אם הצבא המצרי יתכונן לצליחת התעלה, אנחנו נדע. לא שנדע את התכניות, אלא יהיו לנו סימנים מעידים על שלב ההתכוננות: ריכוז כוחות וכל מה שקשור בכך. זאת אומרת, אינני חושב שיכולה להיות הפתעה לצליחת התעלה... אני יכול להבטיח התרעה על נושא הצליחה. אבל על פתיחה באש או על פשיטה, על מארב, צליחת התעלה ככוח של מחלקה והנחת מארב מוקשים - זה יכול בהחלט להתבצע ללא התרעה... " (ההדגשה שלנו)

(3) ביום 9.5.73, בעת הצגת תכניות "כתול-לבן", לראש

הממשלה, אמר הרמטכ"ל, בנוכחות ראש אמ"ן (מוצג 57, פרוטוקול עמ' 8),

בהציגו תכניות אוויריות:

"אנחנו משתזלים לעשותן כך שיענו על שלושה תנאים:
1. שחיה לנו כוונות מספקת.
אם יגיעו (האויב) לידי החלטה כזאת (לפחות במלחמה) שנדע זאת בהתרעה קצרה. אצלי התרעה קצרה זה 48 שעות לפני זה, אני מחמיר בכוונה כדי שחיה מוכנים גם אם תהיה התרעה של 48 שעות להכנס למלחמה כמו שצריך, על רגל ימין ומוכנים".

ראש אמ"ן לא ביקש באותו מעמד רשות להסתייג מדברי הרמטכ"ל, שנאמרו כהנחה יסוד לחכנוני המלחמה האופרטיביים. הוא ידע, או חייב היה לדעת, שכל התכניות המיבציות של צה"ל, מן התכנית לבטחון שוטף ועד לתכנית "סלע", היו בנויות על התרעה, ולו רק של 24 שעות, (ראת גם להלן, סעיפים 142 ואילך, סעיפים 168 ואילך).

(4) בהתייעצות הצבאית-סדינית ביום 3 באוקטובר 1973

אוסף הרמטכ"ל (מוצג 57, עמ' 8-9):

"אני מניח שתהיה לנו התרעה, אם סוריה תלך על דבר יותר פרטנציוזי."

אני מעריך שהם לא ילכו לפעולה קטנה יותר, פח או שם תהיינה חקיפות; כאשר מפעילים מכונה גדולה, מערכת גדולה מוכרחים להכין מאות דברים, זה ידלוף להם ואנו נדע על כך."

באותה התייעצות ייצג תא"ל שלד אח אמ"ן, והוא לא ביקש להסתייג מדברים אלה המראים עד כמה סמך הרמטכ"ל על קבלת התרעה מוקדמת.

(5) אלוף זעירא נחקר על נושא ההתרעה שעה שנתן עדותו

בסני הורעה (עמ' 599 ואילך), כלהלן:

"השאלה השניה שנשאלתי... הייתה: האם הוגדרה מהות ההתרעה הנדרשת מאמ"ן? החשובה היא: אין שום מסמך שידוע לי, וגם בעל פה לא נאמר לי, מהי ההתרעה הנדרשת מאמ"ן. ברור שאני יודע, שמה שאשיג התרעה יותר מוקדם, זה יותר טוב. אבל אין מסמך המגדיר את מהות ההתרעה הנדרשת."

ש. האם זה לא היה מוסכם שלגיוס המלואים דרושה התרעה של 48 שעות?

ת. מוסכם שלגיוס המלואים והזחם לשדה הקרב דרוש בצפון לפחות 24 שעות, ובדרום פי 3, להזיז בצורה מסודרת לדרום, זה לא חז משמעי.

ש. כמה דרוש בשביל גיוס המלואים לצפון?

ת. 24 עד 48 שעות. אבל בדרום זה משך זמן יותר מכפול.

ש. אני מתכוון לישיבה או להתייעצות שהתקיימה באחד הימים באפריל. כשאתה אמרת את זה באופן כללי, על סמך מה אתה אומר את זה? לגיוס מלואים לצפון אחה אומר דרוש 24-48 שעות, לדרום - יותר מכפול.

ח. אני אומר את זה כהבדל המטה הכללי.

ש. אני מתכוון לישיבה מאפריל 73, ששם מדובר על תקופת החתירה, ואתה הודעת שתוכל לתת בכל מקרה החתירה של 48 שעות. זכור לך?

ת. לא זכור לי, אבל אם זה כתוב באיזה מקום...

ש. בישיבה שהתקיימה ב-14.4.73 ("צ"ל 18.4.73) לתלן בא ציטוט מפרוטוקול הישיבה מ-18.4.73 - לפי פיסקה (א) לעיל - והעד משיב (שם, בעמ' 600):

"התשובה שלי בענין זה היא: שהמצרים הערימו עלינו ועשו את כל הדברים האלה בצורה חרגיל".

ש. אז, לא לקחת את זה בחשבון?

ת. נכון. אני לא לקחתי את זה בחשבון כי הייתה לי אז הרבשה שאני אוכל להבחין בין תרגיל לביק הכנות למלחמה אמיתית. על הנקודה הזאת של מבצע ההונאה המצרי, אני עוד אעמוד אחר-כך.

אם נסכם את הנקודה הזאת, אני רוצה להסביר מה שתי נקודות.

ההערכה שלי מאז שאנחנו נוכל לדעת על ריכוז הפוזות, הייתה נכונה. היה נודע לנו על זה גם 48 שעות מראש זאת אומרת, מבחינה זו ידענו על ריכוז הכוחות כבר שבוע קודם. אנחנו הוסעינו ע"י כך שראינו את זה כתרגיל ולא כהכנות למלחמה. זאת אומרת, מבחינת איסוף הידיעות, ההערכה הייתה נכונה, מבחינת הפרשנות לידיעות, אנחנו לא ידענו, הוסעינו ע"י התרגיל.

ש. ברטרופסק, מה היה יכול להעמיד אתכם על ההבדל בין תרגיל לביק הדבר האמיתי, חוץ מידיעה ישירה מהימנה לגמרי?

ח. אילו נשיא מצרים והפיקוד העליון לא היו מגלבלים את הדברים בצורה שאף אחד בצבא או בפעם אף אחד בצבא המצרי לא ידע אם זה תרגיל או מלחמה, אז היינו יודעים.

בעמוד 1044 הוא שוב נחקר על נושא זה:

ש. אתם הייתם בטוחים שהורות לאזהרה תוכלו לתת חרעה של ימים אחדים?

ת. זאת אני לא חושב שאמרת.

ש. אמרת באפריל, אני חושב.

ת. אם אמרת, אז כך חשבתי."

יוצא מדברים אלה שאכן הודיע ראש אמ"ן שיהיה בידו לתת

החרעה מוקדמת, אלא בעדותו הוא מחדך ואומר שההערכה הייתה נכונה מבחינת איסוף הידיעות, אך לא מבחינת הפרשנות ליריעות. אבל כאשר הוא הציג אח הדברים כשעמו (ביום 18.4.73, ושוב ביום 9.5.73), לא הגביל דבריו רק לאיסוף יריעות החרעיות אלא כוונת הדברים הייתה בעליל למסקנה הטופית, דהיינו להערכה הסודיעינית של הידיעות.

מעדותו של אלוף זעירא אף מתברר מנין שאב את כסתונו

שיוכל לתת לצה"ל החרעה של 48 שעות לפחות. הוא מדבר שם על מקור למידע שעמד לרשותו, ולשאלה על אורך תקופת ההחרעה שקיווה להשיג ממנו, הוא עונה (בעמ' 637):

"אני תשכח - יומיים, לא העדכתי שאפשר להכנס למלחמה בלי לפתוח יומיים קודם (שתתקבל ידיעה מאותו מקור) שפה הולכת להיות מלחמה...".

על אותו מקור ראה לעיל, (בסעיף 53).

106. בענין חיוני זה של ההחרעה נכשל אמ"ן/מחקר מפני שהוטעה

על ידי בידום התרגיל. אבל את הסכנה הזאת הוא היה חייב להביא בחשבון, כאשר נתן את הבטחותיו. אכן, היא הובאה בחשבון בהערכה מפורטת על יכולת ההחרעה הסודיעינית של אמ"ן, שניתנה על-ידי קודמו של אלוף זעירא כראש אמ"ן, אלוף יריב, ביום 16.6.72, לפי דרישת ראש אג"ס, אלוף טל (כלול במדצג 210). אמנם נאמר שם, בסעיף 3:

"נקודת המוצא בהערכת המצב הינה כי כדי לבצע היום אפילו מבצע מוגבל, כל שכן מבצע בקנה מידה נרחב - הצבא המצרי צריך להתארגן בהכנות מבצעיות ולוגיסטיות שחייב להיות להן ביטוי בהחרעה לא פחות מ-24 ש' בפעולה קטנה, ולפתוח 4-6 ימים לפני כצו בפעולה גדולה."

אך בסעיף 11 הוא מסכם ואומר, כי -

"... לפעולה יזומה בקנה מידה גדול - כמבירות גבוהה חהיה לנו החרעה אולם: -

א. ...

ב. לא בכל מקרה יהיה ברור לנו מהי הפעולה המסויימת, בעיקר אם הפעולה תבצע על רקע של מתיחות כללית המלווה בהכנות לוגיסטיות ממושכות וחוזרות או על רקע של תרבילים מקיפים בצבא המצרי שיכללו חוזרות כוחות בקנה מידה גדול." (ההדגשה שלנו).

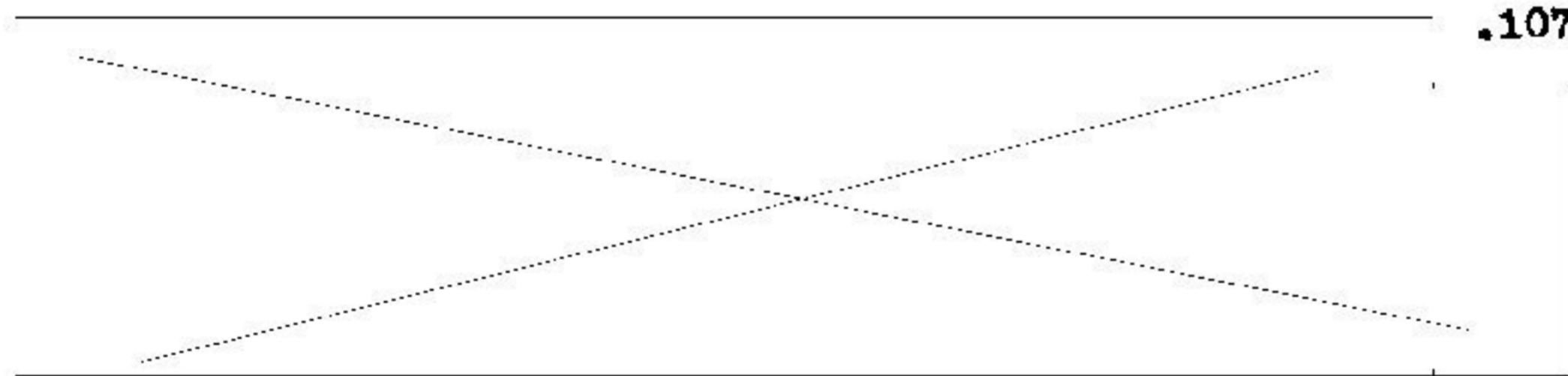
את הסייג החשוב הזה, שהזהירות הכתיבה אותו על סך הנסיון

החיסטורי (כגון החקטח היטלר על בריית-המועצות בשנת 1941, וכיבוש

צ'כוסלובקיה על-ידי צבאות בריית ורשה בשנת 1968) לא צרף ראש אמ"ן

להצהרתו באביב 1973 על יכולתו לחת החרעה לצה"ל.

107.

את המכתב הזה (מוצג 287) הגיש אלוף זעירא לוועדה אחרי גמר

עיקר עדותו, במהלך תשובתו כפרשיות שבהן הפעילה הוועדה לגביו את

סעיף 15 של חוק ועדות חקירה, חשכ"ס-1968. מאי-הצגת המכתב הזה

בעת מתן עיקר עדותו, כאשר נחקר על נושא זה, עולה שאלוף זעירא עצמו

לא ראה במכתב זה משום כיסול הצהרותיו מאפריל ומאי 1973 על יכולתו

לחת החרעה. פלאו הכי, אינן לראות בהודעתו באותו מכתב

ביטול או חזרה מהצהרותינו הקודמות. אילו היה
ברצון ראש אמ"ן להודיע על שינוי יסודי כזה בעמדתו המוצהרת, אשר
הפכה, ליריעתו, להנחה יסוד בתכנונים האופרטיביים של צה"ל, היה עלינו
להצהיר על כך בשעתו מפורשות.

פרק ט': הרקע לכשלון אמ"ן

(1) בטחון עצמי מופרז

108. אמרנו שהיו שלוש סיבות לכשלון אמ"ן. לסיבות אלה היה רקע פסיכולוגי שעליו הן צמחו. בווונחנו לבטחון המופרז, אשר היה נתלח הכל, בדרג הצבאי והמדיני העליון כאחד, שאם, בניגוד למצופה, האויב יתקוף - חצבא הסדיר (כולל המילואים בתעסוקה) יהדוף את התקפתו בקלות בכל הנסיבות ויזבל לעבור עד מהרה למתקפת נגד.

שר החוץ ביטא את האוירה הזאת בעדותו (בעמ' 735):

"התשובה שקבלנו תמיד מהזרוע הצבאית, שאפילו ינסה (סאדאת) לתקוף - דינו נחרץ לחבוסה מהירה, מוחצת."

אם כי על אמ"ן היה לעסוק רק בהערכת כוונותיו וכוונותיו של האויב, ולא בהערכת יכולתו של צה"ל ותכניותיו - דבר שלהלכה היה ברור גם לראשי אמ"ן - הרי בפועל התערבב הבטחון הזה שלא כהלכה גם אל מן הערכותיו של אמ"ן. ההלכה מופיעה ברובי אלוף זעירא בעדותו, בעמ' 1046:

"הרגשתי הסובייקטיבית היתה לאור מה שאני הבינתי מהקצינים הבכירים בצה"ל, שאם ישגם בדרום 300 טנקים - לא קיימת בעיה רצינית."

.....

אני בטוח שזה השפיע, הייתי אומר על הרגשות שלי, אבל אני לא חושב שזה השפיע על כושר הניתוח של הדיעות, אבל בקצין בצה"ל, לא ראש אמ"ן, היתה הוגשת שעם 300 טנקים אנחנו נוכל למנוע צליחת התעלה.

ד"א - לזרוק אותם חזרה.

לפחות לא לחת להם לעבור, אם מיד לאורך התעלה או בהתקפת נגד."

אבל בעמ' 5446, כאשר הוא נחקר על אי-מסירת ידיעה

שנתקבלה עוד ביום 5 באוקטובר, לרמטכ"ל בעוד מועד (ראה סעיף 79

לעיל), הוא אומר - וחפעם כראש אמ"ן דווקא:

"...לא מצאתי לנכון ב-11.00 בלילה להזעיק
 אח הרמטכ"ל ולהגיד: יש ידיעה כזאת, ולהוסיף
 לו מה שכתבנו אחר כך, שהמקור לא הכי מהימן
 ושיש פעויות וגם אנוחו חושבים אותו דבר.
 וצריך לזכור, שבאותו זמן אני יודע והרמטכ"ל
 יודע שכל צה"ל במצב כוננות הכי בבוה, ו-300
 סנקים מוצבים בדרום ו-180 בצפון וכלנו עומדים
 עם האצבע על ההדק. כך היתה גם ההרגשה של
 הרמטכ"ל, אני מניח, וגם שלי באותו לילה. זה
 לא מצב out of the blue שכלם נסעו הביתה,
 יום בפור רגיל וצריך להזעיק. אז הרמטכ"ל
 היה רואה את זה, אני מניח שהיה אומר: 'בסדר,
 אבל הרי לגורודיש יש 300 סנקים, בני פלד מחזיק
 את כל הטייסים בבסיסים, לתקה (אלוף חופי) יש
 180 סנקים, כולם עומדים עם האצבע על ההדק?
 בחדר'."

(2) סתגלנות בתוך אמ"ן - "הקונסנסוס"

109. גורם שני שגם הוא תרם את תרומתו להיווצרות הסיבות לכשלון
 היה כסתגלנות (קונפורמיזם) היתרה שהיתה נהוגה בהערכותיהם של קציני
 אמ"ן/מחקר, אנו סומכים על עדותו של תא"ל שלו, עוזר ראש אמ"ן מחקר,
 בנושא זה, אלה דבריו (בעמ' 1182):

"בדרך כלל יש דעות שונות ולא רק שיש דעות
 שונות - זה כלל ברזל אצלנו בדיונים של
 דמוקרטיה מוחלטת לגבי חופש הביטוי. לא רק
 דמוקרטיה, כל קצין, ולו הזוטר ביותר, יודע
 שכאשר הוא בדיון אצלי, למשל, הוא חפשי ומתבקש
 להביע דעתו...".

אולם בעמוד 1183 הוא ממשיך ומטביר:

"ענין הקונסנסוס... יש דיון ויש דעות שונות.
 בחלק גדול מהמקרים, תוך כדי קונפורמיסציה של העמדות
 השונות, מצליחים להציל לאיזה שהוא מפתח
 מקובל. יכול להיות מקרה שזה לא כך, וקורה שלמשל יש
 אחד או שניים שלא מקבלים את הדעה, ואז בכל מקרה
 מי שמנהל את הדיון מסכם את עיקרי הדברים. נשאר
 דעה של מישהו שמתנגד לסיכום, כשאני נוהג לסכם, אני
 שואל למי יש דעה אחרת, הסתייגות, גם לאחר הסיכום.
 אני שומע את הדעה, ואם אני משתכנע או חלקית, אני
 משנה את הסיכום שלי אפילו שסיכמתי אותו. וגנית
 שאני לא משתכנע, הדעה השונה לא באה לביטוי בסיכום,
 אבל היא דבר שאנחנו עוקבים אחריו ואתר-כך בוחנים
 את עצמנו, כי לא גומרים את החיים באותו דיון ובאותו
 סיכום. זה התהליך... של שיקול דעת, ואני חושב שבהינת
 דברים גוחנת מקסימום של שאנסים לקבוצת אנשים לשבת

ולבחון דבר ולהביע דעות שונות, להתווכח על הדעות,
לנסות לשכנע אחד את השני על יסוד ידיעות, ולפעמים
גם לצעוק, כדי להגיע לאיזה שהוא מכנה משותף, שבדרך
כלל אנו מצליחים, לא אגיד שזה תמיד."

לכאורה, יש יתרונות לשיטה זו של קביעת מסקנות אחידה - דעת אמ"ן -

בחום כל דיון, כי היא כאילו מציגה בפני "הצרכנים" של אמ"ן מצע בטוח לקבלת
החלטותיהם. אבל הבטחון הוא מדומה, כי מאחורי "דעת אמ"ן" האחידה עלולים
להסתתר חילוקי דעות עמוקים בין המעריכים, הנעלמים מעיני צרכניהם, כדברי

H. H. Ransom בספרו Central Intelligence and National Security

Harvard University Press, 1959, p.142:

"Intelligence by committee still tends to
suppress what at times may be the vitally
significant dissent."

סחוטף לזה הקושי הטבעי שקשה להתגבר עליו בכל מערכת הבנויה על תלות
מינהלית ומשפטית: שאמירת אמן אחרי דעת הממונים (המפקדים) נחשבת
אצל לא מעטים לסבולה טובה לחיים יותר קלים ולסיכויים יותר טובים
לקליטת בדרגה.

אנו סבורים שאין מניעה לכך שגם בלקטים ובהערות נכתב תוכל

לנוא לידי ביטוי דעה חולקת על הדעה הרווחת באמ"ן. אורבא, הצגה גלויה
כזאת של חילוקי דעות יש בה כדי להעמיד את קוראי החומר על כך שההערכה
אינן נעלה מספק, דבר שיכול להביא ליתר זהירות בנקיטת צעדים מבצעיים.

לפי הסדר שהיה קיים באמ"ן/מחקר בשנה שלפני מלחמת יום הכפורים,

אכרו דעות חולקות בתוך ה"קונסנטוס", שבו היה כל דיון חייב להסתיים.

מתוך זאת הפך אלברט טוראי, ראש הכדור המדיני בענף 6, שאותו כבר הזכרנו

לעיל (בסעיף 82), כמי שהיה מודאג מן הידיעות שנתקבלו בימים שלפני

המלחמה, בערוחו (בעמ' 1694/5):

"חופש דעה בדיונים ישנו, אבל בכתב יש הקונסנטוס...
לקברניסים - כמו שאנו קוראים להם - צריכה להיות
הדעה המקובלת באמ"ן - הערכת המוסד כולו, ולכן אני
לא יכול לכתוב דעה חריגה במסמך הזה, והיה חסר הבלי
שדרכו אני, או אפילו לא אני אלא כל ראש מדור או כל

קצין זוטור, יכול לבטא את דעתו.
ש. אתה הבנת את הטיוטה של החלק המדיני ביתם למצרים.

ת. אנו אנשי מחקר, בסך הכל אפשר לומר salesmen.
צריך למכור את הסחורה הזו כדי שתקבל ואיני
יכול למכור אותה בעטיפה שאיננה מתקבלת.
אז במשך הזמן אני צריך לכתוב באותו הלם."

הסקרה של סא"ל יערי

110. סא"ל אביעזר יערי, ראש ענף 5 באמ"ן/מחקר (סוריה, לבנון,
עירק, כורייית) ניתן במידה של עצמאות מחשבתית. הוא ראה יותר מאחרים
את הקשר בין החיבורות בחזית הסורית ובין הנעשה בתחום המצרי. משום
כך עשה מעשה אשר חרג משיגרת העבודה של אמ"ן/מחקר. בלילה, אור ליום
1 באוקטובר, כאשר ראש ענף 6, סא"ל בגדמן, מסר לו את הידיעה בדבר
מבצע התקפה מצרי שיתחיל ביום 1 באוקטובר (ראה סעיף 63 לעיל),
והוסיף לזה בשמו ובשם תא"ל שלו, שלהערכתו הידיעה אינה רצינית, לא
התחשב סא"ל יערי בהערכה זו, אלא הודיע מיד לקמ"ן/צפון שיש להזעיק
את המערכת של פיקוד צפון. קמ"ן/צפון מסר זאת לאלוף פיקוד הצפון
והלח החל בנקיטת צעדים בהתאם לכך. לקראת בוקר נתקבלה אצל אלוף
הפיקוד ההערכה המרגיעה של אמ"ן/מחקר. הוא החליטון בפני ראש אמ"ן על
סא"ל יערי הזעיק את הפיקוד שלו לשוא. בשל כך הוזמן סא"ל יערי
לבירור אצל תא"ל שלו, מרוע נהג כך בניגוד להוראה שאין להעביר
ידיעות, אלא "מודיעין" בלבד, כלומר הידיעה בצרופ הערכת אמ"ן/מחקר
(עדות סא"ל יערי בעמ' 2037 ואילן). הערית זו השפיעה את השפעתה על
סא"ל יערי ליתור זחירות בהכעת דעה עצמאית בניגוד לדעה אמ"ן. ככל
זאת, המשיך בדיונים בתוך מחלקת המחקר להביע דעה "אפיקורסית" שנתן
לה ביטוי בצורת אחוזים: שמערך החירום הסורי מעיד כדי 50% על כוונות
הגנתיות, כדי 25% על לתצים בפנים סוריה להימום הגבול, ו-25% שאין
להם הסבר, כאשר רואים את המערך הסורי בפני עצמו, אבל לדעתו צריך
לחפש את ההסבר החסר בנעשה במצרים (עמ' 2049). לזכותו יש לומר
שלפי השקפתו הכללית של אמ"ן, שהיה לה על מה שתסמוך, היה צריך לחפש
את המפתח להבנת הנעשה בשתי התזתות קורם כל בנעשה בחזית המצרית.
כנדרן זה היו לפני סא"ל יערי ~~התקנות~~ המרגיעות של ענף 6, שאותן

הוא היה יכול לקבל כמוסמכות. יש לזכור את ההבדל החשוב הזה בינו
ובין ראש ענף 6, ס"ל בגרמין, שעליו דובר בסעיף 25 של הדו"ח החלקי.
בצורתו, שאותה אנו מקבלים כנכונה, אמר ס"ל יערי שהוא לא היה היחיד
במחלקת המחקר שאמר זאת, וכי כשבוע האחרון שלפני המלחמה גבר לחץ
הוויכוח כדיוני מחלקת המחקר. אבל לכסוף הסתיים הדיון תמיד, למרות
תילוקי הדעות, בדעה אחידה כביכול - "דעת מחקר"; וכך גם הדיונים אצל
ראש אמ"ן הסתיימו ב"דעת אמ"ן" אחידה. אמנם היה קיים חופש הוויכוח,
אבל ב"דעת אמ"ן", אשר רק היא הועברה כלפי מעלה, לא היה עוד זכר
לוויכוחים בתוך אמ"ן/מחקר. בדיעבד מתיימר ס"ל יערי ביסודי מצפון
על שלא חרג מן השיגרה ולא "צעק עד לב השמיים" (עמ' 2059).

הפרשה הזאת מדגימה היטב את הצורך להכעה יותר תופשיה של
דעות תולקות לא רק בתוך דיוני אמ"ן/מחקר פנימה, אלא גם כלפי חוץ.
כפי שאמרנו בדו"ח החלקי (סעיף 22(ד)(4): "יש לבצע שינויים מהותיים
ויסודיים במבנה אמ"ן וחיל המודיעין שיתנו ביסודי נאות ואף עידור
לדעות שונות נוגדות בקרב עובדי מחלקת המחקר, בהערכות אמ"ן המופצות
לגורמים השונים". יצחקן שאילו היה כן ערב המלחמה, ודעות יותר
ספקניות, ולו רק דעות מיעוט, היו מגיעות לתודעתם של מחליטי ההתלטות,
לא היתה משתררת אותה שאננות שאמ"ן יצר אותה בהערכותיו המרגיעות.

(3) גורמי מודיעין שמחוץ לאמ"ן/מחקר.

111. קשה היה לגורמי מודיעין שמחוץ למחלקת המחקר להתווכח עמה ועם
ראש אמ"ן על נכונות הערכותיה, כי, כמו שצויין בסעיף 12 של הדו"ח החלקי,
אלה האחרונים הנם המרכז היחיד להערכת מודיעין צבאי במדינה והם שומרי
כלל המידע המודיעיני המצטבר אצלם מרשויות האיסוף של אמ"ן עצמו,
מן המוסד ומרשויות איסוף אחרות, כאשר אמ"ן מפיץ את המידע הזה בצורה
מעובדת עם הערכתו בחר "מודיעין" לרשויות אחרות, והוא המחליט לפי
יופץ תומר גולמי ואיזה חומר יופץ (חוץ מחומר מיוחד ממקורות חשובים
במיוחד של המוסד, שאותו נוהג המוסד עצמו להפיץ ב"תפוצה גבוהה"
במקביל לראש הממשלה, לשר הבטחון ולחיל המודיעין: עדות זעירא בעמ' 19

של זרוסוקול הועדה, ערות זמיר בעמ' 202). כך השתלטה "דעת אמ"ן" ודעת מחקר על כל זרועות המודיעין. למשל, כבר הוזכר לעיל (בסעיף 73) שראש מחמ"ן-ים, אל"מ לונץ, הודאג מתנועות בלתי-שיגרתיות של חיל הים המצוי בים סוף, אבל לא יצא מזה כלום, כי חששותיו לא תדירו אל חוץ מערכת המחקר של אמ"ן.

112. קמ"ן פיקוד הצפון, סא"ל חגי מן, היה יוחר עצמאי בהערכותיו. הוא זן עם אלוף הפיקוד שלו במידע המדאיג שהמריץ את האלוף לדרוש את תגבור המערך ברמת הגולן (עמ' 1379), וכן חלק על הערכת אמ"ן/מחקר בעניין-חפיסתה של רצועת ההגנה השנייה על ידי השריון בחזית הסורית - אבל גם הוא מסביד (בעמ' 1419):

"... אני מקבל רשמית את הערכת אמ"ן כיוון שאני מודע להערכת שאין לי כל החומר, עם זאת אח אותם הספקות, זה בצד זה, אני מעלה בפני אלוף הפיקוד, כמו שעשיתי בהערכת של ביחת הצילום המסוימת" [בענין חפיסת רצועת ההגנה השנייה].

ש. אבל בפרסום שאתה ספיץ אתה חופשי להביע הערכה שונה מזו של אמ"ן?

ת. ודאי שאני חופשי. אני חופשי לעשות זאת, ועם זאת אני מושפע מאותם מקורות שהם בידי. כי בלקטים של אמ"ן הנימה הנאת, או הקר הזה, והשכנוע - והעובדות שבידי לא היו כולן, רק חלק מהן - אני חשבת שיש דברים עוד יותר חשובים, או כאלה שהם משפיעים, שבידי לא נמצאו.

כפי שאמרנו: היה חסר עמדת בחנאי שוריון בין דעתו של אמ"ן/

מחקר ובין מודיעין השדה. משום כך המלצנו בדו"ח החלקי (סעיף 22(ד)(4)) על ארבונו מחיש של מודיעין השדה וייצוגו הראוי בדרג המטכ"ל.

(4) מודיעין קרבי.

113. אותה מגמה של התמכמה (הקונסנסוס) ואורורה של סתגלנות גרמו לירידת קרבו של המודיעין הקרבי, העוסק בפעולות של מודיעין שדה, כגון חפיות בשטח, סיורים ותקירת שבויים. השיבותו המיוחדת של מודיעין זה הוא בחינתו מטבעו "פרי" בעת איסופו והוא יכול איפוא לספק מידע מידי ומעודכן, אם כמגע תצפית ותשמיע או כמגע לחימה, על כוננות האויב ועל כוונותיו. התברר לנו שבחוק אמ"ן/מטכ"ל נדחה המודיעין

הקרבי אל קרן זולת ולא נעשה עימות ראוי בינו לבין המידע האחר שכירי אמ"ן.
גם מבחינה מוסדית, המודיעין הקרבי, במבוע איסוף מידע "חם" ומקור המייצר
מידע של "דע את האויב", אינו מיוצג באמ"ן/מטכ"ל.

114. ראש אמ"ן (עמ' 8) העיד כי מתקופת המודיעין הפיקודיות שייכות
מבחינה חילונית לחיל המודיעין ומפקדן הוא אלוף הפיקוד. אמ"ן חייב להדריך
אותן מבחינה מקצועית - כגון שיטת הכנת חיק מטרה, שיטות תענות הצלומי
אוויר (עמ' 12). הנחיות אמ"ן באות אליהן בשתי דרכים: א) דרך ענף מודיעין
קרבי שבמחלקת אזה"ד (ארגון והדרכה); ב) מבה"ד 15, שהוא כסיס הדרכה חילי,
המכשיר, בנושאי מודיעין קרבי, אח כל הדרגות של חיל המודיעין. אבל
כמחלקת המחקר לא הווה המודיעין הקרבי גורם שהובא לידי עימות עם היריעות
האחרות שכירי דרג גבוה יותר, ולאימות חינוכי של ידיעות אלה. אין המודיעין
הקרבי מיוצג באמ"ן/מחקר בתנאי שוויון. בצורת המחקר, הקובע את "דעת
המחקר", לא ניתן לו מעמד ראוי. המגע בין קציני המודיעין הפיקודיים
לבין אמ"ן מוקיים בדרך כלל ברמת ראשי הענפים במטה. באמ"ן/מחקר הושג
הדגש על מודיעין שכני, מדיני ואסטרטגי, ומודיעין שדה אופרטיבי וסקטי
חדל להיות מקור של מידע שיש להשוותו עם מידע ממקורות אחרים. בחיי
היום-יום לא הורגל אף מודיעין הפיקוד לעשות זאת. כך קרה שערב המלחמה
היה קיים מידע חשוב שהצפיות, שאפילו לא הגיע אל שולחנו של ראש אמ"ן.
בעדותו (בעמ' 657/8) הוא אומר:

"... אחרי המלחמה, מחקירה של אנשים שהיו בתצפיות,
התברר לי שהיו דברים חריגים בתצפיות עצמן, שלא
קיבלו את המשקל המתאים כאשר הן הופצו אלי לפני
המלחמה.

ש. מי לא נהן את המשקל הראוי?

ת. אי-שם בדרך בין הקמ"ן הגדודי לחטיבתו, לארגונית
ולפיקודי. למה? הזמנתי אלי שלשום שני חיילים
מחמודיעין שהיו בשבי המצרי. הם נפלו בשבי כאשר
היו בתצפית, חקרת אותם. התברר שנאשר הם ראו
הרבה דברים שעיניהם נראו כחריגים - אלי זה לא הגיע".

115. ממילא היו פרטים חשובים שנאספו על-ידי מודיעין השדה, והם לא הגיעו
לידיעת הרמטכ"ל. העיד על כך ר/א אלעזר (בעמ' 3997-3998):

"חלק גדול מהדברים האלה [ידיעות ממודיעין שדה] אני לא יודע... חלק מהדברים האלה, חלק גדול, אני מקבל עם האינטרפרטציה: בסדר, יש בהם תרגיל... אני יודע היום אחרי מעשה על הרבה מאד דברים של מודיעין קרבי שלא הגיעו אלי. הרבה מאד סימנים של מודיעין קרבי עכשיו אני מגלה אותם..."

... אני בסיטואציה כזו שהמודיעין הקרבי לא מגיע אלי עם השפע הזה. הוא מגיע אלי מסונן מאד, הוא מגיע אלי כחלק של התרגיל ולא נדלקת אצלי נורית אדומה שמתייבש אותי להתחיל לעשות בדיקה פנימית ולבודק אותם בדרגים יותר נמוכים."

116. עליגור להעיר כאן על השילוש במונח "לקט מודיעין צבאי-טכני"

לגבי מידע שהיה לו לפני התרעתי מובהק והוא היה רחוק מלהיות טכני בלבד. "מודיעין טכני" - משמעותו הרגילה היא מודיעין על מערכות אמצעי לחימה, והשילוש במונח זה למטרה אחרת היה עלול להסיח את דעת הנמען מתוכנו. בוונתנו ללקט מודיעין צבאי-טכני מס' 200/73 מיום 3.10.73 (מוצג 306) שהכיל מודיעין שדה חשוב על פעילות שיפור ירידות לתעלה בגזרה ארמיה 3 מאז מחצית ספטמבר 1973 (שם, בעמ' 3). הערכת אמ"ן היתה (שם, בסעיף 6):

"ייתכן, כי 'ההתעוררות' בנושא ההכשרות לצליחה בגזרת ארמיה 3 (במקביל להכשרות הנרחבות שבוצעו לאחרונה ועדיין מתבצעות בארמיה 2 - תוספת משטחים וירידות לתעלה וסלילת דרכי גישה חדשות), הינה במסגרת התרגיל הבינודועי המתבצע עתה כצבא המצרי."

(האפשרות שמצב שני ייתכן גם שהכנות אלה מצביעות על כוונות התקפיות אף לא הועלתה בלקט זה). מידע חשוב זה "אנדר" בהשפעתן המשולבת של הכותרת "צבאי-טכני" ושל הערכת אמ"ן/מחקר כי פעילות זו היא במסגרת "התרגיל" (ביחס להטכ"ל ולקט זה ראה סעיף 200 להלן).

117. אין חימה שבפיקודים חשו אנשי התצפית במעוזים ובמוצבים שאין מתייחסים לדיווחיהם לפי ערכם הנכון ושגוהגים בהם כזלזול. הדבר טעיד על האכזרופיה (הנידון) שחלה במעמדו החיוני של מודיעין השרה אצל אלוף הפיקוד והפיקוד העליון ובחזון אמ"ן עצמו. הרי כל חייל, ללא הבדל השתייכותו החילית, יכול, אחרי הכשרה מתאימה, להיות סוכן למודיעין שדה, בשם שהוא סוכן לבטחון שדה ולבטחון קשר. אך כדי שהחיל ימלא תפקיד זה, יש צורך במשטר של החדרת השיבותו המכרעית של מודיעין השרה ושל חשומת לב אף לפרטי מידע מתצפיות, הנראים לכאורה פעוטים. שהרי מודיעין שדה הוא לא רק נושא חילי, הוא נושא

על-תילי ועל-זרועי, על פי תורת קרב ועל פי כל תורת מטה. מן הראוי להביא כאן בתור מעין סיסמה את דבריו הקולעים של אלוף אדן בכנס של אוגדה שהתקיים אחרי המלחמה (מוצג א'283, בעמ' 4):

"בהמשך המלחמה למדתי לצערי הרב שצריך לוודא את הענינים היסב-היטב לא מלמעלה למטה... אלא מלמטה למעלה. יש מיני ידיעות שאינני מזלזל בהן, ידיעות רציניות מאד, שמקבלים ממקורות היורדים אל האוגדה וממנה מורידים לחטיבות וכו'. אמנם יש מקורות כאלה. אבל יש תמיד לתח עדיפות למה שאומר קו המגע, הגייסות והמגע בשטח."

118. בימים שלפני מלחמת יום הכפורים, מאז נפרס הכח המצרי ממערב תרום"ובכוננות עליונה, עוד גרלה חשיבותו של מודיעין השדה. הוא נעשה חשוב במיוחד בגלל קשיים בעריכת צילומי אויר: מערכת טילי הנ"מ של האויב אילצו את מטוסי הצילום שלנו לצלם ממרחק צילומים באלכסון שאינם ניתנים לפענות בקלות (קושי זה גרם, למשל, לזויכות על הפיסת הרצועה השניה של מערך החרום הסורי - ראה סעיף 12 לעיל). מסיבה זו ועקב רגישות בתגובות הנ"מ. של המצרים לא נערכו בחזית המצרית גיתוח צילום מיום 24 בספטמבר ועד ליום 3 באוקטובר (עדות תא"ל חרלב, ראש מחמ"ן אויר, בעמ' 1299). בכחו של מודיעין השדה היה להשיג עבור המפקדים בשדה מידע מדויק ועדכני על תנועות כחותיו של האויב ועל שינויים בהיערכותו, פריסתו וכוננותו כקו החזית, ולסייע בכך להשגת אתרעה טקטית על כוונות האויב.

119. על המודיעין הקרבי מופקד בראש וראשונה קצין המודיעין של הפיקוד. יש לו תפקיד משולש, כמפקד מחלקת המודיעין בפיקוד, כקצין מקצועי לכל יחידות המודיעין העוצבתיות עד לדרג הגדוד וכקצין מודיעין של האלוף ומטהו. (על כך ראה גם להלן, סעיף 271). כיכולתו לספק למפקדו על-פי דרישתו את המידע המעודכן שבידיו ולעתים אף להקדים את דרישות מפקדו ולהכין מראש את המידע שלפי המשוער הוא יידרש להמציא למפקד. כאמ"ן התדרדר גם תפקיד זה של קמ"ן הפיקוד: אם כי להלכה היה קמ"ן הפיקוד חפשי להגיע להערכה משלו, בלתי-חלוצית באמ"ן/מחקר, על יסוד המידע שנאסף על ידו וזה שטופק לו ממקורות איסוף ממונים אחרים, ולהציג מידע זה בפני אלוף הפיקוד שלו ובפני אמ"ן, הרי למעשה הכביד הטרר הקיים על

הבעת דעה עצמאית גם מצד זה: נוח היה לו לקמ"ן הפיקוד, ולא ראה כזה
המעלמות מאחוריותו לפי הוראות הפיקוד העליון, לקבל ללא פקפוק את
הערכת אמ"ן/מחקר, שכידיו כל המידע כולו, ולדכא ולדחק את הנכונות
להעריך את המידע שבכידיו הערכה עצמאית. תופעה זו בלטה ערב המלחמה
במיוחד אצל קמ"ן פיקוד הדרום, סא"ל גדליה, כפי שהזכיר בסעיף 26
של הדו"ח התלקי (פירוט נוסף בסעיפים 274-276, להלן).

120. שמענו מקציני מודיעין שהם מתירחים בכיסול אל מה שקרוי
בפיהם "שיטת המיטריה", שלפיה מגן קצין המודיעין על עצמו בפני
נקודת שלאחר מעשה בזה שהוא מציג בפני הדרג הממונה עליו את כל
האפשרויות הפתוחות על מנת שממונה יחליט בעצמו מהי האפשרות המסתברת.
לפי מותחני הנקודת על "שיטת המיטריה" לא כך ינהג קצין מודיעין העושה
את מלאכתו בהלכה, אלא לעולם חייב הוא לבחור בעצמו באפשרות הנראית
לו כמסתברת, ויציג רק אותה בפני הדרג הממונה. ראינו שהאסכולה הזאת
היתה ירושה באמ"ן/מטכ"ל, והיא אשר גרמה לנוהג להציג בפני הדרג הצבאי
העליון והדרג המדיני רק את "דעת אמ"ן" או "דעת מחקר", אחרי ליכוד
האפשרויות השונות שנעשה תחילה בתוך אמ"ן פנימה. אותה תופעה פשטה
גם בדרג הקמ"ן, והתנהגותו של קמ"ן פיקוד הדרום תוכיח: גם הוא הציג
בפני אלוף הפיקוד שלו רק הערכה אחת ואינדה, ולא דווקא הערכה עצמאית
משלו, אלא את דעת אמ"ן שהוא אימצה לעצמו ללא ערעור (זראה בסעיף 274,
להלן). כך נפגעו תכליתה ושלמותה של הערכת מודיעין השדה, כלומר
הערכת המידע המגיע אל קמ"ן הפיקוד: גם כאשר הוא יכול לנסק
ולחצביע על אפשרות אחת מתוך כמה אפשרויות, פטר עצמו קמ"ן הפיקוד
בקבלת "דעת מחקר". בזה גם גברה הסכנה שסימנים מתריעים אף לא "יסתננו"
אל אלוף הפיקוד דרך המסוננת של הקמ"ן הפיקודי, כאשר זה מציג לפניו
את הערכתו של אמ"ן/מחקר (אולם על חובתו של אלוף פיקוד בהערכת המידע
ראה להלן, סעיף 239).

נראה לנו שרוב ההסתייגות מ"שיטת המיטריה" עברו כמה קציני
מודיעין לקיצוניות הפוכה. אכן, כאשר מגיע קצין מודיעין לכלל דעה,
על יסוד המידע שבכידיו, כי אחת האפשרויות הפתוחות מסתברת יותר מאחרות,
עליו להגיש ולהציג אותה בפני הממונה עליו בהערכה שלו. אך עדיין הוא
חייב להציג גם את עיקר המידע שבכידיו ולהזכיר גם אפשרויות אחרות, אם

כי בעיניו הן פתוח מסתברות. כן יכול מפקדו ליצור לעצמו דעה משלו, על פי המידע המוצג לפניו, נסיונו העדיף ותחושתו כמפקד, אף בניגוד להערכת הקמ"ן שלו. ואילו כאשר אין בידי הקמ"ן להגיע לכלל הערכה ברורה ומנומקת (ולא ניהוש גרידא) משלו, כי אז מחובתו להציג בפני מפקדו את המידע שבידו, בצירוף הערכה שתצטמצם במקרה כזה להערכת טיב המקורות של המידע בלבד, והמפקד יעשה את תוכתו, בלי שמצויה בפניו הערכה של הקמ"ן המצביעה על אפשרות פלוגנית דווקא כאפשרות המסתכרת. אם כאלה הן הנסיבות, שום דבורים על "מיסריה" אין בכוחם לאלץ את הקמ"ן להציג הערכה יחידה משלו, בניגוד לחובתו המקצועית להעריך את המידע שבידו כמיטב יכולתו.

121. אמרנו שלמודיעין השדה לא היה המשקל הראוי בהערכותיהם של אמ"ן/מחקר, של ראש אמ"ן ושל הרמטכ"ל, נוסף במקום זה שהוא אף לא הגיע לדרג הצבאי העליון דרך צנורות אחרים, שהיו יכולים וצריכים לשמש להעברת מידע חיוני זה, כגון מאלוף הפיקוד אל הרמטכ"ל או מקצוניה האג"ם של הפיקוד אל אג"ם/מטכ"ל. בנידון זה ראינו יוצא מן הכלל בפעולתו של אלוף פיקוד הצפון אשר הזעיק את המטה הכללי אחרי שנוכח לדעת בעקבות צילום האויר מיום 24 בספטמבר שאין בידו אפשרות של אתרעה (ראה סעיף 199 לעיל).

עוד התברר לנו שעבר זמן רב ממועד גמר צילום אויר, עד מועד הגעת הפרט מבסיס תיל ואויר אל מטכ"ל אמ"ן/מחקר ואל הקמ"ן הפיקודי כדי שאלה יתחילו בפענוח. כן עבר זמן רב מדי מגמר הפענות בחיל האויר עד שהפענות של אמ"ן הגיע אל הפיקוד, ולא כל שכן עד שהיחידות במגע עם האויב קבלו פענוחים אלה.

(5) מעמד המונופולין של אמ"ן כלפי רשויות שמחוצה לו.

(א) ביחס למוסד.

.122

כלפי רשויות הצבא שמחוץ לאמ"ן וכלפי רשויות האזרחיות של המדינה בולט מעמד המונופולין של אמ"ן בהערכת מודיעין צבאי - טקטי ואופרטיבי - וגם מודיעין איסטרטגי-מדיני. כנוגע למודיעין צבאי כבש אמ"ן לעצמו עמדה זו, באין במדינה גוף אחר העוסק בהערכת מודיעין צבאי ביחס לארצות העימות במזרח התיכון. המוסד למודיעין ותפקידים מיוחדים (המוסד) משמש למעשה סוכנות איכוף של מידע עבור אמ"ן, ואין הוא עוסק בהערכת המידע חוץ מביחס ל"ארצות הפריפריה" (פרס, אתיופיה, מרוקו, אפריקה). (עדות זעירא בעמ' 18). ביחס לארצות ערב המוסד אף אינו מסוגל לעסוק בהערכת מוסמכת של כלל המידע, מפני שהמידע הנאסף על ידי יחידות איסוף אחרות אינו מועבר אליו בדרך כלל אלא בצורת "מודיעין" מעובד על פי הערכות אמ"ן (עדות זמיר בעמ' 760-771).

אכן, ראש המוסד, בעזרת קבוצת עובדים שלו, מגבש לעצמו דעה על יסוד המידע הנמצא בידי המוסד ואף מביע את דעהו בדיונים שמחוץ למוסד, כאשר הוא מוזמן להשתתף בדיונים (פר' עמ' 202-203). אבל דעהו אינה שקולה כנגד דעה בעל המידע השלם, היינו ראש אמ"ן. יצויין שבדיונים באכיב 1973 הביע ראש המוסד דעה יותר זהירה מאלוה זעירא על הסכנות מלחמה בעתיד הקרוב (ראו, למשל, בהתייעצות צבאית-מדינית אצל ראש הממשלה כיום 18.4.73 (עמ' 6): "אני קצת יותר מחמיר מאלי זעירא"). אך הילוקי דעות יסודיים לא היו ביניהם, ובימים שלפני פרוץ המלחמה הוא תמך בהערכתו של אמ"ן. זכה אמר, בדיון מטכ"ל כיום 24.9.73 שבו השתתף בתור מוזמן, כאשר עיקר הנושא שלו סכנת מלחמה בזירות רחוקות, ולא דווקא בעתיד הקרוב (פרוטוקול הדיון, עמ' 24):

"נניח שגם בנוסבות הפוליטיות הקיימות כפי שאפשר לחזות אותן אמנם ביחס הכוחות הקיימים הסכנה של מלחמה עם ארצות ערב מוטאלית גדולה היא לא צפויה בקרוב. אם ננתת את הנטיות שלהם, אז אני אצטרך להניח שאם אנו עוסקים במסגרת של הערכה לשנה, אז הנטייה שלהם היא לא הולכת דווקא ללתיכנה."

לפנינו פרס ראש המוסד בעדותו את הידיעה הרחבה של ידיעות מחריעות אשר הגיעו אל המוסד וממנו אל אמ"ן. אבל לא היה בדעתו לומר בזה שהוא התריע בספטמבר ובתחילת אוקטובר כי המלחמה עומדת לפרוץ בקרוב. כללו של דבר, גם עליו תשפיעה עמדת המונופולין של אמ"ן השפעה מכרעת.

ועדת שרף-ידין העירה בדו"ח שלה, בסעיף 15, כי "המשך קיומו של המוסד למודיעין, שבידיו מכשירי איסוף חשאי, מאפשר במידת-מה קבלת הערכה, אם כי מוגבלת בערכה". בדו"ח החלקי שלנו, הצענו בסעיף 22(ד)(5), הצעה יותר ספציפית, במגמה להגברת הפלורליזם בהערכת מודיעין: כי יש להקים בתחומי המוסד יחידת הערכה של החומר הנאסף על ידי המוסד.

(ב) מחלקת החקר של משרד החוץ.

123. מחלקת החקר של משרד החוץ עוסקת במחקר מדיני. היא מפיצה הערכותיה למשרד החוץ עצמו, כולל נציגותיהו בחוץ-לארץ. את חומר הגלם שלה היא מקבלת משלוחות משרד החוץ ומשרותי המודיעין שבמדינה. אבל המוסד אינו מספק לה את כל החומר שבידו אלא הוא המחליט איזה חומר אפשר לבלות למחלקת החקר. הטעם להגבלה זו הוא השם מהדלפת חומר רגיש ביותר (עדות זמיר בעמ' 841 ואילך). כפי שאמר מר יאיר אלגום, מנהל המחלקה, בעדותו לפנינו (בעמ' 384), הערכותיו של אמ"ן - חצי-שנתיות, שבועיות ויומיות - משמשות נר לרגלי המחלקה ואין היא מבששת לעצמה הערכה עצמאית משלה (עמ' 384-385). כן יודגש שגם הסינכרזה בין ההערכה הצבאית-איסטרטגית לבין ההערכה המדינית נעשית בקרב מחלקת החקר של אמ"ן, השומר על עמדת המונופולין שלו גם כלפי מחלקת החקר של משרד החוץ. בעדותו הסביר שר החוץ, מר אבא אבן (בעמ' 723/4):

"... בכל הנוגע להערכת סיכויי מלחמה יונקת הערכתו של משרד החוץ מכמה מקורות שעיקרם ההערכות השבועיות והיומיות של אגף המודיעין של הצבא."

במקורות אחרים הוא מזכיר הערכות של ממשלות ידידותיות, והערכת משמעותן של הודעות ופעולות של ממשלות ערביות המועמדות למלחמות. אולם - הוא

ממשיך:

"אין ספק שמכל המקורות הללו משקל מיוחד נודע בעיצוב הערכות להערכות המגיעות אלינו מאגף המודיעין של הצבא... ציון המציאות בשטח וההערכה והפרוש הניתנים למציאות הזאת, הללו קובעות לא במעט את הערכת מטרדי, לא כל שכן אם אין הערכות אחרות הסותרות את המסקנות של אגף המודיעין של הצבא."

מחלקת החקר אינה מסוגלת, ואף אינה מחימרת, להגיע להערכה

מדינית עצמאית מסלה.

בדו"ח החלקי שלנו, סעי' 22, סקרנו את המלצות ועדת שרף-ידין

כיתם למחלקת החקר של משרד החוץ - המלצות שלא בוצעו - ובסעיף 22(ד) מצויות המלצותינו לתיקון המצב.

(ג) אמ"ן ואלופי הפיקוד.

124. באמ"ן נעשית גם הסינתזה בין מודיעין השרה הנאסף במרחבי הפיקודים ובין המידע הזורם אל אמ"ן ממקורות איסוף אחרים. יחד עם זאת, מן המוסכמות כתורת פיקוד ומטה הוא שמידע מוערך הוא כסיס לכל הכנה ותכנית. משום כך לא ייתכן שאלוף פיקוד יפעל ללא הערכת מצב משלו ושלא יגיש לדרג הממונה עליו את הערכת המצב שלו, ממקורות האיסוף העומדים לרשותו וממקורות אחרים, כולל תצפית אישית, ובעת הצורך יערוך עימות עם הערכת אמ"ן.

אלוף פיקוד הדרום היה חלוי בהערכותיו כמעט לגמרי בהערכות אמ"ן שהגיעו אליו דרך קמ"ן הפיקוד (על גורם זה ראה להלן, סעיפים 230 ואילך). אלוף פיקוד הצפון היה יותר עצמאי בהערכותיו, כמה שנוגע לאפשרות החדשה בחזית הצפון. כבר תארנו (בדו"ח החלקי, סעיף 14(א)) את חששותיו מן המערך הסורי הגדול שאיפשר מעבר להתקפה ללא החדשה, ואת הצעדים שנקטו, אשרי שהוא "הדליק" בדאגתו אח שר הבטחון. אבל בעיקרו של דבר נכנע גם אלוף פיקוד הצפון להערכותיו המרגיעות של אמ"ן, וכה העיד (בעמ' 1879):

"אנו, לפיקוד, אין לנו ידיעה בלתי-אמצעית על מקורות הידיעות. אנו מקבלים את זה בדרך כלל מאינפורמציה מעובדת, ולנו לא אומרים מה המקור שממנו נתקבלה הידיעה ובחוצאה מזה בפיקוד אין יכולת להעריך האם זה מקור כזה שצריך להתייחס אליו יותר ברצינות, פחות כרצינות..."

(ד) הערכתו של סגן הרמטכ"ל.

125. בדו"ח החלקי (בסוף עם' 28) הזכרנו במאמר מוטגר שלסגן הרמטכ"ל, אלוף ישראל סל, היו ביום 30 בספטמבר השגות חמורות על הערכתו המרגיעה של אמ"ן, בעיקר ביחס לגזרה הסורית. נביא עתה ביתר הרחבה דכריים מעדותו, המהימנה עלינו. בעמ' 2307 הוא מזכיר התייעצות אצל הרמטכ"ל באותו יום שבה הוא השתתף, וכך השתתפו אלוף זעירא ותא"ל שלו (רישום ראשי פרקים של התייעצות זו מצוי כמוצג 174). הוא מעיד שחלק שם על הערכת אמ"ן של מערך החרוט הסורי רק מטרות הגנתיות וטען שיש לראות במערך זה הבנה וכוונה למתקפה כללית לכיבוש רמת הגולן, בהקשר זה הזכיר לנוכחים בהתייעצות את הסידות הסורית בנשק שהיה חסר להם קודם לכן, וביז היתר בטנקי גישור שאין להם שום יעוד אחר מאשר לחצות את התעלה האנטי-טנקית שלנו ברמת הגולן, את הקמת מערך טילי הנ"מ באוגוסט, את הריכוז ללא תקדים של הצבא הסורי ואת הכוננות והתרגיל במצרים.

דעתו לא נחקבלה והוא לא היה שקט. הוא ממשיך ומעיד (בעמ' 2309):

"... ירדנו מלשכת הרמטכ"ל מהדיון, ביטלתי דיון שגרתי שהיה צריך להיות אצלנו, ובשתי מראש הלשכה שלי להודיע לראש אגף המודיעין, שאני מבקש שיקרא אלינו מיד את חו' אלוף שלו, ראש מחלקת המחקר, כי אני רוצה לעלות אליהם ולדבר אתם. כעבור עשר דקות עליחי למשרדן של ראש אגף המודיעין... זו הייתה פעם ראשונה שדרשתי לקיים אתו פגישה... ישבתי אתם שעה - שעה וחצי. אמרתי להם שאני מתפלא על הדעה שלהם, ואני לא שקט, ואני דוחה את כל רוח הדיון שהיה אצל הרמטכ"ל לפני עשר דקות. הזהרתי אותם שהם אולי מומחים באויב, אבל הם לא מבינים את גודל הסיכון, מכיוון שאת מידת הכוננות שלנו ויחסי הכתות של קרב שריון הם פחות מבינים. חזרתי והזהרתי אותם שהם טועים - הם צריכים לדעת שהשריון הסורי לא יתקל בהתנגדות, כי כמות הטנקים שלנו ברמת הגולן לא מספיקה.

חזרתי על כל הנמוקים והידיעות המודיעיניות הנוגעות לתהליך ההיערכות וההתעצמות הסורית שהיו מתודש מאי עד חודש ספטמבר, ונסיתי להעלות (להראות?) להם כיצד זה מצטלב (משתלב?) ומצטרף לבנין שלם שמוביל בהכרח לכוונה של מתקפה כוללת. הזכרתי שוב את התרגיל במצרים ואת הכוננות הגבוהה. לא שכנעתי אותם ובזה נפרדנו."

בעדותו על שיחה זו (בעמ' 5450) מסכים אלוף זעירא שצערן של

סגן הרמטכ"ל היה צעד חריב. והוא ממשיך:

"ישבתי ודנו בכעיה, כפי שהוא אומר, אני אמרתי לו, שאני מאד מעריך את זה ואני שמה שבא מישהו ויש לו דעה אחרת... אני בהחלט זכרתי מה שהוא אמר וזה נלקח אצלי בחשבון, אבל זה לא מספיק שיבוא סגן הרמטכ"ל ויגיד ככה, זה לא התקבל על דעתי, אבל ללא זלוול, אלא מחוך הקשבה והתחשבות."

משמע, שבנימוס רב ביטל ראש אמ"ן ממרום עמדתו העדיפה בעניני הערכה מודיעין את אזוהרתו החמורה של סגן הרמטכ"ל ביחס לזכויות ההערכה וביחס לסיכון הרב הצפוי, אם ההערכה מוטעית. כפי שאמרנו בדו"ח החלקי בסעיף 31, (2)(א):

"... הוא [אלוף טל] לא ביקש רשות מן הרמטכ"ל להביא השגות אלה לידיעת שר הבטחון, ולא הביאן לפניו - לדבריו מטעמים של נורמות החנהגות של פיקוד כלפי מפקדו." (עמ' 28-29)

על זה אמר לנו בעדותו (עמ' 3726) שמצפוננו ייסר אותו.

בענין הערכת המידע על ידי הרמטכ"ל אנו דניס להלן, בסעיפים

198-200.

אמ"ן והדרג המדיני

125. מה שנאמר לעיל (בסעיף 123) על מסוד החוץ תל באותה מידה על הדרג המדיני כלו, אפשר לצפות מאנשי הדרג הזה, וכמיוחד מסד הבטחון ומראש הממשלה, שיעצבו לעצמם הערכה מדינית כללית משלהם, לטווח ארוך יותר, על יסוד המידע המדיני והנסיון שבידם. אבל לא כן הוא ביחס להערכת מידע צבאי בשאלה של כוונות האויב לטווח הקצר והמיידי: הערכה זו מרחכות בלתי בידי אמ"ן/מחקר, ומטבע דברים הוא שמי שאין בידו כל המידע וכלי האערכה הנמצאים בידי אמ"ן, אינו חייב ואינו יכול להתמודד עמו בהערכת המידע הצבאי לפרטיו. הרי אמ"ן אף אינו מפיץ מידע זה במלואו לדרג המדיני, אלא הוא המחליט איזה המידע הגלמי הראוי להפצה כלפי מעלה. אך לא זו בלבד אלא גם הסינתזה בין המידע המודיעיני הצבאי והמידע המודיעיני המדיני יכולה על פי הסדר הקיים להעשות רק בקרב אמ"ן, כי אי-אפשר לעסוק בסינתזה של שני מרכיבים, כאשר אחד המרכיבים הוא מבחינת נעלם או בלתי-שלם, את המעמד היחודי הזה של

אמ"ן האצנו לשנות על ידי המלצותינו בדבר תיזוק מחלקת החקר של
משרד החוץ ומינוי יועץ מיוחד לפודיעין לראש הממשלה, כמפורט בסעיף
22(ד)(1) ו-(2) של הרו"ח החלקי.

לצומת הדרך המדיני, נושא הרמטכ"ל באחריות ישירה משלו להערכת
כוונותיו של האויב, כי זה אחד מתפקידיו העיקריים כמצביא של צה"ל.
ראש אמ"ן הנו קצין המטה והיועץ שלו לענייני מודיעין, וכמו ככל יתר
פעולות המטה מוטלת מלוא האחריות גם בנושא זה בסופו של דבר על צומד
בדאש המטה. לשם כך מזכותו ומתובתו הוא לבקר את הערכותיו של ראש אמ"ן
ולעקוב, במיוחד בעתות מתיחות, אחרי הדרכים שבהן הגיע ראש אמ"ן אל
גיבוש הערכותיו (על נושא זה ראה גם טעיפים 198 ואילך).

(ה) הערכותיו של שר הבטחון.

127. שר הבטחון הביע ביום 2 באפריל 1973, בהרצאה בפני סגל הפיקוד
הבכיר (מוצג 279ב) עדיין דעה אופטימית על הסיכויים להתלקחות מלחמה.
הוא אמר שם (בעמ' 17) שאיננו רואה בעיות מיוחדות בנדון זה עד לסוף
שנות ה-70. אבל זמן קצר אחרי זה, בהתיעצות צבאית-מדינית אצל ראש
הממשלה, ביום 16.4.73, הוא נוקט גישה שונה, בעקבות הידיעות על הכוננות
המלחמית של המצרים שהגיעו אלינו באותו זמן, וכן הגיעה התכנית הסודית.
וכה אמר (פרוטוקול במוצג 57, בעמ' 9-10):

המצרים והסורים - ומבחינה זו הם צד אחד...
באן קיימות למעשה שלש אפשרויות לפחות לעשות אחנו שלום -
אליזה הסדר כזה או כזה וללכת לקראת זה. או לעשות חכנית
ארוכה-טווח להקטין את הצבא ולרדת מהמתח הגבוה; או
ללכת לקראת מלחמה...

אגל מעריך שהם נמצאים באפשרות השלישית. באופן קטגורי -
הם רחו כל אפשרות. הם לא מטומטמים... הם רחו כל
אפשרות במשך חמש שנים, כדי להגיע לאיזה שהוא הסדר, גם
המצרים וגם הסורים. הם רחו מבחינתם הם כל הליכה
בשיטה של טווח ארוך, של חמש או עשר שנים - לפזק את
הצבא וללכת לתכניות ארוכות-טווח. גם מבחינה
ציבורית כללית - הדיבורים והמעשים - הם כאלה שלא
הלכו בדרך זו, אלא בדרך של עור משלחת לכריה"ם וכו'.

באופן בטיסיל אני חושב שהם מתגלגלים למלחמה נוספת
אתנו, בין אם זה יהיה עכשיו או אחר-כך... כל המלחמות
החלו כאשר אחר-כך דרושים היו לגר מחקרים יסודיים
מאד, כדי להסביר ולהבין מדוע התחילו בהן בכלל...
לבן אחר-כך יהיו המחקרים, אבל מה שיהיה ברור, שהיחמת מלחמה;
ואם שנאליים אותי אם הולכים גם עתה לקראת מלחמה או לאו -
אני מעריך שאמנם הם הולכים לקראת מלחמה."

את הנראת שר הבטחון למטה הכללי מיום 21.5.73, להחכונון למלחמת העשוית
להיפתח על ידי מצרים וסוריה במחצית השניה של קיץ 1973, כבר הזכרנו
בסעיף 31(2)(א) של הדו"ח החלקי. בכנס של קציני פיקוד המרכז ביום 22
במאי 1973 הביע שר הבטחון סברה, בניגוד לדעת אפ"ן, כי צפויה אפשרות של
מלחמת עם מצרים במשך שנת 1973. אלה דבריו באותו מעמד (מוצג 276):

"... כמדובן אינני יודע אם הם יפתחו באש או לא, זהם
הריבה יותר קרובים לזה מאי פעם במשך שש השנים... אני
רוצה להציע לעצמנו קודם כל כי כאשר מאחורינו תוצאות של מלחמת
ששת הימים, מלחמת ההתשה, לא לזלזל בערבים. פירוש הדבר לעשות
את כל ההכנות הדרושות לאפשרות כזאת שבקיצ זה חתורש האש
ונעמוד בפני סיכוב נוסף, ואז לעשות אותו כראוי."

ושוב בישיבת ועדת החוץ והבטחון של הכנסת ביום 22.5.73 דיבר שר
הבטחון על האפשרות שמצרים תפתח במלחמה (בסוף עם' 25 של הפרוטוקול):

"חס הושבנו שהמצב הזה אינו יכול להמשיך, ומוטב להם אפילו עוד
לחוש את האש, ותהיינה התוצאות אשר תהיינה, מאשר להמשיך במצב העיני
הקלים. אם לעשו זאת או לא אינני יודע... מכל מקום, הצעד
שהמצרים רוצים לנקוט בו, לא ישפר את מצבם."

אכן, בראיון בשבועון האמריקני "טיים" מיום 30.7.73 (שהגיע אלינו רק
לאחר ששר הבטחון העיד בפנינו) מייחס הכתב לשר שאמר כי:

"The next ten years, he predicted, will see the borders
frozen along present lines - but there will not be a
major war."

בעדותו לפנינו (בעמ' 4305) אמר שר הבטחון שאינו זוכר שבתודשים בין

בין מאי לאוקטובר 1973 אמר אי-פעם דברים מעין אלה, מכל מקום הקובע

לצורך הקידתנו הם דבריו החד-משמעיים למטכ"ל בשם הממשלה בבחינת הנחייה

סחיבת שגיחגה בדיון סגור של מפקדי צה"ל.

ברם, אט כי שר הבטחון חלק על אמ"ן ביחס לסיכויים שהערבים יפתחו במלחמה נגדנו, הוא קיבל בימים האחרונים שלפני המלחמה את הערכת אמ"ן שסכנה מידית של פרוץ מלחמה כוללה אינה צפויה. בלשוננו בעדותו לפנינו (עמ' 4172):

"אני מבחין בין שני דבריהם: בין ההערכה המדינית הכללית אט אמנם צפויה מלחמה, במקרה זה של סוריה ומצרים - בזה הייתה לי הערכה משלי... ולעתים חלקתי על הערכת המודיעין, לרוב החמירתי יותר, אני חשבת שצפויה מלחמה - לבין הערכת הטכנית, מה קורה בשטח מסויים, בסוריה במצרים, בהכנות הטכניות שעושים הסורים והמצרים לקראת המלחמה... פחי ומה בדיוק יקרה - בזה הסתמכתי, וגם הזדהיתי, קבלתי את הערכת המודיעין."

אין ספק כי העובדה שהערכת אמ"ן שבאדל-מאי 1973 לא תפרוץ מלחמה כאילו הוצדקה בדיעבד, הגבירה בלב שר הבטחון את האמון בנכונות הערכותיו של אמ"ן. ושוב ראה שר הבטחון את ראש אמ"ן כצודק, כאשר ביום 1 באוקטובר בבוקר דרש הסבר ממנו מדוע לא נמסרה לו הידיעה שהוזכרה לעיל בסעיף 63 בלילה שלפני כן, וראש אמ"ן הסביר כי הידיעה על פרוץ המלחמה באותו יום לא נראתה לו רצינית, ואכן לא פרצה המלחמה כ-1 באוקטובר.

כמו שאמר שר הבטחון בעדותו (בעמ' 4238):

"הצרה שלי הייתה שראש אמ"ן צדק... אחרי כל הערכה כזאת שלי [שתהיה מלחמה] כולל הצעקות שעשיתי למה לא הערת אותי כשתים בלילה... כל הערכות האלה שבתן אני החמירתי - הוא צדק."

אשר לדאגתו בנוגע לחזית הסורית ביום 24 בספטמבר ראה סעיף 199.

את דבריו בהתייעצות מיום 2 באוקטובר הזכרנו לעיל, בסעיף 199.

בתאור מהלך ההתייעצות,

ביום 5 באוקטובר החל לגלות דאגה רבה יותר מאשר ראש אמ"ן

ביחס לנעשה במצרים (בהתייעצות שהתקיימה אצלו בשעה 9 בבוקר (מוצג 242)).

הוא הביע שם כדורות את חששותיו שמא התרבייל במצרים אינו אלא כיסוי

לכוונות התקפיות, יוצא מדבריו אלה שלא החלים מן האפשרות שהמלחמה תפרוץ,

אך בעיקר סמך על דעת הרמטכ"ל כי צעדי הכוננות שנוקטו, די בהם למבננה יעילה בשתי החזיתות. דברים יגור החלטיים אמר יחד מאחר באותו בוקר, בהתייעצות אצל ראש הממשלה (לפי הרישום המקוצר בסוצג 57, עמ' 3):

"גם ציוד צליחה, השלמת סנקים כאילו לקראת צליחה.
לא 100% אכל קרוב לזה."

(ו') הערכוניה של ראש הממשלה

128. גם ראש הממשלה היחה מודאגת במיוחד מיריעה שהגיעה אליה כיום 25 בספטמבר ואשר עשתה עליה רושם רציני (עמ' 4449), אבל היה לה אמון מלא ביכולתו של אמ"ן אשר חוכיח את עצמו לא פעם בעבר, ובמיוחד בהערכותיו באביב 1973 (עדותה בעמ' 4451/2). על כן היא לא ראתה יסוד להסתייג מהערכותיו של אמ"ן בימים שלפני פרוץ המלחמה, ואף קיבלה את הערכה אמ"ן שחכנית ההתקפה הסורית הנזכרת באותה ידיעה לדועה עוד סלפני כמה חדשים ואין לסורים כוונה החקפית כעתיד הקרוב.

129. קיצורו של דבר, גם על הדרג המדיני היתה השפעה הערכותיו של אמ"ן מכרעת, בתוקף המעמד שאמ"ן/מחקר רכש לעצמו כבעל המונופולין על כלל המידע ועל מלאכת ההערכת המודיעינית, מבחינה טקטית, איסטרטגית ומדינית גם יחד. על שני חבטות פעלה השפעה זו במישור הטקטי כמעט עד לרגע האחרון והיא עוד חוזקת עקב חוסר הסתייגותו של הרמטכ"ל מהערכות אמ"ן שמלחמה כללית אינה עומדת לסדוף. גם לראש הממשלה לא היו כלי הערכה מודיעינית אשר יעמדו לרשותה, והשפעת הערכותיו של אמ"ן לבניה חוזקה עקב חוסר הסתייגותם של הרמטכ"ל ושל שר הבטחון.

כדי לחקן את הסכנות הסמוכות במערכת ההערכה הקיימת, הצענו בדו"ח

החלקי שלנו (סעיף 22(ד)) את הצעותינו בנוגע לקהילית המודיעיני ומינוי יועץ מיוחד למודיעין על ידי ראש הממשלה.

פרק ל': "דע את האויב"

130. יריעות ונחונים על האויב, העוסקים במודיעין טכני על מערכות הגשק והציוד שלו, דרכי הלוחמה שלו ולקחים מקרבות מגע עמו, וכיוצא בזה, נאמפים באמ"ן במקורות שונים, ובכלל זה ממודיעין שדה שלנו. חומר זה כולל מידע על אמצעי לחימה של האויב, עזרי נהיגה, הצפייה וירי ואיכון ארטילריה, בלחי-חלויים בתנאי ראות, תותחי נ.מ. וטילי ג.מ., גישור, ציוד ורכב צליחה, ארטילריה בגד בצורים, נשק בגד טנקים, וקליטתן של מערכות נשק אלה מבחינת מבנה, ארגון ותקני כח אדם וציוד. מטבען של יריעות כאלה שהן מתקלות טפין טפין, ויש לתבדן יחד ולעברן בצורה מסמכים הדנים בהן, נושא נושא והמסמך שלו. מטעמן של המודיעין הטכני גדל והולך עם יישומן של שיטות מודיעין וטכנולוגיות חדישות באמצעי הלחימה. כן מדובר כאן ביריעות ונחונים על סדר הכוחות של האויב ופריסתם, על תכונות הלוחם, שילוב יחידות, חילות וזרועות ככוח טקטי, ואיזון פעילות של האויב לכולה לשמש סימן מעיד על כוונותיו.

חשיבותו המיוחדת של חומר זה על "דע את האויב" היא בכך שהוא יכול לכוון את האומנים, ההדרכה, התרגולות, התצפידות ופיתוח שיטות הלחימה של צה"ל. כן מאפשר מידע זה למפקדים בכל דרג הערכת מצב יוחר נכונה, ומפתח בהם יתר מומחיות בלחימה טקטית. מידע זה ויישומו הנכון יש בו איפוא כדי להקנות לכהותינו יתרון חשוב על פני האויב ולמנוע מהם הפתעות מידל האויב.

התברר לנו שלא חסרו תרגומי פרסומים על כוחות האויב ותורת הקרב שלו והיערכותן. חוברות הדרכה מתורגמות על נושאים אלה הוצאו לרוב (ראה, למשל, "פנקס כלי הצבא המצרי, מבנה יחידות" בהוצאת אמ"ן/מטכ"ל, ופנקס כלי על אוחו נושא שהוצא על-ידי מודיעין פיקוד דרום - כמוצג 170א', ולקטי מודיעין הטכילים פרטים מלאים על הנשק האנטי-טנקי הסוכייטי מסוג סאגר ועל דרכי הפעלתו בצבאות סוריה. ומצריט - מוצג 72). חוברות על טילי נ.מ. מסוג סאגר הופצו עוד בשנת 1970 על ידי אמ"ן באמצעות קציני המודיעין הפיקודיים עד לרמה של מפקד פלוגה (עדות אלוף זעירא בעמ' 41 ואילך). כן חכין אמ"ן חומר על דרכי הצליחה והתקיפה של הצבא המצרי, על הורקטרינה

הסובייטית בצליחת מכשולי מיב, פרטים על הרכש של האויב, ועוד (שם, עמ' 46, 47).

מצאנו שבמידע הרב הזה לא נעשה שימוש ראוי ושהוא לא הפך לנחלח כל חייל בצה"ל, כל איש על פי תפקידו. מצב זה גם חרם לכך שמפקדים בשדה ולזלזל בסוג המודיעין העוסק בזרבי הלחימה של האויב בכלל.

131. מעיון בהוראות הפיקוד העליון (2.011004 מיום 1 באפריל 1971 ו-2.0201 מיום 1 באוגוסט 1966 - מוצג 74) ובפרסומי אמ"ן על תפקידי רמ"ח מחקר (מינואר 1974) ועל מתקת המודיעין באוגדה ובחטיבה, ברור שאין נושא זה בגדר אחריות האוגדה והחטיבה בכוחות היבשה. נשאלת השאלה על איזה גוף בתוך אמ"ן/מטכ"ל מוטלת האחריות לאסוף, להעריך, לערוך ולהפיץ את הידיעות מסוג של "דע את האויב", כלומר הידיעה כיצד יילחם האויב ככוח טקטי; ומיהו האחראי להערכת תקופתיות של המודיעין הטכני בהיבטיו המבצעיים ולפרסום מסמכים מחומר של "דע את האויב" לפי צרכיו של כל דרג. האם תפקידו של אמ"ן/מטכ"ל בכלל ושל ענף מודיעין קרבי באמ"ן/מטכ"ל בפרט, ושל מודיעין השדה בפיקודים המרחביים ובגיסות השריון, מתמזה בהפצת ידיעות אלה?

על אמ"ן/מטכ"ל חלה אחריות כללית של הפצת מודיעין לגורמי צה"ל (ה.פ.ע. 2.0104, סעיף (1)) ושל הכשרת מערך צה"ל בנושאי מודיעין (שם, סעיף ב' 15) - כל זאת מבלי לגרוע מאחריותן המקבילה של רשויות אחרות בצה"ל, כגון מחלקת ההדרכה, לנושאים אלה. על מחלקת המחקר באמ"ן מוטלת אחריות לספק לצה"ל את המודיעין האסטרטגי לצרכיו היומיומיים, לצרכי חינוך ולצרכי ניהול מלחמה, כולל מחקר על אמצעי לחימה של האויב (שם, סעיף ד' 1), ועל מחלקת ארגון והדרכה אחריות מטה למודיעין הקרבי בצה"ל ולארגון ההדרכה החילונית (שם, סעיף ד' 15), וכן ראה הגדרת תפקידיהם המשותפים של קציני המטה המקצועיים, וכולל את קציני התיל הראשיים, בה.פ.ע., 2.0201, סעיף ב' ו-(3) 2, 3, 9: "נשיאה באחריות מטה למעקב אחר כשירותן והמקצועיות ורמת תפעולן של יחידות צה"ל בנושאים הכלוליים בתחומי אחריותם (אחריות זאת אינה גורעת מאחריותו הכוללת של המפקד לנושאים המפורטים לעיל)". ראש אגף מודיעין מבצע גם את התפקידים של קצין חיל ראשי (2.0104, סעיף ג').

ליהבן שמקור התקלות שהיו ביישום המבצעי של המידע אשר הופץ היה בכך, שמודיעין השדחגבללו הוא גם על-חילי וגם על-זרועי, שלא כיתר ארגוני חמ"ן ואמ"ן, ומכיוון שהמטכ"ל הוא בעת דבעונה אחת גם המטה של צה"ל כולו וגם המטה של כוחות איבשה, דומה שיש לו מגמה לעסוק יותר בנושאים על-זרועיים, והנושא של "דע אמ האויב" כחלק ממודיעין השדה, שהוא נושא על-חילי של כוחות היבשה, נשאר ^{מיון} ~~מיון~~ ~~מיון~~.

132. לדעת הוצדה אין חפקיד אמ"ן יכול להסתיים בהפצת המודיעין הסכני ומודיעין של "דע אמ האויב", אלא עליו לוודא לעתים מזומנות דרך צנורות המודיעין באיזו מידה נקלט החומר על ידי אלה שהוא מיועד להם.

אלוף זעירא העיר לפנינו על נושא זה (בעמ' 43) כי "אפשר להכיא סרס אל המים, אי-אפשר להכריח אותו לשתות". אבל לפי הוראות הפיקוד העליון שצוטטו לעיל זה חובתו של אמ"ן לדאוג לכך שהחומר שהופץ יגיע לחודעתם של המפקדים בשדה, באופן שאלת יחדירו אח השיבוהו אל מוחות אשיהם, ולקיים מעקב שוטף אחרי קלישת החומר ולימודו.

חלק חב"עין בסחון שדה ובסחון קשר

(א) כללי

133. בטבע הדברים עסקנו בדו"ח זה הרבה במידע שהיה לגן על האויב, נושא חשוב אחר הוא, מה היה המידע של האויב עלינו. על נושא זה, כמובן לא נוכל לתת את הדעת בגלל מגבלות ברורות, אולם אין ספק, שלמידע זה היתה השפעה נכרת על תכנוניו.

מבין הגפרים שכל צבא חייב לנקוט על מנת לבטל את האפקטיביות של ארגון המודיעין של האויב, נודעה חשיבות רבה לשתי פעילויות מונעות, המכוננות כלשון הצבאית: בסחון שדה ובסחון קשר. מטרתן של פעילויות אלה, היא פשוטה ביותר: קל יותר למנוע שריפת מאשר לכבותה. עם כל פשטותה של מטרה זו, הרי קשה היא ביותר להשגה, שכן ביצוען המושלם של שתי הפעילויות הללו מותנה בהקפדה ב"קטנות" של היד יום-יום בשגרה הצבאית. בסילים אחרות, הביצוע האפקטיבי של פעילויות אלה מותנה במשמעת מנהלתית ומבצעית כאחת.

הועדה חקרה נושאים אלה, הן במסגרת ההיערכות של צה"ל, הן במסגרת הכוננות חק במסגרת הלחימה בשלב הבלימה, מן הראוי היה איפוא, לדחות את הדיון בנושא זה עד שיאמרו הרבנים הקשורים בנושאים הללו בכללותם, במיוחד כאמור, בגלל השילוב ההדוק של נושא זה בבעיית המשמעת, למרות זאת מצאנו לנכון לעמוד כבר עתה על כמה חופעות מדאיגות שנתגלו לנו בנושאים רגישים וחירוניים אלה, וזאת לשם יתן הפיקוד הבכיר של צה"ל את דעתו מיד לתקון המצב; אי הקפדה בנושאים אלו עלולה להיות הרח אסון ~~המדינה~~, לאור הידוע לנו על האמצעים המשוכללים שמשקיע האויב - במיוחד בעזרת הכיון הרוסי - בכדי לחרור למקורות המידע הבטחוני.

דעור נציין, שאין אנו דנים בנושאים אלה, במסגרת הפרקים העוסקים באמ"ן (למרות שלאגף זה יש אחריות מטה-מקצועי לטיפול בנושא), אלא דווקא בפרק נפרד, שבקורתו מוטחת נגד הפיקוד של צה"ל בכל הדרגים; ללא מאמץ כולל שמטרתו לרודא את אבטחת צה"ל והמאמץ הבטחוני בשלמותו - לא תושג המטרה של בסחון שדה ובסחון קשר. מאמץ כולל זה לא יושג אלא אם כן יקפודו על ביצוע נושאים אלה דווקא המפקדים.

מן הערויות והראיות שהובאו בפני הועדה, התברר שרמח בסחון השרה ובסחון הקשר, היתה משפל המדרגה, הן לפני מלחמת יום הכיפורים והן תוך כדי המלחמה. התקבל הרושם, שכתודעת קצינים רבים היתה ההרגשה שנושאים אלו משיגים את יעודם בעצם הגדרתם או הקצאת קציני מטה לטיפול בהם; נושאים אלו, כדומה לבעיית המשמעת בכללה, הפכו לעיחית, אצל מפקדים שונים,

לענייני שדוטה להם שיוצאים הם ידי חובתם ומגשימים את אחריותם בדברם

על חשיבות וגורליות הנושאים להצלת צה"ל בקרב ומניעת השגת ההפתעה מאת האויב.

לאצרונו, נוכחנו שנבע זה פשה גם בקרב כמה קצינים בדרג הגבוהה.

(ב) בסחון שדה

134. בין תפקידיו של בסחון שדה (עדות ראש אמ"ן, עם' 8-10) ניתן

לסנות: צעדים נגד דיגול האויב כחון צה"ל ומניעת דליפתם בסחונות מצה"ל;

מטרת אלו ניתן להשיג, בין השאר, על-ידי חינוך התייליט לשמירת סודות,

ועיקוב מתמיד אחרי תופעות של שחיתות שלעמים מהדוגמת הן סימפטומים מדאיגים

הקטגוריים בנפשאים אלה, במקרה של החעדות חשד מסוג זה אצל קצין בסחון

שדה (קב"ט), תובת עליו לדווח למפקדו, או באמצעות צינווד-מטה לקב"ט בדרג

גבוה יותר, כפי שמתברר מעדותו של ראש מחלקת בסחון שדה כאמ"ן (שהועדה

החושמה טכנותו וממסירותו לנושא) - הגדרות התפקידים והדרכים להשגת המטרה

אמנם קיימות היו - אולם ביצוען היה יותר להלכה מאשר במציאות.

בידי האויב היו ידיעות ישירות על צה"ל שהשיג באמצעות תצלומי אויר,

חצפיות קרקע, סוכנים, שבויים ומסמכים שנפלו לידיהו, וכך על סמך הרלפוח

מכוונות או עקלפות על-ידי אמצעי הקומוניקציה ההמונית. כללית ניתן לומר,

שתלק נזכר מהמידע שהגיע אל האויב, הגיע כתוצאה מהפרת פקודות-הקבע של

בסחון שדה.

בידי האויב היו ידיעות אף על התוכניות המבצעיות הקשורות בשיטות

הפליטה הקורים שחשיג על-ידי עיקוב אחרי חרגילי אימונים מיוחדים; בגלל

מישפורטים שדלפו, היו בידיהו ידיעות על רכש, אמצעי ושיטות לחימה; סחון

ציווד ומסמכים שנשארו כשטת האויב או כשטחור ללא אבטחה מתאימה - השיג האויב

מידע על הוראות קשר, מפות קוד, ספרות הדרכה ומסמכים אחרים (עמ' 5515).

מעדותו של רמ"ח בסחון שדה (מוצג 269) מסתבר שכאחד הפקודים, היחה

קיימת אי בהירות בקשר למקומו ודרך הפעלתו של סגל בסחון-השדה, וכך ביחס

למשימותיו בשלבי ניתוח הקרב, סגל בסחון השדה הוצמד לתמ"ל/חפ"ק במפקדות

כדי לאבטחן וכתוצאה מכך לא כוסה נושא בסחון השדה בפיקודים אלו.

הסמך (עמ' 5344) שצה"ל לא אכף, במקרים רבים, את פקודות הקבע של כטחון שדה. אמנם הועמדו למשפט על עבירות בטחון שדה טוראים, אבל לא קצינים בכירים, פרט לשלושה קצינים ששחררו משרות קבע על פטוּס לעחונאים. לא פחות מראיגה העובדה שצה"ל לא נקט בסידורים המבטיחים שינוי מהיר במקרה ומסמך-מפתח נפל לידי האויב (עמ' 5326); חסרו סדורי-תרגול, להחליף במהירות, תוך מלחמה, מפת-קוד שנפלה בידי האויב; החשובה לתביעה מעין זו היתה: דרושים שלוש ימים בכדי להכניס לשמוש מפה חדשה (עמ' 5531). היו מקרים שאבדו טסמכים ולא דווח על כך. יתר על כן, ברור היה, שמפות-שליטה (הכוללות מידע על עבירות ומקשים) באס חולפסנה בכמויות - חגענה לידי האויב (עמ' 5533). שיקולים מכצעיים, אל-נכון, צריכים לעתים לבטל שיקולי בטחון-שדה, אולם יש לזאוג במקרים אלו למירב סידורי הבטחון, ההסעיה והיכולת להחליף אמצעים אלו כאשר נודע שנפלו בידי האויב.

בעיה בפני עצמה היתה פיצול האחריות בין כטחון שדה לכטחון קשר (על עבירות בנושא בטחון קשר ראה להלן). פיצול זה יצר פתח לדליפת ידיעות (עמ' 5540). נושא זה נפל בין שני כסאות. לאחר מאבק של 5 שנים, הועבר נושא כטחון קשר לאמ"ן, כדי למנוע בער "החתול שיסמור על השמנת". לפי מוצג 294 של כטחון שדה, ניתן ללמוד שהאויב למד רבות מהאזנה לבוחותינו. כוחותינו במעט ולא נזקקו ל"מלקוד", בשטח זה בוצעו עבירות בטחון הכורות, וזאת לנוכח אפשרויות ההאזנה הבלתי מוגבלות של האויב, למולנו, לא עיבל האויב במשך הקרב את כל אשר קלט.

בעיה המלווה ביותר היא הקשר עם העתונאים ואמצעי התקשורת. לשאלה זו זיקה חשובה אף להיבטים אחרים הנוגעים לצה"ל, אלא שכאן נעמד אך ורק על הנזק הנגרם לכטחון-שדה. לחץ עתונאי מחד (מוצדק בחלקו), ויצר אנושי (מובן בחלקו) מצד הפקוד, הביאו לידי כך שבנושא זה נפרץ בצה"ל פרץ רציני, הובאו בפגינו עדייות כי במקרה אחד, ביכר מפקד שיתלור אליו בהליקופטר כמה עתונאים ("עתונאי חצר" * כדברי העד), ואפילו היה עליו

* על שאלות היערה, מה כוונתו בהשתמשן במונח "עתונאי חצר" נענינו על-ידי העד: "עתונאי חצר זה עתונאי של [מפקד] שמדווח ישר לעתון ולא סמלא את הוראת דובר צה"ל".

להוריד מן ההליקופטר כמה משק"י מכצעים, בכדי לפנות מקום לעתונאים
אלה. לפי דוחות שנכתבו בשעת מעשה ושהוגשו בפנינו, הסתבר שבאחד הפיקודים
"לעתונאים, כתבים וצלמים... ניתנה כניסה כמעט תופשית לחמל"ים, הפק"ים,
וזאת על-ידי הוראה של מפקדים בכירים ביותר". קציני בטחון שדה היו הטרי
אזנים לעמוד בפני חופצות אלו, מכיוון שלא היה בפני מי להתאונן. אין כל
ספק שהטיפול בנושא זה חייב להיות על-ידי המפקד הבכיר עצמו. ואכן מן
הערויות הסתבר שבפקוד אחר, בגלל ביטחו של המפקד, לא היתה בעיה זו קיימת
כלל. יצוין, שהוראות-בטחון בכל הנוגע לכיסוי עתונאי ביחידות פורסמו
רק בנובמבר 1973 (מוצג 297).

הרעה ערה לסיבוכה של בעיה זו, אבל דווקא משום כך, יש כוונה לא
רק במכנה נכון, בהוראות מתאימות, אלא בעיקר בהקפדה מוחלטת על ביצוע
תוראות אלה על-ידי רובי הפקוד הגבוהים.

(ג) בטחון קשר

135. מפקדים רבים - בכל הדרגים - נהגו בנושאי בטחון קשר, כאילו
כל מערכות התקשורת של צה"ל, היו מחוסנות מחירות גורמי מודיעין
עוינים. ולא כך הוא המצב; למעשה אין כמעט מערכת קשר שאינה חשופה
להחזרת יזמי סנדקים או שיתוח, ומקבליהם השחמשו באמצעי קשר ללא
החשבות באפשרות השיפה זו. מעדות ראש אמ"ן וקציני קשר ראשי, התברר
שלא קלים היה גורם מוסמך שמפקידו היה לוודא שבטחון הקשר הובטח בכל מקרה.
כחוצאת מכך לא אובטחו, לעתים קרובות, לא היזם ולא המקבל, מפקדתם, מקומם
ואף לא תוכן התשדורת.

ראש אמ"ן העיר (עמ' 12-13) כי אחריות-המטה לנושא זה, עד
למלחמת יום הכפורים היתה על חיל הקשר, על חיל האויר ועל חיל הים;
"עם זאת מתוך הרבטתי שהנושא הזה לוקה בצה"ל, פניתי לפני מספר חודשים
בבקשה אל הרמטכ"ל, לאפשר לחמ"ן להקים יחידה שתעסוק בנושא זה, שהיא

חאזין גב לכחותינו", פעילותה של יחידה זו אינה צריכה להפחית מאחריותו של כל מפקד ומפקד, היחידה טרם תוקמה... אני מקווה שתוך 1974 נוכל להקים יחידה כזאת."

קצין קשר ראשי הא"ל ענבר (עמ' 5462-5463) ציין בפנינו כי בסחון קשר הוא אחד השטחים הפרובלמטיים ביותר הקיימים בכל צבא, וזאת בגלל הניגוד הטבעי בין הצורך בטיוש מהיר ויעיל באמצעי הקשר, לבין ההכרח כתוצאה מיישום אמצעי בסחון הקשר. התחום הפגיע ביותר הוא מן הרמה האופרטיבית והטקטית וכלפי מטה, שכן ברמות אלו כמעט ולא קיים ציוד מתוחכם. לדעתו, בסופו של דבר, כל הנושא הוא ענין של משמעת וחנוך של מפקדים.

עו כמה אידוע לקצין קשר ראשי (עמ' 5492) לא נקרא קצין לרמטכ"ל על עבירת בסחון קשר, ונענש, אם כי ידוע לו על כך שהן הרמטכ"ל והן ראש אמ"ן נהגו להתלוצץ בכל הזדמנות על חשיבות בסחון הקשר.

עם הערכתנו לקיום אמצעי קשר יעילים ביותר בזמן המלחמה, הרי תרובה לתזור ולחזותיך שבגלל אי הקפדה על ביצוע חוקי בסחון קשר, עלול הצבא לסבול בצורה העולה על כל מה שמסער המפקד העובר בידועין על חוקים אלה.

"אני לא רוצה להגיד שהמשמעת כזה"ל איננה בסדר אבל אני רוצה לומר שהמשמעת או העירנות הקשורה בנושא של שמוש באמצעי בסחון קשר איננה מפותחת" (מדבריו של קצין קשר ראשי, בעמ' 5493).

(ד) סיכום

136. בסחון שדה ובסחון קשר יכולים להשיג את יעדי המניעה שלהם אך ורק אם כל הדרגות וכל היחידות ישתפו פעולה באופן פעיל עם סגל בסחון השדה ובסחון הקשר; כל חייל חייב לראות עצמו כאיש בסחון שדה וקשר, ובנושאים אלו - חלק מתפקידו. בצבא כזה"ל, הסורכב ברובו מחיילי מילואים, חיוני הדבר, שהן הסגל הסדיר והן סגל המילואים, יתונכו, באפן מתמיד, על השיבנה בסחון השדה והקשר; על החייל לדעת שפגיעה בפקודת הקבע בנושא זה, רינה בהתרשלות לנוכח האויב, יש לעודד ולקדם בסולט

הדרגות את אלה המקפידים במילוד הפקודות הנ"ל ולחסות התקדמותם של
מפקדים - יהיו טובשויים כאשר יהיו - המולזלים ומתעלמים מהפקודות
הנ"ל. הפקוד הנכיר תיוב לעשות הכל כדי לשנות את המצב ובזאת יעמיד
למבחן אף את כושרו לפקד.

"בסתון שדה מתחיל במשמעת ונגמר במשמעת"
(רמ"ח בסחון שדה, עמ' 5524).

ואנו נוסיף שהוא הדין בכסחון קשר.